

पुंडरीक-
॥ २ ॥

पणी तेजुं मनन करवाची कर्ताए काव्यमां गुंथेली चमत्कृतिनो मकाश थाय छे. वांचनारने एकंदर आनंद रस उपजावनारं अन्ने एक वखत. वांच्या पछी फरीधी तेजुं तेज पुस्तक वांचवानी भेरणा करनारं आ पुस्तक छे.
आ संस्कृत काव्य महाकाव्य छे. कर्ताए जो के तेनी अंदर अनेक चरकारो अने भावो प्रगटपणे तेमज गूढपणे राखेला छे छतार तेने अत्यंत कठण थवा दीधुं नथी, संस्कृत भाषा अत्यंत कोमल छटादास अने आनंददायक छे. वांचनारने संस्कृतनो तेमज जैनशास्त्रनो सारो बोध आपनारं आ काव्य छे.

भाज. सुधी शशुंजयना दीपकतुल्य पुंडरीकरवामी जेवा महा पुरुषपुं चरित्र संपूर्णपणे वधार न पडवाचुं कारण एज वेत्ताय छे के कमलप्रभसूरिए रचेला आ काव्यनी नकलो जोइए तेदला प्रमाणमां लखावेली नहि होय, कारणके आ चरित्रा प्रती प्रत-अमने फक्त एकज मळी शफी अने ते पण पही मात्रानी अने अत्यंत जुनी होवाची जीर्ण मायः हती. आ ग्रंथ अत्यंत छपयोगी तेमज प्रसिद्ध करवानी आवश्यकतावाळो होवाची असे एक सारा पंडित तरीके गणाता भी. वेचरदास पासे सारी रीते संशोधन करवावी वधार पाळ्यो छे. वांचनारने सरळ थवा वास्ते पर्याय शब्दो अने नोट पूरता प्रमाणमां आपेली छे.

आ ग्रंथना आठ सर्ग अने छेवटे एक सर्ग जेटली समाप्ति करेली छे. तेमां विस्तारथी पुंडरीकरवामीनुं चरित्र छलवा छपरांत-संक्षेपथी प्रथम चक्रवर्ती भरतमहाराजनुं अने प्रथम जिनपति ऋषभदेवनुं वर्णन आपेछे. सिद्धाद्रि-शशुंजयपुं वर्णन पण सारा प्रमाणमां आपी घणो मकाश कर्यो छे—

विषयाट्टकमणिका—
सर्ग. १. लो—आ सर्गमां कर्ताए मांगळिक करीने युगादिनायने केवलज्ञानना मसंगमां अयोध्यानगरीथी शरुआत करीने ऋषभदेवराजा. तेमनी पतिनओ, तेमना पुत्रोना पूर्वभवनी साथे जन्म अने नामो, पुंडरीकरवामीनो जन्म, ऋषभदेवनी

पुढरीक- दीक्षा तथा तेमने भिक्षानी अर्पणति, कच्छ महाकच्छ, नमि अने विनिमि, श्रेयांसकुमारतुं दान, तक्षशिलाना लघानमां बाहु-
 वलिने मधुनी समागम न थवो, प्रभुने केवळज्ञान थया पछी मरुदेवा माताने लइने भरतराजातुं वंदन माटे जवुं, मरुदेवा
 मातातुं सिद्धिगमन, पुंडरीकस्वामीनी दीक्षा अने गणधरपदनी स्थापना विगेरे वर्णवेला छे.

॥ ३ ॥

सर्ग २ जो—भरतराजानो दिग्विजय, भरत चक्रीना अठाणुं मांइओनी दीक्षा, बाहुबलि साथे युद्धनी तैयारीतुं
 वर्णन आपेछ छे.

सर्ग ३ जो—भरत अने बाहुबलितुं युद्ध- बाहुबलिने केवळज्ञान, ऋषभदेवतुं स्फटिकाचळ उपर गमन भरतमहाराने
 करेछे साधर्मिक वात्सल्य, भरतराजाए करेला चार वेदो, भरत पुत्र मरीचिनोमद, भरतमहाराजतुं चोवीश जिनना नामवाछे
 वार श्लोकतुं वीतराग स्तोत्र, पुंडरीकस्वामीए पोताने केवळज्ञानना संबंधमां करेलो मक्ष-मधुनी आज्ञानुसार पुंडरीकस्वामीतुं
 विमळाचळ प्रत्ये गमन वर्णवेला छे.

सर्ग ४ थो—विहार करता पुंडरीकस्वामीतुं पोतनपुरना लघानमां आगमन, त्यां मौन रहेल रत्नचूडराजा साथे
 मुनिचंद्र नामना मंत्रीतुं आगमन, मंत्रीए राजाना मौन थवानां संबंधमां करेल मक्ष, पुंडरीकस्वामीए कहेल दान महिमा मद-
 र्शित राजानो पूर्वभव, ते रत्नचूडराजातुं पांच हजार मंडलिक राजाओ साथे दीक्षा ग्रहणतुं वर्णन.

सर्ग ५ मो—पुंडरीकस्वामीतुं चंपापुरीमां आगमन, लक्ष्मीधरराजातुं चंद्रना छत्र सहित मधुने वंदन करवा आवबुं,
 हरिगमपेदीदेवे ते राजाने चन्द्रतुं छत्र प्राप्त थवानुं पूछेछे कारण, पुंडरीकस्वामीए कहेल दिव्यळ अने तप महिमा प्रदर्शित
 करनार लक्ष्मीधरराजानो पूर्वभव, एंशी लाख मंडळीकराजां साथे लक्ष्मीधरराजाए लीधेली दीक्षातुं वर्णन.

सर्ग ६ हो—पुंडरीकस्वामीतुं गजपुरनगरमां आगमन, त्यां सोमयज्ञाराजातुं विजयसेन मंडळीकराजा तथा गुणाराम

શ્વાનની સાથે આવવું, શ્વાનની ધર્મ ભાવનાના સંબંધમાં પુંડરીકસ્વામીએ કહેલ ભાવમહિમા પ્રદર્શિત વિજયસેન રાજાનો પૂર્વભવ અને દેવ દ્રવ્ય ભક્ષણ ઉપર ગુણારામ શ્વાનના પૂર્વે ભવવું વર્ણન અને વિજયસેન રાજાનું દીર્ઘા ગ્રહણ.

સર્ગ ૭ મો—પુંડરીકસ્વામીનું મથુરાપુરીમાં આગમન, ત્યાં ધન શ્રેષ્ઠીનું પોતાના પુત્ર દેવદત્તને લઈને આવવું, શ્રેષ્ઠીએ દેવદત્તની સ્ત્રી વિમલાના દુષ્ટિગંધપણાનો કરેલો પ્રશ્ન, પુંડરીકસ્વામીએ કહેલ દેવદત્તનો તથા મુનિની દુગંધછા, મંદિરની આશ્રાતના અને પ્રાણિઓનો વિયોગ કરવાના ફલ પ્રદર્શિત દેવદત્ત અને વિમલાના પૂર્વભવવું દુષ્ટાંત અને દેવદત્તનું ત્રીચ હજાર વણિકોની સાથે દીક્ષાગ્રહણ.

સર્ગ ૮ મો—ભરતચક્રવર્તી પ્રથમતીર્થપતિને વાંદવા જાય છે. તે વચ્ચે તેમની સાથે પુંડરીકસ્વામીને નહિ દેલવાથી પ્રથુને તેનું કારણ પૂછે છે. પ્રથુ કહે છે કે પુંડરીક ગણધર વિમલાચલ પ્રત્યે જાય છે અને ત્યાં તેમને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાનું છે. ભરતરાજાની તે વચ્ચે સંઘ કાઠીને સિદ્ધાચલપ્રત્યે જવાની રૂચ્છા થાય છે અને પ્રથુને સાર્થે પધારવા વિશ્વસિ કરે છે. પછી પ્રથુ તથા સંઘ સહિત ભરતરાજા નીકળી મથુરામાં પુંડરીકસ્વામીની સાથે મળે છે. સંઘ સિદ્ધાચલની તે વચ્ચે તલ્લી રૂપ વળાસીપુરીમાં પહોંચે છે. ભરતરાજા અહિં વિમલાચલના દર્શનનો અર્પૂર્વ ઉત્સવ કરે છે. ચૈત્રી પૂર્ણીમાને દિવસે પુંડરીકસ્વામી પાંચ ક્રોડ મુશિઓ સાથે અનશન કરી કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે જાય છે. ભરતરાજા સિદ્ધાચલ ઉપર જિનમામાદ કરે છે. પ્રાંતે આદિજિનનો પરિવાર વતાવી અષ્ટાપદ ઉપર આદિશ્વર પ્રથુના નિર્વાણનું વર્ણન અને અષ્ટાપદ ઉપર ભરતરાજાએ કરાવેલ જિનમંદિરનું વર્ણન છે.

હેવટે સમાપ્તિમાં—ભરતરાજાને અરિસાશુભનમાં કેવલજ્ઞાન અને અષ્ટાપદ ઉપર તેમના નિર્વાણની રૂકીકત સર્વિસ્તર આપેલી છે. પ્રાંતે ગ્રંથકારની પરંપરાનું ધર્ણન આપી આ ગ્રંથ સમાપ્ત કરેલ છે.

आ ग्रंथना पहला व्रण सर्गमां अने आठमा सर्गमां जे आदिश्वर भगवाननुं चरित्र, भरतमहाराजनुं चरित्र तथा शत्रुंजयनी हंकीकत आपेली छे ते जो के घणे टेकाने आवी गयेली छे, छतां आं ग्रंथमां तेज हकीकतनुं कर्त्ताए घणी खुबीयी वर्णन कर्यु छे. सर्ग चौथा, पांचमा, छठा अने सातमामां आपेला चार चरित्रो तदन अप्रसिद्ध छे. ते चरित्रो खास मनन पूर्वक वांचवा जेवा छे अने जीवनमां घणोज सुधारो करवावाळा छे. आ ग्रंथ हाथमां लीधा पछी साद्यंत वांचवानी रुची यया विना रहेती नथी. आ ग्रंथनुं जो विस्तारथी विवरण करवा वेसीये तो ग्रंथ करतां पण मोडुं पुस्तक थइ जाय तेम छे वास्ते साद्यंत वांची जइ कर्त्तानो अने प्रसिद्ध कर्त्तानो श्रम साफल्य करशो एवी आशा छे.

आ पुस्तकनुं गौरव बधारवां तेमां आवता पंदर आकर्षक चित्रो नाखवामां आंव्या छे.

संस्कृतना अभ्यासीओ सर्व होता नथी तेथी तेमज ग्रंथ वांचवा भणवा योग्य होवाथी अमे आ ग्रंथनुं भाषांतर पण बहार पाड्यु छे ग्रंथनी अंदरना सधळा प्रस्ताविक श्लोको भाषांतरमां दाखल कर्या छे. भाषांतर अत्यंत रसीक छे अने १३ डीक्षाइनना चित्रो नाखी सचित्र करेल छे. भाषांतर प्रसारक सभाना मंत्री रा. रा. कुंवरजी आणंदजीभाइनी दृष्टि नीचे छपायेल छे. भाषांतरनी किंमत फक्त रु. ५ राखी छे.

संवत १९८०

चैत्र शुद्ध १५

शाह मोहनलाल गीरधरलाल.

भावनगर.

॥ श्रीजैनी शारदा विजयते ॥
अहम् ।

श्रीपुण्डरीक-चरित्रम्

श्रीरत्नप्रभसूरि-शिष्य-

आचार्यश्रीकमलप्रभविरचितम् ।

मङ्गलानि —

श्री-कीर्ती-श्वरता-ऽऽत्ममोदसदनं दुष्कर्मनिष्कन्दनं स्वैर्यो-दार्य-विवेकिताप्रभदनं सर्वाऽमरामोदनम् ।
स्फूर्जत्सर्सेनयं सुहेतुनिचयं विज्ञातविश्वत्रयं पायात् पुण्यमयं सुमङ्गलमयं वो वाङ्मयं चिन्मयम् ॥ ? ॥

श्रीप्रथमो जिनः —

विश्वच्छायाविधायी सकलसुंकाविपुंस्कोकिलानुंबवाचः संस्कुर्वन् मञ्जुरीतिप्रभृतिचतुरतामञ्जुरीस्वादवानात् ।
आकल्पं स्याथिरूपोऽतुलरस-फलदः सद्दिवेको रसालो येन प्रारोपितोऽसौ प्रथमजिनपतिर्यच्छताद् वाञ्छितानि ॥

श्रीशान्तिजिनः —

दत्तेऽल्पादपि सेवनास्त्रिजतुलां पारापतस्यात्मनो देहेनाऽपि तदपि मे त्रिभुवनेश्वर्यां जिनेन्द्रश्रियः ।

१ सप्त नयार्थैतेः—नैगमः, संग्रहः, व्यवहारः, ऋजुसूत्रः, शब्दः, समभिरुद्धः, एषंभूतश्च । २ प्रवचनम् । ३ त्रितेः
कारणात्-उपचारदृष्ट्या चिन्मयम् । ४ उच्चवाचः-उच्चा वाचः संस्कुर्वन् । ५ त्रिभुवनेश्वर्याः चक्रवर्तिश्रियाः ।

दाता सख्यमितीव चक्रिकमलां जन्मद्वयस्याऽनुगां यो हृष्टां कृतवान् करोतु स जिनः शान्तिः प्रभां सप्रमाप्सु ॥

श्रीनेमिजिनः —

गत्वोद्वाहमिपाद्भिजाजसगुणेनैवाऽष्टजन्मप्रियां मोहारेः प्रविमोच्य पाणिनिहिते दीक्षाऽभिधे भाजने ।
हस्तक्षालनवत् प्रदाय विमलज्ञानाम्बुं सिद्धेः सुखं भोज्यं भोजितवान् स्वयंतु बुभुजे पश्चात् स नेमिः श्रिये ॥४॥

श्रीपार्श्वजिनः —

यः पूर्वं कमठस्य दृष्टिसमये नागेश्वरात् सोल्लसद्-देहो दृष्टिमयन् सुरद्रुम इवोत्सर्पत्फणापल्लवः ।
उन्मीलत्सुमना विनीलकिरणैः पञ्चैरिव प्रादृप्तो जातज्ञानफलस्तदैव कुरुतात् पार्श्वः श्रियं पार्श्वगाम् ॥५॥

श्रीवर्धमानजिनः —

स्वामी श्रीत्रिशलोदरेऽतिलघुतां स्नात्रे पद्मान्ततो मेरोर्नर्तनशिक्षणे च गुरुतां विश्वे निजां दर्शयन् ।
मातुर्गौरवशुचकैः कथितवान् यो गर्भयोगी जिनः सोऽस्तु ध्यानविवर्धमानमहिमा श्रीवर्धमानः श्रिये ॥६॥

श्रीगुरुः पुण्डरीकः —

आद्यं केवलरत्नकोशमचलं शशुंजयाख्यं जवाद् गत्वा यः प्रकटं विधाय विजितक्रोधादिशत्रुव्रजान् ।
योधेन्द्रानिव सन्मुनीन् विहितवान्ऽक्षीणलक्ष्मीयुतान् श्रीनाभेयनिदेशतः स गणराट् श्रीपुण्डरीकोऽवतात् ॥

श्रीगौतमो गुरुः —

अस्त्यक्षीणमहानसी मयि यथा लब्धिः स्वभोगावधिः स्यादेपाऽपि कदा तथेति मनसा ध्यात्वेव हस्तस्थिताम् । ॥ २ ॥

ज्ञानं हि प्रथमं प्रदाय सुयतिव्यूहाय यो भुक्तवान् स स्वामी मम गो-तमोऽपहरतु श्रीगीतमोऽयं गुरुः ॥८॥

श्रीअतिमुक्तको मुनिः —

येन नारदमुनेः पुरः पुरा सिद्धतीर्थमहिमा महाद्भुतः । कीर्तितः सुकृतकीर्त्यलंकृतः सोऽतिमुक्तकयतीश्वरोऽवतात् ॥

श्रीसूरीन्द्राः —

यः पञ्चधाऽऽचारविज्ञोऽपितश्रीरवासिद्धान्तसमुद्रप्रारः । सूरीन्द्रवर्गोऽस्तु सुवोधिरत्नभरप्रदो ज्ञानरूचाप्रदीपः ॥

ग्रन्थकर्तुरात्मलाघवम् —

पुण्डरीकचरित्रस्य प्रोज्ज्वलस्य विलोकने । मार्तण्डमण्डलस्यैव स्वल्पदृष्टिः क्षमोऽस्मि किम् ? ॥ ११ ॥

मुनिप्रेरणया प्रवृत्तिः —

मुनीनां पितृतुल्यानां वाक्यालम्बनतोऽथवा । करिष्यामि पदोच्चारान् बालः स्वल्पबलोऽप्यहम् ॥ १२ ॥

तथाच —

शत्रुंजयमाहात्म्ये पूर्वाचार्याः —

सिरिसंतुंजयगिरिवर-माहृष्यं भद्रबाहुणा रहं । श्रीशत्रुंजयगिरिवरमाहात्म्यं भद्रबाहुना रचितम् ॥

तत्तो य वयरसामी उद्धरइ इह समासेण ॥१३॥ ततश्च वज्रस्वामी उद्धरति इह समासेन. ॥ १३ ॥

तं इह पालित्तेणं उद्धरिअं गिरिवरिदंद्वाओ । तद् इह पादलिप्तेन उद्धृतं गिरिवरेन्द्ररौद्रात् ।

१ गोः वाण्याः, तमः-अज्ञानम्-गो-तमः । २ “हंदो विउळ-गुंहेल्लु”-(दे० स० व०) इति देशीनाममालावचनाव

अत्रत्यो हंद-शब्दो विपुलार्थः, स च रौद्रशब्दमकृतिक इति ।

कल्पं पाहुडभिन्नं भणिमो संखेवभो सारं ॥१॥ कल्पं प्राश्रुतभिन्नं भणामः संक्षेपतः सारम् ॥ १४ ॥
 अतश्च—
 पौण्डरीकी कथा श्रूयताम् —

विवेकलोचनार्कस्य श्रीनभेयजिनेशितुः । धर्मवीरत्वशृङ्गारसुभगस्याद्यचक्रिणः ॥१५॥
 शत्रुंजयस्य सिद्धद्वैश्वरित्रीश्चित्तचित्रदा । पौण्डरीकी कथा पुण्या पुण्याय श्रूयतां जनाः ॥१६॥

सत्पण्डिताः—
 प्रसद्य सद्भिर्विद्विर्मद्भागुस्के मनो निजम् । नैर्मल्याय निधातव्यं कतकक्षोदवज्जले ॥१७॥

अयोध्या—
 अस्त्यऽप्योध्येति नगरी गरीयःसंपदास्पदम् । याऽहंन्नाथा नृत्यतीव देवगेहध्वजसुंजैः ॥१८॥
 मणिवप्रस्फुरंङ्गाम-नीरे प्रासादपद्मिनि । यस्याः प्रविष्टो मध्याह्ने हंसो हंस इवाऽऽवभौ ॥१९॥
 दानं प्रियवाक्सहितं ददतो वीक्ष्य सज्जनान् । मौक्त्यंतो लज्जिता यत्र कल्पवृक्षास्तिरोऽभवन् ॥२०॥
 मानयन्ति सदा पुत्राः पितृन् यत्र पुरे भृशम् । इति प्रेक्षेयव कामा-ऽर्थी धर्म पीडयतो नहि ॥२१॥
 ऋपभो भूमिपतिः—पौराश्वः—

अहंन् श्रीऋपभस्तत्र पाति भूमीपतिः प्रजाः । सुरा-ऽसुरशिरोरत्नराजिनीरौजितक्रमः ॥२२॥
 आचारचातुरीचारु विंशं विंशं चकार यः । सष्टेत्यवादि पुरुषोत्तम-नाभिभवो जनैः ॥२३॥

१ एकः श्रीशत्रुंजयकल्पः श्रीपादकृत्स्नश्रिणा संकलित- इति जैनग्रन्थावल्यां दृष्टम्, स एव अत्र अमेन ग्रन्थकृता
 स्थत इति सुसंभवम् । २ अत्र धामानि नीराणि, प्रासादाः पद्यानि । ३ मूकभावात् । ४ कृतारात्रिकक्रमः । ५ विंशं समस्तम् ।

चाले चन्द्रेऽतितीक्ष्णं चक्षुःशक्तिं न पीरेण कदाचन ॥२४॥

प्रीयन्ते गो-रसैर्मग्न गो-पौला उभयेऽपि हि । दानं-सद्गतिसंयुक्ताः कुंजराश्च वृद्धंजराः ॥२५॥

एदि स्त्रीदुर्गनाद् भारी चन्द्यश्च प्रेमतो नृणाम् । मुंसिमनो-याक्-कायानां क्रियते घत्र गज्जनैः ॥२६॥

पयिप्रा मगरिन्ना च समृद्धा तत्र घर्मिणि । न्यायिनि दानिनि सर्वाऽप्युर्वराऽजनि राजनि ॥२७॥

प्रभोः प्रगयिनी कीर्तिः सुराऽसुर-नरेश्वरान् । नमयामास तंशैस्तावधिज्यं विदधे घनुः ॥२८॥

किं चक्षुना ?

गान्यादिना जिन-ईर्नः स तमोऽपहारं कुर्वन्तु येषु न करे विदधेऽङ्घ्रितापम् ।

यन्या जनाः प्रभुमण्डेषु च येः सपुण्याः पीतः कुतूहलरसः स्मितपद्मनेत्रैः ॥२९॥

ऋषभपत्न्यौ-

सुमङ्गला स्वरुणेण दशोरदहितमङ्गला । सुनन्दा च सदाऽऽनन्दा प्रभोः पत्न्यौ बभूवतुः ॥३०॥

न्यामी ताभ्यामनासक्त-मनाः स बुभुजे सुखम् । पारो भोगफलाभ्येधेः प्राप्यते कथमन्यथा ? ॥३१॥

अथाऽसंपूर्णवदूर्ध्व-लक्षा देवी सुमङ्गला । वधेऽस्य गर्भं मौक्तिकं शुक्तिरेव पयोमुचः ॥३२॥

१ द्वितीयाचन्द्रस्य अतिरुक्तात् । २ पत्न्यौ । ३ गो-रसाः दधि-नवनीतादिकाः, वाणीरूपाश्च । ४ गो-पालाः पृथ्वी-पालाः, आभीराश्च । ५ दानं मदः, ददनं च । सद्गतिः-प्रशस्तं गमनम्, सद्बोधश्च-गतेर्बोधार्थत्वात्-अथवा गतिः स्वर्गादिः ।

६ युस्मिन्निपेयगक्षे गुप्तिः कारागृहम् । ७ तत्र अस्माद्गमो न घनुः अधिज्यं विदधे-कृत्यां एव सर्वेषां वशीकरणात् । ८ इनः गर्भः, पतिवधः । ९ कराः किरणाः, राज-देया भागाश्च ।

सुनन्दाऽपि हृदानन्दा प्रभुसेवाप्रभावतः । धमार गर्भं सद्धर्म-प्रदं च भव्यधीरिव ॥३३॥
अन्यदा निशि संसृता साऽथ देवी सुमङ्गला । चतुर्वंश महास्वप्नान् ददर्शाऽऽमोददायिनः ॥३४॥

गजो-क्ष-सिंह-लक्ष्मी-स्रक्-चन्द्रा-ऽर्क-कलश-ध्वजाः । पद्माकर-विमाना-ऽब्धि-रत्नपुञ्जा-ऽग्मयश्च ते ॥३५॥
स्वप्नान् स्वयुद्धावास्थाप्य सा प्रबुद्धा महासती । प्रभाते सप्रभा प्रष्टुं प्रमोदात् प्रभुमभ्यगात् ॥३६॥
कराभ्यां क्रान्तहस्तीर्णं मृगेन्द्रं सान्द्ररोचिषम् । दृष्ट्वा सो (स्वो) त्संगं स्वप्ने सुनन्दाऽप्यथ साऽऽयौ ॥३७॥
तयोः स्वप्नान् निशम्याऽऽह स्वामी कोमलया गिरा । देवि ! स्वप्नप्रभावात् ते चक्री पुत्रो भविल्यति ॥३८॥
सुमङ्गला पुनः प्राह मत्सुतः कर्मतः कुतः । भविल्यति स चक्रे शः ? प्रसथेदं वद प्रिय ! ॥३९॥
जगोद जगदीशोऽथ ज्ञानत्रयपवित्रवाक् । युवाभ्यां स्थिरचित्ताभ्यां देव्यौ ! संभ्रूयतां वचः ॥४०॥

ऋषभपुत्रपूर्वभवाः—

क्षेत्रे महाविदेहाख्ये नगरी पुण्डरीकिणी । वज्रसेनाऽर्हतस्तत्र पुत्राः पञ्चाऽभवन्नमी ॥४१॥
वधनाभस्तथा बाहुः सुबाहुः पीठसंज्ञकः । महापीठश्चेति सुता आद्यश्चक्रयभवधिरम् ॥४२॥
कियत्यपि गते काले संसाराऽसाराविदः । वज्रसेनजिनस्याऽन्ते तपस्यां ते समासदन् ॥४३॥
गणेश्वरपदे प्राप्ते वज्रनाभो महामुनिः । अर्हत्कृत्यादिभिः स्थान्स्तीर्थशाल्वसुपार्जयत् ॥४४॥
बाहुर्वहृभ्यः साधुभ्यो भक्तं भक्तिभराद् ददत् । आर्जयच्चक्रवर्तित्वं महाभोगविभूतिदम् ॥४५॥

१ अद्भय-संपूर्णम् ।

पुण्डीरु-

॥ ७ ॥

४

८

१२

यतः—

उक्तं चः—

“तीहिं ठाणेहिं जीवा सुहदीहाउयत्ताए कम्मं पगरंति. तं जहा-पाणे नो अइवाइत्ता, नो सुसं इत्ता, तत्तारुवं समणं वा फासुणं, एसणिज्जेणं, मणुणं, पीइकारणेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं पडिलाभित्ता भवइ-इधेहिं तीहिं ठाणेहिं जीवा सुहदीहाउयत्ताए कम्मं पगरंति” ।

सुवाहुः श्रामणाङ्गेषु चक्रे चिआमणां सदा । तत्प्रभावेण चक्रेशाऽधिकवीर्यत्वमार्जयत् ॥४७॥

यतः—

तपःपुपां ग्लानिशुषेयुपां यो जराजुपां देहमथो गुरुणाम् ।

चिआमणाचंः कुन्ते बलाढ्यं बलाधिकः स्यात् स कथं न चिध्वे ? ॥४८॥

श्रीवज्रनाभो व्याचल्यौ सुवाहुं बाहुमप्यथ । जाती पीठ-महापीठौ रोपेण कलुपान्तरी ॥४९॥

उग्रं तपस्तपस्पन्तावप्येती रोपतो सुनी । ईपन्मायायुती स्त्रीत्वं कर्मेपार्जयतामुभी ॥५०॥

यमेर्यदेशे गुणसन्निवेशे चित्तप्रसादे शुचिशशास्त्रवादे । अन्नं हि हेतुदुरितान्घिसेतुद्वयं यतिभ्यः शम-सन्मतिभ्यः॥

त्रिभिः स्थानैः जीवाः शुभदीर्घायुष्कतया कर्म प्रकुर्वन्ति. तद्यथा-प्राणान् नो अतिपात्य, नो मृया उदित्वा, तथारूपं श्रमणं वा प्रासुकेन, एषणीयेन मनोज्ञेन, प्रीतिकारणेन, अशन-पान-खादिम-स्वादिमेन प्रतिलाभ्य भवति-इत्येतैस्त्रिभिः स्थानै-र्जीवाः शुभदीर्घायुष्कतया कर्म प्रकुर्वन्ति ।

? अयं पाठः स्थानाङ्गसूत्रे तृतीयस्थाने प्रथम उद्देशके (पृ० ११७ बाबु). २ श्रमणस्य इदम्-श्रामणम् ।

वश्यपञ्चेन्द्रियाः पञ्च-नमस्कृतिकृतोऽथ ते । यत्निनः कृत्तिनः पञ्च संप्राप्तुः पञ्चतां सुखात् ॥६१॥

जीवः श्रीवज्रनामस्य च्युतः सर्वार्थसिद्धितः । महदेवोदरेऽभूव-नहं नाभिमृपात्मजः ॥६२॥

बाहोः पीठस्य जीवी नु च्युत्वा तस्माद् विमानतः । त्वत्कुक्षवागतौ देवि ! सांप्रतं युग्महविणी ॥६३॥

महापीठः सुबाहुश्च भोगात् सुक्त्वा च्युतौ ततः । संजातौ युग्महोण सुनन्दाकुक्षिकन्दरे ॥६४॥

सुनन्दा न्यगदन्नाथ ! महापीठ-सुपीठयोः । जातं मायाफलं स्त्रीत्वं किं भावि नु तपःफलम् ? ॥६५॥

स्वामी जगाद हे देवि ! महानन्दपदमदम् । लष्येते केयञ्चित्त्वं तौ महापीठ-सुपीठकौ ॥६६॥

एवं सुकोमलं स्नेह-सहितं मधुरोऽज्वलम् । स्वाभिनो गो-रसं पीत्वा ते प्रीते जग्मतुर्गृहम् ॥६७॥

ऋषभपुत्रादिजननम्—

अथो सुमङ्गला युग्मं सुपुत्रे सुखयेऽमहत् (?) । महीजां भरतपुत्रंस्तत्र द्राप्सी च पुत्रिका ॥६८॥

सुनन्दाऽपि ततोऽसूत यमलं विमलं रुचा । तत्र बाहुवलिः पुत्रः सुन्दरी चैव पुत्रिका ॥६९॥

अथो एकोनपञ्चाशत्-पुत्रं युग्मान्यजीजनत् । प्रभृतभाग्यसंभूतमङ्गला सः सुमङ्गला ॥७०॥

तेषां नामानिः—

कावेर-कीर-कोशमीर-काम्बोज-कमलो-रुक्मलाः । करहाट-कुरुवंशाण-कैशिककन्य-कोशलाः ॥७१॥

कारु-केशका-ऽरूप-रुच्छ-कर्णाट-कीटकाः । केकि-कोलुगिरी-कामरूप-कुङ्कुण-कुन्तलाः ॥७२॥

कलिङ्ग-कलकूटी च केरलः कलकण्ठकः । खर्परः खस-खेटी वा गोव्या-ऽङ्गी गौड-गाङ्गकी ॥७३॥

१ मृच्युताम् ।

शुक्लीक- श्वेय-श्वेवरगूडाश्च जालंधर-रुद्रकणी । टक्कोडीआण-डाहाल-भद्र-त्तायक-तोसलाः ॥ ३४ ॥

॥ ९ ॥ दशाणं-दग्दकी देवसभ-नेपाल-नर्तकाः । पञ्चाल-पल्लवी पुण्ड्र-पाण्ड्य-प्रत्यग्रथा-ऽर्जुदाः ॥ ३५ ॥

पंचरा वीर-भद्रीय-माहिष्यक-महोद(च)याः । मरुण्ड-मरुली मेद-मरु-मद्गुरु-मङ्गनाः ॥ ३६ ॥

४ मध्यतं-महाराष्ट्र-यवना राम-राटकाः । लाट-ब्रह्मो-तरत्रत्मावर्त-ब्राह्मणवाहकाः ॥ ३७ ॥

चिराट-यद्र-वैदेह-यनवास-यनायुजाः । बाल्हीक-बल्लवा-ऽवन्ति-बहयः शक-सिंहली ॥ ३८ ॥

सुण-शूर्पार-सौवीर-सुराष्ट्र-सुहृडा-ऽश्मकाः । हूण-हूरक-हर्म्यंज-हंसा-हृष्टुक-हंहकौ ॥ ३९ ॥

इत्यष्टानवतिः स्वामि-पुत्राः सुत्रोमेरोचिपः । उत्सवाद् दत्तनामानः सुजन्मानः शुभा वसुः ॥ ७० ॥

प्रभोरंतान्यपत्यानि धात्रीभिः पञ्चपञ्चभिः । लाल्यन्ते स्म समितिभिः शीलाङ्गानीव नित्यशः ॥ ७१ ॥

शतपुत्रस्फुरत्पद्मो नालीकप्रतिभः प्रसुः । यशोरसे रसापीठे रेजे राजश्रियाऽनिशम् ॥ ७२ ॥

स्वामी सुवर्णवर्णाङ्गः सैच्छायाद्भ्रंतोऽङ्गैः । सुरशैल इवोद्भूतैः कोमलैः कल्पवृक्षकैः ॥ ७३ ॥

पुत्राणां विवाहादि-

१ इतोऽस्ति तत्राऽगोध्यगामेव देवयज्ञानृपः । शैशवादादिदेवस्य वयस्यः सुप्रशस्यधीः ॥ ७४ ॥

विमलाभिः कलालीभिः कलिता ललिता गुणैः । ऋपभश्रीरिति नाम्ना तस्माज्जाताऽस्ति पुत्रिका ॥ ७५ ॥

यस्यां विलोकितायां हि रंतिनं रतिदा दृशोः । सुदन्त्यां सुवदन्त्यां तु रीणां वीणाऽपि कर्णयोः ॥ ७६ ॥

१ इन्द्रकान्तयः । २ नानीकं कमलम् । ३ छाया कान्तिः, दृशच्छाया च । ४ सुरशैलो मेरुः । ५ रतिः स्मरपत्नी ।

६ रीणा शीणा ।

तां कन्यां लक्षणैर्घन्यां प्रभुः प्रेक्ष्य विचार्य च । स्मित्वा ययाचे तं भ्रूषं भरतायाऽऽमसूनेत्रे ॥ ७७ ॥
अथ देवयशाभ्रूपः प्रणिपत्य जगत्पतिम् । स्वकरी कोरकीकृत्य जगाद जगतां वरः ॥ ७८ ॥

जगदीश ! क्व ते पुत्रो देवेभ्योऽधिककान्तिमान् ? । मम त्वत्पददासस्य सुगधरूपा क्व बालिका ? ॥ ७९ ॥
किन्तु प्रभो ! मे तगया सवयास्तनयेन ते । अतः प्रसादमाधाय प्रमाणय मनोरथम् ॥ ८० ॥

इति प्रतिश्रुतैऽनेन भरतं स्वसुतं प्रभुः । व्यवाहयत् सुविधिना कुमारीसृषभश्रियम् ॥ ८१ ॥
कुमारं भरतं सुगंधं क्रीडारम्भरतं तया वृत्त-वाप्यादिषु प्रेक्ष्य कुतुकी स्वजनोऽभवत् ॥ ८२ ॥
कटाक्षैर्वचनैः पाणिक्षेपैरालिङ्गनैस्तयोः । स्नेहेन यौयनेनोच्चैःपा-मौग्ध्ये तनूकृते ॥ ८३ ॥
बाल्यसेतुं व्यतिक्रम्य यौयनाम्भोधिमध्यगौ । तौ दम्पती नवं सौख्यपीयूषं पपतुर्मिथः ॥ ८४ ॥

भरतपुत्रपुण्डरीकोत्पत्तिः—

इत्थं प्रयाति समये पद्मस्वप्नेन सूचितम् । सुनुसृपभसेनाख्यसृपभश्रीरसूत सा ॥ ८५ ॥
पुण्डरीकगर्भस्वप्नात् पुण्डरीकाङ्गगन्धतः । पुण्डरीक इति जनैः कृताख्यो बधृधे शिशुः ॥ ८६ ॥

श्रीकृष्णमविचिन्तनम्—

इत्थञ्च जगतां नाथो भवपाथोनिधिं स्वयम् । प्रसरन्मोहतरङ्गं हतरङ्गं व्यचिन्तयत् ॥ ८७ ॥
हंहो ! आत्मन् ! विहायांऽहो मोक्षं चेद् गन्तुमिच्छसि । संसारे ध्वस्तसंसारे किं लुब्धोऽसि विचेतनः ॥ ८८ ॥
आत्मा आह— अन्येऽपि स्थिताः सन्ति ।

१ कोरकीकृत्य संपुटीकृत्य ! २ प्रमाणय प्रमाणं इह । ३ अंशः पापम् । ४ समीचीनः सारः ध्वस्तो यस्मिन् ।

प्रसुराह—

पञ्चेन्द्रियघटक्षिप्तं मरसीक्ष्यविपोदकम् । यथा यथा पियन्त्येते तथा मूर्च्छन्ति जन्तवः ॥८९॥

११ ॥

आत्मा आह—अहमत्र राजा ।

(प्रसुराह—)

स्त्री-पुं-नपुंसकत्वे-श-रङ्गरूपाणि यच्छतः । मोहस्य नटनाज्जीव ! कट नाऽद्यापि खिद्यसे ? ॥९०॥

४

किं घट्टना ?— सिष्णोऽसुरैर्घृगटुष्णिकासु सोऽन्त्रीर्निजाङ्गं परिधित्सुरेव ।

खपुष्पमालां स्वगले निधित्सुः समीहते यो विपर्ययः सुखानि ॥९१॥

स्वामी आह—

आत्मा प्रोचे—किं कुर्वं ?

ततो व्रतं समाश्रित्य स्फूर्जन्नियमतीव्रतम् । आत्मानं च जनं चैनं मोचयाऽऽशु भवंरितः ॥९२॥

८

लोकान्तिकाः सुरा जगुः—

अत्रान्तरे प्रभोरग्रे व्योम्नो लोकान्तिकाः सुराः । तीर्थं प्रवर्तय स्वामिन् ! इति प्राञ्जलयो जगुः ॥९३॥

श्रीऋषभ-भरतवार्तालापः—

ततः श्रीभरतं घाटुवलिप्रमुखवान्धर्वः । युक्तमाकारयत् स्वामी सोऽपि तत्राययी जवात् ॥९४॥

१२

नत्वा पुरस्थितो ज्ञात-नयः स तनयः प्रभोः । प्रसादेभरतः प्रोचे भरतः स्वामिनाऽमुना ॥९५॥

ययं मुमुक्षवो यत्स ! भवं परिजिहीर्षवः । ततो भव मंहीनस्त्यमहीनशुजधिक्रमः ॥९६॥

१ स्नातुमिच्छुः । २ अन्ध-आंतराडां । ३ परिधातुमिच्छुः । ४ निधातुमिच्छुः । ५ स्फूर्जन्ती नियमस्य तीव्रता यस्मिन् तत् । ६ भवशत्रोः । ७ प्रसाद एव इभो हस्ती । ८ परिहर्तुमिच्छवः । ९ महाः इनः स्वामी ।

इत्यादेशं पितुः श्रुत्वा स्नेहगद्गदया गिरा । स कुमारः सुकुमारमित्युवाचौचितीच्रंणः ॥१७॥
 यथा तात ! पवित्रं मे त्वत्पादरजसा शिरः । तथा राज्याभियेकेऽपि सर्वतीर्थान्ममसा नहि ॥१८॥
 यथा त्वत्पाणिपद्मेन सलीलेन श्रुती मम । प्रीयेते न तथा तात ! मागधानां चट्टक्तिभिः ॥१९॥

श्रीऋषभोक्तिः—

हर्षदुःखमसूतेन स्मितेन सुरभीकृताम् । उवाच वाचं स स्वामी भरतं स्वसुतं प्रति ॥१००॥
 गृहारम्भं स्वयं श्रित्वा स्वतातं धर्मकर्मणि । अनुमत्य पुनन्त्यत्र पुत्रा अन्वर्थतस्तु ते ॥ १ ॥
 वत्स ! धत्स्व ततो राज्यं प्राज्यं कुर्मो व्रतं वयम् । वृद्धानामिह सा भक्ति-र्यां धर्मं प्रेरणा परा ॥ २ ॥
 तातस्याऽऽज्ञां सुरैर्मोक्ष्यां श्रुत्वेति भरतः सुतः । द्विधाऽप्यवाङ्मुखस्तस्यै विनीतानामियं स्थितिः ॥ ३ ॥

भरतराज्याभियेक-बाहुबलिप्रमुखभागदानं च—

युगादीशनिदेशेन भरतं वरवारिभिः । कारितमङ्गलोद्गानाः प्रधानाः सिपिबुस्तदा ॥ ४ ॥
 स बाहुबलिसुख्यानां स्वामी बाहुबलसृशाम् । विश्वान् विश्वंभराभोगान् तदौचित्याद् ददी तदा ॥ ५ ॥

श्रीऋषभप्रव्रज्याभियेकः—

दानं संवत्सरं यावद् दत्त्वा निर्मेत्सराऽऽन्तरः । श्यामाष्टम्यां तिश्रौ क्षेत्रे तुरीये वासरांशुके ॥ ६ ॥
 चन्द्रे अतोत्तरापाठे सुरा-ऽसुर-नरेश्वरैः । शुचिभिः स्नापितो नीरैः सुरलक्षिकाश्रितः ॥ ७ ॥
 अमरीभिश्च नारीभिः गीयमानोऽम्बरैः सुवि । संसिद्धार्थः स सिद्धार्थ-वनं प्रापाऽङ्घ्रिपावनः ॥ ८ ॥

१. सुकोपलम् । २. औचितीचतुरः ।

(विशेषकम्)

श्रीऋषभदीक्षा-मनःपर्यवशानम्—

॥ १३ ॥ रत्नयानादयोत्तीर्णान्शोकोऽशोक्रतरोस्तले । स त्रिलोक्या अलंकारोऽलंकारानमुचत् प्रभुः ॥ ९ ॥
 प्रभुः स्वकृन्तलान् इयामान् विश्वश्यामत्वभित् प्रभुः । उद्यखान युगादीशो जज्ञान् मुष्टिचतुष्टयात् ॥१०॥
 कल्याणकुम्भस्कन्धाग्र-रकुरत्पल्लवसंनिभः । सन्निवतीन्द्रेण संरुद्धः प्रभुः पञ्चममुष्टितः ॥११॥
 आचर्ष्र्णलोक्यगृह्णारः प्रासादाग्रे च मण्डनम् । वासो वासवंसंयुक्तं दधी स्कन्धे जिनेश्वरः ॥१२॥
 दुग्धसिन्धौ विनिक्षिप्य कुन्तलानमरेश्वरः । तुमुलं मुकुलीचके जनानां हस्तसंज्ञया ॥१३॥
 कृत्नपष्टतयाः सिद्ध-नमस्कारं स्मरन्नरम् । सायंयोगं त्रिचिधं त्रिया सर्वं निविद्धवान् ॥१४॥
 इति दीक्षाजुषो ज्ञानं मनःपर्यवसंज्ञकम् । उत्पेदे केवलज्ञानभानोः प्रातःप्रकाशयत् ॥१५॥

श्रीऋषभेण सह अन्येषां प्रव्रज्या—

भूषाः कच्छ-महाकच्छ-प्रमुखाः प्रमुखा सह । व्रतं जगृहारे भक्ताश्चतुःसाहस्रसंमिताः ॥१६॥
 श्रीऋषभविहारं भिक्षाप्रप्तिः—
 सुरंगु सर्वयुत्रेणु स्तुत्या नन्वा गतेष्वथं । मौनवान् मुनिनाथोऽयं विजहार धरातलम् ॥१७॥
 वर्षं यायत् पुरा दानं ददत्ता सर्वगोदत्तः । स्वामिना दूरिता भिक्षा प्रभुं प्रापेव सा न तत् ॥१८॥
 केऽपि रूपयतीः कन्याः केऽपि मत्तांश्च दन्तिनः । केऽपि सर्वां समृद्धिं स्वां प्रभवेऽद्वौक्यन् मुदा ॥१९॥

। वासवो देवेन्द्रः । २ पु०-गः ।

दारांस्तु कारा इव योऽत्युदारोः नार्गाश्च नागोनिव नाकिपूज्यः ।

॥ १४ ॥

भूतिं तथा भूतिमिवोच्चभूति-काम्यऽस्तकामोऽचकैमदिजनो न ॥ २० ॥

कच्छ- महाकच्छादीनां त्रिपथगातदस्थितिः —

४ दुःसहान् सहमानेन स्वामिर्नैवं परीषहान् । सह गन्तुमशक्तास्ते कच्छाद्या इत्यचिन्तयन् ॥ २१ ॥
तरणं गरुडेनाऽब्धौ समीरेण समं रयः । आरब्धं स्वामिनाऽस्माभिः यत् तीव्रं व्रतपालनम् ॥ २२ ॥
चेतसा चिन्तयित्वाैवं कच्छाद्या अल्पशक्तयः । तस्युल्लिपथगाप्रस्थे स्वस्थेन मनसाऽखिलाः ॥ २३ ॥

नमि-विनमी—

८ अथो नमि-विनम्याख्यौ व्यावृत्तौ स्वामिकार्यतः । प्रेक्ष्य कच्छ-महाकच्छौ पितरौ चैवमूचतुः ॥ २४ ॥
अभक्ताभ्यां युवाभ्यां किं ताता ! लेभे दशेदृशी ? । ऋषभस्वामिनो भक्तिः परब्रेहाऽपि सौख्यदा ॥ २५ ॥
आहतुस्तौ प्रमोस्तीव्रं व्रतं एवं चाल्पशक्तिकम् । ज्ञात्वा राज्यं त्वगृह्णन्ती वयमित्थमिह स्थिताः ॥ २६ ॥
पित्रोः श्रुत्वा स्वरूपं तौ-ऊचतुः क्षत्रियोत्तमी । त्यजद्भ्यां स्वामिनं नैव युवाभ्यां सुकृतं कृतम् ॥ २७ ॥
त्रिविष्टपहितः स्वामी सेवकानां सुरद्रुमः । अदास्यत् तद् बचो येन युवयोः स्यान् महोदयः ॥ २८ ॥
तदाऽऽवामेकचित्तेन प्रभुं सेवाबहेऽधुना । साम्राज्यमपि यच्छन्तं भरतं मनसाऽपि न ॥ २९ ॥
इत्थं कृतप्रतिज्ञौ तौ प्रभुं प्रार्थयन्कमानसौ । पाणौ कृपाणौ विभ्राणौ तिष्ठतुः पारिपार्श्वगौ ॥ ३० ॥
स्वमनोवद् विभोरग्रे चिरजीकृत्य भूमिकाम् । सिर्षेचतुः सुमोऽम्भोभिः-लिपस्येव फलस्य तौ ॥ ३१ ॥

? सर्पानिव । २. ५. स्मवत् । ३. न कामयांचक्रे । ४. शु० सिक्त्वा चक्राते । ५. सुगानि कृषुगानि ।

पुष्परीक—

धरणेन्द्रागमनम्—
अन्यदा धरणेन्द्रोऽथ जिनपं नन्तुमागतः । सेवाहेवाकिनौ वीक्ष्य तौ वीरौ चिस्मितोऽवदत् ॥३२॥
दशयन्ती प्रभुं खड्गविम्बेनैव हृदि स्थितम् । कौ युवां कुस्तं सेवां किमर्थं क्षत्रियोत्तमौ!? ॥३३॥

नमि-चिनमिप्रतिवचः—
वक्रतुः फणिनाथं तौ भृत्यार्थावामसौ प्रभुः । दीक्षां जिघृक्षुर्वर्षेण दानादप्रीणयज्जगत् ॥३४॥
तदा दूरस्थितावार्थाममृष्व स्वामिकार्यतः । चिन्तामणिरिवैकोऽपि दास्यत्यत्राऽपि नौ मतम् ॥३५॥
यतः—
सेवकैर्निजपतिः खलु सेव्यो निर्धनोऽपि सधनोऽपि परो न ।
नीरहीनमपि नीरदमेव चातकः श्रयति नैव समुद्रम् ॥३६॥

सर्पाधिपोऽवदत्—
इत्याग्रहरथी तौ प्रेक्ष्य मा भूत् सेवा वृथेत्यसौ । प्रभुभक्तरतयोः सार्वरक्तः सर्पाधिपोऽवदत् ॥३७॥
परत्र भाविनी मुक्तिर्भुवयोः स्वामिसेवनात् । साधर्मिकत्वाद् विद्याःवं मत्तो गृहीतमादरात् ॥३८॥
अष्टचत्वारिंशद्विधाः सहस्रान् धरणस्तयोः । प्रददौ रोहिणी-गौरी-प्रह्वसीप्रमुखानथ ॥३९॥

नमि-चिनमिर्वताढ्यगमनम्—
प्रणम्य स्वामिनः पादा-वाण्डच्छ्व धरणेश्वरम् । विमानमद्भुतं कृत्वा-ऽऽरूढ्य तौ व्योम्नि चेलतुः ॥४०॥
प्रभुभक्तिफलं पित्रोः संदर्श्य भरतरथ च । तौ निजं लोकमादाय गतौ वंताढ्यपर्वतम् ॥४१॥

१ 'ऊचतुः' इति भवेत् । २ धृत्यौ आवाम् । ३ दूरस्थितौ आवाम् अभूव । ४ पुं त । ५ पुं शक्ति- ।

कृत्वोत्तरस्यां पठिं सत्-पुराणि नमिभूपतिः । राजधानीं निजां चक्रे पुरं गगतवहृद्धमे ॥४२॥
चिनमिर्दक्षिणश्रेण्यां पञ्चाशन्नगराण्यसौ । संस्थाप्य सुस्थितिं चक्रे पुरेऽथ रथरूपुरे ॥४३॥

आद्यदानी श्रेयांसः —

अतो वृषभनाथोऽपि क्षुत्परीपहसासहिः । भिक्षां गवेषयामास ग्रामे ग्रामे गृहे गृहे ॥४४॥
वरं व्रतजनन्या नो वैरस्यं भिक्षया सह । इति ज्ञात्वेव स विभु-रीहृचक्रे तयां रसांन् ॥४५॥
ज्ञानदाद्यो जिन्नो मत्वा श्रेयांसै त्वाद्यदांनिभम् । वत्सरान्ते प्रिराहारः पुरं गजपुरं ययौ ॥४६॥
तत्र श्रीबाहुवलेश-पुत्रः सौम्ययशां नृपः । श्रेयांसोऽस्य सुतः स्वप्नं निश्चयऽपश्यदयेदृशम् ॥४७॥
भृशं निष्प्रभतां प्राप्सो मेरुः सर्वसुराश्रयः । सुधास्रमःकुम्भसेकेन पुनश्चक्रे प्रभाधिकः ॥४८॥
दृष्टं च श्रेष्ठिना स्वप्नं जयन् कोऽपि बहून् नरात् । खिन्नः श्रेयांससहाय्यं प्राप्य सर्वांन् जिगाय तान् ॥४९॥
श्रीसोमयशासा दृष्टो भानुं भानुधिवर्जितः । श्रेयांसोऽयोजयन् तांश्च सोऽपि तैः शुशुभे पुनः ॥५०॥
सर्वे ते संसदि प्रातः स्वस्वस्वप्नविचारतः । श्रेयांसस्य शुभप्रसिं निश्चिन्वन्ति स्म चेतसि ॥५१॥
यावत् सभायाः स्वस्थानं विचार्य समये ययुः । तावद् विवेश भगवान् पुरं धर्म इवक्त्रवान् ॥५२॥
पादान्तं लुठनं केचित् केचिन्पुच्छनकांनि च । पुरे प्रविशतश्चक्रुः प्रभोः प्रेनपरायणाः ॥५३॥
घृतं बन्दोरुभिर्नाथं चातकैरिव नीरदम् । पश्यन् केकिवदुद्रीवः श्रेयांसो सुमुदेतराम् ॥५४॥
ईदृक्षं रूपमग्रेऽपि दृष्टमित्येष चिन्तयन् । संस्मार प्राग्भवेऽहन्तं वैरसेनं विलोकितम् ॥५५॥

१ पु०-ऋषभ- । २-तया भिक्षया । ३ पु० रसा । ४ पु० निमवताम् । ५ बन्दनकीलो कव्दारः ।

प्रदोक्तं यन्नामोऽयं भरते भविता जिनः । सृत्वा श्रेयांस इत्यागान्-नभेयं प्रपितामहम् ॥१३॥
 नया नाथं निर्मन्त्र्याऽसी दानायाऽन्नं व्यलोकयत् । तावद्विधुरसोऽभ्यागान्-नव्यः श्रेयांसदृक्पुरः ॥१७॥
 इत्थं वान्तोऽप्रहीनाप्रहृत्यस्त्वाऽन्याः सुखत्वादिकाः । इत्युत्सुक इवाऽन्नेभ्यः स्नेहाद्विधुरसोऽभ्यगात् ॥१८॥
 मयं ह्युभनतैरिधु-रसं म धितते प्रभोः । करं वरेण भावेन सर्वोऽऽरोहच्छिखं ददौ ॥१९॥
 तदा जगज्जगारावं देवा देव्यो दिवि व्ययुः । सुवर्ण-रत्नवर्षं च चक्रुस्तस्य गृह्णाजिरे ॥२०॥
 श्रेयांसं श्रेयसां म्यानं नृपाः सर्वेऽपि तुष्टुयुः । तापसास्तेऽभ्ययुर्नाथो भिक्षार्थीं चिविदे कथम् ? ॥२१॥
 मोऽयद्द वीक्षिते नाथेऽस्मार्षं पूर्वं निजं भवम् । सारथिर्वज्रनाभस्य केशवोऽहं पुरा भवे ॥२२॥
 गगं प्रमाभयात् पूर्वं संगतः स्वामिना समम् । अष्टौ भव्या अमुं यावद्-उत्पन्नाः स्नेहवन्धतः ॥२३॥
 इति श्रुत्या नृपा हृष्टास्तापसाश्चाशिपं ददुः । जय त्वं दानिनां धुर्यं ! जय धीरशिरोमणे ! ॥२४॥
 श्रीनाभेयतराऽऽलवालवलये वर्षात् प्ररुढः पुरा, कृत्वा गेहजनस्य संमदमथोऽशुल्यन् स दानदुमः ।
 ममिच्छेधुरमः कृतो यतिमुदे येनाऽतिनव्यच्छविः, श्रेयांसः स नरोत्तमो विजयतां दानैकवीरश्चिरम् ॥२५॥
 तदारभ्य जने जाते पुण्यर्नपुण्यतत्परं । विहरन् भगवान् भिक्षां यथाकालं स लेभिवान् ॥२६॥
 विदुषे पौरणां यत्र स्वामी तत्र स राजम्भुः । व्यधापयन्मणीपीठं-प्रन्यांद्दिस्पर्शरक्षकः ॥२७॥
 माश्रादेती प्रभोरंश्री इति ध्यायन् स पादुके । विधाय तत्राऽनुमातः पूजां भूजानिजोऽकरोत् ॥२८॥
 श्रेयांसमिति कुर्वन्तं चीक्ष्याऽन्योऽपि जनोऽखिलः । प्रभुपारणस्य पृच्छ्यां कृत्वा पीठमप्युजत् ॥२९॥

१ पु० न्यमन्य- । २ सद्-आरोहत्-शिलम् । ३ पु० भवान् । ४ पु० पारणा ।

आदित्यमण्डलम्—
आदिकूर् मण्डलमिद-मित्यस्माद् वचनाच्छनैः । आदित्यमण्डलमिति श्रुतिर्जगति पप्रये ॥७०॥
प्रभुस्तक्षशिलापुरे—

ध्यानात् कृतमनोरक्षः प्रभुस्तक्षशिलापुरे । त्यक्तक्रोधोदिससर्गः कायोःसर्गमदाद् बहिः ॥७१॥

बाहुबलिना वन्दनाय गतेऽपि असमागमः, तद्विलापश्च—

उद्यानपालैर्विज्ञप्तो नृपः स्वाभिसमागमम् । सायं सुदास्यं संदध्यौ बली बाहुबली नृपः ॥७२॥

स्फूर्जन्तमोऽपवित्रायां रात्रौ यादौचित्ये नहि । प्रातस्तातस्ततो वन्द्योऽनवयोऽयं मया नयात् ॥७३॥

निशायां स विशामीशश्चिन्तयित्वेति संस्थितः । पुरीं प्रसाधयामास चारुचन्द्रोदयादिभिः ॥७४॥

प्रातः स्नातः श्वेतवासाः श्रितश्वेतमत्तंगजः । उच्चैर्धृतसितच्छत्र-सितचामरवीजितः ॥७५॥

रङ्गतुरंगी राजन्धे राजराजि स राजितः । परीतोऽन्तःपुरीधृन्दैरनुयातः पुरीजनैः ॥७६॥

गीतैरनवगीतैश्च प्रेक्षणीः प्रीणितेक्षणीः । दत्तवित्तः स्फुरच्चित्तस्तत्रनं प्राप पावनम् ॥७७॥

यावद् गजं परित्यज्य विमुञ्चन् मणिपादुके । क्व प्रभुः क्व प्रभुश्चेति जगाद जगतीपतिः ॥७८॥

बनीपालोऽवनीपालं नत्वा तावद् व्यजिज्ञपत् । देव ! देवाधिदेवो नो तिष्ठेद् भास्वति भास्वति ॥७९॥

श्रुत्वेति मूर्च्छितः प्राप भुवोऽङ्गमथ भूविभुः । चन्दनैः शिशिरैः नीरैः ससंज्ञो व्यलपत् शुचा ॥८०॥

हा तात ! त्रिजगत्प्रातः ! कथं प्रातस्त्वयाऽस्मि नौ । स्वांश्चिद्वन्दनपुण्येन पापारैर्बलिनोऽधुना ॥८१॥

१ पु० त्यक्तः । २ स्फूर्जता तमसा अपवित्रायाम् । ३ यात्रायां भावित्ती । ४ पु०-सितच्छत्रम् । ५ राक्षाराट्-राजराट्-तस्मिन्
राजराजि । ६ प्रभावति मूर्धे । ७ निषेधार्थे ।

दृक्षं प्रति—

स्वामिनाः कृतसल्यत्वाद् दृक्षमुख्योऽसि दृक्ष ! भोः । त्वत्सदृक्षस्तु नैवाऽह-मलब्धप्रभुदर्शनः ॥८२॥

इत्युक्त्वा दृक्षं स्वामिना-ऽऽश्रितपूर्वमालिङ्गति ।

दृधुयुण्याऽसि हे दृधिव ! प्रथमस्य जिनस्य यत् । पादौ व्यूढतरी रांध्रा-वप्राप्तौ शिरसाऽपि मे ॥८३॥

इत्युक्त्वा प्रभुपादपद्मयो रजः शिरसि निक्षिपति ।

इत्याऽऽमीक्ष्येन मूर्च्छन्तं मूर्च्छयन्तं जनानमून । वीक्ष्य राजमृगाङ्गाख्यो मन्त्री प्रोचे नरेश्वरम् ॥८४॥
राजन् ! विलपनं मुक्त्वा पश्य श्रीऋषभप्रभुम् । कुञ्ज कुन्नेत्युदित्वाऽसौ राजा हृग्भ्यां व्यलोकयत् ॥८५॥
सचिवः प्रोचिवान् स्वामिन् ! जगन्नाथोरित नो हृदि । नित्यं चित्तस्थितं रूप-प्रनिरयं वीक्षतां बहिः ॥८६॥

बाहूचलिना पादभूमौ मणिपीठकरणम्—

निःशोकोऽथ नृपो नाथ-पादभूमौवचीकरत् । मणिपीठं योजनोच्चं विस्तृतं पञ्चयोजनम् ॥८७॥

प्रभुः पुरिमतालके—

इत्यार्या-ऽनार्थदेशेषु भ्राम्यन् मौनी मुनोश्वरः । जनं दर्शनतः शान्तं शीतांशुरिय सोऽकरोत् ॥८८॥

व्रताद् धर्मसहस्रान्ते पुरे पुरिमतालके । तले न्यग्रोधवृक्षस्य कानने शकटानने ॥८९॥

श्यामफाल्गुनैकादश्यां त्रिरात्रं प्रतिमास्थितः । उत्तराषाढगे चन्द्रे घातिकर्मक्षयोज्ज्वलः ॥९०॥

ध्यानान्तरस्थः पूर्वाह्णे प्रथमः स जिनाधिपः । अद्याप केवलज्ञानं लोका-ऽलोकाबलोकदम् ॥९१॥ (विशेषकम्)

१ पु० राज । २ पु० चित्रस्थितं रूपमनित्यं वीक्ष्य तं बहि । ३ अचीकरत् । ४ तन्नाम्नि वने ।

स्वामी सिंहासनमाश्रयत्—

१२० ॥

यथाधिकारं देवेन्द्रं विहितेऽङ्घ्रिहितेच्छया । स्वामी समवसरणे सिंहासनमथाऽऽश्रयत् ॥१२२॥

पितामहा सह भरतः—

४

इतश्च भरतो भक्ति-भरतो जननीं पितुः । अकुण्ठोत्कण्ठयाऽभ्येत्य तदा प्रतनंमोऽकरोत् ॥१३॥
किमन्येर्वीक्षितेर्वीक्ष्य नन्दनं निजनन्दनम् । नीलीचिह्ने हतीवाऽऽस्ये नेत्रे तं पश्यतो हृदि ॥१४॥
ज्यांपान् पीत्रो जगन्मातः ! त्वत्पादानभिवन्दते । उक्त्विति नत्वा पुरतो निविष्टो भरतेभ्यः १५॥

८

हृत्कुम्भे स्नेहसंपूर्णं दुःखाग्नितापितेऽथ सा । सुश्रुत्यश्रूणि तद्विन्दु-निवाऽगदत् सगद्गदा ॥१६॥
लीलया लालयामासु-र्यं स्वर्गललाः पुरा । स याति तीव्रतापासु पापासु मरुभूमिषु ॥१७॥
बाल्ये दिव्यामृताहारान् हर्द्वरभ्यर्थ्य भोजितः । स पुत्रो मे क्षुधाक्षाम-कुक्षिश्रमति हा ! क्षितौ ॥१८॥

१२

एकेनाऽपि सुपुत्रेण सुखी स्याद् वार्धके पिता । कुकूलं नास्ति ताम्बूलं श्रुत्वेत्यस्मि त्रिये न धिक् ॥१९॥
येन स्वपुत्रमुष्यत्वे कृतो दस्वा निजं पदम् । मम पुत्रस्य तस्य त्वं चिन्तामपि करोषि न ? ॥२०॥
इत्युक्त्वा तारतारं तां रुदतीं भरतोऽबदत् । कथं सामान्यनारीव-ज्जगज्जननि ! रोदिवि ? ॥२१॥
पुष्टज्ञानत्रयः स्वामी विलोकितजगत्त्रयः । यस्याः कुक्षाववातीर्णः सा किं शोकेन बाध्यते ॥२२॥

१ ज्ञाने गलीनां टपकां मुले, तेने (कम्पने) नेत्रो हृदये ज्वा । २ किं अप । ० ४

मन्त्रेवा कर्णौ दत्त्वा आकर्णयति—

अमर-नर-सुकुटमणिकिरणरजितपदं विमलतरचरितभरनिहतपापापदम् ।

॥ २२ ॥

ललिततरकलितचहुविमलगुणसुन्दरं प्रथमजिनमखिलजनधृजिनहरणादरम् ॥ १६ ॥

भरतसुविदुरितभरतिमिररविमदुसुतं सकलकुलगुरुगुरोर्नाभिनृपतेः सुतम् ।

४

तमत दशितविवेकीयमणिगणनिधिं प्रहतबहुसलिलमलकलितयुगलकविधिम (युग्मम्) ॥ १७ ॥

प्रथमजिनेशो विहितावेशो विपुलपरीयह्वर्गम् । विपेहे सुललितरेहे कथमिह हतसुखसर्गम् ? ॥ १८ ॥

वर्षसहस्रं दुःखमजस्रं परिपन्थाऽनिशमेव । प्रकटितसारं जगदुपकारं संप्रति कुरूपे देव ! ॥ १९ ॥

यस्य कुलेऽमलकमलनिभेऽयं जिनवरराजमरालः । बालः कलिं किल विदधे घन्यो नाभिनृपालः २०

स्थित्वा यस्या वयुवि जिनो जननयनामृतगात्रम् । ईदृरूपं किल विदधे मरुदेवा स्तुतिपात्रम् ॥ २१ ॥

मोहाम्भोधौ युगलविधौ मज्जन्तं सुवि सर्वम् । धारयति स्र निजैर्वचनैर्वन्दे तं गतगर्भम् ॥ २२ ॥

सुर-नर-किंनर-नागकुलान्यतिनिर्मलमामन्ति । अस्य निपीय सुवागमृतं संसारं संसारं प्रतरन्ति ॥ २३ ॥

सुरवर-किंनर-नाग-नरा यं युगपत् प्रणिपत्य । इह हि पिवन्ति सुवागमृतं देवं देवं प्रणमामि ॥ २४ ॥

मरुदेवया ऋषभ-वैभवो दृष्टः—

श्रुत्वेत्पुद्गमृतहर्षाश्रु-सुधापुरैः सुविस्तृतैः । नीलीपङ्कः क्षणाक्षिसः मरुदेवाऽक्षियुग्मतः ॥ २५ ॥

प्रभोर्वाक्यप्रभोह्लासैः प्रकुलनयनाम्बुजा । आलोककलिताऽऽलोक्य पुत्राङ्घ्रिं सां व्यचिन्तयत् ॥ २६ ॥

१ पु० गतवर्गम् । २ भा-प्रभा-तदन्ति ।

पुण्डरीक-

१२

पुण्डरीक- तस्या एक्रीभाचिन्तनम्-

॥ २३ ॥ अये ! मदीयपुत्रस्य वैभवं सुचनाद्भुतम् । भरतस्याऽस्य हाहाऽहं धृथा दोषमदां पुरा ॥२७॥
 सुताः स्युर्याचदुत्सले सुतास्तावन्निजा ध्रुवम् । एष वैभवसंयुक्तोऽप्यीदासीन्ययुतो मयि ॥२८॥
 वदन्त्यां वत्स ! चत्सेति रुदन्त्यां मे मुदे सुतः । अयं स्ववार्तां न प्रैपी-देकदेवमुवावपि ॥२९॥
 धृथा तद्दुःखिता पूर्व-महमस्य विमोहतः । यतो न कोऽपि कस्याऽपि विश्वे स्वार्थैकनिष्ठिते ॥३०॥
 एवं मोहः सौख्यचौरो मनोऽस्या धर्म्यमप्यगात् । दुर्जनस्थानदानेन सतां देशान्तरो भवेत् ॥३१॥

मरुदेवासिद्धिगमनम्-

जातेऽस्याः परमेश्वर्याः परमे ब्रह्मणि स्फुटे । आत्माऽत्यजद् निजं देहं तिष्ठेद् गुप्तौ हि कः प्रभुः ॥३२॥
 अत्र क्षेत्रेवसर्पिण्यां सिद्धस्याद्यस्य तद्यपुः । पूजयित्वाऽऽशु विबुधा निदयुर्दुग्धनीरघौ ॥३३॥

भरतशोकापगमः-ऋषभस्तुतिश्च-

अगाऽसौ भरतः सौरिन्द्रवाक्थरशोकहर्तुं । अशोकच्छापया छन्नो विशेज्जैनेन्द्रसद्मनि ॥३४॥
 यथापि प्रविश्याऽसौ त्रिः परीय जिनेश्वरम् । महेन्द्रैः स महीन्द्रश्च तदा तुष्टुवतुः समम् ॥३५॥

देव-भरतकृता ऋषभस्तुतिः-

गमो नाशेयाय ध्रुवमनुपमेयाय महसा भवश्लोकालोकामलतरविलोकाय सहसा ।
 गतापोऽगन्मूर्धं भवकुहरगदं जनमनः प्रचक्रे यो वक्रेतरशिवपरपथस्यं विवृजिनः ॥३६॥
 १ ५० विधिभेद । २ इत्य-इत्यम् ।

अहो ! देहोऽप्यंहोयसंतिरिह नानापरिभव-व्यथाकारी मान्यः स्तव-नमनतो मे समभवत् ।
 स्तिः पङ्कः पङ्कहृनिवहतः किं न वहति, प्रसिद्धिं वा स्वर्णात् किल मलगणो जन्यजनिताम् ॥३७॥
 मनो हन्तो हन्त ! स्फुटमसि सुविद्वांस्यपि जगन्-मनांसि त्वय्येवाऽहमहमिकाया यान्ति तदहो ! ।
 अपूर्वं सौभाग्यं किमिदमथवा संसदिं तव, प्रभो ! स्निह्यन्त्येते सुजग-नकुलाद्या अपि मिथः ॥३८॥
 जगन्न्य ! स्वाभिन् ! यदि तव मता सर्वसमता, तदहं किं हंसिं प्रमदयति चेतांसि क्विसु वा ।
 विदूरे संसारं शिवसुखमदूरे च कुरुये, वितर्कः को वाऽसाऽर्वनवगत ! तुभ्यं जिन ! नमः ॥३९॥
 गुणानां निर्णाशं विषयसुखविक्षेपमखिलं, कलत्रा-ऽपत्यादिस्वजनचिरहं देव ! यतिनाम् ।
 भवान् यच्छन् यच्छत्पलमलुसौख्यं स्थिरतरं, न विज्ञः सर्वज्ञ ! त्वमिव सुखदाने त्रिजगति ॥४०॥
 स्फुरत्केन्द्रत्येन त्वदमलसुखश्वेतहर्चिना, प्रभो ! दृष्टे जीवे सुकृतघनगेहस्थितिभृति ।
 अभूचित्ते लग्ने त्वयि मम महानन्दजननं, तमःक्रोडो वक्रोऽपि हि मयि न वक्रो भवति तत् ॥४१॥
 विभो ! भव्यव्यूहं विभव ! विभवस्थं स्थिरविभ !, वृपाङ्कत्वे तिष्ठन्नपमलवृपाङ्कत्वसहितम् ।
 नमस्कारार्थिनं निजपदगतं भक्तिभरतः, करोषीति स्थाने जिन ! निजपदेऽप्यक्षरमये ॥४२॥
 प्रसिद्धां ते स्वाभिन् ! युगलविधिविच्छेदपरंतां, यथा सिद्धान्तेऽमी अभिदधति दक्षाः खलु तथा ।
 अहं व्यक्तं मन्ये सुखमसुखमात्मभीयमितरत्, रिपुमित्रं चेति प्रवलयुगलोन्मूलनमलम् ॥४३॥

? हन्ता घातकः । २ संसदि सभायाम् । ३ अहः पापम् । ४ हंसि घातं करोषि । ५ असौ अनवगत ! । ६ श्वेतरुचिः-चन्द्रः ।

७ क्रोडो वराहः । ८ अत्र श्लोके वृषभ-शब्दगतानां वृ-प-भ-इति-अक्षरत्रयाणां पादानुक्रमपूर्वमर्थः सूचितः ।

हृदम्भोधेज्जैऽसमशम-समत्वाऽम्बुलहरी-परीता त्वद्वाक्यामृतममर-तिर्यग्-वृषु सदा ।
समं स्वादं दत्ते सदसि धनिनामप्यधनिनां, समं सौख्यं मोक्षे जनकमनु जन्यस्य हि गुणः ॥४४॥
स्वयं व्यर्थं साक्षादमृतममृतांशुक्षयकृते, ददौ गर्भावाप्तेरनृतममरत्वं च मरुताम् ।
यचः सत्यं तेऽर्थमृतंमिह पीतं भुञ्चि वृणां, प्रदत्ते गर्भादिव्यथनधिरतां ताममरताम् ॥४५॥
अपुण्ये पुण्ये वा जगति मनसः संगतिरिति, द्वयोरन्यद् वाञ्छन् परिहृतमनास्त्वं जिनवर ! ।
अनित्ये नित्ये वा भवति हि वृणां प्रेरणमति-रनेकान्ते कान्ते चरति विरतित्येति तव गौः ॥४६॥
विना युग्यं यातो जिन ! गतिमगम्यां त्वदितरै-र्विना सन्नोहं त्वं स्मररिपुशाराणामविषयः ।
असंख्यान्निःसंख्यं प्रहरसि तमोऽरींश्च भवितां, महैलाहीनोऽपि स्थिरमहिम-हैलां सुललितः ॥४७॥
न नेत्रैरुन्नयो मिलति सह नान्येन सुबन्धे, न मेयो वैक्यैः सन्मतिभिरुपमेयो नं च विभो ! ।
अयेक्षाधीं पत्तिं समतृणैर्मणैःऽर्धैवमपि नो, प्रमाणस्थैः पूज्य ! प्रमितिमर्षते ते नं महिमा ॥४८॥
वचः गुह्यं बुद्धेर्ननु मनसि जाता भवति सा, मनोऽणु व्यासूहं त्वमनणुगुणालंकृततनुः ।
मनोमुक्तो दूरं ननु मनसिजाऽगोचररूचे !, चिरं विश्वे विश्वेश्वर ! जय जयद्वाग्मंविषय ! ॥४९॥

१ गौः-वाणी । २ युग्यं-शकटम् । ३ सन्नोहं-रुचवम् । ४ पु० नास्ति । ५ निःसंख्यम्-असंग्रामम् । ६ महैला-ह्री ।
७ महिम्नः हेला-महिम-हेला । ८ प्रत्यक्षाऽविषयः । ९ अन्येन संमेलोऽभावाद् व्याप्तैरविषयः-अनुमानातीतः । १० आग-
माविषयः । ११ उपमानाऽविषयः । १२ अर्थापत्तेरविषयः । १३ हे समतृणमणे ! । १४ अभावाऽविषयः । १५ प्रमितिम् अयते-
गच्छति । १६ पु० नास्ति । १७ जयद्वाग् ।

इत्थं प्रथमतीर्थं प्रथमार्थकिरा गिरा । नृत्वा नत्वाऽनु देवेन्द्रं भरतो न्यविशत् पुरः ॥५०॥
 आयोजनविसर्पिण्या सर्वभापानुरूपया । गिराऽमृतगिराऽकार्षीत् देशानां बलेशानाशिनीम् ॥५१॥

॥ २६ ॥

श्रीऋषभदेशाना-तथाहि-

पापारीन् प्रान्ति लब्ध्वा मनुजतनुहयं घेऽथ तेभ्यः प्रदत्ते, देवेन्द्रत्वादिकेभान् सुकृतनरपतिनित्यमारोहणाय ।
 येतुद्रुहन्त्यमुष्मि कुचरितनिरतास्तान् खराभेषु दीने-ष्वाऽऽरोप्याऽङ्गेषु जीवान् भ्रमयति संभवं पीडयन्नुग्रदुःस्वैः ॥
 निर्मादत्वयुतीर्थमः शर्मदः सेव्यतां ततः । यश्च कामा-ऽर्थ-मोक्षाणां जनकत्वं श्रयत्यहो ! ॥५३॥

ऋषभपुत्र-पीत्रादिप्रज्या-

श्रुत्वेति निर्मलां घर्मदेशानां देश-त्रं-ऽङ्गनाः । सम्यक्त्वं श्रावकत्वं च यतित्वं केऽपि केऽप्ययुः ॥५४॥
 पुत्रा ऋषभसेनाद्यास्तदा पञ्चशतीमिताः । सप्त शतानि नसारी भरतस्य प्रवत्रजुः ॥५५॥

आद्यया देशनया चतुर्विधसंघः-

ब्राह्मी व्रतं प्रपेदे सा श्रेयांसः श्रावकायताम् । सुन्दरी श्राविकात्वं च प्रभोर्देशनयाऽऽद्यया ॥५६॥
 बभूवुंयुतामशीतिं च गणेशान् विदधे विभुः । ऋषभसेनस्तेष्व्वाद्यः पुण्डरीकाऽभिधो हि सः ॥५७॥

गणधराः-द्वादशाङ्गं च-

उत्पत्ति-विगम-ध्रौव्य-मयीं लब्ध्वा पदत्रयीम् । पुण्डरीकादयश्चक्रुर्द्वादशाङ्गीमथो रयात् ॥५८॥

मरीचिम्रज्या-तापसाश्च-

१ देशस्य ना-पुरुषः, अङ्गनाः-स्त्रियः । २ श्रावकायताम्-श्रावकस्य आयो लाभः तत्ताम् ।

शुद्धरीक-०० तस्मिन् समवसरणे मरीचिर्ब्रतमाददे । ऋते कच्छ-महाकच्छौ तदा सर्वेऽपि तापसाः ॥६९॥

॥ २७ ॥
ऋपभविहारः-भरतगमनं च-

अथो नाथः पाथोघर इव सुधमोङ्कुरविधौ, व्यहारीर्दीन्यत्र प्रस्रमरमहाज्ञानजलयुक् ।
महं कृत्वा स्वश्रीभरत इह स श्रीभरतराद्, जगामाऽयोध्यायां प्रमदभरकपूरकलसः ॥६०॥

ग्रन्थकारोपसंहारः-

श्रीरत्नप्रभस्वरिस्वरकरंतो दोषाभिपङ्गं त्यजन्, यो जाड्यस्थितिरप्यऽभूत् प्रतिदिनं प्रासाद्सुतप्राप्तिमः ।
तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः, श्रीशशुंजयदीपकरय चरिते सर्गेऽयमाद्योऽभवत् ॥२६१॥

इति श्रीरत्नप्रभमृरिशिष्य-आचार्य-श्रीकमलप्रभविरचिते श्रीपुण्डरीकचरिते श्रीयुगादिनाथकेवलज्ञान-
श्रीपुण्डरीकचरित्राङ्गीकरण-गणधर-पदस्थापना नाम प्रथमः सर्गः ॥

॥ अथ द्वितीयः सर्गः ॥

भरतः शस्त्रगृहान्तरं गतः-

अथ शस्त्रगृहान्तरं गतः किल चक्रं भरतोऽतिरङ्गतः । दशशतैर्ययुक् तदाऽनमत् सुदिनायोदितपुण्यसूर्यवत् ॥१॥
अथ हृषितसर्वपूजनं नवनैवेद्यभरेण पूजनम् । दिवंसाष्टकमाहितोत्सवं नृपतिश्चक्रपुरोऽकरोत् तदा ॥२॥

मागधदेवविजयाय भरतगमनम्-

१ निजलक्ष्मीसमूहेन । २ फराः-किरणाः, हस्ताश्च । ३ दोषा-रात्री, दोषश्च । ४ स्रहस-आरायुक्तम् । ५ पुरः-पुर्याः,
जनः-लोकः ।

गजरत्नमसौ समाश्रितः सुसुहृत्स्य गृहीतमङ्गलः । अनुचक्रमवकमानसोऽवलदैन्द्रीं दिशमेव भूपतिः ॥३॥
हय-वर्धकि-चर्म-काकिणी-मणि-सेत्रान्य-ऽसि-सत्पुरोधसः । नृपमन्त्रपुरातपत्रपुग्-दृडदण्डो बहुदुःस्विका अपि ॥४॥
भरतेश्वरसैनिकैर्यदा जयढका पुरतः प्रताडिता । हृदयानि च गह्वरणयहो ! युगपद् दध्वनुस्वसृष्टोम् ॥५॥
ककुभोरमसोत्थुन्दुमी-भद्रभेरी-हय-हस्तिशब्दितैः । बधिरा अभवंस्तदाऽति तत्र प्रतिजल्पन्ति न जल्पिता अपि
जवनं पवनं विज्जिगियरे हरयश्चेह रयप्रचारिणः । तत आतपवारणं रजश्चयमुद्गृह्य सहऽचलत् सं तैः ॥७॥
अयमस्य दिनप्रतापतो दहनं मालभतामितीव तैः । हरिभिः खुरलतैरेणुभिः पिदये प्रीतिभरत् खंगो हरिः ॥८॥
अथ योजनवाहिनी शर्ननृपतेः श्रीभरतस्य बाहिनी । सुगभीरहृदः पुरोऽम्बुधेरूपकण्ठं परिलभ्य संस्थिता ॥९॥
वरवर्धकिना विनिमित्तेऽवप्रलेपु प्रबुरेणु घामसु । न्यत्रसत्रय सर्वसैनिका भुवमाद्वादशयोजनीं क्षणात् ॥१०॥
मणियौयशालिकां नृपो विहितवर्धकिनाऽतिनिर्मलाम् । कुशलः कुशसंस्तरे स्थितः उपवासत्रयवानुवांससः ॥११॥
अथ तुर्यदिने दिनोदये नृपतिः स्नाततनुर्वराम्बरः । चतुरन्तगवीरघण्टिकं रयमल्लैर्भूतमारुरोह सः ॥१२॥
द्विरविं शशियुग्मसंपुतं प्रथमद्वीपमिवाऽमराचलः । भरतः कनकप्रभः स्थिरः स चतुर्थण्टरथं श्रितो बभौ ॥१३॥
सुमहाः समहारयो रथं रथनाभिद्वयसे तदाऽम्भसि । नृपतिः स्थिरसारसारथीरतिरथ्यं खरसादसारयत् ॥१४॥
धनुरत्र धनुर्धरोर्द्वोरो जवतोऽधिज्यमयं विधाय तत् । गुरुदृङ्कितोऽकरोत् तदाऽखिलयादांसि रणल्लवंस्यथ ॥१५॥

१ उच्चभूयुतः-उत्तमनृपाः, उच्चपर्वताश्च । २ पवनः आतपवारणं रजश्चयमुद्गृह्य तैः हरिभिः अथैः सह अबलत्-तैर्विजित-
त्वात्-विजितो हि छत्रं धरति । ३ स्वातम्-उत्सिमम् । ४ खगः-गगनगः । ५ हरिः-सूर्यः । ६ उवास । ७ रथनाभिप्रमाणे ।
८ ईरितरथ्यम्-रथ्या-मार्गः । ९ उद्वरः-उत्कृष्टो वरः । १० रणेन जवांसि वेगवन्ति-चपलानि-त्रस्तानि ।

अथ मागधनिर्जरं प्रति जलयौ द्वादशधोजनस्थितम् । निजनामसुवर्णशोभितं विससर्जाऽऽशु सुवर्णपत्रिणाम् ॥
रभसाक्षभसा ययौ शरो गुरुत्कारपरः श्रमादिव । सुरसंसदि सुस्थितो मुखं भुवि निक्षिप्य तलं गमीव सः ॥
से सुरः सुशरं पुरस्थितं सहसा प्रेक्ष्य रुपाऽरुणोऽवदत् । मम संसदि कोऽमुमक्षिपत्रिजजीवोद्बहने विखिलहत् ॥
फणिनाथफणामणीगणैर्मुकुटं कोऽत्र चिकीर्षुरुक्तः ? । क इहाऽमरदन्तिदन्ततो निजजायाकरकङ्कणे चिकीः ? ॥
इति गर्वयुतः सुपर्वराद् निजपाणौ परिगृह्य पत्रिणम् । इह पुङ्गताक्षरावलं विमलां वाचयति स्म विस्मयात् ॥
भरतः प्रथमोऽथ चक्रिराद् दिशति श्रीकृपभाङ्गमूरिति । मम पच्छत दण्डमाशु भो ! यदि नित्यं स्वसुखैपिणः सुराः

मागधदेवजयः—

इति वीक्ष्य सुरोऽक्षराण्यसौ प्रशनी श्राद्ध इवाऽऽगंमेक्षणत् ।
मणिभिः कुसुमैरिवोदधेः सुधियाऽऽनर्चं नृदेवमेत्य तम् ॥२२॥

भरताङ्घ्रिरो विबुध्य तत् मणिसारं सह तेन पत्रिणा । विहिताञ्जलिराह भक्तिमान् स जयारावपुरस्सरं सुरः ॥
करतः कुलिशं हरेरिय तपसस्तेज इवाऽऽस्यंतो यतेः । शपनं च सतीमुखादिव सहते को धनुषः शरं तव ? ॥२४॥
अहमस्मि तवैव सेवको भवतां भूपनिवेशिताऽधुना । सततं मयि तत् प्रसन्नता करणीया निजयाऽऽज्ञया प्रभो ! ॥
इति भक्तियचोभिरद्भुतैर्भरतः प्रीततरो विसृज्य तम् । उदधेः स्वरथं न्यवर्तयत् प्रणतिप्रान्तरूपो हि साधवः ॥२६॥
स गतः कटकं विकण्टकः प्रविधायाऽऽशु नृपोऽथ पारणम् । दिवसाष्टकमुत्सवं व्यधात् प्रमदाद् मागधदैवंतं प्रति ॥

? निर्जरो-देवः । २ सु-वर्णाः-शोभनानि अक्षराणि । ३ गच्छतः शरस्य सारर-इति ध्वनिः मृत्कारः । ४ कर्तु-
मिच्छति चिकीः । ५ आगमाः-अङ्गादीनि जैनसूत्राणि । ६ आस्पृश-शुलभम् । ७ प्रणतिः-पणामः ।

वरदामपति-प्रभासकाधिपति-सिन्धुनदीविजयः-

वरदामपतिं प्रभासकाधिपतिं सिन्धुनदीं विजित्य च। स्वबलाढ्यशुजोऽथ राजतं गुरुवैताढ्यगिरिं रयावपात् ॥ ३० ॥

वैताढ्यदेवविजयः-

गिरिदक्षिणपक्षतो निजं कटकं चक्रपतिनिवेश्य सः। त्रिरूपोष्यं चर्कर्यं हर्षतः किल वैताढ्यकुमारनिर्जम् ॥ ३१ ॥

स सुरभ्रंलितासनः पुरः समुपेत्याद्भुतारत्नढीकनम्। प्रविधाय निधाय मस्तके भरताज्ञां च यथाऽऽगतं ययौ ॥
कृतपारणकोऽष्टवासरं विरचय्योत्सवमद्भुतं दृपः। ललितः किल लीलयाऽल्पद् निजसेनाधिपरत्नमुषकैः ॥ ३१ ॥

रजताचलसिन्धुनिम्नगातद्युग्मसाधनाय सेनाधिपस्य आज्ञाकरणम्-
रजताचलसिन्धुनिम्नगातद्युग्मं सकलं तु दक्षिणम्। स्वसुखेन संखे। सुखेन भोः! त्वरितं साधय साधनोद्यतः ॥

सिन्धुनदीपरतीरस्थतुरुष्काणां विजयः-

अथ सिन्धुनदीं स सैन्यपः सहसोत्तीर्य च चर्मसेतुना। प्रविजित्य तुरुष्कभूपतीनिह तारण्डधनान्युपानयत् ॥ ३३ ॥

तमित्रागुहा-प्रकाशनम्-

पुनराप्य वचोऽत्र चक्रिणः स तमित्राख्यगुहाप्रकाशने। त्रिरूपोष्य दिनाष्टकोत्सवं कृतमालाय सुराय निमंभे ३४
हयरत्नगतस्त्रिधाऽऽहते दृढदण्डेन गुहाकपाटके। विरलीकृतवान् समाधिना मद-रोपाविषं निर्दृतिं गंभी ॥ ३५ ॥

कृतमालसुरविजयः-

तद्गुपेत्य विभो! न्यवेदयत् प्रतिहृदरतुरगे प्रतापगे। मणिमस्य निवेद्य कुम्भके गजरुदः स चचाल चक्रिराद ३६

१ रयो-वेगः। २. उपोष्य-उपवासं कृत्वा। ३ आकृष्टवान्। ४ तुरुष्कभूपतीन्-तुरुष्क-तुर्क-इति ख्यातान् भूपतीन्। ५ गन्ता।

सं तमिस्त्रयुहां नरोत्तमो मणिभासा वितमिस्त्रतां नयन् । स-कलैरनुर्गैः सहोद्भिर्गंगे चन्द्र इवाऽविशात् तदा ॥
अथ काकिणिमण्डलान्यसौ किल पञ्चाशतमेककं चिना । अनुगर्ध्वजिनीप्रकाशने जननाथोऽजनयंबु गजस्थितः ॥

अनिम्नगा-निम्नगा-नयी-
द्वपदांमपि सुप्रतारिकामनिगगां सरितं व्यतीथिवान् । वरवर्धकिसेतुबन्धनात् स निम्नगामपि तूलमज्जनम् ॥
स्वयमुद्घटितादथोत्तरात् स शुहा-द्वारत आशु निर्गतः । प्रचचाल च चक्रपृष्ठगो भरतार्धं प्रविजेतुमुत्तरम् ॥४०॥

भिच्छ्रभटाः संतापसुनामकाः-
नृपसैन्यमदृष्टपूर्विणः किल संतापसुनामकास्तदा । प्रविलोक्य धृताद्वरायुधा विदधुर्बुद्धमथाग्रयोधुभिः ॥४१॥
अथ भिच्छ्रभटैः पराङ्मुखे कटके चक्रपतेरयात् कृते । ह्यरत्नगतोऽथ सैन्यपः स दधावे शृश-तस्त्रिघांसंया ॥४२॥

भिद्धानां देवाराधनम्-
इमकेन निराकृताश्च तं सुकृतेनेव सुविघ्नराशयः । विचिर्धनिजदेहतापनैः कुलदेवानधिराद्बुधुमुच्युः ॥४३॥
अतिसेवनतः प्रतोपिता द्रुतमेत्याऽब्दमुखाः सुरा जगुः । कुरुतेति किमद्गतापनं ननु वत्सा ! बहुलहृनानि च ॥
न नरैर्न सुरैर्न किन्नरैरसुरैर्नैव महोरगैरपि । निजपूर्वभवोत्थपुण्यतः प्रबलश्चक्रविभुर्विजीयते ॥४५॥
पुनरारमवलानुमानतो भवदांराधनतोपिता वयम् । इह विघ्नमहो महत्तरं ननु वत्साः ! प्रविद्धमहेऽधुना ४६

१. कलाभिः सहितैः सकलैः, समग्रैर्वा । २. अनुगा ध्वजिनि-सेना । ३. पापाणां नामपि । ४. तूलमपि यत्र मज्जति-सुहति-
तूलमिति-‘रू’ । ५. चक्रस्य पृष्ठं गच्छति इति । ६. न दृष्टं पूर्वं चैस्ते । ७. शृशं तेषां इन्तुमिच्छया । ८. कुरुत-इति ।
९. भवतांम् आराधनं भवदाराधनम् ।

चक्रिपराजयाय तैः कृता सुशालधारा वृष्टिः—

इति मेघसुखा निगद्य ते प्रविकृत्याऽम्बुर्घनात् घनाघनात् । बह्वुसुशालप्रमाणकैर्बहुवारानिबहैरथाऽम्भरात् ॥ ४ ॥
 ध्वजिनीजनकण्ठदंष्ट्रां गतमालोक्य जलं नृपोत्तमः । स्वकरेण चकार चर्मं तत् क्षणतो द्वादशयोजनस्थितम् ॥
 अधिरोप्य निजांचमूभिह प्रतप्तं छत्रमपि व्यधात् तथा । जनदृष्टिविलोकहेतवे किल दण्डेऽप्यमर्णिन्यवीविशत् ॥
 इह धान्यचयं कुटुम्बिना निहतं रूढमंयो विपाचितम् । विविधं प्रतिवासं रसाद् बुभुजे सैन्यमदेन्यमनसम् ॥
 इति चर्म-सितातपत्रयोः पुटमालोक्य जलान्तरे तरत् । जगदेकचित्रदं सुगुरुत्रह्म्यमिदं महाण्डकम् ॥ १ ॥
 अथ चक्रपतिः स ससमे दिवसे चिन्तितवानिदं हृदा । विहिता ममाऽह्निः कथमेतेऽम्बुधराः सुदुर्घराः ।
 इति चिन्तनतोऽस्य चक्रिणस्तनुरक्षासुविचक्षणैः सदा । किल षोडशभिः सहस्रैरमरैर्मथमुखा चमापिरे ॥ २ ॥
 इह चक्रिणि देवता ! नृणां भरतक्षेत्रनिवासिनां प्रभौ । प्रकुरुध्वमतीवदुष्टतां तदहो ! मूर्खतरा सुमूर्खवः ॥ ३ ॥
 इति यक्षवचोभिरुद्धैर्यं पुरम्भौ सुखा भयकुलाः । प्रतताप घनौघनिर्गतौ रविरुचैर्भरतप्रतापवत् ॥ ४ ॥
 भरतस्य पुरः कनिष्ठिकाहुलिदानात् निजनूर्ध्वक्षणम् । विदुश्चतुरास्तुरुष्ककाः क्षितिभोगं तृगंचर्वणादवि ॥ ५ ॥

हिमालयगमनम्—

अथ सिन्धुतटं तदीतरं त्रिजसेनापतिना विजित्य सः । प्रसरन्महिमा हिमालयं लभुमेयोऽंगमद्बुबुभमाऽऽल्यः ॥ १ ॥
 शिविं विनिवेश्य दक्षिणे स नितम्बेऽस्य गिरेः कृताष्टमः । अधिरुह्य रथं विसृष्टवान् निजघणं हिमवत्कुमारके ॥

१ अम्बुघनान्-जलपूर्णान् मेघान् । २ सेनाजनकण्ठ-प्रमाणताम् । ३ घनैः-नेपथसमूहः । ४ उच्चरूपाया माया लक्ष्म्या आलयः-गृहम्-स्थानम् । ५ सेनास्थानम् ।

अमरः प्रतिगृह्य तं शरं द्विकयुक्-योजनसप्ततौ स्थितः । स तदक्षरवीक्षणान्छंमी प्रणनामिल्य नृपं सढौकनः ॥६९॥
प्रविद्यज्य सुरं स आर्षंभिर्निजनामर्षभकूटपर्वते । प्रतिलिख्य च काक्किणीमुखाद् विदधेऽष्टाहमहं महामहाः ॥
रजताचलगमनम्—
अथ दिग्विजयाश्लिष्टत्तवान् महसाऽनुत्तर एष उत्तरे । कटकं रजताचलस्य तत् कटकं प्राटयदस्तकण्टकः ॥६९॥

विनमि-नमिभ्यां सह संग्रामः—
विनमि च नमि खगेश्वरं विजिगीपुजंगतीपतिस्ततः । अहृतमसरं स रंहसा स्वशरं वीरवरो व्यसजंयत् ॥६९॥
नृपनायकसायकक्षणाद् गुरुरोपारुणितेक्षणी क्षणात् । गगने गगनेचरायन् परिगृह्याऽऽययतुनिजाश्वम् ॥६९॥
कटकानि रूपोत्कटान्यथ दिविं कौ द्वादशवत्सरीं मिथः । शर-न्तोमर-भल्लि-शक्तिभिः प्रविजंद्दृढबाहुशक्तिभिः
भरतो भरतो सुजीजसां रथमारुह्य महारथस्ततः हृत्संगरबद्धसंगरैः स धनुःसंग-रतोऽजनि स्वयम् ॥६९॥

विनमि-नम्योः पराजयः—
स्वचरानपि तान् विपक्षकान् प्रविचार्यैव धनुर्धरोत्तमः । विदधे स्वशरं रंयेरितैरखिलाद्भुगतपक्षकान् क्षणात् ६९
भरतार्हुंगवेगतो दले दलिते व्योम्नि घनप्रभो ह्रसौ । अचिरद्युतितां समाश्रितः स्वचराधीश्वरयोः प्रतापकः ६७
अथ शीततैरान्तरौ रयात् कुपितं सान्त्वयितुं तमार्षंभिम् । विनमिश्च नमिः प्रणम्य तं चतुरौ प्रोचंतुरौषितीचणौ

१ ७२ योजनानि । २ शमी-नष्टगर्भः-शान्तः । ३ दिवि-गगने, कौ-भूमी । ४ प्रहारं चक्रुः । ५ ध्रुवबलानां
भरतः-समूहतः । ६ संगरो-युद्धम् । ७ संगरः-प्रतिष्ठा । ८ धनुःसंगे रतः । ९ रथेण-वेगेन ईरितेः । १० आशुगाः
बाणाः । ११ शीतसरम्-आन्तरं-हृदयं ययोस्ती । १२ प्रोचतुः औषितीचणौ ।

अनभिज्ञताया यदाऽऽवयोरभयललितं प्रभो! स्वयि। अधुना सकलं सहस्र तत् किल सर्वसहयाऽसि संश्रितः ॥

ताभ्यां घनद्वीकनम्, पुत्रीदानं च—

नमिरार्पभये मणीगणं विदधे प्रीतिभरेण द्वीकनम् । विनभिः स्वसुतामदानुदा स सुभद्रां ललनाशिरोमणिम् ॥
प्रमदादथ चक्रधारिणा प्रविष्टष्टौ स्वपुरं समागतौ । इति चारुविचारमादराद्विदधाते स्थिरमानसाविमौ ॥७१॥

नमि-विनम्योर्वैराग्यपूर्वं व्रतादानम्—

ऋषभप्रभुव्रमादिमं भरतेशं स्वगृहे समागतम् । न हि सर्वकृथाऽतिमोहतो ह! ह! हाऽऽवांसुचितेन वञ्चितौ ॥
ऋषभप्रभुपादसेवनादिदमासं गुरुराज्यमीदृशम् । समरोऽसमरोपतः कृतो धिगहो ! तत् प्रथमाङ्गजन्मनः ॥७३॥
इह राज्यमदान्ध्यतो ध्रुवं विहितो द्वादशवार्षिको रणः । इति पापनिरोचिकीर्षया करवार्व प्रभुसंनिधौ व्रतम् ॥
इति चारु विचार्यं चेतसा तनयी ज्ञातनयौ निजे पदे । अभिपिच्य विभोः कराद् व्रतं बहुविद्याधरसंयुतौ श्रितौ ॥

भरतस्य सिन्धुतटवने रमणम्—

अथ चक्रधरो वसुंधराबलयं निर्विलयं जयन्नयम् । सुरसिन्धुतटीगतं स्फुटीकृतनानाद्रुममाप काननम् ॥७३॥
सकला सकलर्तुभिः सदा स सदाकार-महीरुहाबलिम् । अवलोक्य वनीमथाऽवनीरमणोऽयं रमणोद्यतोऽजनि
स्थंपतिः स्वपतिस्थितेः कृते मणिभिर्निर्मितसप्तभूमिकम् । विदधे शुद्धेरिवोद्गतं विमलं मन्दिरमिन्दिराश्रयम् ॥

१ सर्वसहा-पृथ्वी । २ सत्पूर्वस्य कु-धातोः परोक्षे अस्मत्पुरुषद्विवचनम् । ३ आवाप् । ४ समरो-युद्धम् । ५ असमरोपः-
अत्यन्तरोपः । ६ रणः संग्रामः । ७ निराकर्तुमिच्छया । ८ पञ्चम्या अस्मत्पुरुषद्विवचनं कु-धातोः । ९ नीतिज्ञोः ।
१० निर्विघ्नम् । ११ शोभनाकारा । १२ वर्षिकः । १३ इन्दिरा-लक्ष्मीः ।

स्वर्गतेऽथ यथास्थिति स्थिते तरलोचुङ्कतुरङ्गसंगतः । तरराजिविलोकनाय स प्रचचालाऽखिललोकनायकः ॥७९॥
भरतोऽथ रतिप्रियप्रभः स सुभद्राशयरोधसंयुतः । प्रविलोकितविव्यकाननः सममृद् विसायतः स्मिताननः ॥८०॥
धन्दिदृक्तं द्रुमसंघ-वर्णनम्—
अथ धन्दिद्वरः प्रियंवदः प्रमुचितं परिभाव्य सस्पृहम् । रुचिरं रुचिरक्षिताम्बरं द्रुमसंघं स जयादवर्णयत् ॥८१॥
विजयस्य विभो ! शृणु शुभवः प्रविभागे सकलतुंभिः स्थितैः । वनमद्भुतपद्भिरसं नय-प्रणय ! त्वं नय नेत्र भोजयतांम् ॥

वर्णनम्—

दृढदिव्यधिभार्घतो विभो गगनेऽथ स्थिरनेत्रचिन्नदम् । शुभगं शुभगन्धतः शुचि प्रविमुञ्चन्ति पयः पयोसुभः ॥
नयनप्रमदप्रदायिनः पुरतः पश्य विवेककेकिनः । सुमनोहरदृश्यकृत्यतो दयितानां दंघितं वितन्वतः ॥८४॥
नृप ! केऽपि कला-कलैपिना सुकलाऽऽलापवतीं विलोकयताम् । ललितेक्षणवीक्षणात् प्रिया-हृदयं ये मदयन्ति हे लया
रवि-वद्विमहोचिनाशके जलदेऽप्यात्तपदा महस्विनी । अहमस्मि तदिल्लता मदादिव नृत्यन्ती विलोकय प्रभो !
शुचि स्रष्टिकरं सुशीतलं सलिलं शोपितवान् भवान् सुवः । विधृताऽशनिरुबुदो रविं विरूणद्धीति सुकालतां वहन्
शीतं स्वाद्भुजलं समग्रसरितां नीत्वाऽथ वारांनिधि-निग्नं क्षारसंपेयमेव कुरुते सेधो वितष्टं तु तत् ।
कृत्वा प्रोचतरं रसेन रुचिरं विश्वोपकारे नयेत्-जीयासुः सुविवेकिनो धृतधनैः किं निर्विवेकैर्जनैः ॥८८॥

१ निजसैन्ये । २ तुरंगा अध्याः । ३ अधरोधः-अन्तःपुरम् । ४ रुष्या कान्त्या रञ्जितम्-अम्बरं गगनं येन द्रुमसंघेन-
अत्युच्चो द्रुमगणः । ५ नेत्रेण भोजयताम्-पश्यतां नय-नयनेन पश्य । ६ विव्यविभावः-दिव्यशक्तिः । ७ विशेषेण भान्ति-
इति ८ स्थिरनेत्राः वातकाः-इति प्रायः । ९ द्वितीयावद्भुवचनम् । १० प्रियम् । ११ कला-रूपापवताम् ।

रस सुरानुभावजाम्बुदपात्रात् परिरीय मास्तः । सुमेमालितमालतीलता-ललनाऽऽलिङ्गनतः प्रमोदते ॥८९॥
सुविकासितसत्कदम्बिका जगतो जीवनदानतपरा । तव दृष्टिसमा सुष्टुष्टिरप्ययतात् पार्थिव ! पार्थिवं जनम् ॥९०॥

शरप्रशंसा—

घनकालमथाऽतिभृगुसः समयात् संवलितोऽनुमृय सं । स्फुटसुचरति प्रियंवदः शरदि प्रोचरति प्रियंवदे ॥९१॥
स्मितप्रभुश्री सितेतरोत्पलनेत्रा धवलाभ्रवल्लयुक् । कलिताऽऽसुवन्युजीवक्रप्रसन्नोद्गसिक्कुसुम्भचीवरा ॥९२॥
कृसुमायिततारका शिरोमणिमौलीपितशीतदीधितिः । गुरुमौक्तिकहारवल्लरीथितसुव्यामगहंसमालिका ॥९३॥
ककुकोङ्कितनागावल्लिज्वल्लदर्भान् शोणमुखान् शुकोत्तमान् । शरदक्षतशालिहस्तके दधती माङ्गलिकाय तेऽस्तवसो
(विशेषकम्) ॥९४॥

सरसी सुषुवेऽम्बुजं सुतं विमलाऽस्थात् श्वपथे च निम्नगा । स चक्रोरचयेऽशनं ददावपि दीपाकर उद्वगते मुनी ।
स्वविभा शरदुद्भवा शशी स सुभद्रावदनाय दत्तवान् । विदधाति चक्रोरगौरवं तदिदं देव ! सुराजवल्लभम् ९६
इति बन्दिवरः शशंस तां शरदं स प्रशशंस च प्रभुः । विमलं जगतोऽपि जीवनं कुरुते यः स न किं प्रशस्यते ? ॥
अथ बन्दिवराय तत्क्षणं निजरत्नाभरणानि देहतः । प्रददौ प्रमदौचितीयुता भरताधीश्वरजीवितेश्वरी ॥९८॥

हेमन्तकृतप्रवर्णनम्—

१ सुमेन कुसुमेन मालिवा राजिता । २ सप्तमी-एकवचनम् । ३ शीता दीधितयः किरणा यस्य-चन्द्रः । ४ समस्तमेतत् ।
५ ककुको-गणफळम् । ६ छद्वैः पक्षिर्भान्ति छदवाः । ७ हस्तको हस्तः, हस्तनक्षत्रं च-शरदि तस्यागमनात् । ८ सरोवरम् ।
९ श्वपथः-गगनम्-गम्यते । १० मुनी-अगस्त्या उदिते ।

इति बन्दिदवराय वादिने वरधीरेषु मणिः शिरोमणियम् । भरताधिपतिः प्रदत्तवान् निजमुष्णांशुसमानतेजसम् ॥
 प्रणते शिशिराशयः क्षितिं स नरेशः शिशिराभ्रयां भ्रितः । जगदे जगदेकपालनः सुविवेकाद् मुदितेन बन्दिना ॥
 हुमपत्रनिपातनाशुगे रचयन् कौ-रवतीव्रतामपि । नरराज ! रराज फाल्गुनः स्फुटवैरोचनघाममृच्छिदः ॥११॥
 हरिदम्बहरिप्रभा द्रुपु स्फुटपत्रं दयिताशुखेन्दुदृष्ट् । कुसुमं च तवाङ्गपिङ्गतां शिशिरोऽप्यातनुते फलोत्थयम् ॥

वसन्तवर्णना—

बलिते तदिल्लतलादिलाधिपतौ चारु वसन्तवर्णनाम् । अथ मागध एष वार्गधःकृतपीयूपरसोऽगिर्यु गिरः ॥
 सुकुलालिकुलाऽतिसंकुला वकुला भान्ति पुरो धराधिप ! । किमु मीत्तिकनीलरत्नजाः स्मरमूमीश्वरकोशराशयः
 अलीनां पदले तमोऽन्तरे ज्वलिताऽग्नाविव चम्पकोत्करे । स्मर एष स योगिनां गुरुर्द्वैतवान् यद्विरहातहत्तिलान्
 त्रिजगत्प्रियतामदृश्यतां सुतनूनामपि वर्णनीयताम् । ललितां जगदात्मैहेतुतां लभतां किं न सतां मतां सं ताम् ॥

(युगमम्.) १६ ॥

मुकुरोत्थपरागपिञ्ज्रामलिमालां वरमालिकामिव । ऋतुराजरमाऽध्यरोपयत् सहकारेऽत्र पिकद्रिजोदितात् ॥

१ उष्णांशुः-सूर्यः । २ क्षितिं कृत्वा मणते नम्रे जने यो नरेशः शिशिराश्रयः शीतलाभिप्रायः । पुनश्च शिशिराश्रयां शीतल-
 समयां स्थितिं स्थितः-इति गम्यते । ३ कौ पृथिव्याम्, रवतीव्रताम्-बन्दितीव्रताम्-खड्गखडाटम्, कौरवाणां तीव्रतां च ।
 ४ फाल्गुनो मासः, अर्जुनश्च । ५ वैरोचनः-सूर्यः । ६ हरिदम्बः-सूर्यः । ७ वद् इलातलात् । ८ वाचा अथः कृतः पीयूषरसः
 येन सः । ९ योगवताम्-संयोगिनाम् । १० शुरोश्चिः । ११ स्मरः । १२ आम्बुक्षे । १३ मन्वन्त्राऽपि द्विजोदितात् ब्राह्मणो-
 दितात् वरपाकारोपणम्, अत्राऽपि द्विजोदितात्-पक्षिवचनात् ।

१ अतिगायनमंजुला कृत्स्नजितोपाऽऽशुभमञ्जरीश्वजा । मधुरा मधुराजघानिका पुरतो भाति रसालमालिका ॥
 २ ददेष सुवर्णवत्फलं क्लृप्तकण्ठः सुर्मनोतिहैर्भुतः । तरराजिषु राजतां वहन् सहकारी नरराज ! राजताम् ॥
 ३ शिश्निरं परिपीय गृह्णन् सुविद्वृद्धोऽपि वयस्यतद्दहनम् । द्विविधं सुरभीकरोत्यसौ सुकृतज्ञो वृष ! पादला-तकः ॥
 ४ कृष्णवह्निचनं विलोक्यतां कृतकपूरसुवेगघेष्टनम् । सुसुखेद् गुणयोग्यताजुषामपि संगो नयनानि धीमताम् ॥
 ५ गयनः परिपुष्प निमलं घनकपूरपरागमम्बरे । सुविद्वृत्य धृतालि-कालिमं कुरुते चन्द्रमद्रतेजसम् ॥२२॥
 ६ नयने नय नेतरत्र तां नयनेतः ! प्रति नागवल्लरीम् । वचसाऽखिलचित्तरञ्जिनीं सुरसंज्ञामपि या तु रञ्जयेत् ॥
 ७ रदनाश्रिच्छिपदाश्रुतां रसनां निमलभारतीश्वरीम् । कुरतां वसेनान्विताभिव क्रमुकं नागलतावरञ्जनात् ॥२४॥
 ८ किल नीलदुकूलकञ्जुली रतिराशी हृदयरथ कोमला । फणिवंदरिका स्मरप्रभोः शिरसि श्रीकरिकां जयत्यसौ ॥
 ९ सुरतां हृदयरथ मोहनं नृप ! कपूरतोकं पुरस्कृत ! अमुमत्र पिशाङ्गपत्रिणा प्रभृतं नागलताहयेन तु ॥२६॥
 १० इतराः फणिवह्नयो बने निम्बिला निमेलनीलकान्तयः । इदमत्र नवं लतायुगं शुभचामीकरचारूपप्रयुक्तं ॥२७॥
 ११ पनमारतरोः ससौरवं नषसौभाग्यमहो किमप्यदः । इवमीदृशवल्लरीद्वयं परिरभ्याऽस्ति रसाकुलं हि पत् २८
 १२ ईह देव ! तवाप्रिगाऽऽगमे भयताऽकोप्यधुनेति निश्चितम् । वसुधा म्रियमत्र सौम्यरक्तु वदतीयं वसुधाप्रिय ! र्वेषि ॥

१ दिनाः पतिणः । २ मधुर्वसन्तः । ३ सुमनांसि पुष्पाणि । ४ शिश्निरं शीतकालजलम् । ५ मित्ररूपं तद्वनम् ।
 ६ फणिवह्निः ताम्बूललता । ७ धृतः अलीनां भ्रपराणां कालिमायत्र परागे । ८ नागवल्लरीम्-ताम्बूलवल्लरीम् । ९ सुरसज्ञाम्-
 अनुस्वारस्तु काव्यवैचित्र्यार्थम्-इति गम्यते । १० वसनम्-वस्त्रम् । ११ फणिवह्निरिका-ताम्बूललता । १२ मानमूचक-
 विभवविनेयः । १३ नागगतोऽयं ययार्यम् । १४ तत्र निमित्तम् ।

नरसिंह ! सुसिंहविष्टरं स्वमिहाऽलङ्कुर विष्टयाधिप ! । क्रतुराजसुखं गृहाण च श्रममुच्चैर्निर्गृहाण च क्षणम् ॥३०॥
 अनुमत्य सुरागधीगिरः क्षितिपो निर्मलमागधीगिरः । स तु रङ्गमिवाऽऽत्मचेतसि प्रवहन्नैव तुरंगमत्पजत् ॥३१॥
 अथ तत्र मृगेन्द्रविष्टरे विनिविष्टेऽखिलविष्टरेश्वरे । भरताधिपवल्लभाऽपि सा गुरुभद्रासनमाश्रयत् पुरः ॥३२॥
 नृपदृष्टिमयो निर्जांशुकैर्विरजीकृत्य तदा प्रियंवदम् । उपदेशयति स्म चासने सुदृशो नोचितवञ्चिताः क्वचित् ॥
 अथ भारतभूषणप्रचयाय प्रसवार्चचायकाः । कुसुमावचयाय नायकाः प्रययुर्दिव्यवनान्तरेऽभितः ॥३४॥
 पुनरप्यवदत् प्रियंवदो निश्रुतं संश्रुतकौतुकोत्सुकः । इह दिव्यविमानमद्भुतं गगने याति विभोऽवधीयताम् ॥
 इह काऽप्यमरी निजेश्वरीं प्रति कस्याऽप्यधिपस्य वर्णनम् । विदधाति ततो जगत्प्रभो ! निश्रुतीभूय निशम्यते क्षणम्
 अनुमत्य सुमत्पलङ्कतं वचनं तस्य चकार चक्रयपि । श्रवणौ श्रवणोच्यतौ निजौ नमयेत् प्रेम मम प्रभोरिति ३७
 अथ भारतभूषतिस्तदा सकलान्तःपुरसंयुतो मुदा । अशृणोत् स्वशिरोऽम्बरादिति श्रुतिलेपे शुष्टणोपमं वचः ॥

तथाहि—गगने देवीकृता भरतवर्णना—

अमरीणामरीणां च महसां मोहयन् मनः । स वीरवरशृङ्गारो जीयाद् भरतभूषतिः ॥३९॥
 यो राजा यद्गु (?) वाचि भङ्गमतनुं कम्पं तनौ सर्वतो वैवर्ण्यं निजदर्शनेन विततं स्वेदं च रोमोद्गमम् ।
 वामानां द्वितयस्य मानहननं मारेण कुर्वन् समं शृङ्गारं च भयं च यत् पृथगदात् तत् कर्मजं तत्फलम् ॥४०॥
 आदौ येन सुविग्रहे क्षतशूरैः पीठे प्रदत्तं रसात् संप्राप्य द्विविधा अपीह सुभगंमन्या महानायकाः ।

१ पुष्पोचयकारकाः । २ न गम्यतेऽत्र यद्-शब्दार्थः—कदाचित् 'यद्' स्थानेऽन्यदपि पदं भवेत् । अथवा 'यद्'
 इति 'यत्+उ' एतन् अव्ययं भवेत् । ३ क्षतश्च-स्फुटितश्च-उरः वसस्यत्वात् ।

रद्गाद् नित्यगताः सुलब्धविषयाः निजित्य संतोषिताः-तस्यैकस्य सुवर्णपेतेऽत्र महिमा श्रीवीर-शुक्लारिणः ४१
 कान्त्वा भूमिभृतां शिरांसि सहसा सर्वत्र लब्धोदयो यः शुद्धोभयपक्षभाक् कुवलयोमोदप्रदोऽहनिशम् ।
 ज्ञानोद्यप्रसरस्वतीरसश्रुतात्-यज्जन्म जज्ञे जिनात् सोऽयं सूरंगणे कलां प्रचितरन् जीयात् स्थिरैन्दुर्नवः ॥४२॥
 हेमन्तास्तनुकम्पनेन शिशिरो निष्पत्रतायानतः, तज्जातिप्रसर्वेच्छिद्ये मधुरसौ ग्रीष्मस्तु संतापनात् ।
 माष्टद् हंसनिर्घासनात् शरदंहो ! तच्छीर्षविच्छेदनात् शत्रौ पङ्कविधकाल एव यदंसि प्रादात् पुनः पञ्चताम् ॥
 याष्टुयस्य विपावकज्वलजलस्थानेषु दुर्वरिणां वचनेषु स्फुटलङ्गलेखनिकया साक्षेपनिक्षिप्तया ।
 सदग्निभित्तिषु सुस्थिरां जयभवां कीर्तिं प्रशस्ति स्थिरा-मेणाङ्क्युतिनिर्मलां यदल्लिखत् तत् कस्य नात्यद्भुतम् ॥
 गो राजा च्युतधर्मिणां क्रमगुणप्रक्षालनोत्थैर्जलैः श्रीशृणुद्वद्रवसान्द्रितै रचितया दानक्षणे गङ्गया ।
 कालिन्दीं रिपुकामिनीनयनजर्जरैः कृतां साज्जनैः संमील्याऽङ्गजतां व्यभासयदसौ तीर्थकरस्यात्मनि ॥४५॥

१ पर्वतानाम्, राज्ञां च । २ उभयपक्षभाक्-मातृ-पितृशुद्धपक्षभाक्-पक्षे शुक्ल-श्यामपक्षभाक् । ३ कुवलयम्-पृथिवी-
 वलयम्, पक्षे चन्द्रविकासि कमलम् । ४ सूरंगणः शूरंगणः, सूर्यगणश्च । ५ भरतराजो हि हेमन्तः-शत्रुशरीरकम्पनेन ।
 ६ शिशिरः निष्पत्रतायाः पर्णरहिततायाः, शत्रोः निष्पत्रताया आधानतः । ७ मधुर्वसन्तः-शत्रुजाति-उत्पत्तिच्छेदनाय ।
 ८ शत्रुहंसानां निवासनात् । ९ शत्रुशीर्षविच्छेदेन शरत् । १० एतत् तु आश्चर्यम्-यः पङ्कविधोऽपि यस्य असिः पञ्चतां
 मृत्युम्, पञ्चसंख्यात्वमपि । ११ एणाङ्क्युत्तः । १२ च्युतधर्मिणां युगलिनाम्-जैनसंप्रदाये युगलिनो धर्महीनाः (?) प्रसिद्धाः ।
 यथा हि ऋषभजन्माभिषेके युगलिभिर्जलगङ्गा पवाहिता तथा भरतेन रिपुकामिनीनेत्रनीरैः साज्जनैः यद्युना पवाहिता-
 इति पिटवत् पुत्रेण कृतम् ।

यः स्वर्णान्यवगम्य गाढमृदुतामाश्रित्य रत्नोच्चयं त्यक्त्वा क्षारमिहाऽश्व-वारण-मणीन् सुज्ञानतः कामिनीम् ।
सायूक्त्या हृदि कल्पितं प्रवितरन् मेरुं चरन्नाचलं वार्धिं कामगवीं च कल्पफलदं वेगाद् विलिग्ये विसुः ॥४३॥

किं बहुना—

यद्वाक्यं न शृणोत्यसौ न स कविर्यां नेक्षते साऽमरी गारी चारुचिराऽपि नैव सुभगाऽरण्याकुलीपुष्पवत् ।
विश्वे पानभिपेणयेन्नहि नृपास्ते न प्रशंसास्पदं ते स्युर्नो हृदयालवो हृदयगो येषामसौ न प्रभुः ॥४७॥
देवि ! गङ्गे यमधिपो रङ्गं गेयगुणोऽकरोत् । पीयूषरसनाशां तु रसनां मे विभर्त्यसौ ॥४८॥

अलंकृतसुवाग-ऽङ्गा गङ्गाऽग्रे का यदत्यसौ । सुभद्रयेति तत्रोपते व्योम्नि प्रोचेऽथ जाद्वी ॥४९॥

मनोरमे ! तवाऽऽसिच्य गवां पीयूषवर्षिणीम् । जातौ मद-प्रमोदाख्यौ कर्णौ मे तर्णकाविच ॥५०॥

मनोरमे ! मनोऽरं मे रमथित्वा वचोऽमृते । मनोरमेऽथ विरम तृष्णाशान्त्यै सुधां पिव ॥५१॥

अमुं मम वनाऽऽयातमवनायाऽवनेः स्थितम् । द्रष्टुं याम्यथ चक्रेऽं शं योऽत्र जन्मिनाम् ॥५२॥

प्रविश्य कर्णयोरस्य गुर्णैर्बद्ध्वा मनो मम । तत्पार्श्वं जगृहे तन्न शक्नोम्यत्र विलिम्बितुम् ॥५३॥

अनयोर्वचनं परस्परं प्रवदन्त्योर्मनसोऽसुरांगतः । व्रजति स्म विमानमाशु तत् नृपचित्ते प्रवित्तीयं विस्मयम् ॥५४॥
अवलासुखतः स्तुतिः श्रुतेत्यतिमन्दाक्षविलक्षमानसः । स तदा स्थितवानऽवाङ्मुखो वसुधावज्रधरो हृदा गुरुः ॥
मम जीवितवल्लभः सुरा-ऽसुरनारीहृदये शोयो ध्रुवम् । इति तत्र तदा सुभद्रया विकसद्वक्त्रसरोजया स्थितम् ॥

१ 'आकुली' भाषायाम्-'आवळ' शब्देन ख्यातां, तस्याः पुण्याणि पीतानि मनोहराणि प्रसिद्धानि । २ अवनेः-पृथिव्याः,
अवनाय-रक्षणाय । ३ शं-सुखम्, चक्रे-कृतवान् । ४ वज्रधर-इन्द्रः । ५ शेते इति शयः-निवासी ।

यदति स्म तताः प्रियंवदो जय कर्पूरररोऽतिप्रियः । विपं (?) तोऽप्युपनीय सेयनात् प्रददौ यः सुवचःसुधां मम ॥ ५८ ॥
 नृपताथ ! मया सदा तव श्रवंसी आश्रयसीमसेचिते । मम कर्णसुखं मनोरमां परिहाय प्रददाति कोऽधुना ॥ ५९ ॥
 अथ ताः कुसुमावचायिकाः कुसुमालंकरणानि भूसुजे । ग्रथितानि सुभङ्गिभिरनवान्युपनिन्युनंयनाग्रतस्तदा ॥ ६० ॥
 नृपतिर्नृपतिप्रियाऽपि सा मणिभूपां प्रविमुच्य पर्यधात् । कुसुमाभरणानि कोमलं सुरभिं कोऽर्मलतान्वितस्त्यजेत् ॥ ६१ ॥
 विहितान्भुततुऽपभूषणस्तुरगस्थोऽखिलभूमिभूषणः । प्रचयाल निजप्रियायुतो धृतसन्नाह इव स्मरोऽङ्गवान् ॥ ६२ ॥

श्रीपद्मवर्णनाः—

अथ तत्र तंपतुंगोभितां जगतीशो जगतीमधिश्रितः । जगदे मुदितेन वन्दिना रचितापाऽपनयोद्यतं वचः ॥ ६२ ॥
 सथिताऽपि सुनिन्दुरैः करजगतीप्राणमतिप्रतापयेत् । दहतीह च भूतधात्रिका न तु दुर्बकाल इदं किमद्भुतम् ॥ ६३ ॥
 जँडसंगमकोऽत्र गोपतिर्भृशवीरस्यंचियर्थकोऽभितः । इति दुःखत एव धात्रिका-हृदयं त्यक्तरसं तदाऽस्फुटत् ॥ ६४ ॥
 तर्पनाऽतपतसस्त्रितश्रितिवीक्षाचपिते स्ववीक्षणे । नृपते ! धनगोस्तंभीवने शिशिरस्त्यानर्थसे प्रसादय ॥ ६५ ॥
 रसनात् सुखमयमुतं फले रसनायां ददती तु नेत्रयोः । निजदर्शनतः सुनीलतायुत एवाऽवनगोस्तनीलताः ॥ ६६ ॥

१ विपं हि जलम्, पद्मकेसरम्, मृणालथ । २ श्रवसी-कर्णौ । ३ आश्रयसीमसेचिते-आसमन्तात् श्रवस्य-श्रवणस्य सीमा सेचिता याभ्यां ते । ४ निर्मलतायुतः । ५ तपतुः-श्रीपद्मर्तुः । ६ दुष्टः कालः । ७ जलसंगमकः-ड-लयोरैक्यात् । ८ गोपतिः सूर्यः-भूषणम् । ९ वैरस्यं विरस्ताम् । १० तपनः सूर्यः । ११ वीक्षणं नेत्रम् । १२ गोस्तनीवनं द्राक्षावनम् । १३ शिशिरेण स्त्याना यसा बह्निविशेषो यत्र । १४ बहुवचनम् ।

सरसी सरसीर्द्धंभृता सरसीर्द्धतसमीरसेविता । खरसेन रसेन ! दृश्यतां गविता हंसगणैः सुदृश्यताम् ॥६७॥
फलशालिसुशालशालिताऽस्ति च पालिजिनघाममालिका ।

क्षितिपालशिरःप्रपालितक्रम ! पश्याऽद्भुतविक्रमक्रमा ॥६८॥

मधुपान् मधुपायिनोऽतनोद् भ्रमरी विभ्रमरीतिरद्भुता । धबला धवलल्लिता भृशं वरलाऽऽस्ते वरलास्यसंगिनी ।
इह हंसकरं विकासिता शुचिहंसरपि सेविताऽब्जिनी । स्वरसं मधुपाय यद्दौ तदियं पङ्क-कु-लीनता स्फुटा ॥
कलापात्रे चन्द्रे यदनभिमुखी सा कमलिनी, करस्पशात् स्मित्वाऽपि न भजति सूरान्तिकमहो ! ।
क्षीरीरांशान् भोज्यं सितविहगवर्गाय ददती, रसं रोलम्बेऽदात् तदनचगतं स्त्रीहृदि गतम् ॥७१॥
इह दिव्यसरोवरे सरोरुहरम्येऽमृतपूरपूरिते । जलकेलिविलासतः क्षणं तनुतापं तर्जुतामथाऽऽनय ॥७२॥
इति वाक्श्रवणेन कौतुकात् सैरसोऽयं सैरसोऽन्तरेऽद्भुतम् ।

प्रविवेश विशामधीश्वरो निजजायात्रजशोभितोऽभितः ॥७३॥

१ सरोवरम् । २ कमलैः । ३ सरसीभूतः रससहितः । ४ समीरणो वायुः । ५ रस-इन !-रसस्वामिन् ! । ६ विभ्रमा विविध-
भ्रमयुता रीतयो यत्र सा । ७ धवेन स्वामिना लालिता । ८ वरला हंसिनी । ९ सूर्यकरैः । १० अब्जिनी मूर्यकरैर्विकसिता,
पवित्रहंसैः सेविता अपि स्वरसं श्यामाय-पङ्करङ्गाय मधुपाय एव ददौ-न निजरक्षकाय-निजाश्रिताय च, अत एव तस्याः
पङ्क-कुलीनता-पङ्कपृथिवीलीनताऽवसीयते-पङ्काद् हि जातं पङ्कवर्णेन एव प्रीतिमेति । ११ अब्जिनी-स्त्रीहृदि गतं कौटिल्यमे
तत्-तस्या रागो न कलापात्रे चन्द्रे, न सूर्ये, न हंसै, अपि तु श्यामे रोलम्बे भ्रमरे । १२ तनुताम् कृतताम् । १३ प्रय-
मानम् । १४ पृथुचन्तम् ।

नृमणी रमणीयुतोऽशुभत् रमणीयो रमणीयसः स्मरात् । अधिको जगतां रतीश्वरो हरवह्नेरिव गोपितोऽम्भसि ॥
 क्लिप्तचित्तं कोमलेशणा रमयित्वा सुचिरं मृगेक्षणाः । विररास ततोऽभिरामरूग्ं जलक्रेलीरसतो रसाधिपः ॥
 नृचरो लवरोर्ययुक् सरस्तदगोऽयं रूचे रुचेः पदम् । घनकालमतीत्य तारिकाकलितो निर्मलचन्द्रमा इव ॥
 धृतसप्तशचीरस्तादा शुशुभे मृमिशंचीवरः स्थितः । किमु शारदचन्द्र-चन्द्रिकां परिर्धायास्ति सुवर्णपर्वतः ? ॥
 अथ देवगृहं हिरण्यं नृपतिर्वीक्ष्य चिवेश यावता । मकरध्वजमूर्तिमद्भुतां पुरतस्तावदसौ व्यलोकयत् ॥७८
 गुरुदिव्यसरोवरोद्भ्रवज्जलजस्तं परिपूज्य च स्मरम् । स नृपोऽस्य च रङ्गमण्डपे किल शिआय मृगेन्द्रविष्टरम् ॥७९

भरतेन सुरीसमागमः—

इह काऽपि सुरी सुरीतिवित् सपुत्रेत्य प्रणिपत्य तं नृपम् । अवतंसितपाणिपद्मका विदुषी प्रौढिमयुक्तमद्रवीत् ।
 धिजगत्स्य चिरं जगत्त्रयमशुनाभेयजिनेन्द्रनन्दन ! । अवधार्यं वचः सुधानिभं वसुधाधीश ! शृणु प्रसव्य मे ॥
 भरतक्षितियासिनीचतुर्दशसाहस्रनदीश्वरीधृता । तव दर्शनमिच्छति प्रभो ! ननु गङ्गा निजचित्तरङ्गतः ॥८२॥
 इति तद्वचनं विशम्य स स्मितलीलालितं किलाऽलपत् । तव वाग्विषये मनोरमे ! मम हर्षेण मनोऽरमेधते ॥८३
 अथ भारतभूपतिप्रिया सहसा साऽह सुहास्यवासितम् । वचनाद् धिदितामनोरमे(?) जगतीजीवितनाथ ! कितव
 इति तद्वचनं निपीय सा मुदिता यातवती च यावता । अभवन् सुविमानराशयः प्रकटास्तावदथाऽम्बरे सुराः ॥

१ स्मरादपि रमणीयः । २ जगतां हि म्रियो रतीश्वरः कामः-शिववह्नेः भगवत् जले गोपितः प्रच्छन्नीकृत इव भरतः
 सरोवर-गतो भाति । ३ सुन्दरकान्तिमान् । ४ अवरोधो हि अन्तःपुरम् । ५ पदं स्थानम् । ६ मेघकालम् । ७ भूमिइन्द्रः ।
 ८ परिधानं कृत्वा । ९ मेरुः । १० सिंहासनम् । ११ सुरीति वेत्ति । १२ अरम् अत्यर्थम्-एधते-वर्धते ।

तत एकत उचयानतः स्वसलीधृन्दसखी स्मयन्मुखी । मुदितोदतरत् पुरः प्रभोरिह मन्दाकिनिदेवता जवात् ॥८६॥

सुरीदर्शनाद् भरतो विस्मितः-

निजदेहमहोजले वृणां नयनं नीरजंयन्त्यसौ तदा । भारतेशितुरप्यऽपाहरत् हृदयं रागतरङ्गभङ्गिभिः ॥८७॥
अथ स त्रिदशापगां स्मरद्विमलस्नेहिलसारसौरभम् । अवलोक्य रसाधिपो रसादिति चित्तान्तरचिन्तयधिरम् ॥
विद्वन्नोरससंभवं स्मरविधिः सत्पौष्पमन्यानतः, शृङ्गारं सुदधि प्रमथ्य जलितैर्हेयङ्गवीर्ननैवैः ।

यशहायययान् प्रयत्ननिरतः सुस्नेहिलान् कोमलान्, स्फूर्जत्सौरभसंभृतान् व्यरचयन् मन्ये मनोमोहिनः ८९
शृङ्गारं दधि पात्रके व शशिनि प्रयोगुणावेष्टिना, वैशाखेन युवाभिलापनिचयेनैव स्वभार्याकरैः ।

निर्मथ्य व्यतनोदिमां स्मरविधिः सारैः कपायादिमैत्, ज्योत्स्नातक्रममुश्चदत्र जगतस्तापोपशान्त्यै ध्रुवम् ॥९०॥
कुल्लतामरसं रसप्रविलसत् सौवर्णनालं स्फुरत्, पञ्चप्रोज्ज्वलपद्मारागकलितं स्याच्चेत् प्रसर्पत्प्रभम् ।

अस्याः शोणतलस्य निर्मलनखज्योतिष्मतः प्रोल्लसजू-जङ्गाऽनर्घ्यरुचस्तुतस्तु समतां दध्यात् पदाम्भोरुहः ॥९१॥
अरग्भाया रग्भा न हरिरणुमंघ्यो न कलसः, सुवर्णः सौवर्ण्यो न भवति मृणालं न मृदुलम् ।

न कम्बुः शोभाम्बुस्थितिरशितिरुहं सोऽपि शितरुक्, सर्गहः स्याद् बर्ही सुतनु ! तनुमालोकितवताम् ९२
प्रत्यंशं प्रतिवासरं निजतनुं छित्त्वा कलङ्काकितं, चन्द्रः पर्वणि चित्रभानुमंहसो मध्ये जुहावाऽऽशु घत् ।

१ मुदिता उदतत्-उत्तार । २ निजदेहेतेजोजले । ३ नीरजयन्ती कमलयन्ती-कमलं कुर्वती-नीरजं हि कमलम् ।

४ चित्तान्तः अचिन्तयत् । ५ स्मरत्रासा । ६ पुष्पाणां समूहः पौष्पम् । ७ कपायरसादियुक्तं तक्रम् । ८ विकसत् ।

९ मध्ये कृशः । १० श्वेतकान्तिः चन्द्रः-अपि शितरुक् श्यामकान्तिः । ११ सूर्यतेजसः ।

अस्या आस्यशुकं शुक्लाक्षयपदं तत् प्राप द्रुप्यप्रवाक्-पीथुपप्रसरात् प्रसिद्धथिदुधमीतिपदं प्रोज्ज्वलम् ॥९३॥
 निःश्रीकं नयनीलनीरजमहो ! लीलांऽनिलान्दोलितं, ज्ञातेर्योग्य चलनं कृतप्लुत्तिरपि स्यात् खड्गनः खड्गकृष्णं ।
 सारङ्गी भयतः स्रस्रप्रचलिताऽपाङ्गाऽपि रङ्गाय नो, अस्याः प्रेक्ष्य मद-प्रमोदरसेकृतसंवीक्षणो वीक्षणो ॥९४॥
 दोषोत्थानमयेद्य नाशमपि च ज्ञातव्योऽऽयुपस्तौ खलु र्चकौ तीव्रतरं यदक्षतमिह ब्रह्मघ्नतं चक्रतुः ।
 तेनाऽस्यां स्मरवासचामरपुरि मौढस्तनी निर्जरी, जज्ञाते सुकृतेन सुस्थिरनिजज्ञातेयसंयोगिनी ॥९५॥
 इति चिन्तयतोऽस्य भूपतेः पुरतः क्षीरतरङ्गगौरकृष्णं । कलिताऽद्भुतरत्नपादुका प्रलुलञ्जीलदुकूलभासिनी ९६
 अमरेंद्रमणुपुष्फनोत्तमधम्मिहसमुल्लसत्प्रभा । मितदिव्यविभूषणा सुरी सुरसिन्युः पुरतः समाययौ ॥ ९७

सुरीकृता भरतशंसाः—

अथ भारतभूस्थिराखिलत्रिदशैश्वर्यभवश्रिया श्रितम् । द्विसहस्रभित्तैः सुरोत्तमैः सकलाङ्गं विकलकृतेजसम् ॥
 ऋपभ्रममुनन्दनं नरामरशृङ्गारशिरोमणिं तु सा । अवलोक्य सविस्मय-स्मय-स्मर-हर्ष-स्थिरसाधवसाऽजनि ॥
 उपवीकयति स्म ढीकनान्यथ यावच्च सखी मनोरमा । इह तावदियं सुरापगा हृदये ध्यातवतीति विस्मिता २००
 गरिमां गुणिनां गुणज्ञतां ललिततयं चतुरत्वनिर्मलम् । जगदुत्तमनिस्तमस्तनुप्रतिभैवाऽस्य विभोर्विभासयेत् ॥ १
 —इति विस्मयः ।

१ शुको हि प्रसिद्धः । २ श्रुतं वृद्धि गतम् । ३ अनिलः पवनः । ४ ज्ञातिभावाय । ५ खड्गकान्तिः । ६ दोषाया
 रात्रेः उत्थानम्, दोषस्य उत्थानम् । ७ नात्राक्षराणि पठितुं शक्यन्ते-पुस्तके 'त्वक्षपः' इति अस्पष्टम् । ८ चक्रवाकी-
 चक्रवाकौ । ९ ब्रह्मचर्यम् । १० अमरद्रुमः कल्पवृक्षः ।

अयमादिजिनेन्द्रनन्दने भुवनेन्द्रो धृतरागधी-रयः । हृदयं मम धीरयत्यपि स्वदृशा सीम्यरुचिस्पृशा भृशम् ॥२॥
 —इति स्मयः ।
 भुवनोत्तमकामिनीजनो हृदये ध्यायति यं रतक्षणे । रमयेद् यदि सोऽपि मां विभुः परशृङ्गारसुधासुवाम्बुविः ॥३॥
 —इति स्मरः ।
 भरतेश्वरनेत्रजं जनद्वितीयो हृत्कमलेऽस्ति मे तथा । अचिरादपि कामिनीजनप्रसुता संभवितेति वेदम्यहम् ॥ ४ ॥
 —इति हर्षः ॥
 किमु मीगध्यमथो महोदधेः किमहं ज्ञानमहोदधेः पुरः । विदुषा विमुनाऽधुनाऽधुना सह शक्याभि न वक्तुमुत्तमम् ॥५॥
 अचिरमित्यनुचिन्त्य ढौकने निहितेऽसौ सुरसिन्धुदेवता । प्रणनाम सखीशताऽऽवृता भरतं भारतभूमिदैवतम् ॥६॥

या सुरी सा गङ्गाः—

प्रतिहारिकया सुविष्टरे निहिते रत्नमये सुरापणा । भरतेशितुरग्रतस्तदा प्रविवेश स्मितहृष्टलोचना ॥७॥
 प्रथितप्रसुता-पवित्रितं पृथिवीशोऽप्रथयद् वचः शुचि । सुखिनी किमु देवि ! विद्यसे सं पुनाना जगतो जनं जलैः ॥
 अबदत् स्मितभासुरीकृताऽखिलरत्नप्रतिभा सुरी च सा ।

जयति त्वयि देव ! किं कुतोऽप्यसुखं स्याद् जगदीश ! जन्मनाम् ॥ ९ ॥

नवकीर्तिसरोऽन्तरे मनः-कलहंसः सुखितोऽस्मि मे तरन् । भवताऽस्मि कृता पवित्रितास्पदमद्य त्वनवद्यदर्शनम् ॥

सुपवित्रय मेऽय मन्दिरं स्वपदाम्भोजरजःप्रसादतः । इति मानसमानसुञ्ज्वलं वितर त्वं सुतरस्विनां वर ! ११
 यिनमेः गन्तंशितुः सुता नृपते ! जीवितबद्धभा तव । मम गेहसुपीत्वहं यथा निजशक्त्या विदधामि सेवनम् ॥

॥ ४९ ॥

गङ्गायुद्धे भरतगमनम्—

इति भक्तिपुरःसरी सुरी सुरसिन्धुर्नरसिन्धुरं तदा । अधिरोप्य विमानमानयश्चिजगेहे परिवारसंयुतम् ॥ १३ ॥
 विमलैः शिशिरैः सुगन्धिभिः सुकुमारैर्वसनीदिवोभवैः । विविधैरपि दिव्यभोजनैर्जननाथं तसुपाचरत् सुरी ॥
 मसुर्यायसुयासुभारिर्तैर्ललितैर्नन्दनचन्दनैः सुमैः । अनुरञ्जितमानसं नृपं विदधे सा नति-मानसंगता ॥ १५ ॥
 अगत्य मनःप्रकाशितैः सचिभार्वैः शुचिहावमार्वकैः । सुरसोऽप्यमरी जनो भवेत् इति भावं सुरतं सुरी व्यधात्
 भरतस्य मनो मनागपि स्पृहयामास यदत्र तत् सुरी । उपभोगविधाबुपानयदवधिज्ञानवती स्वशक्तितः ॥ १७ ॥
 धिनमेत्यनयां च भूपतिं सुरसिन्धुः ससुपाचरत् तथा । न विवेद यथा मनस्तयोर्ध्वतिरिक्ताममरीमिमां सुदा
 अतिदक्षतयाऽतिसेवया ललितत्वेन वशंवदीकृतः । अथ ताममरीमरीरमंद् भरतो सुद्धरतौ रत्नो भृशम् १९

गङ्गाया सह दैविकं सुग्यं दुसुजे भरतः—

यिनमेः सुतयाचगङ्गाया सह मानुष्यक-दैविकं सुखम् । बुसुजे स निजेच्छयाऽच्छयाऽऽसेरमेशोऽत्र समाः सहस्रकम्
 सुरसं प्रविलोच्य हर्षितं सुरसंगीतकरोऽन्यदा नृपम् । स तु वन्दिवरः प्रियंवदो वदति स्म प्रकटोच्चविस्मयः ॥

अयोध्यास्मृतिः—

१ सुधासहितायां वसुधायां सुधास्तिः । २ अरीरमत्-रपयामास । ३ हर्षभरतः । ४ अच्छया-निर्मलया ।

५ आस-चिक्षेप ।

भुवङ्गोत्तमवल्लभाद्व्यान्वितमालोक्य भवन्तमीश्वर ! । घनसारतरुं स्मरामि तं फणिवल्लीयुगलेन शोभितम् ॥
अथ सस्मितमाह भूपतिः किमहो ! त्वद्बदनं प्रियंवद ! । चलितोत्कंचिलोचनद्वयं सुपरिम्लानमिवाद्य वीक्ष्यते ॥
अवदत् तदनु प्रियंवदस्तदयोऽध्यानगरं विनाऽधुना । मम नो रमते मनो मनोरमभूमाद्यपि संप्रति प्रभो ! ॥
असुखे न समेति रोचते निशि निद्रा न दिने न भोजनम् । अत एव तद्दुस्तनुप्रभाऽजनि भूजानिश्चिरोमणे ! मम

यतः—

“असुखंच सुखंच चेतसि स्थितमस्येव न जातु वस्तुनि । भविनः सुखिनः स्युरत्र वैर्यतिनस्तैरिह दुःखिताः खलु”
सुखि किंनगराणि सन्ति नो बहवः किं न जनाश्च सन्ति वा निजजन्मपुरे सजन्मभिः सह यः स्यात् प्रमदः स नाऽन्यतः
इति तद्वचनात् सचेतनः सम्पत्त्या कियतोऽपि वासरान् । समभूत्स्वपुरं समायितुं समहीशः सहसा ससुत्सुकः
अथ सा सुरसिन्धुदेवताऽप्यवगर्त्यैव मनो नरेशितुः । निजगाद चिरं प्रसादिता भवताऽक्षो भवताऽहमीश्वर !
तव दर्शनसौख्यसस्पृहा अथ साकेतनिवासिनीः प्रजाः । नृप ! मोदयतां भवान् मयि प्रणयो विस्मरणीय एष न
इति भोगधियोगदं बचोऽप्यवदत् साऽत्र सुरी सुरीतिमत् । विदुपी हृदि नो तथा सुखे यतते प्रेमविधौ यथा भृङ्गम्
उचितोक्त एव रञ्जितो भरतोऽवोचत् देवि ! मेऽनिशम् । ददती मनसो मतं सुखं भवती विसरतीह किं कदा

गङ्गोत्तरतटविजयः—

इति स स्ववशां प्रमोद्य तां सुरसिन्धु भरतक्षितीश्वरः । प्रचचाल सुखेन सैन्यपात् प्रविजित्याऽत्र तदुत्तरं तदम् ॥

खण्डप्रतिपातिकागुहाविजयः, नव निधानानि च—

१ उत्कम्-उत्सुकम् । २ यापयित्वा । ३ सुरीवियुक्तम् । ४ सैन्यम् एव पादौ यस्य सः ।

प्रविजित्य सुरं व्यतीथिवानथ खण्डप्रतिपातिकां गुहाम् । सुरसिन्धुतटेऽथ दक्षिणे । विजितेऽत्राऽऽपं निधीनसौ नव

पुष्परीक-

अयोध्याप्रासिः-

॥ ५१ ॥

प्रविधाय निदेशवर्तिनः सकलान्निधमसौ नरा-ऽमरान् । स्वपुरं प्रति चेलिवानथो स्वगुहां सिंह इवाऽतिदुस्सहः ॥३६॥
भट्टेतिभिरत्र दशयन्निजतेजोऽद्भुत्कान्निवाऽप्रतः । निजभूषणशतातपत्रकैः कुसुमानि स्वयशस्तरोरिच ॥३७॥
अनतान् नमयन् प्रसादयन् प्रणतानुन्नमयन् विवेकिनः । विदुषः परिपूजयन्नयं तदयोध्यानगरं समासदत् ॥३७॥

(युगम्)

अयोध्यावर्णना-

८

मणि-तोरणराजिराजितां मुदितोत्कण्ठितपीरपूरिताम् । कुतुकाकुलसत्कुलस्त्रियं विलसल्लास्यविलासितेक्षणाम्
अतिनिर्मलरत्नपुत्रिकाङ्कितमञ्चोच्चयचारुवीथिकाम् । निजदिग्ग्विजयोरोधगीतिकाऽभिनवाऽऽकर्णनकर्णहर्षदाम् ॥
कलमङ्गलतौर्यगजितैर्नटयन् केलिकलापिनां कुलम् । प्रविदेश पुरीमरीर्णरक् भरतो मुद्गरतो वृषाधिपः ॥४०॥

(विशेषकम्)

स्वपुरोदितरत्ननिर्मितान् बहुमाङ्गल्यविधीन् नयन् ययौ । निजसौधमसौ धराधवः शुचिसौधमसदं सुरेन्द्रवत्
चक्रधराभिषेकः-

१२

कलमङ्गलगानपूर्वकं विधिना द्वादश वत्सराण्यथो । अभिषिच्य नरा-ऽमराधिर्षिद्वये चक्रधरोऽयमादिमः ४२
भरतभगिनी-सुन्दरीकृतपांसि-

१ आप प्राप । २ भट्टेतिभिः भट्टशस्त्रैः । ३ पुत्रिका-भाषायाम्-‘पुत्तलिका’ । ४ अक्षीणकान्तिः । ५ सौधम्
आवासम् । ६ सौधर्मसभाम् ।

स शशाङ्ककलानिवाऽमलामबलोक्याऽतिकृशां च सुन्दरीम् ।

सचिवान् परिष्टवान् वृषः प्रति तं प्राहुरमी अधीशुब्धाः ॥४३॥

॥ ५२ ॥

तव द्विग्विजयाद्यवासरादियुधैर्व्रतसंघिष्टृक्षयां । वृष ! पष्टिसहस्रवत्सराण्यकृतोऽस्तौऽशनमद्वसुतं तपः ४३

४

सुन्दरीप्रव्रज्या—

अथ चक्रधरोऽपि सुन्दरीकृतचित्तः सह सुन्दरीनिमाम् परिगृह्य विभोः काराद्व्रतं सतदाऽऽशयति स्म सोत्सवम्

लघुभ्रातृन् प्रति दूतप्रेषणम्—

अभियेकविधायनागतान् वितते द्वादशवापिकेऽपि तान् । अभि दूतगणं व्यसर्जयद् भरतोऽष्टानवतिं निजानुजान्

स्वनमस्करणाच्च संगमाद् भरतेऽशः त्वरितं प्रमोचताम् । इति दूतवचो विशम्य तद् जगदुस्ते जगदुद्धरा नृपाः ॥

८

अस्माकं स्वामीः तु, ऋषभ एव जनकः—

प्रविभज्य स राज्यमात्मनो जनैर्नोऽस्माकमदात् पुराऽस्य च । भवतां पतिरप्य लोभतः कथमस्मत्त इदं समीहते ।

इतरेण नहि प्रयोजनं निजराज्यं ननु रक्षितुं क्षमाः । बलतोपजुयो वयं स्वयं कथमेनं प्रविदध्महे पतिम् ? ॥४९॥

भरतो हि हतधीः—

हतधीरतिधीर एष चेत् रणरङ्गे ससुपैतु तज्जयात् । न वयं च पराश्च एव भोः ! स्वशरैर्नतं पितुं तमागतम् ५०

रुषिता अपि भो ! भृशं वयं निजतातेन समं विमृश्य तु । समरं भरतेन कुर्महे कलहारम् भरतेन नाऽन्यथा ५१

अष्टापदे ऋषभस्य देशाना—

१ अकृत-चकार । २ अस्ताशनम्—अस्तं क्षिप्तम्—अशनं भोजनं यत्र तपसि तद् अस्ताशनम् । ३ जननो जनकः—ऋषभदेवः । ॥ ५२ ॥

१२

इति ते प्रणिगद्य भूमिपाः प्रमुमष्टापदपर्यन्तस्थितम् । अभिगम्य मुदा प्रणम्य चाऽभ्यधुस्रुवैर्भरताऽऽभियोगिकम्
 नृचिदान्तविलोचनांशुभिर्भंगवानेष सुधाकर्णैरिव । अभिपिच्य जगौ निजाङ्गजास्तदसूयानलशान्तये किला ॥
 अनयाऽऽश्रितया श्रियाऽनया ननु यूयं तनया नयाधिकः । कथमिच्छत संगमं हहा ! शुचिचित्ता इव धूर्तवेद्यया
 स्वपुराजितपुण्यनीरदात् धनपूरो भविता विनश्वरः । स्थिरमत्र तु केवलं ततोऽऽसुतशीलद्रुममूलनाशानम् ॥१॥
 अतिक्रुत्सतरे विनश्वरैर्भवंभारीः नरकोन्तकारकैः । इह तुष्यति रङ्गवज्जनः शिवराज्याय करोति नोचमम् ५६
 नृवरा-ऽमरराज्यसौख्यदः परमात्मा परमः सुरद्रुमः । प्रकटीक्रियतामथ व्रतैर्विपयाशाचिपवह्निनाशनात् ॥५७॥
 अपमानकलङ्कपाप्मनां विपयेच्छा ध्रुवमूलमत्र भोः ! । तदिमामपहाय सुक्तये सुकृताढ्याः कुरुताऽऽदरं रर्येत्
 वचसा मनसाऽङ्गकेन च श्रुत-सद्ग्यान-तपस्सिंह क्षमाः । दुरितान् कुशरीरसंगतान् ननु यूयं किमथो करिष्यथ ?
 विमुवाक्यमिदं निशम्य ते शमिनः संयमिनश्च जज्ञिरो । भरताय निजेश्वराय तेऽप्यथ दृता अभिगम्य चावदन्

भरतेन लघुबन्धु-राज्यानि प्रसितानि-
 अथ भूतिभूतानि जगत्सेऽनुजराज्यानि स सार्वभौमराट् । स्फुटवह्निरिवेन्धनान्यहो ! अशानीनीव धनानि भस्मकी
 भरतं सैन्यपो व्यजिज्ञपत्-
 नरशेखरशेखरीकृतक्रमयुग्मं भरतेशमन्यदा । प्रणिपत्य सुपेणसैन्यपः ससुयेतः सदसि व्यजिज्ञपत् ॥६२॥

१ भरतदूतकथितसंदेशम् । २ अनयो हि अन्यायः, नम् आश्रितया अनया श्रिया । ३ अत्र संसारे केवलम्-
 आत्मतत्त्वं स्थिरम्, अत एव यद् यूयं शीलद्रुममूलनाशनं कर्तुमुद्यताः-तद् अदृशुता-इति गम्यते । ४ पुस्तके तु 'परहांत'
 इति अस्पष्टम् । ५ रयाद् वेगात् । ६ अशानानि भोजनानि । ७ भस्मकी भस्मकुरोगवात् ।

चक्रं नहि संविशति—
 बलतो नमितोचमूर्धरं विहिते दिग्बिजये प्रभो ! त्वया। समद्विरदः स्वशालिकामिव चक्रं नहि देव ! संविशेत
 को हि अजितः ?—

सचिवः शुचिवाचमूचिवान् सुमतिः श्रीभरताधिपं प्रति ।
 ननु कोऽस्त्यजितो जगन्निति त्वधि नाथेऽपि रथौ तमोऽशवत् ॥३४॥

बाहुवली अजितः—
 स्मृतमाः ! प्रथमस्तवाऽनुजो न महाराज ! भृशं वशंवदः । स हि बाहुवली बलीयसां ततिभिः प्रस्तुतविक्रमस्तुतिः
 गुणरत्ननिधिर्वलाग्बुधिः सहितः स्वस्य महामहीधरैः । प्रसरद्विजसुद्रया स्थितः स्थिर-ओजोवडवाग्निभीपणः

भरतो हि वणिक—
 अविजित्य महाबलं ह्यमुं भवता दिग्बिजयस्य कृतवात् । वणिजेव विदेशयायिता विदधे कोऽपि पराक्रमस्तु न
 अनुजः समहा महाभुजस्त्वतिकीर्तिश्च बलं च मे प्रुवम् । इति चक्रिवचो निशम्य स न्यगदद् मन्त्रिवरः ससंभ्रमम्
 मन्त्रिणा भरतः प्रेरितः—

उपमेयबलोऽमुनाऽधुना भुवने त्वं भुवनेश्वरोऽपि सन् । विजितेऽत्र महाभुजेऽनुजेऽनुपमौजा भव चक्रनायकः
 स्वसमं समुपेक्षसेऽथ तं सरलः स्वच्छनितान्तवत्सलः । लघुनाऽपि लघुकृतं वचो गणयिष्यन्ति नृपाः कथं तव ?
 कुरूपे प्रथमं रणं न चेद् भिजदूतं विष्टज प्रभो ! ततः । समुपेत्य नमत्यसौ यथेतरथा तु त्वममुं प्रणाम्य ॥७२॥

१ समदो हस्ती । २ महसा सहितः-समहाः ।

बाह्वयलिं प्रति दृतप्रपणम्—
इति मन्त्रसंभारिणीविभा-वसुरप्येषं वृषः प्रशान्तहृत् । प्रति बाह्वयलिं दिदेश तु स्वकदृतं नय एष धृष्टुजाम् ।
दृतगमनम्—
शतशोऽशुकुर्ननिवारितः स सुवेगः पचिवेगतो गमन् । नियतं नियतिश्रिता गतिर्जगति स्यादिह धीमतामपि

यद्वह्नीदेशकीतिः—
यद्वह्नीदेशकीतिः सुख-लक्ष्म्य-ऽङ्गमणीगणैरिव । बहलीकृतसंमदं इशोर्बह्वह्नीदेशमधुो विवेशु सुः ॥५४॥
कर्णराशिभिरुचिर्तर्धनेः सुख-लक्ष्म्य-ऽङ्गमणीगणैरिव । प्रपठञ्जिरनुत्सुकैः शुभैः श्रितदृतद्रुमशीतभूतलम् ॥५५॥
सुरशैलसमेतदेवतः-सुखगीतादिजिनेन्द्रगीतिकाः । प्रपठञ्जिरनुत्सुकैः शुभैः श्रितदृतद्रुमशीतभूतलम् ॥५५॥
क्लिब बाह्वयलिः समेत्यहो ! अपशास्त्रा-ऽनययुद्धनिश्चलः । इति भिल्लगिराभिरुत्रसद्गज-शादुल-सुगोद्र-भोगिन्नुम्
पयि पान्थयधुविभूषणच्युतिनिर्धूततमीतमश्वयम् । फलशालितशालिपालिनीललनाऽऽनीतसुबाहुभूपतिम् ॥५७॥
(चतुर्भिः कलापकम्)

इति दुशामसुं ध्यलोकयन् कुतुर्कैर्नव्यमनाः स दूतैना । इव देवभवं समागतं स्फुटमात्मानमन्यत ध्रुवम् ७८

तक्षशिला—
अथ निर्मलशालशालितां स विलोलध्वजरोजिराजिताम् । स्फुटधर्म-यशोधिवासासा सहितां तक्षशिलामवक्षत
बाह्वयलिना दृतसमागमः, बाह्वयलिकृता भरतभर्तसना च—
स विशिष्टमदो विशिष्टराट् चकितः कौतुकितो विवेश ताम् । घटिकाशुहपार्श्वगोरथं परिहृयाऽऽस्मरदीशवाचिकम्

१ 'गच्छन्' स्थाने 'गमन्' इति कवेर्वैचित्र्यम् । २ 'तमीतमो रात्री-अन्धकारः । ३ दूतपुरुषः ।

नृपवाक्यमवाप्य वेगतः प्रतिहारोऽथ सुवेगसंज्ञकम् । जलरत्नजकुट्टिमस्फुरज्जलभावं तमवेशयत् सदः ॥८१॥
 नृपतिः क इति स्वसंशयं जद्रितं स्तम्भनिपक्तमूर्तिभिः । रयजति स्म सविस्मयैर्वचोनिचयैर्वाद्भुवलेः स दौत्यकृत्
 प्रणिपत्य निविष्टवयसावथ दृते नृपतिर्जगौ गिरम् । हृदयोद्भवहर्षदृक्षजस्मितपुष्पैः परिपूजितामिव ॥८३॥

अग्नि भद्र ! ममाऽग्रजो बहुकुशली तिष्ठति भोः ! प्रियंवद ! ।

अग्नि तेन जिताः सभासदः पृथिवीशाः किञ्च सन्ति सन्नुदः ॥८४॥

सुखंभारत ! एष भारतं किञ्च जित्वा गतवान् महीतलम् । अयि तस्य परस्परं क्वचिद् न पुमर्थत्रितयं विद्याधते
 इति भूपसुवर्णवागलंकृतकर्णोऽथ सदूत ऊचिवान् । स्थितितोऽस्य जनाद् रुजाग्रजो व्रजति स्यात् कुशली कथं न सः
 समरेऽसमरेण एष चेत् क्व भद्रः स्यात् प्रकटस्तदोत्कटः । तरणिर्यदिहे क्व तारको गरुडश्चेत् क्व नु चण्डकुण्डली
 जननीमिव जीवदां नृपा भरताज्ञां बहु मानयन्ति ते । न निजं विषयं लजन्त्यहो ! पुरुषार्था अपि तद्भयादिव
 अथ भारतभूमिभूषिषा भारतस्य स्वकभक्तिभारतः । विदधुर्विदितं स्वचक्रितोत्सवमादादशवत्सरीमपि ८९
 स निजाननुजाननागतानविबुध्यात्र महे महत्यपि । पुरुषानरूपा व्यसर्जयद् मुदितस्तर्निजसंगमश्रिकैः ॥९०॥

सुविकल्प ! धियो विकल्प्यते किमपि स्वान् विषयान् विहाय च । सुमधुव्रततां समाश्रयन् विकसन्नाथकरारविन्दतः
 इति बन्धुवियोगीरघो स विषादानवधौ निमज्जति । तदग्रे प्रति धीर ! संप्रति त्वमुपेक्षां कुरूपे किमन्यवत् ॥
 लघुबन्धुवशो न यद्यपि त्वमुपेतो नृपते ! तदुत्सवे । अपवक्ति तर्बतदन्यथा पिशुनोऽयं हि निसर्गतो जनः ॥९३॥

१ सुखस्य भाषां शोभायां रत ! - वाचालश्चिरोमणे । । २ असमरेलो रि अद्वितीयः । ३ प्रचण्डसर्पः । ४ निज-
 कक्षिपारेण । ५ निजसंगेन मध्ये तिष्ठति - इति निज-संगव्यक्तिः - समाकलनस्वादी ।

अरमाऽनिमगच्छनेः कृतिव् ! प्रभक्त्योतिमरित्पाहो ! निजम् । जनबादरजोयुतं गुणप्रचय क्षालय ॥
इह शूरि पनं स शूयनः प्रददानोऽपि निमित्तानुजीविनाम् । प्रियमानधनोऽतिनिष्ठः स्युहयत्यय तवाऽऽनतिं नृप ।
लपुचनुरहं मनोऽग्रमः प्रविशोऽस्त्वयं चि ! धेय ! न त्वया । शनिमात्मजमप्यहर्षतिग्लंभयत्येव हि सूरभावातः ॥९३॥
अगभीरगमैऽय गीर ! नेत् प्रवरं चक्रधरं मदादसुम् । अरिशूकह्ववहिरप ते शालभत्वं सुलभं करिव्यति । ९७ ॥

किं पट्टना—

अग्नेरग्नें च जीयने यदि वाऽऽद्या हृदि काचिदस्ति ते । स्वरसाच्छिरसाऽस्य शासनं बहू श्रूपा अपरे यथाऽऽखिलाः
अमरं अमरं रियास्य यत् परिसेव्यं पदपद्मयुग्मकम् । पृथिवीतल्लेशदेशप ! प्रणमंस्त्वं किमु तत्र लज्जसे ? ॥९९॥
इति वृत्तपत्रो निशम्य स प्रबलो वाह्वयलिनिजी सुजी । अवलोक्य जगाद तत्क्षणे स्फुरति प्रेरयतीव दक्षिणे ॥३००॥
मम मंगममीहते स यत् रुचिरं तत् खलु पूज्य एव मे । यदनीनयदात्मनो मुजांस्तदहो ! प्रौढवया स्थिरस्मृतिः
यदमीपुं शमीमयस्तु भो ! अतिवान्ता अपि राज्यसंपदः । अयमाहरदुत्सुकश्चवत् प्रकटस्नेह इवाऽस्ति ते पतिः
लपुभिजित इत्यस्यप्रचो मुवि मा भूदिति ते त्रपान्विताः । विदधुश्चरणं रणं न तल्लितकासी स बभूव निखपः ॥३१॥
अपयक्ति च मां महाजनोऽनुजराज्यप्रहणोयतं न तम् । पुनरत्र वचोहर ! त्वया पतिभक्तिः प्रकटीकृता श्रुशाम्

पादपलिना कृपम एव पूज्यः, नान्यः—

परियस्य इहादितीर्थं कुरु सुवनेऽन्यो मम नैव वृत ! भोः ! गुरुवन्द्युतयानमस्कृतिं भरतस्याऽस्मिं करोमि नाऽन्यथा
लपुचन्युविचासनाहसानदि योग्योऽपि समीहते नतिम् । इति पापविशुद्धयेऽस्तु मे भुज लच्छेद-कशाऽल्लभ्युद् गुरुः

१ प्रभामन्दिर ! । २ 'सु-अपि' इति पदच्छेदः । ३ अग्नेः अग्ने रक्षणे । ४ अभीपु अष्टानवतिभ्राष्ट्रु । ५ संयमं विदधुः ।

६ 'अहम्' इत्यर्थे ।

निजवन्धुपुत्रेण सौहृदं मयिपुष्पाति मदग्रजो ध्रुवम् । निजदिग्विजयजं यशो-धनं सुखिनो दित्सति मेऽन्यथा कथम्
अरिभूरुहवहिर्य ते पतिरस्ति प्रतिभाति भासुरः । मम चापधनायने शरैरतिवर्षत्यथ भावि किं हहा ! ? ॥८॥

त्रिजगज्जनकोऽिहद् मुदा जनकोऽयं जनको युगादिकृत ।
अनुजोऽस्मि च यस्य विक्रमी न स सेव्योऽस्तु कथं सुरा-ऽसुरैः ? ॥९॥

तरलीकृतलोचनो मया खुरलीभिर्विजितः पितुः पुरः । तदसौ मयि मा विलज्जतामिति मत्वा कृपयाऽस्मि नागतः
स्वकरेण सखे ! सखेरितः प्रपतत्कन्दुकवन् मया धृतः । पटुचाटुभृता गिराऽद्य तद् भृशमत्सय नु तस्य विस्मृतम् ?
अयि दूत ! तवेश्वरो ध्रुवं निजचक्रेण करोत्यहंकृतिम् । किमयःकृतचक्रयुग्मका ननु कुर्वन्तु रथाः कथं न ताम् ॥
तदरे ! व्रज दूत ! वेगतो मदभूतग्रहिलं निजं पतिम् । प्रहिणु स्वकमण्डलाग्रतः शमिनं तं विदधामि मान्त्रिकः
इति भाविरणश्रुतेरिवाऽऽहतनृत्यं किल बाहुभूपतिः । करवालमलालयत् करे स तु दूतः सभयः सदोऽत्यजत्
सुभटान् प्रकटायुधानिह प्रविलोक्यात्परमथं श्रितो भयात् । समतत्वरदुर्बैरिणं सतताशङ्कि मनो नृणां भवेत् ॥

दूतः प्रत्यागमत्, भरतं व्यजिज्ञपत्—

बहलीविषयाद् विनिर्गतः स्थिरचित्तो निजनाथनीधृतः । भयतस्त्रसंतो विलोकयन् स उषेतो भरतं व्यजिज्ञपत् ॥
यदि मेरुरहर्षतेः करैर्यदि च व्योम समीरं गेरणैः । यदि पाणिनिषेवणाद् पविर्झटिति प्रस्फुटति क्षितीश्वर ! ॥१७॥

बाहुबलिरजेयः—

१ चापमेवे । २ खुरली तीरक्षेपणाभ्यासः । ३ 'सखा' 'इरितः' इति पदद्वयम् । ४ भृशमत्तो भृशाभिमानी । ५ यदि तव ईश्वर-
भरतः चक्रेण अहंकृतिं करोति, तदा चक्रद्वयसमेता रथाः कथं न अहंकृतिं घनघनं कुर्युः । ६ द्वितीयावदुबचनमेतत् ।
७ समीरणेणैः पवनेरणैः—पवनानाम् ईरणैः ।

न तागापि विभो! विभोचयः प्रवरर्मानव-देव-दानर्वः । अनुजस्तु महाभुजस्तव स बली बाहुबली विजीयते ॥ (यु०)
तव देव! पराक्रमो यदा चिह्नितोऽस्य श्रवणातिथिर्मया । स विलोक्य तदा निजौ भुजौ स्मयते इमं श्रुं निवेदिताहुलिः
प्रमलरिपुवलेभ्योऽशीतविद्याघरीधिः शरगवितरगेनाऽऽजन्म संलुष्टचित्तैः ।

हृतनवनगरीभिः शोभिता यत् पुरी सा चतुरतरसखीभिः सेविता स्वीश्वरीव ॥ २० ॥

स चिक्रमयुतोऽश्रुतोपकृतिदत्तचित्तस्तथा सुरीभिरिह गीयतेऽप्यमृतपानशैथिल्यतः ।
यथा श्रुतिपथं श्रितो न मम कोऽपि वीरोत्तमः सुरासुरनरेष्वहो ! भरतभूमिवज्रायुधः ॥ २१ ॥

चरणयुगमसौ समेत्य वन्धुमम वरिवस्यति चेति चिन्तनम् ।
मा मनसि दृष्यते ! दृथा कृथा त्वं गगनसुर्मरिव पूजनं जिनेन्दोः ॥ २२ ॥

इदं दृतं वदन्तं प्रति सचिवयवः सोऽश्रुतादोपकोपः प्रोचे वाचं महोचमृकुटिकुटलितः प्रोत्कटास्यः प्रहस्य ।
यात्रिशश्रुपसाहस्रकचलितेऽग्रे सुपेणे रणस्थे । रे ! रे ! कोऽयं रवगेहप्रथितपृथुवलो बालिशो बाहुभूपः २३

बाहुबलिना युद्धसज्जता-
प्रयाणं भो ! भूषा इति भरतनाथार्धवचन-प्रसादं संप्राप्योद्वसिततनुभिः सैन्धवपतिभिः । ॥ २४ ॥

हतां हृत्कां हृत्काभिव रिपुद्वन्नासविधये भद्रीघः श्रुत्वाऽभूत् समरमदकपूर्कलशः ॥ २४ ॥

द्वितीयः सर्गः-

१ भाषायाम्-मृच्छे वा दर्शने । २ सु+ईश्वरी-स्वीश्वरी ।

श्रीरत्नप्रमसूरिसुरकरतो दोपानुपङ्गं त्यजन् यो जाड्यस्थितिरप्यभूत् प्रतिदिनं प्रासादसुप्तप्रतिभः ।
तेन श्रीकमलप्रमेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशत्रुञ्जयदीपकस्य चरिते सर्गो द्वितीयोऽभवत् ॥३२५॥

इति श्रीरत्नप्रमसूरिशिष्य-कमलप्रमसूरिविरचिते श्रीपुण्डरीकचरिते भरतदिग्विजय-
बाहुबलिभूयोत्साहनो नाम द्वितीयः सर्गः ।

॥ तृतीयः सर्गः ॥

अचलद् भरतः

स श्रीमानथ भरतो रतोऽतिसौम्यैः प्राबुद्धो गुरुगजरत्नमादरेण ।
सर्वोर्वी कटकभरनिर्जरनुर्वी कुर्वाणोऽचलदखिलैर्धृतो नरेन्द्रैः ॥१॥
त्वत्सैन्याद् व्रजति रसातलं रसाऽसौ तद् भूभृत्प्रथम ! शनैः कुरु प्रयाणम् ।

प्रोन्नादादिव गिरयोऽभ्यधुस्तमेवं मातङ्गाः-ऽश्व-करम-पत्तिपु नदत्सु ॥२॥
चन्द्रोऽयं ध्रुवमिति भावतो हसन्तीमाश्लिष्य प्रथतकरः कुमुद्वतीं ताम् ।

आत्मानं दलभरधूलिधूसरोऽपि सूर्योऽसाविह बहु मानयांबभूव ॥३॥
सा सेना बहलीदेशं प्राप-

सा सेना प्रथतरजस्तमःसंमूहेऽप्युत्तङ्गस्तनगुरुहस्तिराजयाना ।

राजन्ती गुणमणिभिः सुनायका द्राक् प्राप्याऽस्थादथ बहलीसुदेशकण्ठम् ॥४॥

१ पुस्तके न स्पष्टम् । २ लघ्वीम् । ३ हसमानाम् । ४ स्त्रीपक्षे-रात्रौ । ५ स्तनो हि मेघजनिरपि ।

शुद्धीक-
॥ ६१ ॥

प्राकटो बाहुराजः-
प्रकटाग्निपतिमगो निशम्य हर्षादायात् स्फुटजगद्विण्डिमप्रयोपः ।
सैन्यानि त्वरयति स्म सभस्मे योऽन्तः प्राकूढः करिवरमत्र बाहुराजः ॥५॥

पृथ्वीभिः सुपिहितभास्करंऽतिगर्जंक्षिप्तानस्यननिभृताम्बरान्तराले ।
प्रत्युद्यत्पटुमर्दहेतितिविश्रुतीह विस्तीर्णं धृतघनडम्बरेऽस्य सैन्ये ॥६॥

रोमाशङ्कर उरसस्वरत्नक्षुपु वीरैषु प्रतिदृष्टो प्रकूढः । भीतानां तृणनिचयो सुलेखरीणां तन्नारीनयनयुगेषु चाम्बुपुरः
(युग्मम्)
चक्राधीश्वरशिबिरस्य नाऽतिदूरे स्वं चक्रं रिपुदपचक्रवालचक्रः ।
स्वादेशादथ लघुरार्षभिः सतर्पः शुद्ध्यां भुवि विनिवेशयांचकार ॥८॥

प्रातः स्यादित् जगददिवीरयोस्तु संग्रामो व्यसंभरसः कुतूहलाढ्यः ।
व्याहर्तुं वरुणमिवाऽगमत् प्रतीच्यं मित्रोऽसौ द्रुतमयं विश्वकर्मसाक्षी ॥९॥

संध्यायामरुणविभौ रूपेव दीप्तावालोक्त्य द्रुतमुदितकरैः स्वकीर्यैः ।
सैन्यधीयान् रणभरतोऽरुणत् स राजा सौम्यानां नहि पुरतो भवेद् विरोधः ॥१०॥

तां द्रयमां शशियदनां विलोलतारां लिप्साङ्गीमिव परिलभ्य चन्द्रभाभिः ।
वीरेन्द्रा उभयदलेषु चक्रुश्चात्कीडानि स्फुटविपमायुधांचनानि ॥११॥

१ सधूलि । २ हेतिः शत्रुम् । ३ सेनावासः शिविरम् । ४ बाहुवलिः । ५ विपमसः । ६ सूर्यः । ७ सैन्यसमूहान् ।
८ परिरभ्य ।

१२

पुण्डरीक- तां दोषां यमजनको भृशारुणास्यः संत्रास्य स्वपतियुतां लघूङ्-युक्तम् ।
॥ ६२ ॥ सैन्यैर्व्योः स निजकरैरचालरतां (?) वेगेनानणुरणतौर्यगर्जितानि ॥१२॥

द्वन्द्वायाऽभ्युदितचमूसमूहमह्यद्वन्द्वस्यापरगिरि-पूर्वशीलसंस्थौ ।
चन्द्रा-ऽकौ प्रसृतमहामयूखदण्डानुदण्डान् विदधतुरत्नरालभगे ॥१३॥
अश्वोऽश्वं प्रति सुभटो भटं च नागो नागेन्द्रं सुवि रथिनं रथीह से तु ।

उत्पादप्रतिनिनदं रजो रजश्चाभ्यायासीद् दलयुगलस्य भावनैक्यात् ॥१४॥
नाराचस्फलनभवस्कुलिङ्गभाराभाराहये समररजोमहान्धकारे ।

आः ! केपामहरदसौ न जीवितद्रव्याणि प्रथलतरोऽत्र कालचौरः ? ॥१५॥

प्रथमजिनेश्वरपूजा-

कृत्वा तौ प्रथमजिनेश्वरस्य पूजां युद्धाय स्थिरमनसौ तदाऽऽर्पभी द्वौ ।
सन्नाह्योत्कटककटकान्यकार्येतां कः स्वरः स्वसुतहिताय नोचतेत ? ॥१६॥

युद्धवर्णना-

आकाशे करतलीलीयेव वीरैरुत्क्षिप्ताः पृथुकुथैसंयुताः करीन्द्राः ।
भूयांसो सुवि सहसाऽसिताः पतन्त उत्पक्षा बलनिचयभ्रमं वितेनुः ॥१७॥

१ यमजनकः सूर्यः । २ उड्ढनि नसत्राणि । ३ न प्रतीयते स्पष्टम् । ४ नाराचः लोहमयो वाणः । ५ भास्य आभा,
तथा रात्र्ये । ६ पुस्तके न स्पष्टम् । ७ कुथः-भापायाम्-हाथी उपर नाखवानी झूल ।

प्रेयाऽश्वं निजशिरसा ह्यो रयोबाध्राऽर्हिभ्यां रदनयुगाऽऽक्रमाद् गजस्य ।
स्कन्धेऽस्य स्वपतिमरोपयद् हतारिः किं न स्यादतिगुस्ता सुशिक्षितेभ्यः ॥१८॥

कौश्लेयशतचट्टकुम्भिकुम्भमुक्ताकीर्णियां रुधिरिमकुङ्कुमारुणायाम् ।
तत्रोद्ययी भटधर्दनाटयसंकटायां किं कुर्यान्न यमदृपः पुरप्रवेशम् ॥१९॥

दयायुक्तो बाहुभूषः—
सस्फोटं कुन्तै-ह्य-दस्ति-योधदेहप्रस्फोटं स्फुटमवलोक्य बाहुभूषः ।
आश्लिष्टो हृदि दयया स्यात् स वीरो धीर्याह्वयो दृढमिति चिन्तयांबभूव ॥२०॥

संमर्दं करटिभटादिकीटकोटीसंमर्दोत्कटकलुपं प्रजायमानम् ।
धर्मज्ञो बलसहितोऽप्युपेक्षमाणः किं लज्जे निजकुटतो दयावतो न ? ॥२१॥
वातूली रणदहनेऽस्त्रदीपिते य इज्जालानिव सुभटान् प्रदह्यमानान् ।

सोच्छ्वासो निकटगतोऽप्युपेक्षतेऽसौ निर्जायो ध्रुवमिह चर्मभस्त्रिश्रेय ॥२२॥
इत्येवं मनसि विचार्य वीरराजः स प्रैपीत् तदनु निजाग्रजाय द्रुतम् ।
तदाभ्याद् भरतदृषोऽत्रपो रणाय प्राचालीत् स्वयमथ बन्धनायुगुसुः ॥२३॥

आयातं भरतमहीमहेन्द्रसेनं दृष्ट्वाऽसौ समरकृते गृहीतदक्षः ।
राजन्यैः स कनककण्टकैः परीतः प्रासृष्टः कलभमिलापतिश्चाल ॥२४॥

१ कौश्लेयः-असिः । २ धटं भाषायाम् 'धड' इति ख्यातम् । ३ पुस्तके कुत-तच्च अस्पष्टम् ।

प्रक्रान्तं स्वयमथ युद्धमार्पिभिर्भ्यां वीराभ्यामसरवरा निरीक्ष्य सर्वे ।
विश्वस्य प्रलयभयात् प्रकम्पमाना आजग्मुर्नभसि ससुहृत्सद्विमानाः ॥२५॥

द्वयोरार्पिभ्योः इन्द्रेण सह संवादः—

गीर्वाणिविजयगिरं पुरो गिरद्विः संयुक्तं सुरपतिरस्य दृष्टिसंज्ञम् ।
संप्राप्याऽगददुचितं चित्तं च युक्त्या सदाक्यं भरतवृषाऽऽन्तरप्रशान्त्यै ॥२६॥

भोश्चक्रिन्त्रिलमिलातलं विजित्य संग्रामं निजसुजलजर्मञ्जनाय ।
आरिभ्युः सह लघुबन्धुना त्वं किं लज्जां परिरमसे स्वयं न देहे ॥२७॥

स्मित्वोचे भरतमहीमहेन्द्र इन्द्र ! त्वं स्वर्गाधिप ! न हि वेत्सि कार्यतत्त्वम् ।
स्वभ्रात्रा कलहमहो ! कदापि कोऽपि किं कण्ठकलितकरो नरः करोति ॥२८॥

चक्रं तु प्रविशति नैव शस्त्रगेहे, शान्तत्वे मन इव दुर्मदैऽजितेऽस्मिन् ।
आत्मत्वं सुविमलकेवलौजसाऽऽद्भ्यं विश्वान्तममं च पिवीयमानमस्ति ॥२९॥

तच्चक्रं क्षटिति निवेश्य शस्त्रधाग्नि मद्भ्राताः मयि नमतादर्थक्यारम् ।
वेगेनाऽपहरतु सर्वकार्यचक्रं भूपीठे भवतु विशुस्ततः स एव ॥३०॥

श्रुत्वेदं भरतवचः सुनीतिपूतः स्वर्नाथो लघुमृगभाङ्गजं समेत्य ।
नाभेयाङ्गज ! जय वीरवारचर्य ! न्याहृत्येत्यवदद् हृदो मुदर्थम् ॥३१॥

सूमीन्द्र ! मयापर ! त्वमग्रजं स्वं हर्षेण द्रुतमिह किं न सत्करोषि ।

संरंभो भरतमभिप्रयाणकस्य पश्य स्वे मनसि शुभो विभाति किं भोः ! ? ॥ ३२ ॥

अथ श्रीभरतचिहुः प्रयाणमेकं त्वद्भ्राता स्वपमपयमिच्छतीहं पूज्यः ।

प्रीत्याऽस्मिन् चिनयपवित्रितां सुकीर्तिं स्वामित्वं सकलशुभवश्च संशुहाण ॥ ३३ ॥

शैवेन्द्रं गरिमगमीरधीरसेनानेताऽसौ स्मयमयहास्यगर्भमुचे ।

दृष्टत्वाद् यदि मम सत्कृतिं नतिं वा शृहीथादयमथ तत् करोमि वेगात् ॥ ३४ ॥

ईदोऽहं भुवनजयी धर्षलयादृरित्युचैनिनमधिपुर्वलादसौ माम् ।

एतं न त्रिदिवपते ! तंतो नमामि गर्वाद्ये नरि चिनयो नयोदितो न ॥ ३५ ॥

अस्यायाऽप्यथ न चिनष्टमस्ति किञ्चित् तथातु स्वपुरमसौ निष्टृत्य वेगात् ।

त्वद्रापयादहमपि संगरप्रतिज्ञां शुभ्रत्वेमां त्रिदिवपते ! ध्रुवं निवर्ते ॥ ३६ ॥

एयोऽन्यान् मदरहितान् विधाय भूपान् उन्मत्तो मदगजवद् गजान् समग्रान् ।

निर्निद्रीकृतमथ मामनेकपारिं यद् योऽहं त्वभिलपनीह तद् शुभ्रुः ॥ ३७ ॥

त्रैलोक्योत्तममभिनम्य तार्तमीशं सत्यत्वात् समर्धमिदं मद्रुत्तमाङ्गम् ।

नैवाऽन्यं नमति परत्र चेहलोकै को हित्वा शुक्रदमहो ! घटं चिभ्रति ? ॥ ३८ ॥

चिस्मिण्याऽष्वदथ चासयो महीशं वीपम्यं विपुलमते ! मतेर्भैमाऽत्र ।

१ यद्वलं-यलिष्ठम् । २ नमयितुमिच्छुः । ३ अनेकपारिं सिद्धम् । ४ तातमं-रुपगदेवप । ५ समर्धं-मदसहितम् ।

न्यायस्थो भरतवृषोऽस्ति चक्रवर्धयः त्वं मानिन् ! विनयपरोऽस्य शिक्षणीयः ॥३९॥

॥ ६६ ॥

दग्-वाग्भ्यां भुज-युग-सुष्टि-दण्ड-युद्धैर्योद्धव्यं न तु निशितायुर्धैर्युवाभ्याम् ।

अत्रार्थे ननु शपथो युगादिभर्तुरित्येतौ सुरपतिरुचिवात् नभःस्थः ॥४०॥
एताभ्यामिति वचने प्रतिश्रुतेऽन्यात् वीरांश्च प्रथमजिनाज्ञया निपिध्य ।

४

अङ्गाङ्गिप्रधनकृते तयोः सुरेन्द्रश्चक्रेऽस्यां भुवि सलिलप्रसूनवर्षम् ॥४१॥

अक्षियुद्धम्—

वीरेन्द्रौ मददहमानसौ समानी तावन्धी इव सुभृतौऽवनिमित्तोर्मौ ।

आयातौ रणविधये रणोर्वरायां द्वौ सूर्यौ नभसि महःप्रभित्संसेव ॥४२॥
तावुच्चैर्भृङ्कुटियुगौ स्थिराग्रतारौ गौराङ्गी दृढमहिमोच्चवीरलक्ष्म्योः ।

८

प्रासादाविव नवतोरणौ विनीलपाञ्चालीयुगलयुतौ कृतौ सुवर्णैः ॥४३॥
देवानामवनिभुजां च लोचनौर्धैर्युग्मं युगपदपि श्रितं तयोस्तत् ।

१२

नैवाल्यं किमपि विवेद भारखेदं दुष्प्रापात् सदृशसंगमादिवाऽत्र ॥४४॥
भाब्येपोऽप्रतिदर्शनोऽस्मदग्रे तत् तस्मिन्नपि समशीर्षिकां धरासु (?) ।

इत्यन्तर्भरतदृशौ विचिन्त्य बाष्पं संवेगादिव गिरतः स्म संनिभिध्या ॥४५॥
निर्विघ्नं ननु बहलीश्वरेण राज्ञा प्रत्यक्षं त्रिभुवनवासिनां जितं भोः ! ।

१ निशितम्-वीक्षणम् । २ मधनम्-युद्धम् । ३ सुष्ठुतौ अनिमित्तोर्भौ-इति पदच्छेदः । ४ प्रमातुमिच्छा प्रमित्सा ।

इत्युद्यरमरगिरः स्मितोज्ज्वलाभाः संरंभात्रभसि श्रुशं विलेसुराशु ॥४३॥

स्वरयुद्धम्—

यकीगो नयनजितोऽपि बाहुभूयं गर्वोचस्वररणहेतवे जवेन ।

आह्वयतेऽनुमतेनोन्मृगेन्द्रनादं वाधिर्यप्रदमथ नाकि-नाग-दृणाम् ॥४७॥

स्वस्येण त्रिभुवनेषु बाहुवीरः सिंहस्य ध्वनितममथत् प्रतापी ।

एतेनाऽभयदर्चला चलाऽचलाग्राण्यापेतुः किल कुकुभामिभा मुमूर्खुः ॥४८॥

मुष्टियुद्धम्—

यकंगो चयनरणेन निजितोऽपि धीयीश्रः किल बहलीश्वरं स्वयं सः ।

आहास्त द्रुतमथ पुष्टमुष्टियुद्धे मुञ्चैयुः किमवर्चने रणं श्रुजालाः ॥४९॥

आरफार्थय स्फुटमवनीभुजो भुजो स्वायुत्पाटयोत्कटतरपुष्टिमैकहस्तम् ।

शोणाक्षी पदपरिक्रमभूमिपीठी दिग्नागाधिव रुषितौ दधायतुस्ती ॥५०॥

यत्पाणिः सकलदलेन नाम्यते न तस्योर्ध्वभ्रतपतेस्तु मुष्टिदृष्टेः ।

श्रीबाहुर्विगतमनाः शिरो धुनानः संरंजे मुदित इव प्रहारतोऽस्मात् ॥५१॥

तां मूर्च्छां द्रुतमवमत्य बाहुराजश्रुकीशं पदुर्धदौ स्वमुष्टिनैपः ।

१ विलासं चतुः । २ अचला पृथ्वी । ३ अचलाग्राणि गिरिशिखराणि । ४ अवर्चनैः-निन्दितवचनैः । ५ बाहुबलाः ।

६ आस्फाल्य । ७ रक्तनेत्रौ । ८ ग्रीवाया ऊर्ध्वभागे-भाषायां 'डोक उपर' ।

हन्ति स्मः स्वभद्रविलोचनशुभ्रीः सार्धं सोऽपतदहहा ! बलस्थ-गर्वः ॥५२॥
 श्रीखण्डप्रवृत्तिर्वरखण्डभक्तिव्यक्तित्तं प्रगुणयति स्मः बाहुवीरः ।।
 मात्सर्येऽप्यमलतरः कुलस्य भावः स्यादग्नाविव रत्नकम्बलस्य ॥५३॥

दण्डयुद्धम्—

आक्षेपादतिखररोपसूक्ष्मीक्षौ दोर्दण्डस्थितदृढदण्डतः प्रचण्डौ ।।
 द्रावेतौ सुवनभयंकरी मिथोऽपि गर्जन्तावय समध्रुवतां जवेन ॥५४॥
 तत्र श्रीभरतदुयोऽथ बाहुभूयं त्वजानु प्रकटद्विभोऽपि वज्रसूतिम् ।।
 शीर्षस्योपरि घत्तयात्पातनेन वेगेनाऽभिधरणि मज्जयात्बकार ॥५५॥

एकाङ्गादिव स इलातलात् सहेलं कृष्ट्वांऽही त्वरितमखण्डचण्डदण्डात् ।।
 चक्रीशं शिरसि निहत्य कण्ठदध्न भूपीठे हठकठिनो न्यमज्जयत् तम् ॥५६॥
 ईवं हाऽस्त्विति सुभटा अपि द्रुवन्तः शस्त्राणि स्वसुजुमर्दैः समं विसुच्य ।।
 कुडालान् जगृहुरथेशरत्नलोभात् मान्यः स्यात् क्वचिदपि कार्यतो हि हीनः ॥५७॥

भाकृष्टं (घः) शिशिरजलेर्विलीनमूर्च्छश्चक्रीशः कथमहमेव वाऽत्र भूमौ ।।
 इत्यन्तर्भरत्पतिः स संशयानश्चक्रेण अित उरुभानुना कराब्जे ॥५८॥

बाहुबलिघाताय चक्रक्षेपः—

१ रत्नकम्बलं हि तापसविधाने शीतकम्, शीतसन्निधाने च उष्णं जायते इति श्रुतिः । २ पादौ । ३ विस्मयक्रियेणः ।

पक्रोगो निजमनुजं जिघांशुराशुकोधोऽयं स्फुटमिव पिण्डितं स्वहस्तात् ।

उवालीजटलमिवं सुमोच चक्रं कल्पान्ताऽभ्युधर इवाऽशनिं मगर्जन ॥६९॥

तचक्रं पथि शर-शक्ति-कुन्त-खड्गी राजन्यैरपि परितः महण्यमानम् ।
संमासं लघुं लघुकार्षभैः समीपे किं मूर्तो भरतनृपप्रताप एपः ॥६०॥

चक्रं चिफलम्—
पदव्यण्डायनिधिजयी ममाऽपि नेता ह्येताभ्यां जित इति दृष्टिदोषहृत्यै ।

चक्रं तत् खलु बहलीश्वरस्य बाहोरात्मानं भ्रमणंपदे चकार हर्षीत् ॥६१॥

षाष्टयलिना ऊर्ध्वीकृतो मुष्टिः—

चक्रेऽस्मिन् गतवति चक्रवर्तिपाणौ रोयेणाऽरुणनयनो दृढाग्रमुष्टिम् ।

दोर्दण्डं त्वरितमुदस्य बाहुयोद्धाऽधाविष्टाऽग्रजमपि बान्धवं जिघांसन् ॥६२॥

हा ! चक्री हत इति यादिभिः सुरेन्द्रैर्यौ रुद्धो न खलु तमेव बाहुवीरम् ।

तत्रन्मा ललिततरो विवेक एको रुद्ध्वाऽस्थादिति बली सुतोऽपि (?) ॥६३॥

बाहुयलेविवेकोद्गमः-वीराग्यं च—

लोभे-द्वयौदिभिरवजिल यो विचेतीचक्रे तद्गतपरमात्मर्षयं इत्थम् ।

१ अनुनं लघुबन्धुम् । २ अशनिं विद्युत्तम् । ३ शीघ्रम् । ४ नेत्राभ्याम्-नेत्रयुद्धे चक्रस्वामी भरतो नेत्राभ्यां जित-

इति । ५ अपूर्णं प्रतीपते, नातो विद्यदीर्घुं शक्यते ।

एनं तं किमहह हन्मि मुष्टिनाऽहं हन्तव्या न विगतचेतना धीरिः ॥३४॥

स्वगोत्रे किल न हि बुद्धयते विनाशो मर्यादामिति न मुमोच चकमेतत् ।

एतस्मादपि भृशहिंस्रतो नृशंसः स्वं बन्धुं भरतमहं रूपा जिघांसन् ॥३५॥

मद्भ्राता किमु विरुणद्धि मां कदापि लोभार्थयदि न विचेतनीकृतः स्यात् ।

एतांश्च ध्रुवमपराधिनोऽन्तरारीन् ज्ञेयामि स्वयमिह जैनदीक्षयाऽहम् ॥३६॥

षाट्टबलिना केशलोचः कृतः—

इत्यन्तर्विमलतरः सुधीः सुधीरो निश्चिद्योद्भृतमुष्टिनाऽसुनैव बौद्धः ।

मौलिस्थान् द्रुतमुदमूलयत् समूलान् मूलानि स्वभवतरोरिवैप केशान् ॥३७॥

लघुकान् कथं नमामि ?—

एषोऽहं न हि विनतोऽग्रजस्य बन्धोर्ज्ञानाख्यानपि लघुकान् कथं नमामि ? ।

तत्तुल्यो यदि च भवामि केवलङ्घर्था तत् तातान्तिकमुपयाभि नान्यथाऽहम् ॥३८॥

कृत्वेति स्वमनसि निश्चलां प्रतिज्ञां योगीन्द्रो विमलदनङ्गसंगरङ्ग^X ।

समधित सत्समाधिमाधि-व्याधिद्रूत्वाननकुठारकं कठोरम् ॥३९॥

धावित्वा प्रतिभरतं प्रकोपमल्लं हन्ति सा स्व-परगतं य एक एव ।

योऽक्षीणं व्यधित कुलाय कीर्तिदानं सोऽख्यात् त्रिभुवनवीरवीरमुष्टिः ॥७०॥

१ मृगाः । २ हिंसम्-हिंसाकरणस्वभावम् । ३ बाहुबलिः । पु० नास्ति । ४ पुस्तके न स्पष्टं प्रतीयते ।

दुर्दरीक स सुचिरं शुचिरन्तरिलापतिः समनुचिन्त्य घनाश्रुविमिश्रदृक् ।

सपदि बाहुबलिं प्रणिपत्य तं विनयवान् गदति स्म सगद्गदम् ॥७७॥

॥ ७३ ॥

भरतमार्थना—

४ शपथलोपिनि पापिनि तापिनि त्वमकरो रणे ऊर्ध्वकरो दंयाम् ।

परिहृतस्य समयसहोदरैः सुकृतगात्रमिदं मम सांप्रतम् ।
अधि मयि प्रविधाय तथाऽद्य तां नरपतित्वमलंकुरु निर्मम ! ॥७८॥

८ ऋषभनन्दन ! वीरशिरोमणे ! कुचरितानि विपद्य नु चक्रिताम् ।

त्वमथ कैकवचोऽमृतयिन्दुना नुदं तमोः तनुतापममुं मम ।
अथ कृपाश्रय ! दास्यमहं श्रये तव चलेन हि बाहुबले ! जितः ॥८०॥

१२ सचिवानां वाणी—
इति विलापपरं तमिलापतिं निजगद्गुः सचिवाः शुचिर्वाचिनः ॥८१॥
त्वदंजुजो मनुजोत्तम ! निस्तमःपदमदः सुयतिव्रतमाश्रितः ।

भवपरिभ्रमदं प्रसरन्मदं अयति चक्रिपदं न शिवेच्छया ॥८२॥
भरतवासव ! संपिहिताश्रवस्तव सहोदर एव महाशुनिः ।

१ अन्तःशुचिः । २ सप्तमीएकवचनम्, पुस्तके तु 'रणस' इति दुर्गम् । ३ दूरीकुरु । ४ शुचि वक्ति इति शुचिर्वाचिन ।
५ तमोदीनं पदम् ।

स्वहृदभिग्रहयन्त्रितविग्रहो न हि महाऽऽग्रहितोऽपि वदत्यहो ! ॥८३॥

इति निशम्य स भारतभूपतिव्रतविभारतमाह निजासुंजम् ।

शिशिरयाऽथ रयाञ्जिजया दशा मुनिवर ! सृशःमां प्रथमस्युहा ॥८४॥

चाटुचलेः प्रसादः—

नयविभेव विवेकविचस्वतो नयनकान्तिरनेन निवेशिता । भरतभूमिधरस्य मनोऽगुह्यमकृत दुःखतमोरहितोऽक्षयात्
धिगतसर्वयनोऽल्पयनादिव गलितविद्य इवाऽल्पपदसृतेः । अनुजलोचनगोचरमात्रतः प्रमुमुदे भरतो यतिबान्धव
भरतकृता बाहुबलिस्तुतिः— अथ मुनीश्वरमेनमेनसं भरत एष मुदां भरतस्ततः ।

विनयवान् नतवान् नुतयानयं स्वमतिः प्रवितत्य च वाङ्मयम् ॥८७॥

चाटुचले राज्ञे अन्पराजस्थापना-भरतप्रत्यावर्तनं च—

इह च सोमपशाः पसरयशाः प्रधुरशौयमहा महतो यशोत् (?) ।

भरतभूपतिना बहलीपतिः स विहितोऽबहितोऽवनिपालने ॥८८॥

बलभरदधती शुवेपथु लघुकरग्रहवाननुरागिणीम् । उपबुमुक्षुरिलां भरतोऽविशत् स्वनगरं मणिचित्रशृहान्तरम्
यदनिचिश्य न या (।) बुधमन्दिरं स किल बाहुबलिः परिवेदतः ।

धिगिह वक्रचरित्रभिदं ममेत्यजनि चक्रमहो ! प्रवामाश्रितम् ॥९०॥

१ व्रतस्य विभायां रतम् । २ अपापम् । ३ भरः-समूहः । ४ सुतवान् । ५ अकारान्तोऽपि 'धश' शब्दो भवेत्

क्वचित् । ६ वेपथुः-क्रम्यः ।

पुण्ड्र - अधिबलेऽपि हि बाहुबलीं व्रतं श्रितवति प्रतिबुद्धमिव स्वयम् ।

॥ ७४ ॥

प्रविशति स्म तथा स्वगृहे यथा निरसरन्नहिचक्रमयैकदा ॥९१॥
अथ स पौडशयक्षसहस्रकैर्द्विगुणसंख्यवृषैश्च निषेधितः । शुचिगुणाभिरितो द्विगुणाभिरप्यनुदिनं प्रमदाभिरमोचत
चतुरशीतिमिताद्सुतवारणा-ऽश्व-रथलक्षदलैर्भटकोटिभिः ।

नयतिपद्ममिताभिरथो पुरैर्द्वियुतसप्ततिसंख्यसहस्रकैः ॥९३॥
सहितमद्सुतचक्रिपदं श्रितो नवनिधान-चतुर्दशरत्नभृत् । स्वसमयं समयन्तमयं तदा रसमयं न विवेद रसापतिः
इतश्च-बाहुबलितपः- ह्निम-समीरण-रेणु-महातपा-ऽम्बुद-लता-ऽह्नि-खगाश्रयदुःखदैः ।

स ऋतुभिः सुमना न मनाक् कदाप्यचलि बाहुबलिवलिनो व्रतात् ॥९५॥
किमु वशी स्ववशीकृतवाननून् पडपि पट्टिपुजैत्रमहाव्रतः ।

सखिभिरेभिरथारिचयं निजं मुनिरजारयदाशु + + तत् ॥९६॥
बाहुबलेः तपसा श्रीऋषभस्य ममता- जितपंडशंकरभारतवर्षजित् ऋतुयुतं च स वर्षमिदं मुनिः ।

निरशनो जितवान् कथमन्यथा निजपितुर्लभतां ममतां मताम् ॥९७॥
इह युगादिजिनोऽस्य सहोदरीयुगलवाक्श्रवणाद् मदनाशनम् ।

१ इतः । २ संगच्छमानम् । ३ पु० खण्डितम् । ४ जितपंडशंकरभारतवर्षो हि भरतः, तं जयति इति-जितपंडशंकर-
भारतवर्षजित्-बाहुबलिः-तेन भरतस्य पराजयात् । ५ अन्नरहितः-उपवासी । ६ श्रीऋषभदेवस्य-अथस्तने श्लोकद्वये सा
ममता परिरक्षुदा । ७ मदस्य नाशनम् ।

१२

विदितवान् समयं च सुकेवलावरणकर्मविनाशकरं तदा ॥१८॥

अवतर आशु गजात् इत्येवं बाहुरूपदिष्टः—

श्रीयुगादिनिर्देशेन बाहुर्यालिभगिनीद्वयेन 'अवतर आशु गजात्' इत्येवं बाहुरूपदिष्टः—

अथ युगादिजिनेशनिर्देशतः स्वययुगं समुपेत्य तदन्तिके ।
अवतराऽऽशु गजादपि बान्धवेत्यवदद्बुचगिरा युगपत् तदा ॥१९॥

प्रमुदितश्रवणस्तद्बुदीरितश्रवणतः श्रमणः स गतश्रमः ।
हृदि विचारयति स्म सविस्मयः किञ्च मम स्वसृष्ट्यावयमिदं मृदु ॥२०॥

न चन्दतोऽद्यतमादिजिनेशितुदुहितरौ हितरोपितमानसे ।
न हि मतंगजमस्मि च संश्रितस्तदनयोगदितं किञ्च वेद्मि नो ? ॥२०॥

बाहुर्यालिविचाराणां तद्-माना-ऽपगमश्च—
यदिह मानमतंगजतोऽद्य मां द्रुतमिमे अवतारयतो हि ते ॥२०२॥

शिवपथस्य हि यः स्वकनामजाक्षरयुगेन करोति निषेधनम् ।
तमविमान्य नु मा-नसिं कुधीरहमगां स्वप्तिर्नतये न ही ॥२०३॥

भरतयुद्धमपास्य लघूनपि व्रतगुरुन् शमिनः स्फुटकेवलान् ।
स्वमनसैव विकल्प्य विरोधयन्-अहमनल्पमदादन्तव्रतः ॥२०४॥

१ 'वदतः' वृतीयपुरुषद्विवचनम् । २ हिते रोपितं मानसं याभ्यां ते- । ३ वचसो विशेषणमेतत् । ४ प्रथमाद्विवचनम् ।

५ 'मा-न' शब्दे 'मा'कार-'न'कारौ द्वौ अपि निषेधवाचकौ । ६ असत्यव्रतः ।

सपरिवारयुगादिजिनान्तेः सकलयाभिः निजं भवमद्य तत् ।

इति विनीतमतिः स यतिर्जवाद्बलदुच्चपरः किल यत्बता ॥१०५॥

तावत्-बाहुबलेः-केवलम्-

॥ ७६ ॥

प्रथमसौम्यतमः स रजस्तमश्चयमयं परिहाय मनो मुनिः । भृशमलोकं सुलोकं विलोकनप्रदमवाप महः किल केवलम् ।

उदनदन् दिवि दुन्दुभयोऽभितः समभवन् कुसुमोत्करदृष्टयः ।

४

सुराणि स्तुतिः- उपययुर्नवकेवलिनः मुनिः सुमनसः प्रमदात् प्रणिनं सर्वैः ॥१०७॥

विमलवीरसुशान्तरसां स्तुतिः प्रकटयद्भिरयो दिविपद्गुणैः ।

परिवृतो विधृतोत्सवसंमदैशुनिरयात् स रयात् प्रभुसंनिधौ ॥१०८॥

सुरबधूकृतमङ्गलगीतिको जिनपति च परीय विभावसुम् ।

८

मुनिवरः स उवाह संकेवलश्रियमिह स्फुटमीत्तिकं (सत्) प्रभाम् ॥१०९॥

यदि न केवलिनोऽप्यभवन् समास्तदिह केवलिनोऽस्य भवन्त्वमी ।

१ रजसाम्, तमसां च चयमयं मनः । २ लोका-ऽलोकविलोकनकुशलम्-इति । ३ प्रणनुम्-इच्छवः-नन्नाः सुमनसः-देवाः, संज्ञानांश्च । ४ दिविपदो-देवाः । ५ लोके हि विभावसुम्-अग्निम् परिक्रम्य विवाहो वर-बन्धुः प्रसिद्धः-एवम् अत्रापि बाहुबलिः, विभावसुम्-केवलज्ञानरूपविभायुतं श्रोत्रुयं परीय-प्रदक्षिणीकृत्य केवलेन संहिता श्रियम्-शुक्तिरमणीम् उवाह । श्री-शुभपक्षे-विषा-शब्दः केवलज्ञानप्रभावाचकः; वसु-शब्दश्च धनवाचकः । ६ पूर्वं तावत् अस्य बाहुबलेः समाः-समानाः केऽपि बलिनो न अभवन् । परन्तु इह अस्मिन् काले (बाहुबलिकेवलतासमये) अस्य बाहुबलेः समानाः भूमौ केवलिनो भवन्तु-इति हृदयम् । अत्र व-वयोरैक्यं नेयम् ।

१२

इति वदत्तु सुरा-ऽसुर-किंनरेष्वधिजगाम स केवलपर्षदि ॥१०॥
सकलतापहरं प्रशमात्मकं समयतो बहृतः सरसं मुनिः ।

अनुदिनं कवलोचयेकशः स सततं बुभुजे त्वय केवलम् ॥११॥
[प्रथमतीर्थपतेः स्फटिकाचले गमनम्-] सकलकेवलिलोकविदूरीतामलमनोऽणुगणैरिव त्रिमिते ।

प्रथमतीर्थपतिः समवासरत् यतिततिप्रयुतः स्फटिकाचले ॥१२॥
प्रथमतीर्थपतिदेशना-] विविधशालसुशालितमद्भुतं सदुपदेशसदो बृंसदो व्यधुः ।

चतुरचारुचतुंखरूपभागिह दिदेश स धर्ममधर्मभिन् ॥१३॥
[तदा च-भरतदानम्-]

दशशतद्विकसार्धमिदं तदा फनककोटिचयं भरतो मुदा । प्रसुसमागमनं वदतां वृणामिह वितीर्य गिरं तमवाप सः
अथ यथाविधिर्नैप परीय तं प्रथमतीर्थपतिं भरतेश्वरः ।

समभिनम्य विधाय च संस्तुति सह सहैल्लहशा समुपाविशात् ॥१५॥
[भरतो जगाद-] भरतचक्रपतिर्गुरु-देशनामिह निशम्य गतच्छलवत्सलः ।

निजसहोदरभोगविभुक्तये सपदि सोऽपि जगाद जगत्पतिम् ॥१६॥
प्रमुरभायत चक्रपते ! भव-प्रभवभङ्गुरभोगभरे रतम् ।

१ केवलित्वा हि मनापि निरुपयोगीनि-अप एव तानि वैरिदूरितानि, तेषां केवलिविदूरीतामनताम्-अणूनां विमलत्वेन तेषामभिरव निमित्ति अत एव विमले स्फटिकाचले । २ द्युसदो देवाः । ३ अधर्मं भिनति-इति । ४ गिरं-बाणम् । 'तम्' इति- " लिङ्गमतन्वम् " इत्यनेन- 'गिर' शब्दस्य-पुंलिङ्गत्वेन, अल्पया 'ताम्' इति भवेत् । अथवा 'तम्' इति कोटिप्रत्यय विशेषणम्, गिर-अन्वम्- 'गिरन्तम्' इति समत्वं वा वाच्यम् । ५ इन्द्रो हि सहस्रवह्नु-इति पौराणिकाः ।

निजमनोऽपि विहाय सुसाधवो ह्यभिलपन्त्यपरं न तु भोजनात् ॥११७॥
[भरतो भोजनमानयत्—] इति निशम्य दृढप्रतिभो जनप्रभुरिहाद्भुतभोजनमानयत् ।
अथ जगाद् विभो ! मम यान्धवान् यतिवरान् विरुजाऽशनहेतवे ॥११८॥

जिनवरो न्यगदन्नभोजनं सुयतिनामिह कल्पत एव न ।
दृपतिपिण्डं-निमित्तकृता-ऽऽहृतंस्त्रिभिरतिप्रकटंशुक्रदूपैः ॥११९॥

इति विभोर्वचनादतिदेन्यभाक् सुपितंबद् भरतोऽजनि चक्रयपि ।
स्वविभुता स्वजनानुपयोगिनी सुमनसां सुखयेन्न मनांस्यहो ! ॥१२०॥

[सुरपतिर्वदत्—] सुरपतिर्दृढधार्मिकवान्धवेऽसुखनिराकृतयेऽस्य तदाऽवदत् ।
सुयतिनां हि भवेयुरवग्रहा इह कियन्त इति प्रवद् प्रभो ! ? ॥१२१॥

[अवग्रहाः पञ्च—] प्रभुरवोचत भारतभूतले प्रथमकल्पतेरथ चक्रिणः ।
नरपतेर्गृहिणः स्वगुरोरिति भवति पञ्चविधोऽयमवग्रहः ॥१२२॥

[सुरपति-जनपतिभ्याम्-अवग्रहदानम्—] इति तदा गदिते प्रभुणा दिवःप्रभुरवग् जगदीश्वर ! नित्यशः ।
विचरणाय मयाऽयतिनां ददे द्रुवमवग्रहं नृप सुभारते ॥१२३॥

भरतभूपतिरप्यतिहर्षतः प्रथमतीर्थपतिं प्रणिपत्य सः । वसतये यतिनां प्रददौ तदा भरतभूमितले स्वमवग्रहम्

१ दृपतिपिण्डो-राजाग्रम् । निमित्तकृतम्-साधुन् । उदिस्य हिसादिकरणतो यद् भोजनादि कृतं तत् । आहतम्-साधूनां भक्षणाय तेषां संभुक्तम्-यद् आनीतं
तत्-एतत्त्वयविशेषणविशिष्टं भोजनं हिसादिभेदेनकदोपजनकत्वेन न श्रमणानां कल्पते-इति । २ लुण्ठितवयत् । ३ दिवःप्रभुः-इन्द्रः । ४ अवग्रह-शब्दः
अनुज्ञा-पर्यायप्रायः ।

कमहमथ सुरेश्वर ! भोजये ? भरतभूपतिनेत्युदिते तदा ।
प्रतिजगाद् द्विवोऽधिपतिगुणाधिकजनेभ्य इदं प्रवितीयते ॥१२५॥

पुण्डरीक-

[जिनविहारः-भरतनगरीगमनं च—] इति निगद्य विशुं प्रणिपत्य च त्रिदिवमापदसौ त्रिदिवप्रभुः ।
व्यहरदन्यत एष जिनेश्वरः स भरतस्तु निजां नगरीमगात् ॥१२६॥

॥ ७९ ॥

[भरतः सुचिन्तितवान्—] अथ पुरं समुपेत्य सुचकथृत-हृदि सुचिन्तितवान् सुकृतोत्सुकः ।
सुसुनयो न नयन्ति ममाद्यमप्यथ गुणेशुवि को भविकोऽधिकः ॥१२७॥

४

अविरताइ मंदमी प्रवरा जिनानुगहदो विरताऽविरता नराः ।
अहममीपु सुवत्सलतां दधत् सुवि भवामि कृतार्थधनोऽयुना ॥१२८॥

[भरतेन साधर्मिकेभ्यः उक्तम्-मम गृहे भोजनं विधीयताम्—]
स भरतः सुकृतैकरतः कृती प्रमदतस्त्विति संसदि संस्थितः ।

८

अविचलान् सुकृती भवनो जनान् समनुह्य स भूयस इत्यंबक् ॥१२९॥
ननु कृपिप्रभुखा निजजीविका अपि विहाय गृहे मम भोजनम् ।

१२

[साधर्मिका वदन्ति—] अनुदिनोदयमेत्य ममाग्रतः प्रपठनीयमिदम्-विजितो भवान् ।
इह भवद्भिरहो ! प्रविधीयतां सततधर्मतरथ भूयताम् ॥१३०॥

वहुतरं च भयं पस्विर्धते-तदिह मा हन मा हन भूपते ! ॥१३१॥

१ मम भरतस्य अयम् । २ मत्-मत्तः-मदपेक्षया इति-‘मत्’ : यच्चमीएकवचनम् । ३ महाहिंसादिभ्यो विरताः, अपरहिंसादितो न विरतास्ते । ४ प्रभूतान् ।

५ एतत्-शत्रुकरणम्-अत एव न शब्दशास्त्राद् विकल्पः ।

गुणरीक- स्वयमिति स्वविबोधविधित्स्या स भरतो भविकाननुशिष्टवान् ।

शिरसि चाऽक्षतवर्धनपूर्वकं तिलकतोऽनुवचश्च वदन्त्यमी ॥१३२॥

॥ ८० ॥

[भरतभावनम्—] इह समुद्रससौख्यसमुद्रजाद्भुतमदभ्रमिविभ्रमितान्तरः ।

तद्वृद्धितं वचनं च निशम्य तत् प्रतिदिनं हृदि चिन्तितवानिति ॥१३३॥

४

अहह !!! केन जितो ? विदितं श्रुवं दृढतरैः प्रतिवर्धप्रसुखैरहम् ।

इह च तद्गयमेव विवर्धते तदय जीवदया क्रियतां मया ॥१३४॥

इति स तस्वर्नः प्रकटीकृताद्भुतविवेकहृताशानहेतिभिः ।

निर्जरजो ज्वलयंस्तु कुसंगतं सुयश एव सुवर्णमथाऽस्तनोत् ॥१३५॥

८

सुकृतिनोऽस्य सुखेन्दुबिलोकनात् शिशिरता शुचिता च भवत्यहो ! ।

इति विचार्य जना अतिदूरतोऽशनमिषाद् वनिनोऽत्र समाययुः ॥१३६॥

[साधमैकपरीक्षणम्—]

अथ विवेक्य-ऽविवेकिविवेचने निपुणाधीभिरयो सचिवैरयम् ।

निगदितो भरताधिपतिः स्वयं प्रकृतवानिह तेषु परीक्षणम् ॥१३७॥

१२

अणु-गुणा-ऽद्भुत-शिक्षणसद्गुणव्रतविदः शुचयः स्वर्सदा त्रिधा ।

इति दशद्विकण्ड्युताः कृताः त्रिरथ तेन च काकिणिरिखिताः ॥१३८॥

[भरतेन विहिता वेदचतुष्टयी—] स भविनां स्वयमात्मसधर्मिणां प्रपठनाय च वेदचतुष्टयम् ।

१ नियातुम् इच्छया । २ मुद्राकारितः समुद्रः, सौख्यसाहितः ससौख्यः, समुद्रजा कस्मीः, तस्या अद्भुतमदभ्रम्या विभ्रमितम् आन्तरं यस्य सः ।

३ प्रतिभाः क्रोधादिकथायाः । ४ हेतयः-शाब्दानी । ५ निजं एतो मलः । ६ भोजनलब्धाजात् । ७ वनवासिनः । ८ स्वस्ययार ।

सुकृत्तनिर्मलसूक्तसमन्वितं रचितवानथ भारतभूषतिः ॥३९॥
तदनु सत्रं गृहाणि बृहत्तराण्यतिसितानि तु पञ्च शतानि सः ।
स्थपतिरत्नकरेण च पूर्वदिग्भुवि पुरात् नृपतिर्निरमीमपत् ॥४०॥

(अन्नसत्राणां विधापनम्—)

रसवतीः सरसाः स रसांधिपोऽबुधतरसात् तरसा स्थिरसारवान् ।
प्रभुदितोऽनुदिनं समभोजयद् विमलसत्रगृहेषु परीक्षितान् ॥४१॥

स्वपुरपश्चिमभूमितलेऽमलैर्मरकतैर्मणिभिः स महीमणिः ।
सपदि पञ्चशतीं सितवासनो व्यरचयत्-शुचिसत्रगृहाण्यसौ ॥४२॥

इह सुयेणनृपः सुकृदुम्बिना विहितमन्नचयं सरसं नवम् ।
विचिधशाकविपाकविशोभितं तदितरांश्च जगान् समभोजयत् ॥४३॥

(पाठकशालिका व्यरचयत्—)
व्यरचयद् विपुला बहूशोऽभित्तं स सुकृतैर्वित्तैर्बहूशोभितः ॥४४॥

भरतभूमिशुजा त्रिरुषोष्य सा हृदि धृता सुदितैत्य सरस्वती !
विमलवेदचतुष्टयपुस्तकैरश्रुत ताः किल पाठकशालिकाः ॥४५॥

(रचयति सुपौषधशालिकाः—)
निजपुरोऽन्तरतस्तु महत्तराः कनकपिङ्गमणीभिरयं नृपः ।
सुरसहस्रयुजः स्थपतेः करात् रचयति स्म सुपौषधशालिकाः ॥४६॥

१ सनएहम्-अनएहम्-“छत्रं” इति तामिलभाषायां प्रसिद्धम् । २ रत्नाधिपः-भूमिपतिः । ३ सित्ता पवित्रा वासना वृत्तियस्य सः । ४ सरसम्-रसेन सहितम्, सुन्दरं च । ५ दक्षिणो-दक्षः । ६ अभित्तः सर्वतः ।

अथ चतुर्ष्वपि ते श्रुतपर्वसु प्रचुरपुण्यपवित्रतरा नराः। विदधतेऽमलपौषधशालिकान्तरसुपेत्य सुपौषधमद्भुतम्
(विवाहविधियादि—) अथ विवाहविधिप्रसूखं नृपोऽखिलजनन्यवहारमसुं तदा ।

भवियु तेषु निरोपयति स्म सोऽतुलविवेकितया सुदितो भृशम् ॥४८॥

सुकृतलोभरतो भरतोऽनिशं विविधदानमिति प्रददन् सुदा ।

सकलशारदचन्द्रवदुज्ज्वलं निजयशः प्रततान विशारदः ॥४९॥

(अष्टमतीर्थपती शिवं गते जिनधर्मविहीनता—)

किल गतेऽष्टमतीर्थपतौ शिवं समभवद्-जिनधर्मविहीनता ।

अथ तदन्वयिनोऽसुकृते रता अजनि वेदचतुष्कमतोऽन्यथा ॥५०॥

(श्रीऋषभः स्फटिकपर्वते, भरतप्रणतिश्च—) ऋषभदेवजिनः समवासरत् स्फटिकपर्वतशृङ्ग इति श्रुते ।

भरतचक्रपतिः समुपेत्य स प्रणतवान् बहुभक्तिभरानतः ॥५१॥

मुकुलितात्मकरः स्थितलोचनः प्रभुमुखाम्बुजतो मण्डणोऽश्रुणोत् ।

सकलकृष्ण-बल-प्रतिकृष्णयुग्-जिनप-चक्रिष्णां चरितान्यसौ ॥५२॥

इति विचित्रचरित्रसमुच्चयं भरत एव निशम्य पवित्रहृत् ।

विपुलकौतुकसंकुलमानसो जिनपतिं प्रणिपत्य पुनर्जगौ ॥५३॥

(भरतप्रश्नः—) इह हि संसदि कोऽपि नरोत्तमः किमु जिनाधिप ! योऽस्ति स पुण्यमान् ।

जिनप-चक्रप-कृष्ण-बलांदिपूतमनरेषु भविष्यति तेषु यः ॥५४॥

१ सुकृतलोभे रतः । २ इदानीं यद् वेदचतुष्कं वर्तते तद् एतद् अन्यथागुप्तम्-इति सांप्रदायिकाः । ३ स्निग्धः । ४ 'पुण्यवान्' इति शिष्टतरम् ।

(श्रीऋषभप्रतिवचः, मरीचिपरिचयश्च—) भरतश्चमिपतिः प्रभुणा तदा निजगदे जगदेकदयालुना ।
शृणु मरीचिरयं तव यः सुतो मम पुरोऽस्ति गृहीतसुनिव्रतः ॥५५॥

यद्व्यभवस्थितिकर्मवशादसौ न परिपालयितुं व्रतमीशिता ।
अथ चिभर्ति सहाऽऽतपवारणं स्फुटमिवाऽऽवरणं परमात्मनः ॥५६॥

मम मनः सकपायमतस्तनूंमपि घृणोति कपायितवाससा ।
इह च दग्धित एव भृशं त्रिधा त्रिविधदण्डधरोऽस्मि बहिस्ततः ॥५७॥

न निजकीर्तिसुगन्धियुतोऽस्मि तत् स हरिचन्दनमण्डलमण्डितः ।
इति च वेपधरो भ्रमति क्षितौ भवति नैव गृही कुललज्जया ॥५८॥

श्रित इतीह नवीनमिव व्रतं भविर्जनेर्गदितोऽतिक्रुतूहलात् ।
वद् जवात्रिजधर्ममथाह सः प्रभुसुखाभिहितोऽस्ति नहीतरः ॥५९॥

अहमशक्त इह व्रतपालने मशकवद् दुरितैरबलो हृदि ।
इति विबोधय ममान्तिकमानयत्ययमनेकरान् चिमलान्तरः ॥६०॥

(चक्रधरः, प्रथमकृष्णः, अन्तिमजिनश्च मरीचिः—)
त्वमिव चक्रधरः प्रियमित्र इत्यथ विदेहजनूकपुरीपतिः ।
प्रथमकृष्ण इतो भरतावनौ स भविताऽन्तिमतीर्थकरो ध्रुवम् ॥६१॥

(भरतः सहर्षं वक्ति, नमति च—) तनय एष जिनेो भविता ममेत्युदितसंमदमेदुरमानसः ।

१ ईशिता समर्थः । २ आत्मनः परम्-आवरणम् । ३ शरीरम् । ४ 'विदेहक्षेत्रे मुकुटुरी नाम नगरी' इति जैनतंत्रप्रदायः ।

मुनिमरीचिसुपेल्य परीय च^१स्थित उवाच पुरो भरतेश्वरः ॥६२॥

व्रतमिदं गततीव्रतमत्र नो न च शरीरमिदं तव किंतु भोः ! ।

किल भवान् भविता यदपश्चिमो जिनपतिस्तदहं प्रणमाम्यथ ॥६३॥

इति निगद्य नमस्कृतवत्यथो प्रभुसमीपगते भरतेश्वरे ।

(मरीचिमदः—) मुनिमरीचिरसौ चिरसौहृदात्रिजपितुर्नमनान्मदवानभृत् ॥६४॥

अहमहो ! मियमित्र इति ध्रुवं सुभगभोगयुतः किल चक्रभृत् ।

अहमहो ! प्रथमः पुरुषोत्तमः प्रभविताऽहमहोऽत्र जिनेश्वरः ॥६५॥

विहितविश्वविवेकचिलोचनो मम पितामह आद्यजिनेश्वरः ।

भरतचक्रपतिश्च पिता ततो महदलं सकलं विमलं कुलम् ॥६६॥

इति मरीचिसुनिर्विदुरोऽन्तराप्रमददुन्दिलहत् प्रनर्तत सः ।

अबलधर्म-शरीरजुषामहो ! रसयती सहते न हि चक्रगीः ॥६७॥

प्रतिदिनं विदयामि जिनाचनं ध्रुवमभिप्रहमेनमथाग्रहात् ।

जिनपतेः पुरतो भरतोऽग्रहीद् विमलवासनया कलितस्तदा ॥६८॥

प्रथमतीर्थपतिं प्रणिपत्य सोऽवतरति स्म ततः स्फटिकाचलात्

(श्रीजिनबिम्ब-स्थापना—) सुरपतिर्भरताय च हर्षितो मणिमयं जिनबिम्बमिहापयत् ॥६९॥

अथ पुरं ससुरेत्य स बभूवुत्-निजगृहस्य पुरो मणिधामनि ।
अनुपमेयमभेयमहाबिभुं जिनबिभुं तमतिष्ठपेदुच्चधीः ॥७०॥

(जाह्नवीसमागमनम्-)
अकथितो भरतं किल जाह्नवी जिनवरार्चनसंगतमानसम् ।
सम्बगत्य भृशं मुविता हृदि सुखशयानमधुं ससुपागमत् ॥७१॥

(भरत-जाह्नवी-प्रियालापः-)
सरभसं-भरतो भृशनीरजःकृतमनाः स्मितलोचननीरजः ।
परिचितां च पुरा लघुरीस्थितां त्रिपथगाममरीमवदन्सुदा ॥७२॥

षडुतरार्षेयि ! ते दयिते ! कथं समयतो भवदागमनं वद ।
किञ्च सहास्यमिहैस्यसरोरुहं त्वमृतवपिं बिभ्रपिं दृशोमम ॥७३॥

इति निशम्य वचः प्रियतः प्रियं स्मितरुचा सह सा सहसाऽवदत् ।
अदर्थतो विपयोदयतो मया सुभग ! तत्र तदाऽसि निपेवितः ॥७४॥

नयनसोम ! ततो मनसो मम त्वमसि विस्मृत एव कदापि न ।
अथ भवन्तमेवेत्य जिनाचंनाच्छिवपथे प्रभवन्तमिहाऽऽगता ॥७५॥
अजननाय पुनर्जननायक ! सुजिननायकमर्चय भावतः । अहमहनिशमेव निषेवणं तव करोमि यथा विपर्ययिना
(गङ्गाकारितं भरतस्नानादि-)
इति स चक्रपतिः शुचिजाह्नवी-यचनतोऽनलसो नलं-सोमश्शु ।

१ एषपयचक्राणः । २ तजोरदित्य नीलः । ३ नीरज-कमलम् । ४ बहुतराह-अथि-इति विभ्रः । ५ इह-आस्थतोरहम्-इति पदगङ्गा । ६ दया-
रहितम्-इति गम्यते । ७ जन्मरहितपदं प्राणतये । ८ आलस्यहीनः । ९ नलनरपतिपत्र सोमरुचिः ।

१२

वर्षसि देहविशोधनतो जवादधिजगाम सुमल्लनशालिकाम् ॥७७॥

स्फटिकपीठनिविष्टमनुं स्फुटप्रभजलैः प्रविमर्द्य सुगन्धिभिः ।

गगनगा स्वयमेव सुरापगाः लपयति स्म गतस्मयमानसा ॥७८॥

जलकणप्रचयोऽलकलालितौ गुरुह्वे रूह्वेऽस्य शिरःस्थितः ।

विमलकामतरोरिव शीर्षगः सुकृतबीजगणोऽस्य विधायकः ॥७९॥

विमलगाङ्गजलं बलयाकृति स्वशिरसि प्रदधत् शृणुनि स्फुटम् ।

निजगदेऽविजैनैरयमीश्वरः प्रियतमां प्रविभर्ति नु जाह्नवीम् ॥८०॥

धवलगाङ्गजलप्रतिमप्रभं प्रविदलत्कदलीदलकोमलम् । वसनयुग्ममढौकयदद्भुतं नृपपतेः परिधानकृतेऽथ सा ॥

(महासादितीर्थेश्वराः समीयुः—)

श्रीमत्पद्मास-वरदाम-सुमागधाख्य-तीर्थार्थिषाः स्वपरिवारयुताः समग्राः ।

चक्रेश्वरं च जिनपूजनबद्धबुद्धिं मत्पुत्रा समीयुरमलान् प्रविधाय वेपान् ॥८२॥

(श्रीजिनप्रतिमाखलपनादि—) जन्माग्निप्रेकविधिमानपरासु सर्वदेवाङ्गनासु विलसन्मधुरस्वरासु ॥

गीर्वाणवाक्यसुभगं शुभगन्धवारिपूरैर्जिनखलपनमेव चकार चक्री ॥८३॥

आनन्दतस्तदनु नन्दनचन्दनेन क्रुद्धः विलेपनमसौ विगताबलेपः ।

१ प्रातः । २ पुस्तके पण्डः सर्व एव 'स्फटिक' स्थाने 'स्फुटिक' पाठः । ३ अलकैर्ललितः जलकणसमूहः । ४ महले शोभायै । ५ परोक्षकालरूपम्-
'इव' शब्दः । ६ विस्तीर्णं शिरसि । ७ स्वजनैः-इत्यर्थः । ८ प्रभासादितीर्थेनामानि जैनसंप्रदायप्रसिद्धानि । ९ अवलेपो गर्वः ।

अप्रकारमपि पूजनमष्टकमञ्छेदाय तत्र विचकार स निचिकारः ॥८४॥

भारत्रिकं वशाक्षिपत्रिकमापयेत्तां निमीय स ध्रुवममायमनां वृनाथः ।

सन्माल्लिखयविधये वरमाङ्गलिक्यदीपं प्रदीपसुकृतः कृतवान् कृतीशः ॥८५॥

(श्रीवीतरागस्तवनम्—) अथो चतुर्विंशतितीर्थराज-नामाक्षराद्यं भरताधिराजः ।

श्रीवीतरागरतवनं प्रधानं चक्रे विधायाऽऽत्म-मनोनिधानम् ॥८६॥

तथाहिः —

(श्रीशुभ-महावीरी—)

श्रीकवलज्ञानचिर्भक्त.....धाम !

ऋते भवन्तं हृदयं दुरीहो ।

पद्मशुजातादत्तिदुःखरा.....वी

भक्त्याऽऽगतोऽस्मीत्यथ रक्ष वीर ! ॥ ८७ ॥

मायारहितमनोयुगः । १ भवन्ते विना दुरीहा दुष्टा इहा आगत्य हृदयं चित्तम् समलीकरोति-अपवित्रीकरोति-इति भावार्थः । २ अतथाहम्-परिपुण्यमूहत्-नोपादेवपापवर्गात् प्रस्तः सन् अतिदुःखरावी अतिदुःखरोदनशीलः भक्त्या आगतः, अतो वे भगवन् ! वीर ! अथ रक्ष-इति तत्त्वम् ।

श्रीअजित-पार्श्वनाथी—

श्रीधीतरागाद्भुतमोह-त।....पा
असंशयं जग्मुरकर्म पार्श्वे ! ।
जिन ! त्वदास्यांशुसुधानिपाना
तथा तव खात्रजलेन ना....थ ! ॥ ८८ ॥

श्रीसंभव-नेमिनाथी—

श्रीमज्जिन ! त्वां हृदि दुःखदूने
संस्थाप्य यथैव ! सुखीभवामि ।
भक्तिर्ममेयं न तु काऽपि नांनो-
वर्णा कृपां ते जयतीह नाथ ! ॥ ८९ ॥

१ श्रीधीतराग ! पार्श्वे ! अद्भुतमोह-तापाः त्वदास्यांशुसुधानिपानाः धन्तः-असंशयं अकर्म-निष्क्रियतां जग्मुः प्रापुः, तथा तव खानजलेन-अन्यत सर्वे स्फुटमेव । २ अथ पूर्वार्धे प्रतीतिम् । उत्तमार्धे तु-मम काऽपि भक्तिः; हे नाथ ! तव-ते-कृपां जयति-या नं नानावर्णा-किन्तु एकरूपा-असङ्घा-इति यावत् ।

(श्रीअभिनन्दन-वमिलिनी—
अरुपिणी नष्टगुणा शिवश्रीरे-
भिन्ना कदाप्यस्तरसा. रसेन (१)
नन्दत्प्रभावा भवतोचकामि-
दमात्रितास्तां जिन ! के न नेमुः ? ॥ ९० ॥

(श्रीसुमति-सुनिसुव्रती—
न को मनोभूच्छिजगन्त्यमू-निं
सुखाद् ध्वन्ध त्वरितं मनस्सु ।
मत्वेति हत्वा मन एव तीव्रं (१)
तिरोभवस्त्वं शुचिधर्मघातः ! ॥ ९१ ॥

१ हे जिन । हे स्तेन । (सानाम्-इनः स्वामी-रसेन; तदमन्त्रणे) या शिवश्री, नष्टगुणा (रजत्-सत्त्वादिगुणराहितत्वेन, या क्षयोपदमिच्छुगुणहीनत्वेन, या आत्मविशेषगुणाभावयुतत्वेन) अत एव भिन्ना, अस्तरसा, अरुपिणी च-एतादृशी अपि सा भवता (भवदाश्रिता सती) गन्दत्यभावा जाता-अत एव हे जिन ! तां शिवश्रियम्-उद्यकामिदमाश्रिताः के न नेमुः-सर्व एव उद्यकामिनः उद्यस्यानाभित्यापिणः, दमाश्रिता दमयुताः श्रमणाः नेमुः इत्यर्थः । अथवा 'सेन' इति तृतीया-एकवचनम् । अथवा हे मिन । लोकोत्तरत्वेन सर्वतः पृथग्भूत । अकदापि-निरन्तरम् अस्तरसा-रसहीना-इत्यादि पूर्ववत् । २ को मनोभूः कामदेवः-अमूनि द्विजगन्ति अपि मनस्सु न बन्ध-अपि तु सर्व एव तरित बन्ध, अत एव हे तीव्र, अत एव हत्वा तिरोऽभवः-अतस्त्वपि न कदापि मनोभूसामर्थ्यं प्रभवितुं प्रभु-इति । अथवा हे शुचिधर्मघातः । त्वं तीव्रम्-एव मनो हत्वा इत्यादि प्राग्वत् । 'तीव्रम्' इति पक्षे अस्य चित्रकाव्यत्वेन "नानुत्वार-विसर्गौ च चित्रभङ्गाय सम्मत्तौ" इति श्रीवाग्दालंकारचनत्वेन नाम अनुत्वारः सम्पत्तिं चित्रम् कर्तेति ।

(श्रीपद्मभ-मल्लिजिनौ—)

पश्याऽऽहिता दुर्निगडे प्रमादेऽ-
ज्ञको वयं दुःखकदम्बमेव ।
प्रभोऽसि सीख्यासृतमात्तधाम ।

भवे त्वदन्ता किमिदं न भलिः ॥ ९२ ॥
(श्रीसुपार्श्व-अरनाथौ—)

श्रीबीतरागेन्द्र ! शिवश्रिया अँ-
सुखाऽऽसुखाद्यल्पविकल्पभान्-र !

पार्श्वं न तस्याऽक्षरणोऽहिना ना (?)
श्वेद्वन्दमातिष्ठति नैव नाथ ! ॥ ९३ ॥

१ हे प्रभो । हे आप्तधाम । (प्राप्तन्योतीरूप ।-धाम-शब्दः ज्योतिः-पर्यायः-अक्षरान्तश्च) वयं भवे संसारे, प्रमादरूपे दुर्निगडे आहिताः सन्तः दुःख-
कदम्बमेव अप्रकः-अचः (अप्र एव अचकः-स्वार्थिकः-कः) तत् त्व पश्य । अस्य एतादृशस्य दुःखस्य प्रतीकारूपं किमिदं सीख्यासृतमेव त्वदन्ता भलिः-
शब्दं न ? अर्थात् तत्समीपस्मितं सीख्यासृतमेव तस्य कष्टस्य छेदनाय भलिः पर्याप्त । २ हे श्रीबीतरागेन्द्र । हे नाथ । हे असुख-आसुखाद्यल्पविकल्पभार ।
त्वं शिवश्रिया विगजते (असुखं दुःखम्, आसुखं संसारसुखम्) तस्य बीतरागस्य पार्श्वं अहिना सर्पेण सह अक्ष-णो न-रुद्राक्ष-ध्वनिर्न (अन्ते देवा रुद्राक्षेण
आर्षं जयन्ति, मत्सर्पाश्च) एवमेव तस्य पार्श्वं श्वेद्वन्दमपि न आतिष्ठति (अन्येषां केषाञ्चित् पूज्यतमानां त्रिकटे श्वेद्वन्दमपि दृश्यते) [अत्र 'श्वेद्वन्दम्' इत्यस्य उपरि
गतौ रेकः-विष्वक्काव्याप्येव प्रयुक्त इति गम्यते.] नाऽत्र ' ना ' शब्दार्थो गम्यते ।

(श्रीचन्द्रग्रम-कुञ्जुनाथी)

चन्द्रो यथा नन्दति सर्वरो कुं
द्रिवत् तु चन्द्राद्ग्रमयोऽमृतं शु।
प्रभो ! तथा शान्तरसान्धिता जना
भवन्ति ते वाग्भिरनून्वित्पथ ! ॥ ९४ ॥

(श्रीसुविधि-शान्तिनाथी -)

श्रीरज्जुबद्धां नृतति हृदाशां
सुमोह एष भ्रमयन्नरातिर ।
विभो ! तवाग्रे तु नयेत् कदा-ना-ऽऽ
धि-व्याधि वह्निप्रशमेऽसि पाथः ॥ ९५ ॥

१ पुस्तके तु ' चन्द्रो यथा नन्द ह सर्वकुं ' इति पाठः । यथा सर्वरो-सर्वरो-रत्रो चन्द्रः, कुं प्रीथवी नन्दति, एवमेव चन्द्राद्ग्रमयो यथा शु इव अमृतं द्रवेत् तथा हे प्रभो !, हे अमृतवित् !-सर्ववित् !, हे पथ ! मार्गहर ! ते तव वाग्भिर-वेदान्तिभिः, जनाः शान्ता-स्तान्धिता भवन्ति । ३ एष अरातिः प्रमोहः श्रीरज्जुबद्धां लक्ष्मिपादावबद्धाम्, अत एव हृदाशां नृतति भ्रमयन् करापि हे विभो ! तव अग्ने न नयेत्-त्वं तु अधि-व्याधि-व्याधिप्रशमे जलरूपः-असि (पाथः-जलम्) ।

(श्रीशीतल-धर्मनाथी—)

श्रीमन्नहं मोहतमोभिरन्धः
शीलाध्वहीनं कृतवान् कुकर्म ।
तस्य क्षयोऽमृतं तव दर्शने ना-ऽ-
लसं मनो मेऽस्तु तवाङ्कितेऽथ ॥ ९६ ॥

(श्रीश्रेयांस-श्रीअनन्तो—)

श्रीमन् ! यथाऽऽद्यो लघुरष्टजुः श्री-
श्रेष्ठः प्रवृद्धथै वचनश्रिया अ ।
यांस्तवं वृचिन्नेऽणुरपीह नूनं
सर्वोरेवाऽसि तथाऽद्य नेतः ! ॥ ९७ ॥

१ हे श्रीमन् ! अहं मोहतमोभिः अन्धः तन् शीलाध्वहीनं कुकर्म कृतवान्, तस्य कुकर्मणः तव दर्शने सति क्षयोऽमृतं, अथ तव आङ्किते मम मनः अलसं न भवतु-इति । २ हे श्रीमन् ! यथा आद्यो लघु-अक्षरः इत्यन्तिमाः प्रवृद्धथै श्रीश्रेष्ठः अष्टजुः ('अष्टजुः' इति न गम्यते) [अथवा अष्टौ गुणान्, बुधसि-इति भवेत्] तथा त्वम् अद्य दे नेतः । वृचिन्ने यान् गच्छन्, अणुः अपि इह नूनं सर्वोरेव सर्वगुरुरेव अस्ति इति ।

(श्रीयासुपुत्र्य-श्रीविमली-)

वाग्मीश ! ते सर्वसमा ध्वजःश्री

सुधास्रया सद्भिरिति व्यभावि ।

पूर्णात् सुमात् त्वम्बुधितो निकासम् ।

ज्यायोरसोलोलततिः समूल ! ॥ ९८ ॥

इत्थं श्रीजितराजमध्ययसुखा-ऽऽयु-वीर्य-तेजोयुतं स्वस्थैः श्रीऋषभादिनाममणिभिः श्रेणिद्वयस्थैः क्रमात् ।
नित्यं सृषितमात्मचेतसि सुदा संस्थाप्य यो ध्यायति सिद्धिश्चीकमलंप्रभः स भवति स्फुजंयशःसौरभः॥
--स्तवगम् ।

इति विधाय जिनाचनमन्वहं भरतसूम्सुरैर्भरतोऽन्वितः ।

भविजनान् बहुशो भुवि भोजयन् सुकृतवान् कृतवानथ भोजनम् ॥२००॥

सुरसरिद्-धरदाम-सुमागथाद्यधिपदेवकृतं रूपनं तदा ।

हृदि निधाय हृषा बहवो भुवि विदधिरे जिनपूजनमन्वहम् ॥१॥ उक्तं च--

१ पूर्वाधि प्रतीतम् । उत्तरार्धे तु-यथा पूर्णात् सुमात् यन्त्रात् ('हुं' समुच्चयार्थे) अत एव पूर्णात् अम्बुधितः ज्यायोरसोलोलततिः जायते-इत्यादि-
अन्वतं तु स्पष्टमेवं । अत्रापि पुरवर्के हुं ज्यायोरसोलोलततिः इति विविचः पाठः । २ पूर्वनिदिष्टेषु श्लोकेषु श्रेणीद्वये श्रीजिनपूजनांभानि प्रतीतान्येव-शानि च
अस्माभिः विशेषस्थंकारणाय महद्भिरहरेः मुदितानि । ३ अर्थं च प्रत्यकर्तुरपि नामनिर्देशः 'कर्मलंप्रभ' इति । ४ भूमिसुगः मुदेवाः-शाशना इति यावत् ।

शस्तसमस्तसरित्-समुद्र-तीर्थोदकानि घोषणया । स्मरयन् प्रागभिषेकं छेकः शेषं विधिं कुर्यात् ॥२॥

(भरतानुसरणम्-अन्यैः कृतम्—)

भरतचक्रधराचरितं च तद् भविकभोजन-दानमपि क्षितौ ।
सुकृतिभिर्विदधे निजशक्तितो नृपतिभिर्वहुभिर्वहुभावातः ॥३॥

(ऋषभसेनप्रदः स्फटिकाचले—)

ऋषभसेनगणः प्रथमोऽन्यदा ऋषभदेवविशुं प्रणिपत्य च । सविनयं स्फटिकाचलमूर्धनि सममष्टुच्छत-केवलसंभवे
इह हि बाहुयलिप्रमुखाः प्रभो ! यतिवरा अपि केवलिनोऽभवन् ।

प्रथमतः अत्रितीव्रतरव्रतः कथमहं न लभे परमं महः ? ॥५॥
यद्बुभवोपचितं दृढकेवलावरणनाम-कुकरं मम प्रभो ! ।

व्रजति केन तपोविधिनाऽधुना रुचिरतीर्थशुचि क्व नु वा-क्षयम् ॥६॥
(युगादिजिनो जगाद—)

अथ जगाद युगादिजिनाधिपो विमलशैल इतोऽपरदिग्शुचि ।
ध्रुवमनन्तमुनीश्वरशुक्तिदो विमलताकलितोऽस्ति पुराऽपि यः ॥७॥
विमलशैलवरस्य शिरस्यहो ! गणपते ! तवं तस्य समीयुषः ।

विमलता शिवसौख्यफलावलिप्रसवकल्पताऽस्ति च भाविनी ॥८॥
पथि भविप्रतिबोधविधापिनो विमलशैलविभांविभासनम् ।

तव च तत्र भवेद् बहुभावनोदय इति त्रितयं दुरितापहम् ॥९॥

१ छेकः चतुः । २ शिगसि शिखरे । ३ विभावः प्रभावः । ४ भविकप्रतिबोधः, विमलशैलनिभासनम्, भावनोदयश्च-एतावन्वितयम् ।

यतः— त्रितयमेव तद् दर्शयति—

संपलम्बि जीवलोकं तेन अहं घोसिउ एअमाघाओ ।
इत्तं पि जो इहत्तं सत्तं वोहेइ जिणवयणे ॥ १० ॥
समत्तदागणं दुप्पंडीगारं भवेसु बहुएसु ।
सव्वगुणमीलियाहिं थि उवयारसहस्सकोडीहिं ॥ ११ ॥

—एकम् ।

तित्थयराणं गुरूणं साहूणं वंभयारीणं ।
तित्थाणं खु एप्पहायो पयासिओ परमसुहहेडं ॥ १२ ॥
तित्थयराणं एप्पहायं तित्थाणं चैव जो एप्पयासेइ ।
एवज्जणं पाचकम्मं सिद्धिसुहं सो लहइ जीवो १३
तित्थाणं च जिणाणं मत्तेइ पूयं संपइ न एप्पहावं ।
सो अत्थिक्खविह्णो दुल्लहवोही नरो होही ॥ १४ ॥

—द्वितीयम् ।

जिणनाहा गणनाहा जत्थ य सिद्धन्ति कम्मपरिसुक्का ।
भविषाणं पूयणिज्जं सिद्धिखित्तं हू तं वत्तं ॥ १५ ॥
सिद्धिखित्तगयाणं भविषाणं भावणा भवे तिकखा ।

सकले जीवलोकं तेन अहं घोषयितुमेतद् आख्यातः ।
एकमपि यो दुःखार्तं सत्त्वं बोधयति जिनवचने ॥ १० ॥
सम्यक्त्वदायकानां दुष्प्रतीकारं भवेपु बहुकेषु ।
सर्वगुणमीलिताभिरपि उपचा(का)र सहस्रकोटिभिः ॥

—एकम् ।

तीर्थकराणां गुरूणां साधूनां ब्रह्मचारिणाम् ।
तीर्थानां खलु प्रभावः प्रकाशितः परमसुखहेतुम् १२
तीर्थकराणां प्रभावं तीर्थानामेव यः प्रकाशयति ।
क्षपयित्वा पापकर्म सिद्धिसुखं स लभते जीवः ॥ १३ ॥
तीर्थानां च जिनानां मन्यते पूजां संप्रति न प्रभावम् ।
स आस्तिक्यविहीनः दुर्लभबोधिनरो भविष्यति १४

—द्वितीयम् ।

जिननाथा गणनाथाः यत्र च सिद्ध्यन्ति कर्मपरिसुक्ताः
भव्यानां पूजनीयं सिद्धिक्षेत्रं खलु तद् वृत्तम् ॥ १५ ॥
सिद्धक्षेत्रगतानां भव्यानां भावना भवेत् तीक्ष्णा ।

पु भावणाए पावं कम्मं गलइं संयलं ॥१६॥
—तृतीयम् ।

(सिद्धप्राभृते शत्रुंजय-वर्णिकाः गाथाः—)

तथा च सिद्धपाहुडे—

पटमारए असीइं उमहे पद्दास जोयणा दिट्ठा ।
वीरे जोयण वारस छट्ट इए सत्त रयणीओ ॥१७॥
पुव्वप्रणंतं कालं ओसएिपिणि-सएिणीसु तित्थगरा ।
सिनुंजगिरिवरम्मि अ समोसरिडं सिवं पत्ता १८

(श्रीपद्मनाभप्रमुखा जिनाः—)

सिरिपउमनाइप्पमुहा तित्थयरा भाविणो असंखिज्जा ।
सिरिसिनुंजगिरिम्मि उ विहित्ता निव्बुडिस्संति १९ ।
(त्रयोविंशतिजिनाः—अन्ये राजानश्च—)

तेवीसं तित्थयरा समोत्तढा नेमिबज्जिया जेण ।
तं विमलगिरीतित्थं सुकपत्था केऽपि पिच्छंति २० ।
पत्तासं कोडिलक्खा अपराइं जाव अजियज्जिणो ।
आइपजसप्पमुहा रांयाणो निव्बुइ पत्ता ॥२१॥

तीक्ष्णया भावनया पापं कर्म गलति सकलम् ॥१६॥
—तृतीयम् ।

तथा च सिद्धप्राभृते—

प्रथमारके अशीतिः ऋपमे पद्दाशद् योजनानि दृष्टानि ।
वीरे योजनानि द्वादश पंष्ठे इते सप्त रत्नयः ॥१७॥
पूर्वमनन्तं कालं अवसएिणी-उत्सएिणीसु तीर्थकराः ।
शत्रुंजयगिरिवरे च समवसृत्य शिवं प्राप्ताः ॥१८॥

श्रीपद्मनाभप्रमुखाः तीर्थकरा भाविनोऽसंख्येयाः ।

श्रीशत्रुंजयगिरौ तु विदृत्य निवृतयिष्यन्ति ॥१९॥

त्रयोविंशतिस्तीर्थकरा समवसृता नेमिबज्जिता येन ।
तद् विमलगिरितीर्थं सुकृतार्थाः केऽपि प्रेक्षन्ते । २० ।
पद्दाशत् कोडिलक्षाणि अतराणि यावत् अजितजिनः
आदिद्वयशःप्रमुखा राजानो निवृतिं प्राप्ताः ॥२१॥

(चातुर्मासे श्रीअजित-शान्तिजिनी—)

स्त्रिराजिय-संतिनाहा चाउम्मासम्मि संडिया जत्थ
निम्मलनययाणीए पडिवोहिस्संति भधियजणं ॥२२॥

(नारद प्रमुखाः—)

नारयरिसी अ समणा भइयभावा उ जत्थ महरिसिणो ।
पगणउदलकणा सिवं लहिसंति तित्थम्मि ॥२३॥

(पाण्डवाः—)

साहूण वीस कोडी पंडवसरिसाण धीरपुरिसाण ।
म्मिद्धि सिद्धिगिरिम्मि उ भगीरठ्ठे इत्थ सिद्धंति २४
कोडाकोडीसायर-मज्झे इचेवमाइया सुणिणो ।
सिद्धिसुद्धं संपत्ता तिलयम्मि इत्थ सेलम्मि ॥२५॥
प्रतिदिनं भविनः प्रतिवोधयन् विदधद्भुतभावविभासनम् ।

विमलयन् स्वमनो विमनोभवं ब्रज मिहांविमलं विमलाचलम् ॥२६॥
इति निदेशमवाप्य जिनेशितुः सुपतिपञ्चशतीसहितस्तदा ।

अवततार ततः स्फटिकाचलाद् विमलशैलमभि प्रथियासया ॥२७॥

१ मनोभवः कामः-चन्द्रदित्तम् । २ मिहा प्रतःकाले पतद् द्विम-पीकम् । ३ प्रयातुम्, इच्छया ।

विमलभूमिधरं प्रति हर्षतः प्रंचलिते प्रथमे गणनायके । हरिणवेपथुरं सह चासवः प्रहितवांस्तदुपासनहेतवे ॥ २८ ॥

त्रातव्याभूतनूतघ्वजमुजनिवहैरानूतनेव हृष्ट-स्वर्गस्त्रीवर्गगीतिरिव विहितमहामाङ्गलिव्योचरावा ।

नव्या दिव्या विमानावलिरिह धिमलाद्रिं प्रति प्रस्थितस्य रेजे श्रीपुण्डरीकप्रथमगणधरस्यानुगा हर्षितेव ॥ २९ ॥

जय स्वामिन् ! स्वामिन्निति हरिणवेपथुभृतिभिः सुरैः स्तोत्रव्यग्रैरनुगतपदोऽयं गणधरः ।

चञ्चाल श्रीशत्रुंजयगिरिवरं प्रत्यथ मुदा, चतुर्ज्ञानी सर्वांगमवचनकर्पूरकलशः ॥ २३० ॥

अरिन्तमभसुरित्स्वरक्तो दोषानुपङ्गं त्यजन् यो जाड्यस्थितिरप्यभूत् प्रतिदिनं प्राप्याद्भुतप्रातिभः ।

तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशत्रुंजयदीपकस्य चरिते सर्गः तृतीयोऽभवत् ॥ २३१ ॥

इति श्रीवाङ्मयलिकेवलज्ञान-भरतसार्धमिकवात्सल्य-पुण्डरीकयात्राप्रचलनो नाम तृतीयः सर्गः ।

चतुर्थः सर्गः ।

(विह्वल-धीपुण्डरीकः—)

श्रीपुण्डरीकः संमितोऽप्रतिमप्रतिभप्रभुः । बहूनदीक्षयद् भव्यान् विबोधय विहरन् सुवि ॥ १ ॥

(पौवन पुरम्—)

धनुःपथशतीदेहस्ततः साधुशतैर्वृतः । प्राप पाँरिपुः पुण्योद्द्योतनं पौतनं पुरम् ॥ २ ॥

तस्योयाने शुर्कहैसंमङ्गलालापिभिवृते । सुनिभ्रभावात् सर्वतुरमणीयतैरुच्ये ॥ ३ ॥

वातनिर्धूतपुष्पीधकृतचन्द्रोदयप्रभे । यतिस्थितिकृते चक्रुस्ते देवा रत्नशालिकम् ॥ ४ ॥ (युग्मम्)

१ हरिणवेपो नाम 'हरिणमेपो' नामा देवः प्रवीयते, य च जैनकंप्रदाये प्रसिद्धः । २ आतं तृतं यथा सा-ईदृशी विमानावलिः । ३ रावो-ध्वनिः ।

४ पूरुंगतभेद्रुव्याख्यावद् अस्याऽपि व्याख्या आख्येया । ५ पयभिः समितिभिः समितः । ६ अप्रतिमा-अनुपमेया । ७ पापशत्रुः । ८ सर्व-ऋतु-रमणीयः ।

९ वन्द्यो यत्र । १० चन्द्रोदयः-भाषायाम् चन्द्रको-इति ख्यातः ।

(दशम भागा—) मुनेस्तत्र निविष्टस्य काचिदभ्येत्य देयता । नत्वांऽह्रियुगलं याचत् तस्थौ सुस्थमनाः पुरः ॥ ६ ॥

(श्रीलक्ष्मणो राजा—) तावत् कृतारिर्देव्येन सैन्येन परितो घृतः । अङ्गरक्षैर्महादक्षैः सुभटैरुद्धमटैस्तथा ॥ ६ ॥

मन्त्रिणा मतिचन्द्रेण राजहंसेन सखुना । युक्तः श्रीरत्नचूडाढ्योऽभ्येत्य राजाऽनमद् मुनिम् ॥ ७ ॥

(मतिचन्द्रः—) स ततः सचिवः प्रोचे भगवन् ! अस्य भूपतेः । देवः कोऽपि पुरा वैराद् जिह्वास्तम्भं चकार किम् ? ॥ ८ ॥

कस्माद् या भक्षणदिप जीपदोपं पुपोप किम् । यौचराज्येऽवदद् वाक्यं नो राज्यप्रापणात् कथम् ? ॥ ९ ॥

(ऊचे मुनिः—) मुनिरुच्ये पुराऽनेन कर्मबन्धकरं वचः । उक्त्वा ज्ञातभिदं पश्चात् क्षामितं विनयात् पुनः ॥ १० ॥

ततः पूर्वभवं स्मृत्या विभ्यत् वाक्-कर्मबन्धतः । नासौ वदति तद् नाऽन्यद् नृपमीनेऽस्ति कारणम् ॥ ११ ॥

(जगाद पुनर्मन्त्री—) स जगाद् पुनर्मन्त्री कोऽस्य पूर्वभवः प्रभो ! । किं वा तद्वचनं चेति ? कथ्यतां संसदि द्रुतम् ॥ १२ ॥

(स्वामिदेवाना-रत्नचूडनृपपूर्वभवः—) तेनेति पृष्टे 'तेनेऽथ स्वाभिना देशनाऽमुना । संमोहगेहसंदेह-व्यपोहार्यं सुमन्त्रिणः ॥ १३ ॥

(विदेहे क्षेत्रे रत्नपुरम्—) क्षेत्रे महाविदेहाख्ये विजयो मङ्गलावती । तत्र रत्नपुरं नाम नगरं पुण्यनागरंम् ॥ १४ ॥

(शेरिकिहो राजा—)

१ छतम् अपिपु देव्यं येन । २ मृकतादोषम् । ३ वाचा जन्यः कर्म-बन्धः-ततः । ४ समायागम् । ५ 'तन्' धातोः परोक्षकालरूपम्-विस्तारं छतवान्-इत्यर्थः । ६ व्यपोहो-दूरीकरणम् । ७ पुण्याः नगरां नगरवासिनो यत्र तत्र ।

वेरसिंहोऽत्र राजाऽपि नैव यः कुवलयप्रियः । जगन्मित्रोऽपि सूरुोऽपि नैव यः विश्वतापनः ॥ १५ ॥

(सीतामती राक्षी-)

शीललीलायती तस्य नाम्ना लीलावती प्रिया । अक्षीणसत्यपीयूषा यस्या आस्यामृतद्युतिः ॥ १६ ॥

(पुत्रो मेघनादः-)

पूर्वपुण्यस्तयोदन्तः पुत्रः सुत्रामविक्रमः । मेघनाद इति ख्यात्या ख्यातो जगज्जनैः ॥ १७ ॥

यात्यं क्रमेण तत्याज मौग्ध्यं सर्वत एव यः । यौवनं यः क्रमात् प्राप कलाः कीर्तिं च सर्वतः १८ ॥

(मेघनाददानव्ययानम्-)

सांक्षिणं शुद्धपुण्यं यः कृत्वा दत्त्वा निजं कर्म । मैत्र्यं दानाख्यमित्रेण स्थिरं जग्राह साग्रहः ॥ १९ ॥

दत्त्वाऽर्धिम्यः सुवर्णं यः सुवर्णं वादमग्रहीत् । विधाप्य पुण्यप्रासादान् प्रसादं पुण्यतोऽनयत् ॥ २० ॥

स दानं च सदानन्दकरं धीमान् सदा ददौ । यथा तथाऽभ्येयुः कलापात्राण्यनन्तशः ॥ २१ ॥

महादानं ददानोऽयं वर्धमानमथो दिने । अष्टादश स्वर्णकोटीर्नृकोटीरैः प्रदत्तवान् ॥ २२ ॥

(दानव्ययानभृती राजा जगो-)

दानव्यसनतो भीतो राजा रहसि तं जगौ । वत्स ! स्वच्छतया भोगः कार्यो नौदार्यमद्भुतम् ॥ २३ ॥

(मेघनादप्रवासः-)

निशम्येति महादानी महामानी महानिशि । निस्ससार सदाचारसारः सारभृतो भृशम् ॥ २४ ॥

(प्रीत्यः-)

१ राजा धनो हि कुवलय-चन्द्रविक्रानि पद्म-तल्प प्रियः । अयं वैरसिंहो राजा-पुत्रः सःप्रपि नैव कुबलानो निन्दितबलानो प्रियः-तेषां नाशकत्वात् ।

पुत्रश्च अयं वैरसिंहो पुत्रः जगन्मित्रः, सूरु-अपि तत्र नैव विश्वतापनः, जगन्मित्रः-सूरु-भाद्रुहि विश्वतापनः प्ररीतः इति विरोध-परिहारी । २ अक्षीणं सत्यं

पीयूषम्-अमृतं यस्यां गा । ३ यः शुद्धपुण्यं साक्षि विधाय, निजं हस्तं दत्त्वा दानानाम्ना मित्रेण स्थिर मित्रत्वं संपादितवान्-दानशूर आसीद्-इति तत्त्वम् ।

४ सोभना कर्णा यस्मिन्-पशोबादय-इत्यर्थः । ५ पुण्यमहालयान् । ६ कलापात्राणि-कलानिपुणाः । ७ कोटीरौ-मुकुटः । ८ कथयामास ।

भीष्मे प्रीत्सेऽन्यदा गच्छन् वकुलस्य तरोस्तले । परिश्रान्तः सुविश्रान्तः शान्तस्वेदस्तु वायुना ॥ २२ ॥
(८२३३६ रशिली-)

तत्राऽकस्माद् भयग्रस्ता सजला लोललोचना । हरिणी गर्भखिन्नाङ्गी वेगादागात् तदन्तिकम् ॥ २३ ॥
मनुष्ययाचं जल्पन्ती रक्ष रक्षेति सोत्सुकाम् । स्वहस्तेन ततस्तेनाऽऽस्पृष्टा हृष्टा स्थिताऽथ सा ॥ २७ ॥
मा भैर्मा भ्ररिति स्पष्टं कृपापुष्टं वदन् वचः । स्वात्सङ्गे रङ्गतो नीत्वाऽस ददावभयं तदा ॥ २८ ॥

(आजगाम सिंहः-)
तदैव दैवयोगेन प्रयुक्ताऽऽस्यः कुधा धुधा । आजगाम हरिः काममपेक्ष्यः कातराङ्गिनाम् ॥ २९ ॥
(सिंह-मेघनारयोः संलपः-)

मृगीं चीक्ष्य मद्दानादौ मेघनादाऽऽसंगताम् । स्थित्वा सुखं च संमील्याऽऽश्वस्य खागंगदद् गिरम् ॥ ३० ॥
त्रिलोक्याऽथ दैवेन दत्तैषा यद् गता मृगी । कवलः किल वक्त्रस्थ इव प्रस्तस्ततो मम ॥ ३१ ॥
जन्मसत्राण्यारिण्या हृ हा क्रूरतया तथा । भवन्तं पुण्यवन्तं तु दृष्ट्वा मुक्तः करोमि किम् ॥ ३२ ॥
अहं क्रूरोऽपि शूरोऽपि पशुरज्ञानवानपि । भूक्तपशूस्त्रहं नत्वा हन्तुं कुर्वे मनोऽपि नो ॥ ३३ ॥
सदाकार ! सदाचार ! सदीपकृतिकारक ! ॥ कुमाराऽप्य मे भक्ष्यं तयाऽस्ति चेत् ॥ ३४ ॥
स.कारमन्मथो वाचमथोवाचः नृपाङ्गभूः । अहो ! सिंह ! महोयुवर्त ! शृणु संवृणु मानसम् ॥ ३५ ॥

(शयित्स्वार्थः-)
क्षत्रियाः सर्वतेजांसि समुच्छिद्य सुवस्तले । परमाणपरित्राणकृते सृष्टिकृता कृताः ॥ ३६ ॥

१ ददौ अभयम् । २ कातरमनुष्यैः अपेक्ष्यः । ३ महाकाशेऽत्र सिंहः । ४ खाग-श्राद्धिते । ५ त्रयाणां लङ्घनानां समाहारः-उपवासत्रयी इत्यर्थः ।
६ जन्मगृहचारिण्या । ७ पृथिव्या कल्पवृक्षरूपम् । ८ सखीत्वम् । ९ मूर्तिमान् अनङ्गः । १० तेजस्विन् । ११ रुद्र कुरु । १२ सर्वतेजांसि संपृष्टव्य ।

पुण्डरीक-

॥१०१॥ ४

८ 12/1/80

१२

ततस्ते प्राज्यसाश्राज्यं देहगेहतनूद्भवांन् । दानेनाऽपि सदा दद्युर्नत्वहो ! शरणागतम् ॥ ३७ ॥
प्रसन्नेनाय देवेन पुण्यदेहस्य पोषदम् । भीतत्राणं महाभोज्यं दत्तं तत् किमहं त्यजे ॥ ३८ ॥

(सिंहाय मृगीस्थाने स्वदेहदानम्—)

मम भक्ष्यान्तरायेण सर्वमेतत् प्रलेप्यते । इति चेद् वदसि तद्देहं ममाऽऽस्वाद्य सत्वरम् ॥ ३९ ॥
इत्युक्त्वा पतितेऽग्रेऽस्मिन् सिंहोऽवोचच्चरोत्तम ! । मानुषं जन्म दुष्प्रापं मोक्षदं किं परित्यज ॥ ४० ॥
मृगकान्ताकृते प्राणान् यच्छतस्तुच्छधीजुषः । भोक्ष्याम्यहं न मांसं ते गच्छ स्वच्छ ! चिचारय ॥ ४१ ॥
स ऊचे जगृहे मोक्षो मया श्रेयःश्रियाऽनया । मृग्या जीवस्थापनिको मोक्षं कुर्यान्नपापदंम् ॥ ४२ ॥
प्रसादं कुरु परीन्द्र ! शरीरं मे कृतार्थय । वदन्निति पुनर्यावत् पपाताऽग्रेऽतिसाहसी ॥ ४३ ॥

(मृगी-सिंहो अन्तर्हितौ—)

तावदग्रे मृगीं सिंहं नोऽपश्यद् विस्मितस्ततः । पित्तेन दूनचित्तेन ददृशे किमिदं मया ? ॥ ४४ ॥
इति विस्मित्य विस्मित्य स्येन चित्तेन तच्चिरम् । बकुलादचलद् मेघ-नादो नाऽदो धिया रयजन् ॥ ४५ ॥
पुण्येऽरण्येऽन्यदाऽनेन गच्छता स्वच्छतान्विता । फल-द्रुमालिकलिता नदी काचिदृश्यत ॥ ४६ ॥
हेलया संचरंस्तत्र पुलिने विपुलेऽमले । मेघनादः फलान्यादं पपौ नीरं च निर्मलम् ॥ ४७ ॥

(मेषनादो दर्शं प्राप्तादम्—)

पुरस्तदा स्फुरन्नानारत्नराशिप्रभाभरैः । पवित्रिताम्बरतलं प्रासादं प्रददर्श सः ॥ ४८ ॥

१ पुत्रान् । २ प्रलय शस्यति “ लीहृत् श्लेषणे ” घातुः । ३ आत्मनेपदमानित्यम् । अत एव भोक्ष्यामि-भोजनं करिष्यामि । ४ जीवरक्षा । ५ अपापदम् ।
६ सिंह । ७ पित्तेन शरीरस्थेन तन्मान्ना धातुना-पित्तेन हि भ्रमो जायते इति प्रसिद्धः । ८ न अदः एतत् पूर्वोक्तं विचिन्त्यम् । ९ पुलिनः तटः ।
१० आद भक्ष्यामास ।

(तद्विषयाख्यायाय मेषनादपौष्टयम् -)

इति मौनावलम्बिन्यां कामिन्यां स व्यचिन्तयत् । निशम्याऽपि महादुःखं चेन्न हन्मि ततः पशुः ॥३१॥
विश्वेऽस्मिन् दीनताभीतो न दुःखं कथयेज्जनः । कथयेच्चैत् तदा दुःखनाशमाशास्यं चेतसा ॥ ३२ ॥

अस्मात् कायव्ययादेव स्थिरां गुण्यतनूं लभे । अथवा मत्प्रदभाग्यस्यं पुरः प्रदुरभूत् मम ॥ ३३ ॥
न मां वदति जिह्वाऽस्या यावद् दुःखापनीतये । तावत् करोमि-मे वाळ्छा पुण्यर्भूयात् फलेग्रहिः? ॥३४॥
सतां मान्यः स तां देवीमवदत् तदनु स्फुटम् । वह्निकुण्डस्थितं शीघ्रमङ्गुलीयं प्रदशय ॥ ३५ ॥

साऽऽक्रम्य भूमिकां स्तोकां तजंन्या तद्वचोऽकरोत् । सुमुदेऽथ स तं दृष्ट्वा सुनिवद् वह्नितैःपनम् ॥३६॥
परदुःखविनाशाय कार्यं कुर्यात् पुनर्विधिः । इत्युदित्वा ददौ क्षम्यां निष्कम्पाङ्ग-मनस्थितिः ॥ ३७ ॥

(चरुजलीभावाः-)

तस्मिन् सत्त्वसुधाकुण्डे संगते कुण्डमण्डनम् । वह्निः स जलतां भजे कीर्तिबीजलतां तदा ॥ ३८ ॥

(मेषनादस्य साफल्यम्-)

जयनादेन देवीनां स्फूर्तिन यशसा समम् । मूर्तीं सुदविवैतस्यां सुद्रां नीत्वा स निर्ययी ॥ ३९ ॥

(देवीप्रसन्नताः-)

सत्त्वेन तुष्टाऽतुष्टाऽहं वत्स ! स्वच्छ ! वरं वृणु । देव्या एवं वदन्त्यास्तं पुरी मुक्त्वा ननाम सः ।७० ॥
तस्याः प्रसन्नचित्ताया आलोक्याऽऽलोकनिर्मलम् । सुखचन्द्रमदुःखाभ्रमथाऽवादीत् कृताञ्जलिः ॥ ७१ ॥
यदरं दर्शनं स्वीयं दत्तं सोऽभूद् महावरः । पूर्ववृत्ते तु संदेहमन्देहं मतिररित मे ॥ ७२ ॥

१ आशा कृत्वा । २ फलवान् । ३ आतापनखेवन यथा मुनिः करोति । ४ मेषनादे । ५ एतस्याः पूर्वोक्ताया देव्याः । ६ दुःख-अप्रहीनम् । ७ इह संदेहमन्द ।

(दक्षुंशरणम्—)
 देव्युने मन्त्रः पूरे कर्णपूरं कुरु स्थिरम् । कुमार ! सद्गुणाधार ! मन्मनःप्रसन्नदम्द ! ॥ ७३ ॥
 सर्वराज्यापिद्विगीं मां विद्धि सिद्धिप्रदो सदा । एताश्चतस्रः सैनस्य चतुरङ्गस्य देवताः ॥ ७४ ॥
 (देवकारणपरीक्षासमेत एतद् देगीरामम्—)
 ममात्मस्थानमासीन—द्वयीजिहाभिहागता । त्वद्दानसंभवा कीर्तिः कर्णाकर्षं चंकर्यं सा ॥ ७५ ॥
 सर्वन्या—सर्वन्यासंभायां मृगनारी—मृगोन्द्रयोः । अपि क्षत्रं च सत्त्वं च वीक्षितं च वीक्षितम् ॥ ७६ ॥
 तत्र मार्गविपणस्य निपणस्य तरोस्तले । देहाद् दाढ्यमहं प्रापं सुदुःप्रापं तदा यतः ॥ ७७ ॥
 जना ज्ञातमहत्त्वाय प्रायः स्वमुपकुर्वते । त्वं तु मामप्यविशयो—पचक्रे तद् भृशार्थते ॥ ७८ ॥

(मेषनादे गांभीर्ये कृतेम—)
 योग्याः स्वल्पस्य राज्यस्य सेवका बहवोऽपि मे । अत्यद्भुतगुणं त्वां तु सार्वभौमं करोम्यहम् ॥ ७९ ॥
 इत्यूर्चना प्रसन्नास्या पृष्ठेऽस्थं करपङ्कजम् । निवेश्योत्थापयांचक्रे राज्यदेवी कुमारकम् ॥ ८० ॥
 माणिक्यमणिरत्नाढ्यशिरःकोटीरमध्यतः । मन्दारपुष्पं हस्तेन नीत्वा तस्मै ददौ सुरी ॥ ८१ ॥
 राजसूनी ! प्रसूनेनाऽनेनाऽवश्यं वशंवदाः । भविष्यन्ति नृपाः सर्वे तमित्यूचेऽथ देवता ॥ ८२ ॥

(मेषनादप्रकरणम्—)
 राज्यदेवी तिरोभूता सा प्रभूताऽमरीच्यता । सोऽप्यचालीदिलीऽऽलोककुतूहलरसाकुलः ॥ ८३ ॥

१ कृष्णम् । २ मृगी सदस्या, गिह - अर्देन्यः । ३ तत्र देहाद् अहं एतादृशं दार्ढ्यं प्रापम्—अर्थात् तत्र देहे अहम् एतादृश निरीक्षितवती—यद् अन्यत्र सुदुर्लभम् । ४ प्रभूतीर्भावते । ५ सर्वभूमीश्वरम्—सर्वमुल्लसम् । ६ उक्तवती । ७ अस्य मेषनादस्य पृष्ठे । ८ मन्दारः—कल्पतरुः । ९ प्रसूनें पुष्पम् । १० इल—भूमिः ।

(विनाला नगरी -)

युष्मूतलं भ्राम्पन्-अन्यदा दानिनां वृणाम् । कुञ्जराणां च शालायां विशालायां गयौ पुरि ॥ ८४

सहेलाभिर्महेलाभिः पुर्यैः धनपूर्यैः । कन्याभिर्गुणधन्याभिः पण्डितैश्चातिमण्डितैः ॥ ८२ ॥

सशङ्गारसुंदागारजनीः सुकृतसज्जनैः अश्वरिनिःश्वर्महसा वारणैररिवारणैः ॥ ८६ ॥—युग्मम् ।

सकौतुकां पुरीं प्रक्ष्य किञ्चित् पप्रच्छ पौरुषम् । उत्सवैरुत्सवो लोको भद्रेह किञ्च दृश्यते ? ॥ ८७ ॥

(र.नेत्रो गजयोगः—)

सोऽवदत् कांयवानस्मि तथाऽपि शृणु कारयाम् । यशोगङ्गागिरीन्द्रोऽस्ति राजेन्द्रो राजशेखरः ॥ ८८ ॥

(हेमवती गांधी, तदुषी वेलोक्पसुन्दरी च—)

तस्य हेमवतीभार्या-कुक्षिभृताऽद्भुता सुताः । त्रैलोक्ययसुन्दरी नाम कामधाम महोज्ज्वलम् ॥ ८९ ॥

कालालीकोकिलोयानं गुणहंसालिमानसम् । युर्वन्मयूरजीमूतं लज्जामृतहिमधुंति ॥ ९० ॥

रौजधाम सुकामस्य सदाचारस्य वासधुः । प्रापाऽतीव निष्पापाः यौवनं रूपपावनम् ॥ ९१ ॥

(यतोनती गणिनी-वदतो महालक्ष्मीमन्त्रः—)

मौतुष्वस्त्रा यशोमत्या गणिनीं हर्षतोऽपितम् । सा सस्मार महालक्ष्मीमन्त्रं स्थिरमना भृशम् ॥ ९२ ॥

प्रत्यक्षीभूय सा लक्ष्मी-देवी प्राह कुमारिकाम् । मम हंसेन निर्दिष्टं वृणीष्व मण्डये नरम् ॥ ९३ ॥

इत्युक्त्वाऽथ कुमारीं सा महालक्ष्मीस्तिरोदधे । इतश्चेमां सुतां राजा यौवनस्यां व्यलोकयत् ॥ ९४ ॥

१ दानिनाम्-दानरसिगकानाम्, नरवती च । २ निःस्त्रो निर्यनः-अनिःस्त्रो धनाढ्यः-अनिःश्चाः भूषणादित्तिहाता अश्वाः । अत्र च-शयोरैक्यम् । ३ वारणो गणकः । ४ पुरम् एव शेरम्-पुरान्-इत्यर्थः । ५ कार्यव्ययः । ६ कामगृहम् । ७ समस्तम् । ८ मानसं मानससरोवरम् । ९ 'युवमयूर' इति भवेत् ।

१० दिसलविध्वंसः । ११ गजपती । १२ भाषायां 'माशी' -मातुर्गणिनी-उवा । १३ गणिनी-साष्ठीगणस्वामिनी ।

कुञ्जरेन्द्रसमारूढान् सिंहां शृङ्गागान्निव । बर्षेणश्च सुवर्गानि जज्ञानि जलुदोनिव ॥ ७ ॥
दिशो दिशः सशतशः-तान् समेतान् दृशोतमान् । दृष्ट्वाव्यचिन्तयदहो ! स्त्रीनामाऽप्यतिमोहनम् ॥ ८ ॥
अत्युचचारुमञ्चस्या रत्नसिंहासनावलिः । तैर्नरेन्द्रैरलंके मित्र-मन्त्रिवराधृतैः ॥ ९ ॥

(मेघनादकुमारम् काञ्चि देवी अबदत्-)

अथो कुमारमागत्य देवी काऽप्यवदद् वचः । लक्ष्म्या दत्तमसुं हंसं पुण्याश्रय ! समाश्रय ॥ १० ॥
दुराजं राजहंसस्यं कृत्वा देवी दिवं ययौ । स दध्वौ मयि साम्राज्यदेचता ममताश्रुता ॥ ११ ॥
दृष्ट्वा व्योम्नि मंरालस्थं भूषा विस्मयमित्यधुः । समालोकसमालोकपरः किं कोऽप्ययं सुरः ? ॥ १२ ॥

(कन्या त्रैलोक्यसुन्दरी-)

ततः श्रीचन्दनालेषा सुधांशुविमलांशुकौ । सरत्नकोटीकोटीरप्रमुखाभरणभारिणी ॥ १३ ॥
नरयानसमारूढा शतसंख्यसखीवृता । बुद्धिपौरीप्रतीहारीनीतमालास्थलोचना ॥ १४ ॥
श्रीः पुण्याद् दानतः कीर्तिः सिद्धिर्ज्ञानाद् मतिःश्रुतात् । प्रादुरासीत् तथा स्त्रीधातु कन्या त्रैलोक्यसुन्दरी ॥
शृङ्गाराम्भोजमालीव नृपचित्तसरस्ततिम् । सा तत्रोत्तरेलीचके न तु तं सत्त्वसागरम् ॥ १६ ॥
कुमरी सन्मुखं पाणिसुधृत्य वचनोद्धौ । प्रतिहारी समारेभे सुरूपं भूषवर्णनम् ॥ १७ ॥

(काञ्चनपुरीपतिर्भुवः अमरचन्द्रः-)

अयि कुबलयनेत्रे ! काञ्चनाया नगर्याः नृपतिरमरचन्द्रः कीर्ति-चन्द्रात्पादयः ।
अनुभितिविमलाङ्गं लोचनाभ्यां निपीय । त्वमसि रसचकोरि ! प्राप्नुहि प्रौढहर्षम् ॥ १८ ॥

१ मेघानिव । २ मालो-हंसः । ३ अंशुकं-वलयम् । ४ पारी पात्रविशेषः । ५ चञ्चलीचके । ६ तं मेघनादम् । ७ वारवचना ।

तत्र तेन महोदधेरपि महागम्भीरमत्यद्भुतं । प्रौढैरष्टशतैस्तथाऽऽप्तसहितै रग्यैश्चतुर्द्धौ(द्वौ)रिभिः ।
श्रीजीनप्रतिमाऽऽलिमालितमहाप्रासादराजैर्वृतं । पीयूषोज्ज्वलनीरधूरभरितं सारं सरः कारितम् ॥ १९ ॥
दात्रिंशत् शतान्येयं द्वात्रिंशदधिकान्यसौ । जिनविभ्यानि निर्माय निर्मायः समधुजत् ॥ २० ॥

[* कवित्वस्य व्याख्यां नृपविगणनां मस्तकयुतेः ।
(गीमभीमहेन्द्रः)
अधि । कनकरथोऽयं गौडभूमिमहेन्द्रः स्ववितरणयशोभिर्येन धृतो भहेन्द्रः ।
गुणिगणगुणविज्ञे । स धृणु रवं प्रमोदात् शृणु च सुकृतगीतान्यस्य कर्णाद्युतानि ॥ २१ ॥
आयात्यात् शिक्षितानां सुचिमलकरिणां विंशतेः पृष्ठभागे यश्च श्रीखण्डपट्टैरतिदृढरचनं पीठबन्धं निधाय ।
सौवर्ण्यं जैनहर्म्यं तदुपरि च चतुर्द्वाररम्यं सुनाट्यं । गर्जन्निस्वाननादैरखिलदलवृत्तो योऽकरोत् तीर्थयात्राम् ॥
[* प्रदेशान्यङ्गल्या अपि विचलनाद् वाक्यविरतौ ।

(कान्तीनगरीयाः पद्यः --)
कान्तीनगरीयां नृप एव पद्मा साम्राज्यपद्मास्थिवासपद्मः ।
यः कीर्तिपद्मभुवनं सरोवत् व्यापत् पुनः कण्टकसंगहीनः ॥ २३ ॥
संभ्यक्त्यस्य परीक्षणात् प्रसुदितेन्द्रेण दत्ताद्द्वि वराद् विश्वजैयो विजित्य प्रतिनृपतिवरान् यश्चतुष्पट्टिसंख्यान ।
चक्रे तेषां करस्यैः शुचिजलकलसैः स्नात्रपूर्वं महात्मा ब्रह्मण्यास्थाप्य चित्तं शशिमणिविहितश्रीजिनस्य
प्रतिष्ठा-राजसूयाख्यमुत्सवं प्रविधाय सः । सम्राट् संस्थापयामास स्वस्वरज्येषु भूपतीन् ॥ २५ ॥ [प्रतिष्ठाम् ॥ २४ ॥
[* सुखे हस्तादानात् ।
(प्रतिष्ठानपुत्राण्यो हेमचूडः --)
एनं प्रतिष्ठानपुरस्य नाथं श्रीहमचूडं प्रथितं शृथिव्याम् । शृङ्गारधूराद्युतबह्विधिव्श्वकल्पद्रुमालिङ्गैश्च कोमलाङ्कि ॥ २६ ॥

* एतादृशितानि वाक्यानि शैलोवयधुन्दर्या अस्वीकारयुक्तकाणि । १ वितरणे दानम् । २ पद्यमिदं विविधम् ।

यः पूर्वं रचितस्य पत्रनिचये सौवर्ण्यवर्णालिभिः संलेख्य श्रुतपुस्तकान् सुयतिनां प्रादात् पितृश्रेयसे ।

श्रीतीर्थशापदप्रणामकृतये देवेश्वरीरागतैः दृष्टा तानतिपुण्यहृष्टदृश्यैर्धूतं शिरो विस्मयात् ॥ २७ ॥

[*त्वमतिनिपुणा-इति प्रवचनात् ।

(अन्वे वृष्णः-)

देवमाह-श्रीशर-पुष्पचूल-वज्रायुध-स्वर्णशुजादयोऽमी । महीमहेन्द्रान् मनसा परीक्ष्य पुण्यानुमानेन लभस्व तन्विः ॥

*कुमारी न त्वेयम्-पुनरपि पुनः प्रैरयदिमाम् ।

इति प्रतीहारिकया प्रधानशुद्धीशुजां वर्णनसिन्धुमध्ये । तथा कथंचिद् निहितं यथाऽस्या मनोऽतिमूढं न विवेद

कन्याकारग्रहावेश-रञ्जुविरूपतस्तदा । नृपचित्तमहाकुम्भाः पेतुर्दुःखमहाऽवटे' ॥ ३० ॥ [कार्यम् ॥ २९ ॥

बुद्धेषु बुद्ध्या बद्धेषु विसुखीषु सखीषु च । पुण्याद् वर इति स्वस्थे राजशेखरभूपतौ ॥ ३१ ॥

(हंसो मेपनादनवर्णशर-)

स्वःसुवर्णविसाहारात् किं सुवर्णं सुकोमलम् । हंसो वाणीमनोऽभाणीत् कुमारं वृष्टतो वहन् ॥ ३२ ॥

चक्रेशो जयदेवनामनृपतिः पद्लण्डपृथ्वीजयात् सुञ्जानो विषयान् मुदा प्रतिदिनं लक्षद्वयीसंख्यया ।

दस्वा हंसं ददौ पदं स्वशयनात् भूमौ प्रियाभिमितान् प्रासादान् स कृती चकार सुकृती दानैकवीरस्तु यः ॥

पुत्रस्तदीयो नृपवरसिंहो जीयाचिरं निर्मलघर्मधीरः । तदङ्गजोऽयं विजयी जगत्यां श्रीमेघनादः स्फुटकीर्तिवादः ॥

विततसुकृततस्त्वयि प्रसन्ना समजनि राज्यसुरी ततस्तयाऽयम् । सकलनृपगुणैः परीक्ष्य दत्तो वृष्ण तदसुं मम

[वृष्टगं कुमारम् ॥ ३५ ॥

तदति परिहर, प्रच्छिन्ता, स्वजनयिषादविनाशाहेतवे त्वम् ।
भज सुखमेलसंमदं हृदन्तः कुरु सुखचन्द्ररूपा शुभां सभां त्वम् ॥ ३९ ॥

तदनु तदनु रागपत्रपात्रात् नृपतनयाहृदयान्बुजाद् विनिद्रात् ।
अरुणवदनहंसवाक्मभाभिर्ध्रुम इवाऽपगतोऽभितो विपादः ॥३७॥

अयहृदिततन्नुहा नताक्षी स्फुरदुर्वेषयुवेपमानवत्त्रा । तरलतरुकराक्षलोलनेत्रा नृपबुहिता सहिता
[ह्यनेकभावैः ॥ ३८ ॥

(गेष्णास्य मन्त्रोपणम-)

परिमलशुदितालिगीयमानां स्वकरसरोजयुगेन संगमय्य ।
चिधिविलसितविस्मितस्य कण्ठे नृपतिस्तुतस्य मुदा न्यधत्त मालाम् ॥ ३९ ॥ तदा च—

हंसास्यद्वारनिर्यातसौभाग्याकृष्टया तथा । समं गत्वा नृपदशः कुमारं विस्मयात् स्थिताः ॥ ४० ॥
देवीदत्सप्रसूनेऽथ भ्रामिते तद्दशां पुरः । नीतास्तेन विशामीशास्ते विश्वेऽपि स्ववश्यताम् ॥ ४१ ॥

(तन्मन्त्रेकी अन्वयीत्—)

सुमकाशे तदाकाशे सिंहासनसमाश्रिता । देवताभिर्युता ताभिलक्ष्मीर्दृष्टा ततोऽब्रवीत् ॥ ४२ ॥
हंहो ! निरहोमंसः श्रूयतां वचनं नृपाः ! । त्रिलण्डानामखण्डानामथो नाथो भवत्यसौ ॥ ४३ ॥
यतः शुचिर्दानरुचिः सुकृती च कलाकृती । तात्त्विकः सार्विकश्चैप गुणज्ञो गुणिनां गणे ॥ ४४ ॥
पुरा परीक्ष्य चीक्षायां बद्धनस्य गुणैर्दृढैः । मन्मनोऽन्यं मनोज्ञो नो मन्यते भुवने नृपम् ॥ ४५ ॥
आज्ञा मान्या ततोऽस्यैव मान्याः कुरुत कल्पनाः । स्वामिनं स्वसमानं तन्नमतेनं गतेनसं ॥ ४६ ॥

१ अरुं मनः-इति गम्यते । २ अहः-पापम् । ३ पु. मनोऽन्यम्-४ ४ एनः-पापम् ।

एवमुक्त्वाऽऽसनं सुक्त्वा श्रीरेत्याऽम्बरतः पुरः । नमस्तु तेषु श्रुते(षे)षु पुण्ड्रं चक्रे च चान्दनम् ॥ ४७ ॥
 चतुरङ्गचमूषकस्वामिनीभिर्मुदा महत् । वर्धापनं प्रवर्धिष्यु दिव्याक्षतभरैः कृतम् ॥ ४८ ॥
 दिधि दुन्दुभयो नेहुः प्रसेदुः सकला विशाः । रसस्फीतं जगुर्गीतं देव्यो दिव्याङ्गकान्तयः ॥ ४९ ॥
 अङ्गनागानपीयूष—धाराभिव्योमपल्वलम् । नृतं ततोऽच्युणीभृता भूर्मेघोर्पकृतेस्तदा ॥ ५० ॥
 सत्प्रभावनया धर्मो न्यायो बुद्ध्या यथा तथा । स तथा सप्रभो रेजे पद्मया पद्मनाभवत् ॥ ५१ ॥

(कृतनेलोका-सुन्दरीपाणिप्रहणो मेघनादः प्रासादं समासदत्त)

ततश्च पञ्चशब्देषु वाद्यमानेषु निर्भरम् । स्तुवत्सु कविदृन्देषु जयवादिषु बन्दिषु ॥ ५२ ॥
 दूषामः स्वर्णदानानि राजहंसासनोऽम्बरे । सकलः कलभारुढः मौढ्यभूपतिशोभितः ॥ ५३ ॥
 अहंपूविकया लोकनेत्रैः पीतप्रभासुतः । राजशेखरराजस्य प्रासादं स समासदत् ॥ ५४ ॥
 मिष्टान्नैः प्राज्यपक्वान्नैः सारैः सरसभोजनैः । सुवर्ण-वज्राभरणैर्बुद्धैर्बुद्धैस्तथा ॥ ५५ ॥
 महोत्सवे महीनाथान् राजा भीराजशेखरः । सबकारं चमत्कारयुतचित्तोऽतिचित्रितः ॥ ५६ ॥ (यु-वि०)

(मेघनादो भूर्मे विनेतुं बचाल—)

बचाल सोऽचलो जेतुमथो राजकराजिकः । अग्रे तथा प्रतापोऽपि ग्रहराजकराजितः ॥ ५७ ॥
 निस्वानर्घननिस्वानरुजितैर्मेजुसंजितैः । ढक्काभिर्मेदृक्काभिः शब्दाब्जैते तदाऽभवत् ॥ ५८ ॥
 व्यजजुर्जगाः कार्यं हृदित्थं हस्तसंज्ञया । तदा बाधिर्यतोऽथापि ददते नोत्तरं दिशः ॥ ५९ ॥
 इमकुम्भस्थलस्थानि सिन्दूरपटलान्यसुः । सुरेणाऽनेन विहिता किं संख्याऽरिग्रहापहा ॥ ६० ॥

१ आषाढा—' इषामशु' । २ मेघः, मेघनापोऽपि । ३ अहाराजस्य करैः किरणैः-अजितः—बलोऽपि विधिष्ठ इति । ४ सर्जुः—बाहुवादी नारणः ।

५ यदानीं हकारस्याभिः ।

पुरीक-

॥११३॥

४

८

१२

यौष्माकं सुदशाचक्रं भ्रान्तमास्माककवत् । तद् यातेति रथाः शन्नून् प्रेरयन्ति स्म किं स्वजेः ॥६१॥
सहेतयश्च सस्नेहा दुर्जया मरुता अपि । श्लेषः शस्त्रपतंगानां सदीपा इव पत्तयः ॥ ६२ ॥

दान्ताः कृत्वाऽथ दुर्दान्तानीन्द्रियाणि सुसाधुवत् । ज्ञानीव क्रूरकर्माणि विनाश्य क्रूरचेतसः ॥ ६३ ॥
संस्थाप्य घर्मिणो राज्यप्राप्तादान् भूतले यथा । नीत्वा सार्धं च सद्बुद्धान् चण्डो दण्ड-घनानि च ॥६४॥

इति जित्वा दिशः सर्वाः सर्वोर्वीशसमन्वितः । प्रार्थितः स्वसुरेणाथ विशालां प्रति सोऽचलत् ॥६५॥

(मेघनादः सर्व-जित्वा-प्रतिनिवृत्तः—)

इति पञ्चगव्युतिशेषे पुरपथि स्थितम् । सरोवरं नरोत्तमः प्रेक्ष्याऽस्थात् सपरिच्छदः ॥ ६६ ॥

इत्यपि द्यायासु विश्रान्ताः प्रान्तरथमपीडिताः । भव्या इव भवं भ्रान्तवाः घर्मस्थानेषु घर्मिणाः ॥ ६७ ॥

केऽपि द्यायासु पुनरिं शालं प्रज्ञापरा इव । मनसीव महाज्ञानाः स्नानं तत्र व्ययुर्जनाः ॥ ६८ ॥

तृपातुराः कारितं तत्र मेघनादो महत्तरम् । राजराजेश्वरो हर्षित् राजावासं समाश्रयत् ॥ ६९ ॥

मन्त्रिभिः कारितं तत्र मेघनादो महत्तरम् । राजराजेश्वरो हर्षित् राजावासं समाश्रयत् ॥ ७० ॥

भूमीरुहंरिशीर्षाणि संचूर्ण्य यशसः कणाः । राशीकृता इवाऽनेन राज्ञां तस्थुंरुदराः ॥ ७१ ॥

सिंहासने निविष्टस्य सेवितस्य नरेश्वरः । तस्य पद्मचयशक्रे वनपालरूपायनम् ॥ ७२ ॥

तत्र पत्रशताकीर्णमिकं स्वर्णसरोरुहम् । स ईशः स्वशये निन्त्ये नासा-त्रेभ्रमप्रदम् ॥ ७३ ॥

तत्रप्राणप्राणपीथुपं गन्धं जिघ्रन्नरानमून् । व्यलोकयद्विलापालो लीलाललितलोचनः ॥ ७३ ॥

१ प्रान्तरो-दूस्थो मार्गः । २ भूमीरुहः-अग्निः । ३ शयो हस्तः

(इह ततः केन कारितम् ?—)
 सरः साररसाऽऽपूर्णं किमेतत् केन कारितम् ? । अप्राक्षीद् वनपालान् सोऽवनिपालावलीघृतः ॥ ७४ ॥

(गीर्वाणस्य प्रणेत्या—)
 ऊचुस्ते देवराजोऽस्य स्वसुरस्य पुरा तव । पितामहो महोयुक्तोऽभूद् मनोरथसंज्ञकः ॥ ७५ ॥

वृत्तं भूतचतुःशत्या द्वारैरष्टभिरेव च । संव्याऽपसव्यपक्षस्थसत्रप्रासादशोभितैः ॥ ७६ ॥

धर्मकर्ममहोत्कण्ठामकुण्ठां वहता हृदि । कारितं तेन तत् ख्यातं मनोरथसरो ह्यदः ॥ ७७ ॥

सूपकारैः सुपक्वानि सत्रैर्ग्वन्नानि भावतः । स सदाऽदापयद् धर्मी धर्माधिकृतमन्त्रिभिः ॥ ७८ ॥

पूर्णिमास्याममावास्यां चतुर्दश्या(म)ष्टमीदिने । पञ्ठाख्यं च चतुर्थाख्यं तपः कृत्वाऽभ्यगादिह ॥ ७९ ॥

अष्टासु जैनगेहेषु पूजामष्टविधां स्वयम् । कृत्वाऽष्टसु च सत्रेषु हृष्टो पान्थानभोजयत् ॥ ८० ॥

पारणस्य दिने स्वर्णदानं दानेश्वरो मुदा । यावद्देदं सुपान्थेभ्यो यावज्जीवं स्वयं ददौ ॥ ८१ ॥

कालं कृत्वा शुभध्यानादिन्द्रसामानिकः सुरः । ईशानदेवलोकेऽभूत् स राजपिर्महर्द्धिमान् ॥ ८२ ॥

यदा नन्दीश्वरे याति ससुरस्तीर्थयात्रया । सरोवरे तदाऽत्रापि समायाति कदाचन ॥ ८३ ॥

वयं तेन सरः-सत्र-प्रासाद-तरुपालने । नियुक्ता धर्मिणो नित्यं ततो रक्षां विदधमहे ॥ ८४ ॥

इत्युक्त्वा सरसो वृत्तं सारसान् स रसाधिपः । जगन्मान्यः स संमान्यः तुष्टा दानाद् व्यसर्जयत् ॥ ८५ ॥

ततः सोऽचिन्तयच्चित्तं चित्रः पद्मे गुणोच्चयः । सौरभ्यं सौकुमार्यं च सायुबत् सुकुलीनता ॥ ८६ ॥

अहो ! घ्राणं विनिद्राणं प्राणितोऽकारि येन मे । क्वाऽपि पत्रे स पद्मस्य गन्धो मूर्तोऽपि वीक्ष्यते ॥ ८७ ॥

१ सव्य-अपसव्यो-वक्षिण-वामो । २ पद्मपत्रे मूकः-सुभाभिः-तत्र लीनता ।

तेनेति पत्रविततिर्वितने वितना यदा । तदा सुदाऽत्र सुद्राङ्गमेकं लेखमलोकत ॥ ८८ ॥
 (मुमुर्च्छं मेपनादः—) 'श्रीवैरसिंहराजेन मेघनादप्रसादतः' । इति प्रेक्षयाऽक्षरश्रेणि रसनिश्रेणिमारुहत् ॥ ८९ ॥

पितृनामायलोकेन हर्षं दुःखं वियोगतः । आत्मनिन्दामचिनयात् विपापः प्राप भूमिकांम् ॥ ९० ॥ तथाहि—

(मेघनादपित्रा प्रहितो लेखः—)

स्वस्तिश्रीरत्नपुर्याः सुकृतकृतमतिभूषतिवैरसिंहः । क्वाऽपि स्थाने स्वपुत्रं दिशति गुणशतालंकृतं मेघनादम् ।

वत्साऽनिच्छामुखं मां तव विरहभराद् राज्यभाराच्च खिन्नं । तूर्णं भो ! भक्तिपूरासृतकलसनिभात् मोदय

उत्कण्ठातस्तत्ताचेऽस्तातादेशस्य पत्रिकम् । इति प्रवाच्याऽनिर्वच्यसंसदं स दधौ हृदि ॥ ९२ ॥ [स्वाङ्गसंगात् ॥

ततो विचार-वित्तेशः स्वचित्ते स व्यचिन्तयत् । अहो ! पितृगिरोऽतुच्छसद्वात्सल्यगिरो भृशम् ॥ ९३ ॥ यतः—

(मेघनादगतं पितृवात्सल्यम्—)

पितुर्मनोरोहणभूमिकाया अपूर्वमेतत् किल भेदकत्वम् । यत्र स्थिता पुत्रकुदोपधूलिर्भजेदवश्यं गुणरत्नभावम् ॥

जनकस्य तनूजा न मान्यताज्जनकस्य च । प्राप्य शिक्षावचोऽप्येकं कुप्यन्ते ते कुपुत्रकाः ॥ ९५ ॥

निजभाग्यलतोद्भूतं प्रभृतापुष्पमद्भुतम् । प्राप्य यः पूजयेत् पित्रोश्चरणौ स नरोत्तमः ॥ ९६ ॥

करकोमलितैर्भोज्यैर्भाजने येन भोजितः । तं तातं विस्मृतं मोहाद् द्या ! हाऽहं स्मारितोऽक्षरैः ॥ ९७ ॥

लोभाद् धर्मं स्मराच्छीलं प्रतिपन्नमसंस्वतः । स्नेहं च विस्मरेद् वृद्धैर्यः स जीवेत् पुमान् कथम् ? ॥ ९८ ॥

(पुनरपि मेघनादमूर्च्छा—) इति दुःखभराक्रान्तः सोऽपतद् मूर्च्छया भुवि । विनयस्य मनस्यस्य गुरोः शिक्षाहर्तेरिव ॥

१ ऐच्छिच्छकुरुग्रहीनम् । २ ततो विल्लारयुत्-आवेशो यस्य । ३ गिरन्ति इति-गिरः । ४ मान्यतया जनकस्य गुरोः । ५ ये तनूजा जनकस्य मान्यसाजनकविशेषणकिशिश्य शिक्षावचः प्राप्य कुप्यन्ते ते न तनूजाः, किन्तु कुपुत्रका एव-इति शायते । ६ अरात्त्वतो निबलत्वेन, प्रतिपन्नं शरणागतम् । ७ वृद्धेः—धन-धान्य-राज्य-मुखादिभूद्वैः । ८ विनयस्योऽत्र गुरुः ।

(वदुपवागः—)
 श्रीभेयनादं राजेन्द्रं स राजा राजशेखरः । समुपाचीचरचारुविधेः स सविधस्थितः ॥ २०० ॥ ततश्च-
 सिञ्चन्ति स्म जलं केचित् सुञ्चन्ति स्माऽम्बुजानि के । समीरमीरयन्ति स्म केऽस्मिन् विस्मितदुःखिताः ॥ १ ॥
 मण्युर्षुसुणैश्चारु चन्दनैरङ्गवन्दनैः । तस्याऽवशां विवशता लेपितैर्न व्यलोपि तैः ॥ २ ॥
 उपचाराः कृताः सर्वे तस्मिन् परिचक्रुः । पठूनि वाऽथ चाहूनि हितान्यज्ञे जने यथा ॥ ३ ॥
 विद्यावीशयह्यस्तैर्वैद्यैर्देहस्य वीक्षिते । नात्मा लक्षयते लक्ष्यं तद्वक्षाः प्रवदन्ति तम् ॥ ४ ॥

(मूर्छनाशे वेदानामपि वैफल्यम्—)

तस्याङ्गारोग्यसाध्यं ते मन्वाऽसाध्यं विचक्षणाः । क्षणाद् वैद्या ययुर्दुःखात् श्राद्धहीना इव द्विजाः ॥ ५ ॥
 (तोच्छरणः—) एवं जाते महोत्पाते ह्यापाते दुःखवैरिणः । लुल्लुङ्गः केऽपि भूषीठे तत्प्रहारहता इव ॥ ६ ॥

कस्मादकस्मादस्माकं पश्यतां नय दुर्नय ! । राजेन्द्रं यमराजिति महीशा सुसुहृसुहृः ॥ ७ ॥
 आजन्माराधिते ! बुद्धे ! सां काऽपि प्रकटा भव । जयी त्वयाऽयं जायेत सचिवा इत्यचिन्तयन् ॥ ८ ॥
 गरीयसां गुणानां क्व स्यान्मेनं विना सुवि । शास्त्रवैरपि तत्रेत्यं दुःखांक्रे चिरं चरैः ॥ ९ ॥

(त्रैलोक्यसुन्दरीशोकः—) अथाऽग्रमहिषी तस्य देवी त्रैलोक्यसुन्दरी । बहुशोकमलं गाढं तुर्मलं बहुशोऽशृणोत् ॥
 विदुषी स्म सखीमेवमवादीत् तां प्रियंवदाम् । दुःखगुरूचीरोहाब्दः कः शब्दः श्रूयते सखि ! ॥ ११ ॥
 अनाकर्ण्येव तत् सोचं तदीयं बलयद्दयम् । स्पृशन्ती भिजहस्तेन स्फारयन्ती स्वलोचने ॥ १२ ॥
 प्राप्याऽपि पाणिकमलं तव स्थानमदोऽद्भुतम् । किं कङ्कणे गतरुच्छागे इव त्रैलोक्यसुन्दरि ! ॥ १३ ॥

१ त्रैलोक्यसुन्दरीशोकः । २ द्विजानां श्राद्धं हि प्रियम्—यतो मोक्षप्राप्तिः । ३ कोलाहलम् । ४ गुरूची—भाषायाम्— गळी

सोचे भङ्गत्वा नवैः स्वर्णैरित्यर्थोक्ते विपादिनी । दृश्यौ भाव्यऽशुभं किञ्चित् नववाक्याद् विलस्यते ॥ १४ ॥
 हा ! हित्वाऽस्मान् कथं स्वामिन् ! यासि लोकान्तरं स्वयम् । इत्युच्चै रुदितं श्रुत्वा दृश्यौ त्रैलोक्यसुन्दरी ॥ १५ ॥
 स्वाभिचामरधारिण्यौ विमला-कमलाभिधौ । कथं चक्रन्दतुः सेति समुत्तस्थौ समुत्सुका ॥ १६ ॥
 संभ्रान्ता सा तता यान्ती द्रुष्टितात् सारहारतः । चिक्षेप मौयितकश्रेणीं पुण्यबीजभिच क्षितौ ॥ १७ ॥
 प्रियंवदादयः सख्यश्चैलुरलक्त-काङ्क्षण(न)म् (?) । कुर्वन्त्य इवाऽसौह्यस्याऽऽगच्छतोऽनुपदं मुदे ॥ १८ ॥
 (त्रैलोक्यसुन्दरी-मूर्छा-विलापी)
 ततः प्रक्षयाऽतिदुष्प्रियामवस्थां भतुरात्मनः । वियोगोष्णतुंसंतसा पश्चिनी साऽपतद् सुचि ॥ १९ ॥
 सखीशीतापचारैः स्राग् मूर्च्छांऽगच्छत् तदङ्गतः । ज्वलद्वियोगज्वलनज्वलज्वालभयादिव ॥ २० ॥
 यक्षियोगव्यथामन्था ममन्थाऽस्या मनोऽम्बुधिम् । दुःखक्षाराम्बुयुग्वाणीमणीश्रेणी तदुच्यौ ॥ २१ ॥
 आश्वस्य स्वामिनः स्वस्योन्नम्यथास्यमथाऽब्रवीत् । ब्रूहि नाथ ! यतो नाऽथ करिष्ये विप्रियं प्रिय ! ॥ २२ ॥
 वाक्यं देहि दृशं देहि स्मितं वा देहि वल्लभ ! । एकेनाऽप्येषु दत्तेन जीवाभ्येषाऽन्यथा कथम् ? ॥ २३ ॥
 इयामास्यताऽक्षिसंकोचो मानाद् मौनं चिरं कृतम् । स्नेहं हन्ति त्वयेत्युक्तं मयि स्मरं भृतास्मर ! ॥ २४ ॥
 शत्रूणामपि नम्राणां त्वं प्रसादपरः सदा । मयि नाऽसि कथं मानादपमानमनुस्मरन् ॥ २५ ॥
 यावदेवमपि प्रोक्ते न रेजे च ततस्तया । व्यचिन्ति स्वगतं धर्मवाक्यादेश वदिष्यति ॥ २६ ॥
 प्रोचे प्राणेश ! मध्याह्नस्वपनं न चरं बहु । उत्तिष्ठऽमी निविष्टा हि चिद्वासो वचनेच्छवः ॥ २७ ॥
 त्वद्दानयशसाऽऽनीता द्वारे सन्त्यर्थिनोऽर्थिनः । दानप्रिय ! प्रियं दानं तेभ्यो देहि मुदे हि मे ॥ २८ ॥

... १ न गम्यतेऽस्य भावः । २ स्मृति नय ।

सायंतनी जिते पूजा भूजाने ! कियतां त्वया । त्वं पूजापुण्यतः कालं त्रिकालमपि वञ्चसे ॥ ३९ ॥
तदचोऽनाप्य साऽमूर्च्छद् मूर्च्छयन्ती सभासदः । सखीभिः शिक्षिताऽरोदीद् रोदयन्ती च रोदसी ॥ ३० ॥

(त्रैलोक्यसुन्दरी परलोकप्रयाणाय प्रोक्तस्थौ—)

परासुं तं परिज्ञाय प्राणनाथं महासती । परलोकप्रयाणाय प्रोक्तस्थौ तदा ॥ ३१ ॥

(तदकरणाय अन्येणाम् उपरोधः—)

सतां सद्वाक्यसंयोगम्-उपरोधं महीभृताम् । नाऽमंस्त शस्तशास्त्रार्थानुक्त्वा विनयवाक्यतः ॥ ३२ ॥
विश्वान्निःस्वामिकाच्छून्याद् विभ्यती वाऽशुना समम् । निजालीपु नृपालीपु साऽचालीद् दुःखितास्वथ ॥ ३३ ॥
(प्रिबंदा शोचं-) तदा प्रियंवदा प्रोचे षुध्विवपत्नीयुतः पतिः । याति ते किं ततोऽस्वस्था ज्ञातं वाऽसि रजोमयी ॥

लोकाः कुलयलं भूपाः हृद्रलं सुनयस्तदा । सुस्नेहवल्मित्याहृदक्षं सर्वं तु साहसे ॥ ३५ ॥

(सर्वेषां विस्मयः—) प्रजापाश्च प्रजापाश्च प्रजाः सर्वाश्च विस्मिताः । भवामोहेन सत्त्वेन तस्या रूपेण च क्रमात् ॥

(विता-) रचितायां चितायां सा दध्यौ-श्रीचन्दनादयः । स्पर्शास्नेहात् समं तस्थुर्भूशुजाऽत्र हविर्भुजि ॥

(त्रैलोक्यसुन्दरीजननी दुःखिनी—)

दुःखिनीं जननीं सोचे किं दुःखायस्व मानसे । विवाह इव मन्येऽग्निमयाऽम्ब ! पत्तिपांश्वगाः ॥ ३८ ॥

(जीवन्ती दम्पती—)

इत्युक्त्वा त्यक्तहृत्कम्पा यावज्जगामामदादसी । जीवन्ती दम्पती तावद् दृष्टौ सिंहासने जनैः ॥ ३९ ॥
पृष धन्यः पितुर्भक्तो धन्यैपाऽतिपतिव्रता । सुवन्तो ददृशुश्चैवं सुरं लोकाः पुरस्सरम् ॥ ४० ॥

१ पृथ्वीपते ! । २ परासुम्-नातप्राणम् । ३ प्रकर्षेण आपसाहिता इति ।

(मथनादजनक-व्यासः शर्मन्, सं. ५५५)

आगच्छन् स्वर्गतीन्द्राक्षमहं रत्नपुरेश्वरम् । गवाक्षे दुःखिनं लेखलेखिनं भूविलेखिनम् ॥ ४६ ॥
 परोपकृतिलोभेन दुःखक्षोभेण तस्य च । प्रेरितः पार्श्वमेत्याऽहमपृच्छमसुखं नृपम् ॥ ४७ ॥
 वीरसिंहनृपः प्रोचे प्रमृज्य निजलोचने । गीर्वाण ! शृणु मे वाणीमन्तर्वाणिगणाग्रणीः ॥ ४८ ॥
 सुतोः गुणयुंती देव ! भूविभूषणमद्भुतः । ययौ देशान्तरे क्वाऽपि मया प्रापि पुनः स न ॥ ४९ ॥
 अथ द्वादश वर्षाणि पश्यतः स्वैस्त्यशैः (?) सुतम् । जग्मुर्वातीस्तु नाऽऽजग्मुस्तस्यु प्रीतिप्रदा मम ॥ यतः—
 शृशायतेऽन्वहं धर्मः स्वजनश्च सुखायते । वंशः शस्तायते येन को वाऽच्छति न तं सुतम् ॥ ५० ॥
 देवीदत्तप्रसादोऽयं खण्डत्रितयनायकः । यः श्रूयते स मे पुत्रो नामसाम्येन भूतले ॥ ५१ ॥
 व्यामोहमेघसंपूर्णं प्राचड्यद् यौवनं ययौ । शरद्वद् वार्धकेः हंसप्रकाशं संस्मराम्यहम् ॥ ५२ ॥
 सुरप्रवर ! चेल्लेखमसुमाप्य ममैति सः । तस्य न्यस्य महीमंसे सुनीत् सेवे स्वसुक्तये ॥ ५४ ॥

१ भुव विलिखति-इति । २ अन्तर्वाणिः-गण्डितः । ३ न अवगतम् । ४ हंसतुल्यं पुत्रम् । ५ तस्य अंसे स्कन्धे महीं भूमि-एव न्यस्य सुनीत् सेवे-संयमं समाधये ।

प्रोच्येति स शुचिर्वाचं तस्यौ प्रोचे मया ततः । लेखं स्थापय मत्पत्नी ह्ये स्वं मानसं नृप ! ॥ ५५ ॥
त्वत्पुत्रं मेलयिष्यामि खेलयिष्यामि ते मनः । तत्रेत्युक्त्वा गृहीत्याऽऽहमागच्छं स्वसरोवरे ॥ ५६ ॥

(देवक्या मेघनाद-परीक्षा—)

सैन्यावासांस्तव प्रेक्ष्य चित्तेऽचिन्ति मया ततः । परीक्षेऽहं पितुर्भक्तिमस्मिन् विश्वेश्वरे स्थिराम् ॥ ५७ ॥
एष लेखस्ततोऽक्षेपि छद्मना पद्मनालके । ततो मूर्च्छां मया प्रेक्ष्य विस्मृतं विनयात् तव ॥ ५८ ॥
मम पौत्रस्य पुत्रीति ज्ञात्वा त्वन्मूर्च्छया ततः । पतिव्रताव्रतस्थैर्यमस्याः सत्या मयेक्षितम् ॥ ५९ ॥ यतः—
दानवान् धनवान् श्रेयान् विद्यावान् बलवान् पुमान् । पितृ-मातृ-गुरुभ्येषु विनयेनैव राजते ॥६०॥
चातुर्यमार्जवं रूपं कलासु किल कौशलम् । पतिव्रताव्रतेनैव कुलवध्याः सुशोभते ॥६१॥ अतः—

(दिवत्पुत्रः—) तुष्टस्तययि पितुर्भक्त्या हृष्टोऽस्या भर्तृभक्तितः । आंचद्रु तद्वरं राजन् । पुत्रि ! त्वमपि सत्वरम् ।
अमरो विरारिभवमुक्त्वा ताचूचतुस्ततः । नास्ति बाञ्छा तवाऽऽलोकादावयोस्तुष्टमांययोः ॥६३॥

(देवदत्तां विद्या, प्रतिमा च—)

श्रीमेघनादराजस्याऽनिच्छतोऽप्यमरोत्तमः । आकाशयानविद्यायाः कर्णं मन्त्रमदात् तदा ॥ ६४ ॥
विद्येयं विद्यमाना न प्रकाश्या कस्यचित् पुरः । सुरः शिक्षां प्रदायेति प्रोचे त्रैलोक्यसुन्दरीम् ॥ ६५ ॥
देवाधिदेवप्रतिमा गुणैरप्रतिमा त्वया । इयं सति ! सुते ! पूज्या भक्त्या चित्तस्य नित्यशः ॥ ६६ ॥
वस्ते ! चित्तेऽथ किञ्चित् तेऽसाध्यं साध्यं भवेत् तदा । स्मर्तव्य एव देवोऽहं समेत्यामि क्षणादिह ॥६७॥
(देवो गतः—) अहो ! महाप्रसादोऽयं तयेत्युक्ते कृतेऽञ्जली । दिवं विद्योतयन् देवो महत्सा सहसाऽगमत् ॥६८॥

मूर्तिं देवाधिदेवस्य तदा स्वर्णसंभुङ्गके । संस्थाप्याऽऽरोहयत् पद्मजं भूपो निजं मुदा ॥ ६९ ॥

(तातदर्शनाय अत्रलङ्कारः—)

द्विधिधात्मचरुर्नैप दिवा भूमिधरो धरान् । चालयन्नचलापालोऽचञ्चलत्रिखलमानसः ॥ ७० ॥

तातदर्शनपीपुषमोड्यं द्वादशवार्षिकम् । बुभुक्षुभ्यां स्वन्नक्षुभ्यां हृष्टं तेन रजः पुरः ॥ ७१ ॥

प्रेक्ष्यागतरिक्षे तद्भूमीमण्डलं मण्डलाधिपान् । त्रिजान् प्रीतीत् परिज्ञानहेतवे वेगतो नृपः ॥ ७२ ॥

गत्या ज्ञात्वा समागय तं प्रगत्य महर्षिताः । याचमानास्तुष्टिदानं तेष्य भ्रूपं ध्यजिज्ञप्सन् ॥ ७३ ॥

(मेघनादपिता वैरिहो मेघनादं सम्-भर्तुः—)

श्रीवैरसिंहभूपस्य स सुरस्त्वर्षिपुतुः पुरः । स्वरूपं सकलं स्वभिक्षु ! दर्पतोऽव्यथयत् पुरा ॥ ७४ ॥

ततस्त्वर्षिमलनोत्कण्ठामकुण्ठां मनसा वहन् । देव ! तातस्तवाऽभ्येति देवर्षिताः कृतगमः ॥ ७५ ॥

इति वान्यसुधप्रीती कर्णी तस्याऽवगम्य च । संरम्भाह्लोचने प्रीढे हृत्सयेऽथ प्रसस्रतुः ॥ ७६ ॥

(मेघनादे तात दर्शने, प्रणाम च—)

मेघनादोऽथ सानन्दः प्रकुल्लाक्षो विलोक्ते । यावत् तावत् पुरस्तात् तं हर्षात् तातं ददर्श सः ॥ ७७ ॥

तदा सर्वं सहायं स विहाय सहसा हयम् । प्रलुठन् प्रणामेषु पदपङ्केरुहे षितुः ॥ ७८ ॥

अकस्मात् पुत्रसंस्पर्शान् पित्रा प्रीतेन सुवतयोः । हर्षाऽश्रुकणयोः शृष्टे हृष्टेः (?) पर्यस्तयोस्तयोः ॥ ७९ ॥

(प्रीतः पिता—) पित्राऽपि तापितः स्वहृत्स्वङ्गजं संगमथ्य सः । प्र.प प्रीतिं परां काञ्चित् वेत्तियां तन्मनो मनाक् ॥

(मेघनादनेगप्रवेशः—) स्वाङ्गजं गजमारोप्य जनको जनकोटिभिः । परीतः स्वपुरीमध्ये शुभे प्राचीविशुद्ध दिने ॥ ८० ॥

सहाऽस्माभिः कृता कीर्त्तनाऽनेन श्रीवाऽपि ना कृता । तत्र क्षत्रियपुत्राः के व.वर्चकृत्कास्तदाऽवदन् ॥ ८१ ॥

१ समुद्रगो मञ्जुगुणविशेषः—भाष्यार्थः ' हावडो ' इति । २ विद्यावलेन, सैन्यवलेन च । ३ धरान् महीधरान्, रुपान् अथवा अकाररंशेन

अधमान् अन्यान्, यवान् । ४ देवराहायतः । ५ संक्षिप्रमेतत् । ६ यानलाः ।

लक्ष्मीवद्वीकलानीव स्वर्णपिण्डानदादसी । मेघनादः स एवेति जगदुर्मागर्थाङ्गिरम् ॥ ८३ ॥
उत्सङ्गेऽस्माकमेतेन चालेन क्रीडितं चिरम् । वृद्धा धात्र्य इति प्रोच्य स्वचित्तेऽन्वभवन् मुदम् ॥ ८४ ॥
मद्गशानि बधूद्वन्दाद् आशीर्वादान् गुरव्रजत् । उपायनान्यभीष्टेभ्यो गृह्णन् प्रीतिवचो जनात् ॥ ८५ ॥
ईक्षुगे प्रेक्षणेऽन्वयिजने जाम्बुनदोच्चयम् । ग्रामत्रामं कवीन्द्रेभ्योऽगच्छद् यच्छन् पुरान्तरम् ॥ ८६ ॥ (युग्मम्)
(मेघनादपितृभक्तिः-) सौधातर्ध्वरसिंहोऽथ स्वासने संनिवेशयन् । जगदै मेघनादेन नत्वा कृत्वाऽञ्जलिपुरः ॥ ८७ ॥
नात् । सर्वाङ्गि सौख्यानि विना त्वत्पादसेवनम् । न रोचन्ते यथा मौढमोदका हीनशर्कराः ॥ ८८ ॥
यतः-पितस्तवाऽप्यत्यमाधिपः यदाऽऽनुबम् । हेतुस्त्वं तत्र पुण्यस्य गन्धे मूलं यथा तरोः ॥ ८९ ॥
एवं दिनयतः पाद-पीठेऽथ निविशान् पितुः । स चमत्कार्याचक्रे सद्भक्तीनपि भूपतीन् ॥ ९० ॥
(प्रगतः पिता-) अथ द्वादशार्घ्येभ्यः स्वसुतस्य समागमात् । प्रीतः स्वजनवर्गभ्यो राजा भोज्यमदाद् मुदा ॥ ९१ ॥
(मेघनादे राज्यभारः, वैरागिहृतमहण च-)
ततोऽवादीत् सुतं पुत्र ! नय राज्यं नयस्थिरः । भोगेषु गतनिर्वन्धोऽनिर्वन्धो यास्य(स्य)तः शिवम् ॥ ९२ ॥
अनिच्छतोऽपि पुत्रस्य दत्त्वा राज्यं नरोत्तमः । चक्रेश्वरगुरोः पार्श्वं साग्रहः सोऽग्रहीद् व्रतम् ॥ ९३ ॥
वैरसिंहं विनेशं हि कथं स्यामिति दुःखिनीम् । गोत्रवृद्धां भुवं भूपः सहसा स शशास तत् ॥ ९४ ॥
(मेघनादप्रार्थिः) प्रातर्मध्यंदिने सायं पूजयिष्यामि जिनेश्वरम् । अदात् सदा स दानेशः स्वर्णकोट्टिकं मुदा ॥ ९५ ॥
(मेघनादो नन्दश्वरद्वीपं गयी-)
देव्या त्रीलोक्यसुन्दर्या युतः शय्यागतोऽन्यदा । जागहकोऽम्बरे रात्रौ किञ्चित् तेजो ददशं सः ॥ ९६ ॥

१ मुक्तीकणम् । २ ग्रामममगृहम् । ३ शर्करा-भाषायाम्- 'साकर' इति । ४ हे पितः ! अहं तव अपत्यं यद् आधिपत्यं प्राप्तुमम-दति । ५ अत्र 'निविशमानः' इति पुक्तम्-निपुंस्य विशः-आत्मनेपदित्वात् ।

तदालोकचिलोकाय प्रीतिथितोऽपि द्यलोकयत् । प्रधानानि विमानानि धृन्दारकेभृतानि च ॥ ९७ ॥
 स देवविग्रयाऽचालीदम्बरे संवृताम्बरः । मिलित्वा सह तैरेकमप्राक्षीत् क्व-प्रपास्यथ ?-॥ ९८-॥
 चाणीमवाणीद् गीर्वाणः शृणु नन्दीश्वरे वरे । सुराः शाश्वततीर्थेश-प्रणामाय प्रयान्त्यहो ! ॥ ९९ ॥
 कुतुकिन् ! कौतुकाचेत्थं समायासि मया सह । सुप्रतिष्ठस्ततरितष्ठ विमाने मन्मनोसुद्रे ॥ ३०० ॥
 देवसन्माननादेयमासीनः स तदासने । ययौ नन्दीश्वरद्वीपसमीपमरैः समम् ॥ ? ॥

(नन्दीश्वरगतौ जिनदेवप्रासादः-)

सुधासधर्मसंगीतं कुर्यतीज्वमरीज्वथ । खे विमुच्य विमानानि देवाः प्रासादमासदन् ॥ २ ॥
 (देवकृता जिनपूजा-) तीर्थाग्मःकलसैः स्नानं दिव्यपुष्पैश्च पूजनम् । धनुःपञ्चशतोन्मानमूर्तीनां विदधुः सुराः ॥ ३ ॥
 अथो इन्द्राश्चतुष्पष्टिस्तुष्टियुक्ता धिवेकतः । जिनस्याऽऽरात्रिकं कर्तुमर्मै राज्ञे तदा ददुः ॥ ४ ॥
 (हेमनेत्याः केवली-) जिनमूर्तीनिमस्कृत्य पुरस्कृत्य नृपं सुराः । हेमशेखरनामानं नेमुः केवलिनं जिनम् ॥ ५ ॥
 श्रोतुं चित्तप्रविष्टेषु निविष्टेषु च तेष्वथ । दिदेश देशनां साधुः कृतधर्मनिवेशनाम् ॥ ६ ॥ तथाहि--
 (केवलिकृता यात्रादेशना-) सकलसुमंनसां या पावनी भावनीरैः प्रभवति सुकृताद्रैः सद्विवेकाञ्जयुक्ता ।
 भवमपि तमतीत्य प्रक्रमेत् स्वर्नदीव सुकृतिभिरिति साऽत्राऽऽरभ्यतां तीर्थयात्रा ॥ ७ ॥
 भवद्भिः पूर्णिमा-चैत्रीमहापर्व सुपर्वभिः । विहाय विषयासंगं कर्तव्यं सकलं सदा ॥ ८ ॥
 एवं सुधर्मवचनैः प्रस्तावौचित्यसंयुतैः । देवान् प्रमुदितान् श्रुत्वा मौनमाप महासुनिः ॥ ९ ॥

(केवलीने इन्द्रपक्षः-)

१ धृन्दारका देवाः । २ सुमनसो देवाः, सुपुरुषाथ ।

सौधर्मन्द्रो वचोऽवोचत् भगवन् ! भरतनामनि । मम क्षेत्रे महातीर्थं किञ्चिद् भावि कदापि किम् ? ॥ १० ।
(कालिकात्रयः-) आचिरासीद् मुनेरास्यात् सोत्सुक्येव सरस्यती । मा कार्पीर्मानसं स्वीयं दुःखावासं हि वासवः ॥

यतः—(शत्रुत्रयगिरिः, तद्रथेना च)

पश्चात्तयोजनी मूले तुङ्गत्वे चाष्टयोजनी । यस्याऽस्ति शिखरावासो दशयोजनसंभितः ॥ १२ ॥
शत्रुजयगिरिः' सोऽयं प्रसिद्धः सिद्धिदायकः । सिद्धान्तेऽनन्ततीर्थं शैब्यैर्दृष्ट्यतः श्रूयते पुरा ॥ १३ ॥
यद् ब्रह्मचर्येण तपोयुतेन धनेन कालेन किलाऽन्यतीर्थं । एकोपवासेन तदत्र जीवाः शत्रुजये सिद्धगिरी लभन्ते ।
राजानश्चक्रिणश्चाथ मुनिराजा अनन्तशः । सिद्धाः सिद्धिं गमिष्यन्ति पुरा पश्चदपि ध्रुवम् ॥ १५ ॥
श्रीमशुगादितिर्थं शतीर्थं सिद्धगिरेर्भृशम् । आविर्भावी प्रभावोऽस्य सुखितो भव वासव ! ॥ १६ ॥

(पुणः, मेजादय ययुः—)

इति श्रुत्वा मुनिं नरया कृत्वा चित्तं निजं स्थिरम् । सौधर्मन्द्रस्तथऽन्येऽपि स्वस्वस्वर्गं सुरा ययुः ॥ १७ ॥
(केली यथा) देवयुक्तोऽथ राजाऽयमगमत् स्वपुराय च । विद्याधरमुनिश्चैव केवली सेऽन्यतो ययौ ॥ १८ ॥
स्थाने तस्मिन् द्रुपं मुक्त्वा स्वर्गं सोऽगात् सुरोत्तमः । सन्तो यतो दृग्नेहात् कार्यवीपमवृद्धिदाः ॥ १९ ॥
दृपः प्राणमियाः मोचे दयिते ! किं नु रोदिधि ? । समीक्ष्य स्वामिनं सेत्थमुद्गिरति स्म मुद्गिरम् ॥ २० ॥

(नैलेयमुनर्या ' कथं गतं भवता ' इति पृष्टम्—)

विहाय मामिह स्वामिन् ! रजनावंजनावनी । केन किं संगतं क्वाऽपि गतं युष्माभिरुत्सुकैः ॥ २१ ॥
(तदनुत्तरम्, गमनापराध—)

गमने गमनं देय-अिक्षातः स्थगयन्निजम् । सस्नेहोऽपि स दक्षोऽपि स्वकर्ममेरितोऽवदत् ॥ २२ ॥
 लोकेऽस्मिन् लोचयित्तानां लोलक्षीणां पुरो नराः । गुणवर्तास्तु नैवाऽऽर्ता अपि प्रकृत्यन्ति ते ॥ २३ ॥
 लीलया निचिचाराऽसाधित्युयत्या कठिनं वचः । सन्नामभासयद् गत्वा राजा राजासनञ्चितः ॥ २४ ॥

(भा एव स्नेहभोरं श्लोकप्रसु-वर्षां विरागम्—)

मियाऽऽश्यादप्यदः श्रुत्या सा दृष्यी भुवि नाऽङ्गिनाम् । स्नेहो देहोऽथ नाऽहोऽपि—रूपनातो ध्रुवो ध्रुवम् ॥ २५ ॥
 भासिनीत्युन्मनीमूय जातमूयस्तराऽर्त्तिः । विश्वं चिन्धरं विश्वमवश्यं सा व्यभावयत् ॥ २६ ॥
 (विष्णोऽप्यम्—) पितुः विनामहं देवं तं मनोरथसंज्ञकम् । सस्मार हतशं-संसारं संसारं हातुमुत्तुका ॥ २७ ॥

सुरः प्रादुरभूत् शून्यममृतमदस्तनः । उवाच वत्से ! किं धत्से कार्यं कर्तुं सुचेतसा ॥ २८ ॥
 तं भिजं पूर्यजं प्रेक्ष्य सा जगाद सगद्गदम् । समीपे सुगुरोर्मी त्वं वृद्धान सुर ! सत्वरम् ॥ २९ ॥
 कर्मणो हि मयानत्वम्-इति विप्रपयञ्जिता । अनित्यः सर्वसंसारः स्नेहहीनाऽहमस्मि तत् ॥ ३० ॥
 समप्रसजनस्नेह-गन्धनिर्मुंरतमानसाम् । कृत्वा प्रसादं मां तात ! वृद्धान गुरुसंनिधौ ॥ ३१ ॥
 अर्थं भावं विभाज्याऽश्या ज्ञानादथ सुरोत्तमः । प्रीतः पुत्रीचरित्रेण सोऽप्यदद् वदतां वरः ॥ ३२ ॥

(मेघनादपिता केरुली, कल्याणरे गता प्रलोचयमुन्दरी—)

वत्से ! श्रीचरित्रसिंहस्य राजर्षयः सुतपस्पतः । अथैव केवलज्ञानम्—अपुनर्भूत्यभूरभूत् ॥ ३३ ॥

(भावनागति केवली—)

१ अयात्पत्न । २ दृ-रिता अपि । ३ कल्पनातो ध्रुवः स्नेहः, देहोऽपि अहोऽपि दिवयमपि न ध्रुवो ध्रुवम् । पुस्तके तु ' नैहोऽपि स्वल्पानतो ' इति पाठः । ४ जला भूयस्वत्तर अरतिर्यस्याः या । ५ विश्वं यगमम् । ६ चं सुणम्, गास्तु प्रतीक-लो ह्यौ यस्मिन्-तं हतशं-य एव-संताम् ।

कमलासनमासीनः सोऽस्ति काञ्चनपर्वते । प्रयान्तः सन्ति देवेन्द्राः सुते ! तस्य महेऽद्भुते ॥ ३४ ॥
यद्यस्ति परलोकेच्छा मुक्तेच्छायाः सुतेऽथ ते । गेहात्रिसर तत् पाप-पयोधिं प्रतर न्वैर ॥ ३५ ॥

(तत्र गता श्रीलोक-सुन्दरी—)

इत्युक्त्वा च ततो नीत्या देवीं त्रैलोक्यसुन्दरीम् । ययौ काञ्चनशैलेऽथ तया सह ननाम तम् ॥ ३६ ॥

(वैरसिंहकेवलि-देशना—)

निधिष्टेषु सुरेष्वग्रे वैरसिंहो महासुनिः । सद्गुःखां स्वस्तुषां वीक्ष्य सर्वराग्यं वचोऽब्रवीत् ॥ ३७ ॥

(त्रैलोक्यसुन्दर्या प्रत्याचमन-तस्या दीक्षा च—)

निशम्य शमसंपूर्णं शमिनोऽस्य सुनेवचः । चतुर्गतिभवोच्छ्रित्यै ययाचे चतुरा व्रतम् ॥ ३८ ॥

मा कार्पीर्भवनिर्वन्धमेवमुक्तेत्या मुनीश्वरः । दीक्षां ददौ स दक्षायाः समक्षं सर्वसंसदः ॥ ३९ ॥

प्रव्रज्यां प्राप्य संतुष्टा मनःसंवेगवगतः । सा समादाय संन्यासं वारिताऽपि सुपर्वभिः ॥ ४० ॥

(प्रियां विता दुःखितो भेषनादः—)

राजा श्रीभेषनादोऽथ प्रियांसेप्रक्ष्य दुःखितः । केनाऽप्यऽपहृतामिति राज्यदेवीमतोऽस्मरत् ॥ ४१ ॥

(राज्यदेवीतानिष्यम्—)

उपवासत्रयमान्ते साऽऽविर्भूताऽवदद् वचः । निस्मेहवचसा ते सा सातेः सानुशयाऽभवत् ॥ ४२ ॥

ततः सृष्टेन देवेन नीता सद्गुरुरसंनिधौ । दीक्षां नीत्वाऽद्य संन्यासं सा जग्राह महाग्रहा ॥ ४३ ॥

(भेषनादो यतो कञ्चनपर्वते—)

निशम्येति-नृपो राज्ये निवेद्य निजगोत्रिणम् । सह राज्यसुरीं नीत्वा ययौ काञ्चनपर्वते ॥ ४४ ॥

(मेपनाप्रस्तः-) धैरसिंहमुनिं नत्वा सुरसंसदि सोऽवदत् । पतिभक्तिपरित्यागात् कथं पुण्यं प्रशस्यते ? ॥

यतो युष्मदयुः सर्वम्-अवधुय गृहकर्मम् । स्वयं संन्यासविन्यासं चक्रे वक्रैतरान्तरा ॥ ४३ ॥
मुनिराह महाराज ! भर्तृभक्तिर्भवे चरा । प्रधानं मुक्तिमार्गस्य साधने तु व्रतं महत् ॥ ४७ ॥ यतः-

(भर्ता न मुक्तिदः-)
भर्ता मेऽप्यमिति स्नेहः स तु मोहमयो भृशम् । महामोहान्न मुक्तिः स्याद्-अतो भर्ता न मुक्तिदः ॥ ४८ ॥

(भार्या न मोक्षदा-)
भार्या ममेति च स्नेहः स तु मोहमयः सदा । महामोहान्न मुक्तिः स्याद्-अतो भार्या न मोक्षदा ॥ ४९ ॥

नारी नरस्य मोहेन नरो नारीविमोहतः । यदि व्रते न वर्तेत तदाऽनन्तो भवेद् भवः ॥ ५० ॥
भार्या भवे भवेऽपि स्युः पतयथ पुनः पुनः । एवं बद्धो भवेत् किं तत् मुक्तिजन्तुव्रजो ब्रजेत् ॥ ५१ ॥

(कयादिदृशितं मेपनादस्य अल्पम् आयुः-)
तथा व्रिलोक्यसुन्दर्यास्तवाऽपि नृप ! संप्रति । विद्यतेऽनित्यताग्रस्तमायुः सप्त दिनावधिः ॥ ५२ ॥
त्यज तस्मान् महामोहं भज स्थैर्यं भुवो विभो ! । स्मर स्मरस्य पापित्यं भव मा भवदुःखमोक् ॥ ५३ ॥

(मेपनादो वाणीमवाणीत्-)
श्रुत्वेति यतितो राजा शमसाग्यसमाकुलः । वाणीमवाणीत् संयोज्य पाणी प्रादोऽश्वरीं प्रति ॥ ५४ ॥
मया देवनिविद्धेन प्रिये ! न कथिता तव । नन्दीश्वरस्य यात्रा यत् न्यूनं तद् मान्यतां मम ॥ ५५ ॥
साऽऽह नाऽहमिति क्रोधाद् दान्तमादां तपो नृप ! । मोहद्व्यपीहतः किन्तु विभ्वं वीक्ष्य विनश्वरम् ॥ ५६ ॥

१ सत्त्वा इति । २ भुवः विभो ।-नृप । ३ यतिजनात् । ४ भवदुःखमागं मा भव ।

क्षान्तं क्षान्तं महाराज ! स्वान्तं शान्तं यतो मम । यतस्व त्वं ततः स्वार्थं संकल्पं द्रुतमल्पेय ॥६७॥
 (मपनादप्यन्त्याः-) ततो नृत्योऽपि विज्ञाय निजायुर्वायुचञ्चलम् । मनो निजं नियम्याऽसौ संन्यासे संन्यवेशयत् ॥
 (गिहर्गिः शक्तिः-) केवली वैरसिंहोऽथ तयोः संन्यस्तचित्तयोः । पुरः पुरा श्रुतां सिद्धगिरेः कीर्तिमकीर्तयत् ॥
 एवं ततः श्रवणतः शुद्धध्यानस्थयोस्तयोः । देही देहान्तरं गन्तुम्-इहांचक्रे नवं पुनः ॥६०॥

(त्रैलोक्यसुन्दरी सौधर्मस्वर्ग-)
 जीवः त्रैलोक्यसुन्दर्याः स्वर्गं सौधर्मतामनि । सौधर्मन्द्रस्य भार्याऽश्रुद् नाम्ना सेयं मनोरमा ॥६१॥

(मेघनादो रत्नचूरो दुः-)
 श्रीमेघनादजीवस्तु जातस्वल्पमवस्थितिः । चन्द्रचूडस्य पुत्रोऽयं रत्नचूडनृत्योऽभवत् ॥ ६२ ॥
 (देवी अगता-) पितयुगते प्राप्ते राज्ये रात्रौ च सोऽन्यदा । देवीं ददर्श शय्यास्थो विस्मितस्तां ततोऽवदत् ॥
 का त्वं सुन्दरि ! कस्याऽसि कामिनी किमिहाऽऽगता । इदं निवेद्यतां सर्वं मदीयमनसो मुदे ॥६४॥
 हसित्वा सहसाऽसाऽऽह राजन् ! जानासि किं न माम् ? । तव पूर्वंभवस्याऽस्मि भार्या त्रैलोक्यसुन्दरी ॥६५॥

(पूर्वभक्तवदो रत्नचूरो विरक्तः-)
 इति श्रुत्वा निजं पूर्व-भवं स्मृत्वा नृत्योत्तमः । मुञ्चन्नश्रूणि सोऽवोचत् संसारोद्विग्नमानसः ॥६६॥
 पूर्वाम्नातेन नाम्ना ते जातिं स्मृत्वा पुरातनीम् । राज्यं रजस्समं मन्ये विषवद् विषयानपि ॥६७॥
 मया त्वयि पुरा प्रोक्तं स्नेहहीनं हि यद् वचः । तद् मे स्मरति हृद्देहि येनाऽदाहि मनस्तव ॥६८॥
 तदा त्वां गुरुपादान्ते नाऽहं दान्तेन चेतसा । क्षामये यदि तद् मे स्यादनन्तं भ्रमणं भवे ॥६९॥

भवे भवेऽपि भवितो मनो-वाक्-कायसंभवा । व्यापारोऽपारता नित्यं भवेत् पापं ततो हृदा ! ॥७०॥

(भवं विह्वल्यमानो रत्नपूङ्गवः-)

भवं विहातुकामोऽस्मि तत् त्वं कथय सत्वरम् । गुरोर्गुणगुरोः कस्य पार्श्वं गृह्णाम्यहं व्रतम् ॥ ७१ ॥

(देवीर्दन्तौ गुरुः पुण्डरीकः-)

अवादीत् साऽऽदिदेशस्य पुण्डरीको गणेश्वरः । शंजुजयगिरौ गच्छन् समेप्यत्यत्र निश्चितम् ॥७२॥
ममागत्य तदैव त्यां ज्ञापयित्वासि भूमिप ! । तं गणाधीश्वरं नत्वा स्वार्थं कुर्याद् यथोचितम् ॥७३॥
(गणा देवी-) एवमुक्त्वा तिरोभूता सा देवी स्नेहवत्सला । राज्ञा श्रीरत्नचूडोऽपि स्वचित्तेऽथ व्यचिन्तयत् ॥
मिथ्यादुःकृतदानेन उक्तपूर्वं कुवाक्यतः । अहं तु सांप्रतं हन्त पापी स्यां निश्चितं वदन् ॥७४॥

(भीमवान् रत्नपूङ्गवः-)

एवं कुवाक्यतः पाप-तापतोऽद्भुतभीतिभाक् । मन्त्रिन् ! श्रीरत्नचूडोऽयं तदा प्रभृति मौनवान् ॥७५॥
अस्मानत्राऽऽगतान् ज्ञात्वा सेपं देवी मनोरमा । श्रीरत्नचूडराजानं प्रमोदादानयत् पुरः ॥७७॥

मतिचन्द्रमहामात्य-दृष्टमुक्त्वा गणेश्वरः । मौनायलम्बिनं भूपं प्रत्यालोक्य ततोऽब्रवीत् ॥७८॥

श्रीरत्नचूडाजेन्द्र ! मा भैपीर्वचनं वद । सत्यां धर्म्यां यतो वाचं वदन्ति यतयोऽपि हि ॥७९॥

(देवी रत्नपूङ्गवतः-)

इत्थं पूर्वभवं राज्ञो मन्त्रिणोऽग्रे मुनीश्वरः । गदित्वा स्वाऽऽस्पकोशान्तर्वाक्यपरत्नान्यगोपयत् ॥८०॥

(रत्नपूङ्गवा पुण्डरीकस्तुतिः-)

रत्नचूडस्ततः प्राश्चद्रोमाश्चनिचयाश्रितः । पुण्डरीकगणाधीशं नत्वा स्तोतुं प्रचक्रमे ॥८१॥

पूज्यादिदेवकुलपत्न्यलपुण्डरीकं ! श्रीपुण्डरीकगणनाथ ! बहुश्रुयातामि ।

त्यक्तान्यकद्रचनधान्यरसां रसज्ञां स्वां भोजये ननु तव स्ववनामृतान्नैः ॥८२॥

स्वामिन् ! भवोदधिप्रभुं जिन्धर्मयानमाप्तेस्तरन्तमपि तत्र स कामचौरः ।

नारीविलोचनतरीयुगलाधिनाथस्तीक्ष्णैः कदाक्षविशिल्वैर्निरपातयद् माम् ॥८३॥

यद् राग-रोपरजसा कल्पं किलाऽऽसीत् ज्ञानोदकं मम तवोदयतस्तदैव ।

पीतागमामृतसमुद्र ! मुनीन्द्र ! पूतं भूतं विवेककमलालयहंसशोभि ॥ ८४ ॥

पूर्वानुभूतमखिलं नरकस्य दुःखं ममन्यते मम मनोऽतिमनोहरं तत् ।

स्यां तद् विनाऽतिविमलः किमहं ततः स्यात् किं दर्शनं तव शिवद्रुमशुद्धबीजम् ॥ ८५ ॥

त्वं विभवन्ध ! यदि सर्वसमोऽस्ति तत् किमहं सि हंसि मम मोदयसे मनः किम् ।

मोक्षं समीपयसि दूरयसीह जातिं तुभ्यं नमोऽनवगताय ततो यतीश ! ॥ ८६ ॥

ध्यानाद् मनो नयनयुग्ममिदं विलोकात् कर्णौ बचःश्रवणतश्च शिरः प्रणामात् ।

स्वामिन् ! कृतार्थमयुनाऽजनि सर्वमेतत् जन्माऽस्ति मेऽद्य सफलं तव सेवया तु ॥ ८७ ॥

(लघुदृष्टो राज्यत्यागः—) यतिस्तुतिमिति प्रोच्य ययौ पीतनपत्तने । राज्यं निजं ददौ राजा राजहंसाय सूतवे ॥

(श्रीपुण्डरीकयुग्ममीपे रत्नचूडे गतः सपरिवारः—)

ततश्च—स्नातदैहस्तुटन्मोहैस्त्यक्तोह्रीवरागिभिः । गजारूढैः वयःप्रौढैः प्रबुद्धैर्बहुबुद्धिभिः ॥ ८९ ॥

श्वेतवस्त्रैर्धृतच्छत्रैः संगीताकृष्टदृष्टिभिः । मण्डलेशसहस्रैस्तु पञ्चभिः सहिततदा ॥ ९० ॥

रत्नपद्मोऽप्यन्तरं दानं ददन्नचलनेनसा । अतुच्छं कृतसर्वविश्वत्रयमुत्सुकपद्मसौ ॥ ९१ ॥
 देवदुर्गपरितो देवा विन्दुर्दुर्गमण्डपम् । पञ्चयोजनविस्तारं गव्युत्तिव्रिततपोच्छ्रितम् ॥ ९२ ॥
 श्रीमन्-गुणादिदेश्य तत्र मूर्तिचतुष्टयम् । जगदिन्द्रकरं चक्रुश्चाक्रुणामीकरप्रभम् ॥ ९३ ॥
 (विष्णुसं-भे-तु-शो-८-) दिव्यमूर्तिभृतः स्थालमक्षयं विदधुः सुराः । श्रीगुण्डरीकः पूर्वस्यामासीनः सिंहविष्टरे ॥
 आमपत्रं गजं गङ्गं सुरत्वा मुकुटमण्डपसौ । तयुंतो रत्नचूडोऽथ प्रविश्य प्राणमञ्जिनम् ॥ ९५ ॥
 (गणपत्सं-शो-१-) ततः श्रीगुण्डरीकोऽस्य मूर्ध्नि मन्त्रं सञ्चरन् । हस्तं न्यवेशयञ्जन-व्रतन्यासं च तत्तनौ ॥
 नाभेयमूर्तिं परितस्तनो भ्रामति भूपती । दिव्यचूर्णभरोऽक्षेपि सुरा-ऽसुर-नरेश्वरैः ॥ ९७ ॥
 तत्र मद्भङ्गीनानि गागन्तीषु सुरीव्वसौ । प्रदक्षिणात्रयं दत्त्वा मुनिं नत्वा निविष्टवान् ॥ ९८ ॥

(भे-तु-शो-८-रे-सना-)

ततः पञ्चसहस्राणां शिष्याणां गोचरं मुनिः । निजां प्रचारयामास गावं पीयूषवर्षिणीम् ॥ ९९ ॥ तथाहि—
 जीनयन्तं येन गृहीतमेतत् तेनेह पापं निगृहीतमेव । यः पालयेन्निरमलमानसस्तत् तं लालयेन् मुक्तिरियं निजा-
 निदोषतोऽपि धन्यास्ते ये मोहं राज्यसंभवम् । सुदुस्त्यजं परित्यज्य प्रपन्ना मुक्तिवीथिकाम् ॥ [३॥४०० ॥
 श्रीतैजानपयोभिसंभवयचोरत्नोचयं राजितां स्फूर्जद्वोद्यगुणोत्कंरेण सहितां तत्त्वोपदेशसृजम् ।
 सम्भ्येभ्यः परमात्मभूषणकृते दत्त्वोज्ज्वलां चाऽक्षयं साधुर्जोर्षमसौ पुषोप विगलक्षोपस्तपस्तीव्ररूक् ॥ २ ॥
 (देवानामाशिः-) ततोऽन्ये भूमीशा गगधरवरं गच्छसहितं प्रणम्योर्धोपीठे प्रलुठितशिरोहीरनिकराः ।

१ गिरिविष्टरं गिरुगन्तम् । २ मुक्तिमार्गम् । ३ श्लेः आगतम्-श्रान्तम्-शुभ्रान्तम् । ४ गुणाः सूत्राणि अपि । ५ जोषं मीनम् ।

निजस्थानं जग्मुर्विगतगृहमोहं व्रतयुतं स्तुवन्तो राजानं शुचिसुकृतकर्पूरकलसम् ॥ ३ ॥

(४ सर्गः पूर्वः--) श्रीरत्नप्रभसूरिसुरकरतो दोषानुपहं त्यजन् यो जाड्यस्थितिरप्यभूत् प्रतिदिनं प्रासादभु-
तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशङ्खजंयदीपकस्य चरिते संगंश्चतुर्थोऽजनि ॥४॥ [तप्रातिभः।
इति श्रीरत्नप्रभसूरिगिण्य-आचार्यश्रीकमलप्रभ-विरचिते श्रीपुण्डरीकचरिते महाकाव्ये

श्रीरत्नचूडपूर्वभव-वर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।

पञ्चमः सर्गः

(धण्डकः प्रतस्ये—) श्रीपुण्डरीकोऽथ गणाधिनाथो भुवं दिवं तंभुनिभिः सुरैश्च ।

पवित्रयन् विश्वविबोधहेतुं स्वैर्भानुभिर्भानुरिव प्रतस्ये ॥१॥

(चम्पुर्षा प्राप—) अथो यथोक्तक्रमतो धरित्रीं क्रामन् भुनीशः स मनःस्थितिज्ञः ।

स्वशोभया दत्तदिवंप्रकम्पां चम्पापुरीं प्राप विपापवृत्तिः ॥२॥

(चम्पुर्षा जगाद—) तस्याः समीपोपवनेऽस्ति शस्तः प्रौढः प्ररूढः किल चम्पकद्रुः ।

स शाखया संततयाऽवगम्य जगाद तं दिव्यगिरा गणेशम् ॥३॥

(लक्ष्मीधरो राजा तदागमनं च—) कृत्वा प्रसादं भगवन् ! इहाऽद्य गृहाण वासं निगृहार्ण खेदम् ।

लक्ष्मीधराख्यं नृपतिं वयस्यं मम प्रशस्यं कुरु बोधदानात् ॥४॥

१ द्वितीयः, शोभाभिध । २ मनसा स्थिति जानाति इति—मनेन्द्रित । ३ यथा चम्पया दिवस्य स्वर्गस्य—अपि, प्रकम्पो दत्तः । ४ निष्पापः । ५ द्रुः—
वृक्षः । ६ मार्गजन्यकन्दं दृष्टिकुरु—इति ।

गुह्यं चरन्निमित्तं निशम्य ज्ञानोपयोगादवगम्य किञ्चित् ।
तस्यै सुरेनिमित्तरम्यरत्न-सिंहासने तत्र मुनिः स यावत् ॥६॥

तावत् कान्तपरागणरमभापुरःशीरयुताऽध्रयोभा ।
देहाद् हरन्ती तपनस्य तापं ज्योत्स्ना शनैश्च प्रससार तत्र ॥६॥
दिनेऽपि चन्द्रांतप एष किं स्यात्-इत्युत्थिता ये मुनयः सुराश्च ।

आगच्छतः श्रीधरमृषिस्य छत्रस्वरूपं ददशुः शशाङ्कम् ॥७॥
अहो महोऽर्थांशुमहोऽप्यनेन स्थिरोजसा चन्द्रमसा निरस्ताम् ।

इत्थं सुरेषु प्रवदत्सु राजा सैन्ययुतोऽभ्येत्य यतिं ननाम ॥८॥
(शान्ते देवः, वन्द्य-) प्रणम्य संस्तुत्य गिरं प्रतस्ये मृषोऽथ देवो मृगवैप एषः ।

खं पञ्चपक्रोशमित तदिन्दुप्रकाशितं प्रेक्ष्य चिक्षुं बभाषे ॥९॥
ममो ! नृपस्याऽस्य घनप्रभोऽर्थं करोति किं श्वेतकरोऽतिसेवाम् ।
चक्रं यथा पूर्वमवोद्भवेन पुण्यप्रभावेण तु चक्रनेतुः ॥१०॥

उग्रं समग्रं चिहितं तपः किं दानं प्रधानं किञ्च वा प्रदत्तम् ? ।
पुरा भवेऽनेन सदा कृतेनःपराभवेनेति विभो ! वदाऽऽशु ॥११॥

स्यद्वाऽस्य पादौ वचनं तु यद्वा गुरोः पुरोऽमृतं स सुरोऽथ मीनी ।
लक्ष्मीधरः पूर्वमंबं स्वकीयं शुंश्रुपुरस्थाद् विहितार्बधानः ॥१२॥

१ पूर्वस्य । २ चन्द्रप्रकाशः । ३ महोऽर्थांशु-सूर्यः, तस्य महः तैजः । ४ पुं- तु "पुरेणु" इति पाठः । ५ पञ्चभिः, षड्भिः वा श्लोशैर्मितम् ।
६ वदत । ७ पञ्चवर्तिनः । ८ एतः पश्यत । ९ श्लोशैर्मितम् । १० लक्ष्मीधरः । ११ अर्बधानः ।

(उवाच श्रीपुण्डरीकः—) उवाच वाचंयम एष वाचं दन्तांशुभिश्चन्द्ररुचिं प्रपुष्णन् ।
प्रोद्यद्गभार्यां श्रवणे सभार्यां पतत्रिवर्गेष्वपि मौनवत्सु ॥१३॥

(आचाम्लकद्रतपः—) हंहो ! महीपस्य यदस्य जातं शशाङ्करत्नं किल नित्यसेवि ।
आचाम्लकचन्द्राख्यतपस्तरौस्तत् फलं स्फुटं चाऽत्र पुराकृतस्य ॥१४॥

यतोऽत्र जीयाः कृतपूर्वकर्मदत्तं सुखं वाऽप्यऽसुखं लभन्ते ।
ततस्तपोऽनेन कृतं यथैतत् शृण्वन्तु पूर्वोऽस्य भवश्च भव्याः ॥१५॥ तथाहि—

(लक्ष्मीपारशुरपूर्वभवः, लक्ष्मीपुरं नगरम्—) द्वीपेऽत्र जम्बूपपदे विदेह-क्षेत्रे पवित्रैः सुकृताम्बुपुष्टैः ।
प्रासादपद्मैः सहितं सरोवृलक्ष्मीपुरं नाम पुरं पुराऽऽसीत् ॥१६॥

(राजा सुन्दरदत्तः—) सदाऽपि यो निर्मलधर्मकर्मकर्तोऽपहर्ता भुवनस्य भीतिम् ।
सुरेन्द्रदत्तोऽर्थिजने सुरद्रुर्बभूव भूवल्लभ एष तत्र ॥१७॥

सौर्याग्निरस्मिन्निहितो विधात्रा दाहं समुद्भुस्तु धनारिवंशाः ।
यशोऽस्य शश्वच चचार विश्वं तेषां मनो दिग्बिजये तु खिन्नम् ॥१८॥

(गप्ती चन्द्रलेखा—) भूमीपतेरस्य महार्थ्यसौख्यरत्नोच्चयानामिह सारकोशः ।
चातुर्यं-सौन्दर्यविलासवासो भार्या सदाऽऽर्याऽजनि चन्द्रलेखा ॥१९॥

सदा सदाचारसरिद्वारायां मनो मनोभूसहितं यदीयम् ।

१ पक्षिवर्गेषु । २ सदागमित । ३ अत्रैवं विष्णु-सौर्याग्निर्नृपे, दाहस्तु अरिवंशे यशस्तु चचार, अरिवंशानां मग्नः खिन्नम् । चस्तुतस्ते यत्र अग्निः-
तत्रैव दाहः उच्यते, एवं यो गतिकर्ता स एव क्षिप्तो भवति-अत्र तु भैवम् ।

ससनी तयोश्चञ्चलता ततोऽगात् हृत्येव दूरं विमलात्मिकाया ॥२०॥
न्यायेन युक्तो मृदुलैः कुरात्रैः स्वैः पालयंस्तत्र निजां प्रजां ताम् ।

मेने सुतत्वेन सुतेन हीनो महीनमुख्योऽयमहीनैर्धैर्यः ॥२१॥

(अम्बरतोऽवतीर्णो नरः—) शस्त्रेश-शोस्त्रेश-धनेश-धीशैः सद्भिः शुभायां पुरतः सभायाम् ।
दिव्यार्भरं सोऽम्बरतोऽवतीर्णं वृपो नरं कान्तिधरं ददर्श ॥२२॥

(आह राजा—) संप्रान्तनेत्रस्तमवेक्ष्य राजा हास्यस्मितार्थैः सहसा स आह ।
आगम्यतामत्र सुभिन्न ! शीघ्रमालिङ्गनं देहि च पद्मभूपः ॥२३॥

(पद्मभूपः—) आलिङ्ग्य पार्श्वे स निवेश्य पद्मं प्रोचे बहुभ्यः किमहो ! दिनेभ्यः ।
त्वमागतः किं च मदीयमिन्न धूमध्वजो भोः ! कुशली वदेति ॥२४॥

(जगद पद्मः—धूमध्वजो वृषः, तच्छला चक्रेश्वरीसेवा, प्रसन्ना देवी—)
जगाद पद्मः शृणु सावधान ! धैताढ्यशैले शिवमन्दिरेशः । धूमध्वजः संसदिनीमुपोल्य चक्रेश्वरीमेव वृषः
भूत्वाऽथ देवी प्रकटा तदा सा धूमध्वजं भूमिपतिं बभापे । [सिषेवे ॥२५॥

तिष्ठामि तुष्टा तव सत्त्वतस्तद् वरं वृणु त्वं ननु धर्मवीर ! ॥२६॥
श्रीधूमकेतुः स उवाच चेत् त्वं देवि ! प्रसन्नाऽसि मयि प्रकामम् ।

१ राजमाह्वारीः । २ महीनाः महीस्वामिनः । ३ अहीनं धैर्यं यस्य अथवा अहीनवत्-सर्पराजवत्-धैर्यं यस्य । ४ शस्त्रेशः युद्धविद्याविचक्षणः ।
५ पण्डितः । ६ श्रेष्ठिनः । ७ धीप्रधानाः तार्किकाः । ८ दिव्यवस्त्रधरम् । ९ गगन्तः । १० हास्येन स्मितम् भास्यं यस्य । ११ सप्त दिगानि यावद्
उपवासान् कृत्वा ।

सुरेन्द्रदत्तस्य ततो नृपस्य मदीयमित्रस्य सुतं प्रयच्छ ॥२७॥

(सुरेन्द्रदत्तार्थं वरयात्रा—)
चक्रेश्वरी साऽऽह सुरीः नरेणं राजन् ! हरिद्वर्णतुरंगिकायाः ।

सोऽयं किंसोरो भविता तवाऽद्य तमर्पयेस्त्वं नु निजस्य सख्युः ॥२८॥

(देवीसहितः पुनोपायः—) सुरेन्द्रदत्तस्य हयं तमेवाऽऽरूढस्य भावी तनयाऽभ्युपायः ।

घन्यः पुनस्त्वं तु नृप ! स्वमित्रे प्रीतिं सदा स्फीतमतिं विभर्षि ॥२९॥

(आप्तविचयमुक्त्वा देवी तिरोनमू—) यन्मित्रदुःखेन तु दुःखितोऽसि ददासि तत् ते वरमद्य तुष्टा ।

वेताढ्यशैलेऽत्र तपोत्तरस्यां विद्याधरेशत्वमखण्डमस्तु ॥३०॥

देवीत्युदित्वाऽथ तिरोबभूव भूवल्लुभोऽप्याप फलं वरस्य ।

सायं दिने तत्र हयं तु जातं वर्षत्रयं पालितवान्नरैः स्वैः ॥३१॥

(पतनजयो हयः—) तेन त्वयि प्रीतिश्रुता नृपेण विमानमारोप्य हयः स एव ।

प्रस्थापितोऽयं पवनजयाख्यो विद्याश्रुतां पञ्चशतैर्मया च ॥३२॥

अतो बहूभ्यो नृप ! वासरेभ्यो ममाऽऽगमोऽभृदिति सर्वमुक्त्वा ।

जगाद पद्मः करमुन्नमय्य भो ! भोः ! कुरुध्वं तुरगं नृपाग्रे ॥३३॥

विद्याधरास्तेऽथ विधाय नम्रं विमानमेकं पवनजयाख्यम् ।

उत्तारयामासुरसुं तुरगं सुरेन्द्रदत्तस्य नृपस्य हृष्टो ॥३४॥

सुरेन्द्रदत्तः सहितः प्रधामैः स्फुरत्प्रभं प्रेक्ष्य पुरस्तुरंगम् ।

१ हरिद्वर्ण नीला । २ अक्षयिणीतः ।

हृष्टः सद्युत्थाय सुहोमलेन पश्यंशं तं पार्गसरोरुहं ॥३५॥
 स्कन्धोद्धतं मध्यमितं सरोपं संकीर्णकर्णं लघुवक्रवन्नम्रं
 बलत्पदं लोमसुतेजसाऽऽश्रं स्थूलं च पश्चात् तुरगं ददशं ॥३६॥
 तदा मुदा मन्त्रिमुखानि वीक्ष्य हृष्टो बभाषेऽथ सुरेन्द्रदत्तः ।
 स्नेहः सतां मेरुरिवाऽक्षयोऽयं घत्रेऽपि काले विमलोऽचलश्च ॥३७॥
 तथा च—सदाऽपि सौजन्यसुधाधृतेषु महीयसां निर्मलमानसेषु
 न क्रोधवह्निर्भवतीति युक्तो यत्प्रीतिरेखाऽविचहेति चित्रं ॥३८॥
 एवं स्तुवन्तं नृपतिं सुरेन्द्र-दत्तं प्रणम्याऽथ जगाद पद्मः ।
 राजा ततोऽश्वं पवनंजयाढ्यं तं पालयामास सुभक्षलक्षैः ॥३९॥

१ स्पशं चक्षार । २ स्फुन्धेन उब्रतं समुद्रतम । ३ लघुकर्णम् । ४ रोमतेजस्सहितम्-तथा च अश्वत्क्षणम्-

“ दीर्घप्रीवाऽक्षिबूटसिकहृदयपुस्ताम्रतात्वोष्णजिह्वः सूक्ष्मत्वकेशवालः सुराश्रमगतिमुत्तो ह्रस्वकर्णोऽपुच्छः ।

जङ्गागारुशुक्तः समशितदशनधारसंस्थानरूपो वाजी सर्वाङ्गशुद्धो भवति नरपतेः शत्रुनाशाय नित्यम् ” ॥१॥-पराहमिदितो निजायां बृहत्संहितायाम्-अध्याय १५।

अर्थात्-प्रीव्या, अक्षिबूटेन दीर्घः; कटिमारेण, हृदयेन च पृथुः; ओष्ठेन, तालुन, जिह्वया च रक्तः; शरीरचर्म, मूर्धजा, पुच्छबालः-एते यस्य सूक्ष्माः शोके, गत्या, मुखेन च सुप्रभिताः; कर्णौ, उत्तरोष्ठः, पुच्छमूलं च-एतानि यस्य ह्रस्वानि; जङ्गया, जातुन, उरुणा च युतः; दन्तैः समः, श्वेतव्यः संस्थानेन, रूपेण च चारुः; एवंविधो वाजी-अश्वः सर्वाङ्गशुद्धो ज्ञेयः ।

५ लोके हि विना तापं मानससरापि न कदाऽपि रेखा भवति, अत्र तु क्रोधवह्निं विनीव अचला प्रीतिरेखा भवित्वा-इति चित्रम् । ६ सुभोज्यलक्षणेः

(गुणद्वयस्य गणाल्लिकेतिः—) अन्येषुगुरुवीरपतिरेष सर्वसैन्यैरचालीत् तुरगाधिरुदः ।

वाह्यालिकेलीपु कुतूहलेन कुर्वन्त्रिलागोलमलं विलोलम् ॥४०॥

ततश्च—शरासनं कोऽपि शरासनेन प्रांसैः प्रयासं नृपतेः पुरः कः ।

गदाभृतः केऽप्यग्नैर्दारणं च स्वं दर्शयामासुरितश्च वीरः ॥४१॥

राजा निजं चारुतरं तुरंगं गतीश्चतस्रश्चतुरो विधाय ।

स तं ततं कारयितुं तु वेगं ददासनोऽभूद् दृढैर्यधुर्यः ॥४२॥

(राजानं गृहीत्वा उग्रबल पवनत्रयः साभंशतयोजनीम्-) विशामधीशेन कशाहतोऽथ विहाय भूमिं स विहायसेव ।

क्षणं स्वगान् व्याकुलयन् पुरोगान् हयो रयोर्बर्कममुच्चवाँल ॥४३॥

अरे ! हरे ! भूमिविशुं गृहीत्वा मा याहि ध्रुलीति पदेऽग्रंहीत् तम् ।

चिन्पस्यतामन्यतुरंगमाणां शिरस्तु सोऽगान्दृष्टं विलङ्घ्य ॥४४॥

यथा यथा तं नृपतिश्चक्रयं तथा तथा स प्रचक्रयं भूपम् ।

तद् योजनानां शतमेकमेवं सार्धं ययी गन्धर्वहेन सार्धम् ॥४५॥

(राजा सरोवर प्राप—) करेऽथ दूनो नृपतिर्मुमोच बलूगां तुरंगश्च दिवं तदैव ।

तूर्णं सतः प्राप पयःप्रपूर्णां सरोवरं चित्तहरं हरीन्द्रः ॥४६॥

१ भृगोलम्-यकम् कुर्वन् । २ प्रायः-अंशविशेषः-कुन्तासम् । ३ अग्नैः-पर्वताः, तेषां दारणम् । ४ रयेण-वेगेन, उच्चो क्रमो पादौ यथा स्यात् तथा । ५ वेगपूर्वकामनात् जाते ध्रुवीप्रचारे कर्बिरेतत् उल्लेखते । ६ नयुना ।

पीत्वा समीरं लघुरोमरुद्धैः प्रीतः स तस्थौ तरुमूलभेत्य ।
राजाऽवतीर्याऽथ हयं स्वयं तं पानीयपानाय ततो निनाय ॥४७॥

संस्नाप्य सत्नी च पपौ निपाय तुरंगराजं स नराधिराजः ।
प्रीतः प्रमोदात् प्रशशंस विश्वमूलं जलं निर्मलतानुकूलम् ॥४८॥

(दृशे ललनां ददर्श—) तीरस्थितो नीरविलोकनाप प्रसारपासास नृपोऽथ नेत्रे ।
स निस्सरन्तीं सरसोऽपि रक्तां कयाऽपि युक्तां ललनां ददर्श ॥४९॥

संकेतयन्तीव रणाय कामं वित्रासयन्तीव कुलस्य लज्जाम् ।
संतर्जयन्तीव तुलस्य सख्यं सा वामनेत्रा विकटैः कटाक्षैः ॥५०॥

पीनस्तनाभ्यामतिमोदकैाभ्यां प्रलोभयन्तीव शुवन्मनांसि ।
तस्योपकोशं कतिचित् पदानि गत्वा समालिङ्ग्य तरुं पुरोऽस्थात् ॥ ५१ ॥ (युग्मम्)
निरीहचित्तं नृपतिं समेतं पालीवनालीषु हयं च बद्ध्वा ।

स्थितं समीरः शिशिरोःमुदेव सहागतः स्नेहत आलिङ्ग ॥५२॥
(तया हस्तनया प्रहितो दूतियुगेन संदेसाः—) तत्रैतय दृती नृपतिं प्रणत्य प्रोवाच संयोज्य करौ पुरंस्था ।
प्रसादमाधाय मधि क्षितीश ! वाक्यं समाकर्णय सावधानः ॥५३॥

१ लघुमी रोमच्छद्रेः, समीरो-बायु पीदते । २ मर्यादाय । ३ वर्तुलाकृत्या, पुष्ट्या च मोदकम् अतिक्रान्ताभ्याम्-अथवा अतिहयप्रदाभ्याम् ।
४ 'शुवन्मनांसि' भवेत् । ५ कायसमीपम् । ६ अप्रसिद्धता ।

कामेन कामं स्वशरैर्नियिक्तैः संप्रापितां विह्वलतां लतान्तः ।

सदौपधीसंनिभेद्दहयद्विस्पर्शात् विशाल्यां कुरु मे सखीं त्वम् ॥५४॥

(ललनायाः कामपातन्त्र्यम्—) तस्यां वदन्त्यामिति तत्र सख्यां मदालैसाक्षी लुलदङ्गयट्टिः ।

राज्ञः समीपं समुपेत्य हाव-भावेयुता स्वामवदत् सखीं सा ॥५५॥

प्रतीच्यामम्भोधी प्रसूमरकरश्रेणिकलितं रवेर्विम्बं रक्तोत्पलमिव पुरः प्रेक्ष्य सहसा ।

तमस्तोमोऽप्युच्चैः सखि ! स विदलत्कश्मलैरुचिश्चाल प्रोह्योलालिकुलवदलं चन्द्रवदने ! ॥५६॥

प्रशान्तनेत्रो नरनायकोऽयं तां नायिकां कोमलवागुवाच ।

(गताः पुरुषपत्नीनतरहता, ललनाये उपदेश—) अयि प्रसन्ना भव चारुरूप-प्रज्ञापितप्रौढकुले ! सृगाक्षि ! ॥५७॥

भद्रे ! सुखं वैपयिकं क्षणं स्यादनन्तपापं त्वत्तिदुःखदायि ।

धीरीकुरु त्वं तु मनो निजं तत् वीरीभवाऽस्मिन् स्मरयोधयुद्धे ॥५८॥

यतः—रूपं सशीलं नययुग्ं नृपत्वं धनं सदानं वचनं तु सत्यम् ।

परोपकारे बहुदुद्धिमत्त्वं तत् पायसं शंकरयेव सारम् ॥५९॥

अन्यथ—विश्वत्रये सन्ति परस्त्रियो यास्ता मे स्वसारो नियमोऽस्ति सारः ।

विधायं चित्तं विमलं स्वकीयं यथाऽऽगतं सुन्दरि ! तत् प्रयाहि ॥६०॥

१ तदाकुरुभ्रमये । २ शल्पयहिताम् । ३ मदेन अलमे नेत्रे यस्याः सा । ४ प्रमणशीलाः । ५ कस्मलम्-मलिनम् । ६ भ्रमरकुलवत्-रयामत्वेन ।

७ वीरा शूरा भू । ८ नीतिकुलम् ।

(राज उपरि तस्याः कामवशाया आक्रमणम्—)

अस्मिन् क्षितीशे वदतीति सख्या सत्योद्यतस्याधि तनुः प्रसुक्ता ।
 आलिङ्गयन्ती तरसा रसाख्या राज्ञाऽपहस्तेन ततो निरस्ता ॥६१॥

तस्थी ततश्चन्द्रमुखी विपादमपीकृतश्याममुखी नितान्तम् ।
 सा सन्मुखीभूय सखी तु तस्याः साटोपकोपात् प्रकटं जगाद ॥६२॥

जडेन राजन् ! भवताऽसुरंक्ता विमाननात् कोपयुता क्षता या ।
 साऽपत्यभावेन तव प्रियाया भवं समग्रं समलंकारोतु ॥६३॥

(सलना-तूत्यो अस्मयतां जग्मतुः—) अदृश्यतां जग्मतुरेवमुक्त्वा स्वान्ते बहन्तयौ बहुरोपपोषम् ।
 तं शोकुनं ग्रन्थिमसौ तु बद्ध्वा विचारयामास वचस्तदीयम् ॥६४॥

उक्ता क्रुधा दुष्टतरात् कुवाक्यात् दृष्टो यदर्थः स सुतप्रसूतेः ।
 आभ्यां कृताद् मे महतोऽपि विघ्नात् संभाव्यते मङ्गलमेव पश्चात् ॥६५॥

(अल्पे रात्रिः—) एते तु देव्यौ कुपिते मयि स्तः करिष्यतस्तद्विघ्नं कदाऽपि
 रात्रिस्तथाऽपि प्रसरत्पिशाची तच्छोभयाम्यात्म-मनः सुवाक्यैः ॥६६॥

आलोचनायाऽऽत्मकुर्मणोऽसावुत्तार्य मौलेर्मणिमेकमेपः ।
 मन्त्रं स्मरन् मण्डितवाक् पुरस्तं विचिन्तयन् सद्गुरुमेव मूर्तम् ॥६७॥

१ तस्य सत्यपरायणस्य अधि-उपरि, तथा कामिन्या निजे शरीरं प्रसुक्तम् । २ अतुरक्ता या खी विमाननात् कोपयुता क्षता च जाता ।
 ३ वृद्धति छन्दः । ४ शुद्धं करोमि । ५ नमस्कारमन्त्रम् ।

(श्रेण हठं प्रतिक्रमणम्—)

देर्वापथिकीं भणित्वा

प्रतीपं मनसैव पापात् ।

संक्षेपतो वन्दनकं विधाय चित्तोद्भवं भावमुवाच वाचा ॥६८॥ तथाहि—
निरीहचित्तस्य ममैव देहं विलोक्य ताभ्यां विद्युतः स्वचित्ते ।

प्रयच्छतो बोधमनिच्छतोऽपि संगं ममाऽङ्ग्रेऽत्र तयाऽप्यनङ्गात् ।
कामो निकामं च कुकृत्यहेतुर्मिथ्याऽस्तु तद्दुष्कृतमेव मेऽद्य ॥६९॥

यत् तामधिक्षिप्य करेण सख्याञ्चित्तिकोपो विहितो मया सः ।
कृतोऽभिषङ्गः शुचिशीलभङ्ग-कर्ता निवदं दुष्कृतमस्तु मिथ्या ॥७०॥

येनाऽन्तवाक्यं मयि वादिता सा मिथ्याऽस्तु तत् केवलानां समक्षम् ॥७१॥
(सुः समागठः—) मां चेत् सदाचारपवित्रगात्रं पात्रं प्रशान्ते रहिते समेत्य ।

इत्यर्धवाक्ये विनिवारयन्तं पुरस्सरं सोऽथ सुरं ददर्श ॥७२॥
जगद् देवो नृप ! यत् त्वदीये चित्तेऽस्ति तत् ते रिपवो लभन्ताम् ।

राज्यं कुरु त्वं सुचिरं सुचिरं शुचित्वं चन्द्रस्यं मुष्णन् विमलैश्चरित्रैः ॥७३॥
(सुः प्रति राकः प्रस्तः—) मया त्वयि द्रोहमतिः कृताऽऽसीत् तत् क्षम्यतामक्षतपुण्यभ्रमे ! ।

भूयोऽबदत् कोऽसि कथं सकोपो मयि प्रसन्नोऽसि कथं पुनस्त्वम् ॥७४॥

१ दुःखवदम् । २ प्रशान्तेः पापम् । ३ रहिते-एकाल्ने । ४ कृतस्य शुचित्वं मुष्णन्-सुखवदम् ।

(भूतानन्दो भवनाधिनायः—) स्मितस्मितास्यो द्रुतसुखगार सुधाकिरं सोऽथ गिरं सुरेन्द्रः ।
जानीहि भूमीतलनाथ ! भूतानन्दाऽभिधं मां भवनाधिनाथम् ॥७६॥

प्राणमिया मे सुरसुन्दरीति सरोवरे कौतुकतः समेता ।
कामाकुला संगमपीहमाणा तवाऽपमानात् सविधं ममाऽगात् ॥७६॥

तथा त्वयि क्रोधयुतः कृतोऽहं विनाशबुद्ध्या समुपागतोऽत्र ।
वाक्यानि ते चित्तविशोधकानि श्रुत्वा प्रशान्तः प्रकटश्च जातः ॥७७॥

अहो नारीनेत्रयोः पापित्वम्— आभ्यां कृतस्नेह इह प्रबुद्धः कलङ्कितोऽन्ते भवितेति दत्ते ।
घाता मयीं नेत्रयुगे तु नार्याः संकेतयन् दक्षजनान् समग्रान् ॥७८॥

धनं धनैर्ध्वयुतं सुरूपं सयौवनं ते किल वर्ततेऽपि ।
एतानि पापाय नयन्नतोऽहं जानं गुणार्थैव सतां हि संगः ॥७९॥

(प्रकृता राजप्रसंगा—) धन्या त्रिलोक्यां तव वंशभृर्भूयं त्वयेदं वृपते ! ततस्त्वम् ।
सुरा-ऽसुराश्चर्यकृतान्यनारी-सहोदरत्वेन महाव्रतेन ॥८०॥

समग्रसौख्यप्रवृधममृमेर्भूमीश ! तेऽत्राऽप्रियमीशते के ? ।

१ संगम् अपि ईहमाना । २ अत्र श्लोके नारीनेत्रयोः पापित्वमेव दर्शयति—आभ्यां नारीनेत्राभ्यां कृतः स्नेहः-प्रबुद्धः सन् अन्ते इह कलङ्कितो भवितान्-
इति हेतुना विधाता समग्रान् दक्षजानान् संसूचयन् नार्याः नेत्रयुगे मयीं श्यामतां दत्ते । लोकैऽपि कलङ्कितो जनः श्यामतामेव प्राप्नोति ।
३ के तव अप्रियं कर्तुं समर्थाः ? ।

देवः स एवं वचनं सहर्षं संभाष्य तथ्यं मनसश्च पथ्यम् ।
दातुं सुतेच्छाद्गुम एष योऽस्ति फलेग्रहिस्त्वीदृशापुण्यतोऽस्ति ॥८१॥

मृत्वा समीपेऽथ नृपस्य कर्णे प्रच्छन्नवाक्यं च जगाद किञ्चित् ॥८२॥
(देखे क्षम्यं दापित एता-) विस्मारणीयं वचनं नहीदं त्वयेत्युदित्वा स जगाम देवः

महाग्रहाद् भूपतिना प्रणम्य प्रयाचितः सन्नभयं तु देव्याः ॥८३॥
गतेऽथ देवे नरदेव एव पूर्वा दिशं रक्ततराम्बरान्ताम् ।

मार्तण्डकोदीरयुतां सहर्षं नारीमिव प्रेक्ष्य सुदा जगाद ॥८४॥
(मूर्खदयः-) महामार्गं क्लान्तपाऽत्यरुणवदनो विष्टरंनिभे स्थितः प्राचीशैले शृयुगगनपात्रे विनिहितम्

कैरस्ताराभोज्यं त्वरितमशानीकृत्य पपिबान् प्रगे पान्थः पूवा शशधरसुधाघोलममलम् ॥८५॥
(इत्येवकाः गमागताः-) तुङ्गास्तुरंगा दृढवेगरङ्गाः मनोरथाऽतीतपथा रथाश्च ।

चर्मचरास्ते नृपतिं विलोक्य हृष्टा निविष्टाश्चरणौ प्रणम्य ।
दृष्ट्वाऽथ हृष्टा निजसेवकाः स्नाग् विलोकयन्तः परितो नृपेण ॥८६॥

राजा तुरंगाहरणं तु रङ्गाद् जगाद तेषां पुरतो न चाऽन्यत् ॥८७॥
(बध्वेयाः-) मह्यैः कृतं मर्दनमस्य देहे खेदापनीदाय सुदा तदाऽथ ।

संवाहयामासुरसुं च वीहं हस्तेन ते बाहससमूह्वेयाः ॥८८॥

१ आउनपमाने प्राचीशैले । २ धिरणी । एति सूर्योदये कारकाणाम् अभावः, चन्द्रस्य च हीनकान्तितां भवति-अत एव कविना एवमुदप्रतिधि ।
३ शिनिकाः । ४ अधम ।

(चकार सुरेन्द्रतो दृष्टः—) महीमहेन्द्रः स सुरेन्द्रतत्त्वतुश्चमूसंवलितश्चाल ।
अनेकरूपैः शुचिसाम-दानादिभियुतो न्याय इवैप मूर्तः ॥ ८९ ॥

पुरं प्रविश्य प्रकृतिस्थितिज्ञः शशास नित्यं करणानि सोऽथ ।

विवेक-विज्ञानविकाशहेतुरात्मेव लोकस्य ततः प्रियोऽमूर्त् ॥ ९० ॥

(चन्द्रलेखा वभार गर्भम्—) सदा सुबं सुकवताऽपि देहरतेः कृते तेन रते कृतेऽथ ।
सा चन्द्रलेखाऽमलशीललेखा वभार गर्भं बहुसौख्यगर्भम् ॥ ९१ ॥

भ्रूल्लभस्याऽथ सुवल्लभायाः कपोलपालीष्वथ निर्मलत्वम् ।

राज गर्भं वसतो नरेन्दोर्विश्वप्रकाशोदयिनः प्रभेव ॥ ९२ ॥

रोजाऽन्यदाऽनेन मनोरमाङ्गी प्राणप्रिया सा ददशे कृशाङ्गी ।
तनूत्तनुत्वं वचनैः प्रसन्नैः हृष्टा ह्रिया नाख्यदसौ प्रियाय ॥ ९३ ॥

विचिन्त्य किञ्चिन्नजवेतसैव समुत्थितः प्रौढमुदाऽन्यदाऽयम् ।

दिने चतुर्थे जगदे च तेनाऽप्यसंभवषोहददुर्बलाङ्गी ॥ ९४ ॥

(राशीदेहदः—) स्वच्छा निजेच्छा सुकृतेरुच्छा संपूर्यतामेवमसौ निगद्य ।
प्रैषीत् समारोप्य सुवासने तां सखीसमेतां जिनमन्दिरेषु ॥ ९५ ॥

मासादर्याताऽखिलजैनमूर्ति-शीर्येषु हेम्नो सुकुटान् नवीनान् ।

सा प्रेक्ष्य दृष्ट्यौ मम दोहदोऽयं ज्ञातो मनःस्थोऽपि कथं प्रियेण ? ॥ ९६ ॥
(दोहरूपम्—) जिनेन्द्रविम्बेषु विधाय पूजां स्वर्णा-ऽन्नदानानि सुदा प्रदाय ।

स्वं दोहदं सर्वमिति प्रपूर्य समेत्य पप्रच्छ नृत्यं नतास्या ॥ ९७ ॥
ज्ञातः कथं मानसदोहदोऽयं निगथतां चित्रमिदं ममाऽद्य ।

राजाऽप्यहंकारविषेण मुक्तं युक्तं प्रशान्त्या वचनं बभाषे ॥ ९८ ॥
पुण्येन केनाऽपि हि पूर्वजानां सुरः स तुष्टः सरसस्तटे यः ।

जिनेन्द्रकोटीरकरंश्च कर्णं त्वदोहदस्तेन पुरा ममोचे ॥ ९९ ॥
सा यौरिव च्छन्नशशाङ्कविम्बा सद्बुद्धिबद्धं गूढपरोपकारा ।

संगुप्तपद्मा सरसीव राज-राजप्रिया गर्भयुता रराज ॥ १०० ॥
(तस्य अमृतं सुदुग्धं—) प्राचीव सूर्यं द्वितीयेव चन्द्रं चिन्तामणिं रोहणभूरिवैषा ।

तेजोद्भूतं लोचनसेवनाऽभं संपूरिताशंसमसूत सूनुम् ॥ १०१ ॥
(शनादिनिषानम्—) तदा सदाऽऽनन्दकरं स दानं ददावदारिद्र्यकरं जनेभ्यः ।

मुमोच गुप्तं बहुदीनतृप्तिं चकार भूपस्त्वनकारवाक्यः ॥ १०२ ॥
(मूलेनाम अमरेश्वरः—) अस्मिन् सुते गर्भगतेऽस्य मातुर्बाञ्छा बभूवाऽमरेश्वराणाम् ।

ततः कुमारोऽमरेश्वरोऽयं पित्रा पवित्रार्थ्यं इति व्यधापि ॥ १०३ ॥
(अष्टाशक्तिर्यादिकलाः—) नवाङ्गभेदाद् द्विगुणो लिपीस्तद् द्वैगुण्यतोऽप्यायुधयुद्धभावात् ।

१ 'जिनेन्द्रकोटीरकाश्च तपोहदः' इत्यनेयम् । २ क्वापि कथं नकारं न वक्ति । ३ अमरसुदामां दोहदः पूर्वोक्तः । ४ पवित्रनामधेयः,

कलास्ततोऽपि द्विगुणाः कुमारो बुबोध मारौद्वररूप एपः ॥ १०४ ॥

" १ हंशलिपि २ भूतलिपि ३ यंक्षी तथा ४ राक्षसी च बोद्धव्या, ५ उगी ६ यवनी ७ तुरुष्ठी ८ कीरी ९ द्राविडी च १० सिन्धयविका । ११ मालविनी १२ नदी १३ नागरी १४ व्यटलिपिः १५ पारसी च बोद्धव्या, तथा १६ अनिमित्तिका लिपि १७ ध्याणक्या १८ मौलदेवी च ॥— (प्राकृतमेतत् प्रथमस्कन्धप्रत्यये पृ० ११-१२ टी०) समवाय-अङ्ग — प्रज्ञापनाप्रभृतिप्रत्यान्तरेषु अन्यप्रकारेणाऽपि लिपेरष्टादशभेदा भाषिताः, ते च तत्तत्प्रत्येभ्य एव अवशेषाः, कलितविस्तराद्बोद्धव्येषु तु लिपेर्भेदानां चतुषष्टिः संख्याता । आयुर्भविष्यान्-पटत्रिंशद् बुद्धभावात् । कलाय द्वासप्तति, ता धैताः—“ १ लेखम्, २ गणितम्, ३ रूपम्, ४ नाट्यम्, ५ गीतम्, ६ वादित्यम्, ७ स्वरगतम्, ८ पुष्करगतम्, ९ समतालम्, १० द्यूतम्, ११ जनवादम्, १२ वीरकाव्यम्, १३ अष्टापदम्, १४ दक्कृतिकम्, १५ अन्नविधिः, १६ पानविधिः, १७ वस्त्राविधिः, १८ शयनविधिः, १९ आर्या(उन्दः), २० प्रहेलिका, २१ मागधिका, २२ गाथा, २३ श्लोकः, २४ गन्धयुक्तः, २५ मधुसिक्थम्, २६ आभरणविधिः, २७ तरुणीप्रतिकर्म्म २८ शीलक्षणम्, २९ पुरुषलक्षणम्, ३० हयलक्षणम्, ३१ गजलक्षणम्, ३२ गोलक्षणम्, ३३ युवकुटलक्षणम्, ३४ मिण्डकलक्षणम्, ३५ चक्रलक्षणम्, ३६ छत्रलक्षणम्, ३७ दण्डलक्षणम्, ३८ असिलक्षणम्, ३९ मणिलक्षणम्, ४० काकणीलक्षणम्, ४१ चर्मलक्षणम्, ४२ चन्द्रलक्षणम्, ४३ सूर्यचरितम्, ४४ राहुचरितम्, ४५ प्रह्वरितम्, ४६ सौभाग्यकरम्, ४७ दौर्भाग्यकरम्, ४८ विद्यागतम्, ४९ मन्त्रगतम्, ५० रहस्यगतम्, ५१ समास (प)म्, ५२ चारम्, ५३ प्रतिचारम्, ५४ व्यूहम्, ५५ प्रतिव्यूहम्, ५६ स्कन्धाधारमानम्, ५७ नगरमानम्, ५८ वस्तुमानम्, ५९ स्कन्धाधारनिवेशः, ६० वस्तुनिवेशः, ६१ नगरनिवेशः, ६२ द्रुप-अस्त्रम्, ६३ मृहदवाट (त)म्, ६४ अक्षशिक्षा, ६५ द्वास्तशिक्षा, ६६ धनुर्वेद, शिष्यपाकः ६७ सुवर्ण-मणि-धातुपाकः ६८ बाहुपुहम् दण्ड-मुष्टि-आस्थि-युद्धम्-युद्धम्, नियुद्धम्, युद्धोत्तयुद्धम्, ६९ सूत्रलेटम्, नालिका-युत्त-धर्म-चर्मलेटम्, ७० पत्रच्छेद्यम्, कटकच्छेद्यम्, ७१ सर्जोवम् निर्जोवम्, ७२ शकुनस्तम् ”—(एष्व समवाय-अङ्गसूत्रमूलाद्वा (समिति पृष्ट ८३) अनुवादितम्, आसामर्षजिज्ञासुना समवाय-अङ्ग-जम्बुद्वीपप्रशस्ति-राजप्रस्नीयादिटीकाः एव सविलोकनीयाः ।

(वसन्तसेनेन मियम—) इत्थं शिशुत्वे संकलाः कलास्ता अधीयुषो भूमिभुजः सुतस्य ।

श्रीकान्तमन्त्रिप्रवराङ्गजेन वसन्तसेनेन बभूव सख्यम् ॥ १०६ ॥

(योवनम्—) तथाऽस्य देहे प्रससार सार-शास्त्राम्बुयुग्ं यौवनसिन्धिरुचैः ।

मौर्ख्यं-यथा तत् तृणवद् जगाम बाल्यं ममज्जाऽमलबालुकेव ॥ १०६ ॥

(वसन्तक्रीडा—) वसन्तसेनेन युतोऽथः सख्या सख्याद् वसन्ते स वनाऽवनीषु ।

पुष्पोच्चयं भूपसुतश्चिकीर्षुर्जंगम कामाधिकथामंधामी ॥ १०७ ॥

(वृक्षाः सशोभाः—) ततोऽवनीजानिसुतो बनीजानितो विलोक्येति सः सृष्टशोभान् ।

आस्यं वयस्यस्य स जातहास्यं सलीलमूचे सहस्रोन्नमस्य ॥ १०८ ॥

त्वं नेत्रमित्रीकुरु मित्र ! चित्र—प्रदान् विशेषान् मधुनाऽधुनाऽन्न ।

तल्ल् गुरुन् पल्लवपुष्पलक्ष्या मने जनानां हरतो रयेण ॥ १०९ ॥ तथा चैतत् प्रतिपन्नम् ।

नाऽम्भोभोज्यभरंददाति दमयेद्-अंश्यानशत्रुं दवं नो तिष्ठेद् मितकालतोऽथ दिवसं पार्श्वं वसन्तः कदा ।

हर्षं हेतुमकुर्वति द्रुमततिश्चास्मिन् समेते सदा सोह्लासा किल सा तदन्न जयंति प्रीतिनिराशाश्रया ॥ ११० ॥

छायाचायासशान्त्यै कुसुमपरिमलः कायसौरभ्यकर्ता

[अन्यच्च—
निष्णातान्येव तृष्णा-क्षुद्रुपशमविधावस्य नानाफलानि ।

घन्यो वन्योऽपि भूमिरुहनिवह इहाऽनेकलोकोपकारी ।

१ यत्र सिन्धुः प्रसारी तत्र तृणानि, बालुकाय न स्यात् शकुरुषन्ति-अत्राऽपि यौवनसिन्धो प्रसारी तृणरूपं मौर्ख्यम्, बालुकारूपं च बाल्यं दूरपणतयेन । २ कामाधिकीर्षुःकोपुतः । ३ वनीजान्-वन्यो आत्मानं-दुःखम् । ४ पक्ष १ः ५ वसन्तेन । ५ न इषामो वसः १-७ तथा ।

'विद्यानप्येष नैवाऽहितनिहितमना यो मनागप्यघात् स्यात् (?) ॥१११॥
त्वं पश्य कर्पूरतरौ वयस्य ! कोदण्डदण्डं पुरतः प्रचण्डम् ।

चलंचरस्तत्रिजहस्तवाञ्छां संपूरयाम्येनमहं विमृश्य ॥११२॥
(दक्षारो ध्रुवः—) एवं गदित्वा मुदितोऽथ गत्वा नत्वा धनुः सोऽतनुवीर्ययुक्तः ।

प्रमृज्य हस्तेन तु कौन्तकान्तिं चकार दिव्यायुधमेतदृध्वम् ॥११३॥
वामस्य हस्तस्य समर्प्य मेष्यं सुदक्षिणत्वादपरस्य कोटिम् ।

दत्त्वा वरेऽस्मिन् धनुषि प्रणेत्रे गुणं समारोपयेप विज्ञः ॥११४॥ [ततश्च—
नेदुः पर्वतकन्दरा दुतपदं नेशुश्च सिंहा अयि, पेतुः कुम्भिघटा नदीषु च तदाद् यान्त्यो जवेनोत्कटाः ।
चक्रुः शब्दममूर्मिंश्च मिलितस्त्रीवत् तथाऽष्टौ दिशः—दक्षाराद् धनुषो मुखायितमतस्तैर्विश्वकर्णैरपि ॥११५॥
स ज्यं समुत्तार्य ततः प्रसह्य सहेलमालोक्य वसन्तसेनम् ।

जगाद यद्यस्य शारासनस्य योग्याः शराः स्युस्तदहो ! सुयोगः ॥११६॥
(कुमारो तितो, भूष—) यावत् तदुक्तस्य सुमन्त्रिपुत्रः प्रत्युत्तरं किञ्चिदपि प्रदत्ते ।

तावत् कुमारोऽमरशेखरोऽथ स चापहस्तोऽपि तिरोबभूव ॥११७॥
(तद्वेपथाय मित्रप्रयासः—) निमेषमात्रात् क्व ययौ कुमारो विचारयन् मन्त्रिसुतोऽतिवेगात् ।

शब्दायमानः प्रतिवृक्षमेप बभ्राम कुत्राऽपि न तं ददर्श ॥११८॥

१ पु० अस्फुटम् । २ 'चल त्वरातो निज'—इत्यपि पठितुं शक्यते । ३ 'कान्तकान्तिं' उचितम् । ४ धनुषो मथ्यम् । ५ जलपतं कलित्ति पशुपि ।
६ शब्दं वक्रुः । ७ शब्दं कुर्वाणि—आकारयन् ।

मित्राखंलोकेन विनाऽस्य दुःखदोषाकुलं लोचनपद्मयुग्मम् ।

संकोचमानं च तथाऽङ्गयष्टिस्तन्नालवद् नम्रतरा लुलोल ॥११९॥
पूर्वप्रशंसामुदिता इवैते द्रुतं दुमाथ्यारुचिरोपचर्याम् ।

चक्रुः प्रसूनैः शिशिरैः समरैर्भूमीशुभ्रस्य वयस्यदेहे ॥१२०॥
विना सखायं किल तस्य कायं मूर्च्छां पिशाचीव बने ग्रसन्ती ।

समीरहक्काभिरनुप्रसूनबाणावलीभिस्तरुभिर्निरासे ॥१२१॥
(मित्ररुतः प्रविताफः—) संप्राप्य संज्ञां सचिवस्य पुत्रो नाऽऽलोक्य मित्रं बहुदुःखतापात् ।

स्फूर्जद्बहुस्नेहभवा हि धीरौ इवोज्जगार प्रविलापवाचः ॥१२२॥
संबन्धसंमोदकरस्य दृष्टेः दोषापहस्य प्रतिभाप्रकाशात् ।

सुरस्य मित्रस्य वियोगतस्ते विलोकितुं विश्वमहं क्षमो न ॥१२३॥ [यतः—
न भास्करो भास्करतां प्रयाति चन्द्रत्वमप्यञ्चति नैष चन्द्रः ।

दुःखाऽर्बनं नैवैव न करोतिः वियोगघातुर्विपरीतसृष्टेः ॥१२४॥
(मित्रवियोगतः तपसोऽभिलाषः) तस्माद् जगद् दुःखमयं समग्रं हा ! मित्रहीनं त्वरितं विहाय ।
चराभि किञ्चित् तप एव गत्वाः तपोधर्मान्ते स्वतंमोऽभिदाहम् ॥१२५॥

१ मित्ररुतेन । २ कमलनालवत् । ३ निरस्ता । ४ धीरः प्रविलापवाचः । ५ सूर्यलोके सत्त्वकप्रकाशकः, दोषा रात्री । मित्रपक्षे सत्त्वक सत्त्व-
नसंबन्धः, दोषाः दुर्युगाः । ६ दुःखाद् रक्षणम् । ७ वियोगरूपस्य विधातुः । ८ तपस्विनो विक्रान्ते । ९ निजकर्मोपाह्वयम् (कर्मः—यापम्) ।

(आप्ये यतिः—) एवं विचार्यं स्वमनो निवार्यं मोहाद् महाद्बुःखभराच्च भोगात् ।
गच्छन्नरण्येऽथ यतिं विलोक्य नत्वाऽऽर्थं त्रिमलजैनदीक्षाम् ॥१२६॥

(यतेः उपवेशः—) दीक्षोन्मुखं वीक्ष्य सुदुःखितं तं द्राग् मौनमुद्रां स मुनिर्विसुच्य ।
ज्ञानांशुयुक्तोऽमलवाक्यरत्नोच्चयं स्वयं तस्य ददौ विहस्य ॥१२७॥

हंहो ! विशुद्धात्मक ! पूर्वकर्म प्रवर्तते भोगकृते गरीयः ।

सुक्तेऽथ तस्मिन् व्रतभावमुक्तेर्जीवो भवेऽस्मिन् भवितैव भव्यः ॥१२८॥
(वयस्यसंगमो भावी—) किं प्रष्टुकामः स्ववयस्यसंगं त्वं विद्यसे तत् शृणु मन्त्रिपुत्र ! ।

दिने तृतीये कुशलस्वरूपं वेत्तासि तस्येति विलम्ब्यतां तत् ॥१२९॥ किन्तु,
(यतिनिकटे द्वादशमत्स्वीकारः—) सम्यक्त्वशीलाभ्युदितं प्रभाङ्गं तीव्रव्रतं द्वादशमूर्तिमुचैः ।

श्रीजीनधर्मं भवद्बुःखसृष्टिकल्पान्तदं भानुनिभं गृहाण ॥१३०॥
(महामन्त्रः—) तस्या महामन्त्रमसुं महाधिव्याधिप्रणाशाय परात्मनोश्च ।

बीजाक्षरैश्चारुभिरष्टपष्टिभित्तैर्युतं नित्यमतः स्मर त्वम् ॥१३१॥
(वसन्वसेनस्य आप्ये प्रवासः—) वसन्तसेनस्य तदोपकर्णं भूत्वा मुनिस्तं निभृतं जगाद ।

अथो गुरोरंद्भिरजः स्वमौली न्यस्याऽचलं त्रिश्चलचित्तवृत्तिः ॥१३२॥
(कवित् कवित्तः— ? पुरुषः मूर्च्छितः—) ततः फलवृत्तिकरो विहारपरो व्रजज्ञेष पुरोऽद्विशृङ्गे ।

१ प्रार्थयत् । २ योग्यः । ३ जैनसंप्रदाये श्रावकाणां द्वादश मतानि, काव्यसंसारे सूर्या अपि द्वादश—अत एव तयोर्द्वयोरपि अत्र श्लोके साम्यम् ।
अत्र व्रतस्यं गपुसकत्वेन 'द्वादशमूर्ति' स्यात् । ४ स्व-परयोः । ५ जैनसंप्रदायप्रासिद्धो नमस्कारमन्त्रः—अष्टपष्टि-अक्षरमित एव । ६ संपार्थः ।

सुसं शिलायां बहुलोहकीलैः संकीलितं सत्पुरुषं ददर्श ॥१३३॥
तं मूर्छितं वीक्ष्य कृपाभृतोऽयं गिरिर्क्षरात् साष्टशतं चट्टनाम् ।

॥१५२॥

तेनैव मन्त्रेण ततोऽभिमन्त्र्य चिक्षेप साक्षेपमनास्तदङ्गे ॥१३४॥

(मन्त्रप्रभावात् तस्य पुरुषस्य मूर्च्छाविगमः—) तन्मन्त्रपूतोदकसेक्तोऽथ तूष्णींबभूवुः किल लोहकीलाः ।

नरोऽपि चैतन्यधरः क्षणेन प्रोत्तस्थिवानुन्मिचिताक्षिपद्मः ॥१३५॥

(वरयाचनाय प्रार्थनम्—) कृतं विशलयं करेणं मनस्तु प्रयाच्य किञ्चित् कुरु मे महात्मन् ! ।

वसन्तसेनं विहितोपकारं वीक्ष्याऽवदत् सोऽथ कृतज्ञधुर्यः ॥१३६॥

(वदतम्—) ऊचे वसन्तो नहि देव ! याचे परं वद त्वं कथमेक एव ।

संपीडितः केन च कान्तकान्तिकायेन संसूचितभूपभावः ? ॥१३७॥

(वेताञ्चे जयन्ती—) असौ बभाषे बहुधीरवीर ! हीराढ्यैर्बताढ्यगिरौ समस्ति ।

वरीयसी निर्मलरत्नहर्म्यैर्गरीयसी भो ! नगरी जयन्ती ॥१३८॥

(विपुमन्ने वृषः, रत्नमाला एती—) तस्या नरेन्द्रो रिपुमच्छनामा कामाधिको जेतुतयाऽऽभया च ।

सदा मनोर्नतंरङ्गशाला भार्या तदीयाऽजनि रत्नमाला ॥१३९॥

(तपुनः— चन्द्रावतंसोऽश्नु— छीलावती मम भगिनी—) अनेकसंप्रामजयोजितौजाश्वन्द्रावतंसोऽस्मि सुतस्तयोस्तु ।

१ बलुः—जलाश्रयिणः । भाषावापुः— बहू । २ करणं शरीरम् । किञ्चित् प्रयाच्य मे मनो विधात्व्य कुरु । ३ कान्ता ।

प्रादुर्भवन्निर्मलशीललीला लीलावती तद्बुहिता स्वसा मे ॥१४०॥
सुवर्णलावण्यगुणौघरत्ननिधिं शरीरं किल वीक्ष्य तस्याः ।

प्राकारवद् यौवनमेव कृत्वा वेधाः स्मरं यामिकंवद् शुमोच ॥१४१॥

(विशालधीर्ति ज्योतिर्वित्-) भूपः सुतां रूपयुतां विलोक्य ज्योतिर्विदं तत्र विशलकीर्तिम् ।

पप्रच्छ स स्वच्छमना वरोऽस्याः कः स्यादतोऽसाववद् विचार्य ॥१४२॥

(कनकान्तरीपे द्वीपे पद्मावती-) राजन् ! ससुद्रे कनकान्तरीपे पद्मावती तिष्ठति तत्र देवी ।

तद्गोह मध्येऽस्ति धनुः प्रचण्डमद्दश्यरूपं धरणेन्द्रसुक्तम् ॥१४३॥

(दिव्यं धनुः-) तन्नोपवासत्रय-भूमिशय्या-ब्रह्मव्रतस्थस्य नरस्य इदयम् ।

भवेद् चिगृह्याऽथ धनुस्तु दिव्यं तन्मण्डनीयं वरमण्डपेऽत्र ॥१४४॥

(पुत्रीवरयोग्यता-) कोदण्डदण्डं किल यो व्युदस्यं कोटौ गुणं स्थापयिता चलेन ।

धन्यः स कन्यां तव भूमिभर्तर्लीलावतीं स्वीयकरे ग्रहीता ॥१४५॥

(मणिचूले वीरः-) ज्योतिर्विदो वाक्यमिदं निशम्य दिदेश राजा मणिचूलवीरम् ।

स तत्र गत्वा विधिवद् धनुस्तद् नीत्वा चचालाय विमानरुढः ॥१४६॥

(लक्ष्मीपुत्र-) आगमसौ दिव्यधनुस्तदेव लक्ष्मीपुरस्योपवनान्तराले ।

कर्पूरदृक्षस्य तले विशुच्य वाप्यां स्वयं स्नानकृते जगाम ॥१४७॥

१ यामिक-प्रहरी-भाषायाम्-पहेरो देनार । २ पु० 'तन्मण्डलीय' इति । ३ 'कन्येय इति' पु० । ४ भाष्यच्छन् ।

(कपथते नरो धृताः—) स्नानं वितन्वन् धनुषो गुणोत्थं दृक्कारमाकर्ण्य जवाकुलोऽसौ ।

तत्रागतश्चापधरं नरं तं विलोक्य धृत्वा स्वपुरीं निनाय ॥१४८॥
तं राजपुत्रं स्वगृहे विमुच्य चापं गृहीत्वा मणिवृलवीरः ।

गत्वा सभायां रिपुमल्लवीरं नत्वा सहर्षः समुपाविवेश ॥१४९॥
(गणधन्वा, वशिष्ठासथ—) राजा धनुः प्रौढघनुः प्रभाढ्यं वीक्ष्याऽवदत् कोऽपि बली न तादृक् ॥

कोटीं समारोप्य गुणं हि योऽस्य करोति मे कोटिगुणं प्रमोदम् ॥१५०॥
उक्त्वेति मौनस्थममुं सचिन्तं दृष्ट्वा वभाषे मणिवृलवीरः ।

भृत्वोपकर्णं नृपतिस्तदैव हृष्टो नेरन्द्रान् सहसाऽऽजुहाव ॥१५१॥
(विवाहयोग्या साम्नी—) उपस्करं तत्र विवाहयोग्यं भूभीपतौ कारयति प्रकामम् ।

रात्रौ स्वसौधाग्रगचन्द्रशालां संश्रित्य चन्द्रेऽभ्युदितेऽस्मि सुप्तः ॥१५२॥
(एकपुत्रहरणम्—) केनाऽपि विद्याधरपांशनेन विहायसैव ब्रजताऽस्मि दृष्टः ।

हृत्वाऽग्रवैरादिह शैलशङ्के संकीलितो विस्मृतसर्वविद्यः ॥१५३॥
ततोऽतिपीडाभरतो न वीरी सम्यग् मयाऽलक्ष्यत गयपीह ।

संजीवितोऽहं त्वयका तथाऽपि ज्ञात्वा करिष्यामि रिपुं प्रशान्तम् ॥१५४॥
सहाविहीनस्य च जीवदातुस्तवोपकारादनुषो न हि स्याम् ।

हृत्वा हृपां धन्य ! तथाऽपि किञ्चित् याचस्व मां पुण्यनिधिं कुरुत्व ॥१५५॥ [यतः—

स कल्पवृक्षः स तु कामधेनुश्चिन्तामणिः सैष सुधा स एव ।
योऽनेकदुःखाकुलजन्तुजातोपकारकारी दृढधर्मधारी ॥१५६॥

(वसन्तसेनो जगाद—) वसन्तसेनो हृदयप्रमोदसुधागिरं साधुगिरं जगाद ।
नरेशसूनो ! बहूदुःखदीनोऽप्यहं त्वर्घवोपकृतोऽग्रतोऽपि ॥१५७॥

यथा नरः कोमलकल्पवृक्षच्छायासु तृप्तश्च गतश्रमः स्यात् ।
अहं तथा तद्वचनैः सुशीतैर्मन्मित्रवार्तासहितैः प्रहृष्टः ॥१५८॥

प्राणाधिकं यद् भवता वयस्यं प्रकाश्य दत्तं मम जीवितव्यम् ।
महोपकारो विहितः स एव परात्मवद् दर्शयता तमेवम् ॥१५९॥

(श्योम्नि विमानम्—) इत्यासमौनेऽथ वसन्तसेने व्योमाङ्गणे निर्मलकान्तकान्ति ।
प्रादुर्यभूवाद्भुतमेकमुच्चैर्विमानमाश्चर्यकरं पुरस्तात् ॥१६०॥

नरो विनिर्गत्य विमानमध्यात्—चन्द्रावतंसं प्रणाम भक्त्या ।
क्षेमोऽस्ति भो ! भो ! मणिचूलवीर ! तदा मुदा तं सहसा स आह ॥१६१॥

चन्द्रावतंसो मणिचूलपृष्ठो वृत्तं समाख्याय निजं समग्रम् ।
वसन्तसेनं कृतजीवदानं निर्दिश्य स स्वेन समं निनाय ॥१६२॥

वसन्तसेनं स्वकरं गृहीत्वा विमानमारूढहृदादितोऽथ ।
स्वयं समारूढ्य ततश्चाल कुमारराजो मणिचूलयुक्तः ॥१६३॥

१ या सुधो गिरति ताम् । २ आरोहण कार्यामास ।

(मणिपुलहीते बगाले—) विहायसा गच्छति सद्दिमाने बीरो बभाषे रिपुमह्यपुत्रम् ।

स्वयंवरायातनृषार्घ्यहेतोर्व्यलोकयत् त्वां स यदा पिता ते ॥१६४॥

॥१५६॥

स्वदङ्गरक्षेः शयनीयमग्नेभूयेक्षितं तत् त्वयका नु हीनम् ।

हृतो हृतो राजसुतो हि केने-त्यांराषमुच्चैर्विदधुस्ततस्ते ॥१६५॥

४

स्वद्विप्रयोगाच्च विराहंकृत्याद् व्यग्रं नृपं वीक्ष्य मया बभाषे ।

स्वामिन् ! अहं ते तनयं निरीक्ष्याऽऽनेष्यामि तत् त्वं भव सुप्रसन्नः ॥१६६॥

(धूमपत्रो वृषः गपरिवाहः—) एवं निगद्य प्रचचाल सद्यस्ततोऽहमद्राक्षमितिः प्रयान्तम् ।

एनं प्रगम्याऽथ मयेति वृष्टं किं, कुत्र दृष्टो रिपुमह्यपुत्रः ? ।

८

पथोऽवदत् तत्सदृशोऽस्ति शूलिशैलस्य शृङ्गे मृतवद् वराकः ॥१६८॥

हृतः कुमारः कथमेभिरेवं विचारयन् वेगभरादिहाऽऽगाम् ।

वसन्तसेनेन तु सेवितं त्वां-दृष्ट्वाऽस्मि हृष्टः परिपूर्णभावः ॥१६९॥

१२

(धूमपत्रो वेरी—) अन्द्रावतंसोऽवददुत्सुकोऽहं ज्ञातं हि धूमध्वजभूप एषः ।

एवं तदालापपरायणस्य अन्द्रावतंसस्य विलोचनाग्ने ।

पूर्वं रिपुस्तन्मम देहपीडा कृतेदमुसं हि विरीघबीजम् ॥१७०॥

पुरी परीता फल-पुष्प-वृक्षैर्बभूव-भृषल्लभनन्दनस्य ॥१७१॥

१ आशयः कलकलः । २ विरहकृतान्तः ।

(सीया नगी—) समीपमेतां नगरीं समेतां विज्ञाय साश्चर्यमना वृतंसः ।
उत्थाय विस्तार्य विलोचने स्वे जगद सौस्तुक्यवचांसि हर्षात् ॥१७२॥ [तथाहि—

'रिदिवेगृह्यजमाला भान्ति विनिर्मलकान्तिविशालाः ।
धर्मदृपस्य भद्रेषिव सारा धृता अभ्यासिभिरसिधारा ॥१७३॥ [अतः—

मासादाः स्फुरदुरुकान्तिहेमकुम्भैः शोभन्ते मरुजरवैर्मदप्रदैश्च ।
पापारिप्रहृतसुदा प्रहस्तला लें किं योधाः सुकृतमहीभुजो हसन्तः ॥१७४॥

अहो ! अप्रतो दृश्यते राजधामे मरुद्मार्गगच्छस्तुवर्णोधधाम ।
हिमाद्रिं प्रति स्पर्धया पिङ्गाङ्ग-प्रवाहस्य कीर्त्येव मेरुदंढाङ्गः ॥१७५॥

गजगजिततजितसिन्धुपतिं भटशस्त्रततिस्खलदकैयतिम् ।
ननु राजगृहाजिरमत्र वरं प्रविभाति जगज्जनचित्रकरम् ॥१७६॥

(राजपंत—) वसन्तसेने वदतीत्यमेतद् विमानमागादुपराजंपर्षत् ।
शीघ्रं समुत्तीर्य ततस्त्रयोऽपि नेमुदुंपं विस्मयसस्मितास्यम् ॥१७७॥

(दृषन्विन्ता—) कुमारवृत्ते मणिचूलवीर—प्रज्ञापितेऽसौ रिपुमह्वराजः ।
व्यचिन्तयच्छत्रुविनाशविद्या—पूजाकृतेऽनेन सुतो गृहीतः ॥१७८॥

र्मत्तोऽधिकोऽयं भुजवीर्यमत्तो रिषुर्विजेयः कथमेप एव ।
चिन्ताऽथवा काऽत्र सदैव दैवमेव प्रमाणं हि भवे भवेऽस्मिन् ॥१७९॥

१ चन्द्रावतंसः । २ तिरिः—धातुविशेषः । ३ अलमर्षे 'लम्' इति ज्ञायते । ४ अत्र श्लोके राजधाम-मेरुदंढतयोः साम्यम् । ५ सूर्यगतिसम् ।
६ राजपंतस्समीपम् । ७ विशेषणम्, क्रियाविशेषणं वा । ८ मम सकाशात् ।

(स्वयंरुद्राणां. शांताः—) ततोऽप्यवार्यं स्वसुभाजनेभ्यो वसन्तसेनस्य सुभाजनेनाय ।

स प्रैरयद् भ्रूभ्रमसंभ्रमेण महीमहेन्द्रो मणिचूलवीरम् ॥१८०॥
नरेशनिर्देशमथो विचिन्त्य तदा मुदा पाणितले विलम्ब्य ।

वसन्तसेनं मणिचूलवीरो गृहेऽर्घ्यदानाय निनाय शीघ्रम् ॥१८१॥
(रुद्रवेषेणनिप्रप्राप्तिः—) ततः कुमारोऽमरशेख(ष)रोऽपि प्राणप्रियं लोचनगोचरस्थम् ।

हसन्तमालोक्य वसन्तसेनं मुदोत्थितोऽयं सहसाऽऽल्लिङ्ग ॥१८२॥ [तदा च—
कुमारचित्तेन वसन्तचित्तेन कुमारचित्ते ।

स्वयं त्वमुक्तं चिरसंचितं श्लाक् संढीकितं शैत्यमपूर्वभोज्यम् ॥ १८३॥
(मित्ययोः संभाषणम्—) मित्रेण पृष्टोऽथ वसन्तसेनो वृत्तं निजं ह्याविरहात् समग्रम् ।

मन्त्राप्ति-राजाङ्गजजीवदानप्रभृत्यवादीत् प्रमदप्रदायि ॥१८४॥
ततो वसन्तेन युतं कुमारमसिस्तपद् मङ्गल-गानपूर्वम् ।

कोटीर-हारा-ऽङ्गद-हीरमुद्रादिभिः स वीरस्तमलंचकार ॥१८५॥
(नर्वाहातो शंकरः—) ततः प्रतीहारवरो वृत्सिंहः पद्मध्वमानीय जगाद वीरम् ।

(निस्सिक्तं शेटः—) वसन्तसेनादिभिरन्वितोऽयं तुरंगमारुह्य तदा च्चाल ।
कथाऽहं क्व वैताड्यनगः क्व चेदं विचिन्तयन्, विस्मितचेतसैवम् ॥१८७॥ [इतश्च—

(स्वयत्कल्पः—) चन्द्रोदये शीततरं दिनेऽपि मुक्ताङ्कितं मोहकरं भवेऽपि
चित्रप्रदं चातिविचित्ररूपं नेत्रातिथिं मण्डपमेव चक्रे ॥१८७॥

(विद्यापरेव्या—) यावत् कुमारः स तु मण्डपान्तर्बभूव्वीक्षां ललितोत्पलाक्षः ।
दृष्टान् निविष्टान् कनकासनेषु विद्यार्धरेन्द्रान् मुदितो ददशं ॥१८८॥

(कवन्तसेनाभिग्रह—) पुरः परिक्रम्य स वेत्रिवांश्च निर्दिष्टपूर्वं गुरुविष्टरेऽथ ।
स्पष्टप्रभो राजसुतो निविष्टः स्वकीयमित्रेण सशोभपृष्ठः ॥१९०॥

शङ्करपीयूषपयोमुचोऽस्य प्रभाम्भसा श्रीरिपुमल्लहर्षः ।
कल्पद्रुवद् वृद्धिमगात् तथाऽन्यराज्ञां प्रतापोऽग्निरिवोपशान्तः ॥१९१॥

(संगीतम्—) इतो मृदङ्गध्वनिमन्द्रसान्द्रमुन्निद्रीरन्ध्रपुरन्धिगीतम् ।
आकर्ण्य कर्णप्रमदप्रदं द्रागुत्कर्णितैर्भृषतिभिर्बभूवे ॥१९२॥ [तावच्च—

(धृक्—) महोऽधिकं तत्र महोत्सवेन महाषणुः प्रौढविमानरूढम् ।
आनीय चोत्तार्य ततो भटाशैस्तद् मण्डितं मण्डपमध्यभागे ॥१९३॥

(राजपुरी सीलावती—) ततो द्वितीयाद् महतो विमानात् सौख्यात् सखीभिर्विहिताऽवलम्बा ।
लीलालुलनीलपयोजनेत्रा लीलावती राजसुतोत्तारः ॥१९४॥

१ दिनेऽपि चन्द्रोदयः, मुक्ताङ्कितम्—एतदेव मण्डपस्य चित्रप्रदत्तम् । चन्द्रोदयः—चन्द्रस्य उदयः, भाषायाम्—चन्द्रबा वा,
मुक्ताः—भौक्तिकानि, मुक्तात्वानो वा । २ वीक्षां बभूव्वे—कवेः स्वातन्त्र्यमेतत् । ३ प्रतीक्षारवाचा । ४ महति आसने । ५ शोभासहितं पृष्ठं यस्य सः । ६ अम्भो
दि इमं शब्दिसुपन्ययि, आग्निं च उपशमयति—अत्राऽपि प्रभाम्भसा एवमेव अनुकृतम् ।

सहस्रकृतिं निर्मलमौलिरत्नैः स्वललकृतिं हार-मणीगणैश्च ।

क्षमत्कृतिं नूपुरसिञ्जितैः साग्व वितन्वती चापसमीपमाप ॥ १९५ ॥

तद् दिव्यचापं बहुभक्तियुक्ता संपूज्य पुष्पैर्हरिचन्दनैश्च ।

संबर्धय साऽवाप्य मुदं च तस्यौ नीरङ्गिकाच्छन्नमुली सखीयुक् ॥ १९६ ॥

(प्रतीक्षती कन्याप्रदणपणं प्रोवाच-) अस्यां सभायां प्रसरत्प्रभायां प्रौढप्रतीहारिकर्यकयाऽथ ।

विस्तार्य हस्तं चतुरं प्रशस्तं प्रोचे वचः प्रोचमनुचताढ्यं ॥ १९७ ॥

तथाहि- हंहो ! भूमीमहेन्द्रा अतनुनिजतनुज्योतिषा निजितेन्द्रा

हंहो ! धीराश्च वीराः समधिगतरणाभोधितीरा भवत्सु ।

यः कोऽपि क्षत्रियोऽस्ति स्वसुजबलकलास्वर्गस्थवित्तः

चापं प्रारोप्य कन्यां परिणयतु जनिं स्वां स धन्यां करोतु ॥ १९८ ॥

(पणपूजे नृपणाम् अद्यामयं-) श्रुत्वैवमुत्तस्युरनेकवीराः स्वदंमश्रुमोहायितशस्तहस्ताः ।

एकेऽवलोकैऽपि न तस्य घृष्टास्तस्पर्शतः के मुवि संनिघृष्टाः ॥ १९९ ॥

(उचिषो लभ्यतः, विप्रलय-) अथोत्तरश्रेणिपधूमकेतु-पुत्रोऽत्र रत्नध्वजसंज्ञकोऽस्ति

सूरेण पद्मेन युतस्तु वीर-मानी स मानी बलवानुदस्थात् ॥ २०० ॥

ततो धनुः सोऽतनुवीर्ययुक्तो यावत् समुत्पाटयति प्रसह्य ।

तावद् विचेताः श्लथं सन्धिवन्धः पपात घाताहतवत् पृथिव्याम् ॥ २०१ ॥

१ भाषयाम्-सलकार-बलकाट । २ मा० सलकार-सणकार । ३ सलकार । ४ जन्म, जन्तनी वा । ५ एके केचन नृपाः तस्य यदुषः अपलोके

एवमेव अपि न पृष्टः समर्पाः । ६ विचिन्तं प्रयत्नम् ।

(लक्षणभेदिकाः—) तदेव वैवस्य विपाकतोऽस्य मीलेरिलायां विलुलन् स मौलिः । ॥२०२॥

लीलाबतीपाषतलान्तमेत्यं तस्यौ मणीभिः प्रहसन्निवोचैः ॥२०३॥

कन्यां सखी मीतिमती पमाये लीलायति ! त्वत्पदयोनिपत्य ।
कृत्वा प्रसादं दृशु भेऽधिपं त्वं वदन्निवेदं मुकुटः पुरोऽस्ति ॥२०३॥

चातुर्यशालाऽथ विचार्यं बाला पदेन चिक्षेप किरीटमेनम् ।
तदेव काक्षेणं निरीक्ष्य पद्मश्रुके मनः स्वं दृढकोपसंभ्र ॥२०४॥

रत्नध्वजं तं रिपुमहाराजो दयामयश्चन्दनसेचनावोः ।
विधाप्य चैतन्ययुतं सुवाषयैः संमान्य चाऽस्थापयदासने तम् ॥२०५॥

(भ्रमरसोपलक्षणम्—) कुमारराजोऽमरशेखरोऽयमक्रौर्यदृष्टिर्दृढशौर्यदृष्टिः ।
उत्थाय नीत्वा च धनुस्तदाऽनीनमत् तदानीमर्चलाचलाङ्गः ॥२०६॥

(बाल्या पुण्यमालाऽऽरोपणम्—) गुणोधिरोपं गुरुदङ्कति च कृत्वा स्थितस्याऽस्य मुकुटकन्वौ ।
बाला विशालामिह पुण्यमालामारोपयत् कामगजेन्द्रशाला ॥२०८॥

(कुमारी पयात—) याचत् कुमारी वरणस्य मालामारोप्य दूरेऽजनि तावदेव ।
पयात चैतन्यविहीनदेहा कक्षोलोलाम्बुजवह्वरीव ॥२०९॥

आकस्मिकी ग्लानिमवेक्ष्य राजा राजाङ्गजायाः प्रलुठद्वसुजायाः ।

१ मत्प्रकार । २ इत्या भूमिः । ३ वक्रदृष्ट्या । ४ दृढकोपदृष्टं स्वं मतः—चक्रे । ५ नतं चकार । ६ अचलावत् बलम् अत्रे यस्य । ७ गुणोऽत्र धनु-

एतुः । ८ मुकुटपूजायाम् ।

अचीकरन् म्लानमना नितान्तं शीतोपचारान् प्रचुरान् जवेन ॥२१०॥
(रामाजनो भाविहीनः) मुग्धैर्विदग्धैर्विहितैरुपायैर्न नाशमर्तिः सभियति यावत् ।

तदा भृशं म्लानमिवाप भूपः सभाजनोऽभूच्च स भाविहीनः ॥२११॥
(कल्पतेनवर्षितो मन्वप्रभावः—) इतो वसन्तो मुनिदत्तमन्त्रं त्रिः सप्तकृत्वो मनसा विचिन्त्य ।
आनीनयद्वीरभरं तदङ्गाभिककृत्यै करसंज्ञयैव ॥२१२॥

पानीयमानीय तदीयहस्ते यावन्नरो निक्षिपतीह कोऽपि ।
सौगन्ध्यसाराऽद्भुतकान्तिभारा तदाऽम्बुधारा गगनात् पपात ॥२१३॥

(उचिषा कुमारी—) सा नीरधाराऽम्बरतो वसन्त-हस्ते ततो भूपसुता शरीरे ।
संगं करोति स्म तदैव मूर्च्छां प्रक्षालितेव प्रययौ जवेन ॥२१४॥
वसन्तसेनश्च सभाजनश्च दिव्योदकस्पर्शत एव कन्याम् ।

मूर्च्छामपाकृत्य ससौष्ठवाङ्गीं वीक्ष्येत्यऽचित्रीयत चित्तमध्ये ॥२१५॥
अधेतुवैकल्यमिदं किमस्याः कः स स्मत् मन्त्रमसौ वसन्तः ? ।

करेऽम्बरस्थोऽस्य ददौ जलं को नैवं जर्ननिश्चलताऽऽपि^१ काऽपि ॥२१६॥
तदा पुनर्मङ्गलशब्ददृष्टन्दं निमिष्य किञ्चिद् विगुणत्वमाप ।

पवित्रचारित्ररतस्य साधोरिवाऽपवादादद्भु शुद्धभावः ॥२१७॥
(सारदाः—) अथ प्रमोदाद् रिपुमहाराजस्ताम्बूल-वस्त्रा-ऽऽभरणैः प्रधानैः ।

१ अर्तिः नाचं न सभियति । २ निष्प्रमः । ३ प्रापि ।

स्वयं वराऽऽयात महीमहेन्द्रान् सत्कर्ममारम्भयदुच्चचित्तः ॥२१८॥

(धूमध्वजस्य द्वयः—) धूमध्वजस्याऽथ सुतोऽदुसुतीजाः पराभवोद्भूतविपादनुजः ।

देहाऽपदुत्वं व्यपदिश्य वेगाज्जगाम सक्तो घचिरो घघाम ॥२१९॥

तौ द्वेष-रागाधिव पद्म-सूरी प्रवेलतुस्तेन समं ससैन्यौ ॥२२०॥

दुद्धिं विपर्यास्य निजेश्वरस्य पुनः पुनर्विग्रहमूलहेतू ।

अयोत्तरश्रेणिपतिः स धूमध्वजोऽङ्गजं वीक्ष्य निजं सचिन्तम् ।

पप्रच्छ पद्मं नृपमेव वत्सः किं स्वस्थचित्तो न तथाविधोऽद्य ॥२२१॥

श्रीपद्मराजस्य मुलेन सर्वं पुत्रापमानं स निशम्य सम्यक् ।

उवाच धीमान् सुत ! मा स्म कार्षीं विपांऽदनोत्रं हि विपादमन्तः ॥२२२॥

यतः— यथा ते कोटीरप्रकटमणिकोटीरिततमाः परिक्षिप्तः पादेन तु दृपकुमार्यां मदवशात् ।

तथाऽहं खण्डाग्रदुदितरिपुसूर्धार्धगलित-स्फुटदन्तश्रेणिं रणशुचि निघास्येऽथ चरणैः ॥२२३॥

इत्थं निस्त्रिंशयाचा सभयमिव भवत्कम्पनिस्त्रिंशदण्डं नीत्वा विद्याधरेन्द्रोऽतुलवलकलितो विद्ययोन्मेपमात्रा ।

त्रिंशत्प्रोद्गामचक्रैर्युततनुरतनुक्रोधतः पट्टिसंख्यै-रुदण्डैर्वाह्वदण्डैरदिशदरिपरित्रासनाय प्रयाणम् ॥२२४॥

(पुष्पावचूलः सचिवः—) पुष्पावचूलः सचिवस्तदैवाऽवदद् ददन्तीति मतीं च ।

संमील्य भूपान् प्रथमं स्वसैन्ये दूतस्ततः प्रेष्यत एव राजन् ! ॥२२५॥

(मित्रशुभाह्वानम्—) तथा महाराज ! निजं वयस्यं लक्ष्मीपुरेशं हि सुरेन्द्रदत्तम् ।

भ्रूपं त्वमाकारय यत् स्वमित्र-वर्गं सुपृच्छथ क्रियते हि कार्यम् ॥२२६॥
वाक्यं प्रभो ! ते महितेऽथ दृते दुर्नीतियुक्तं यदि वक्ति वैरी ।

स्वामिन् ! तदाऽमुं त्वभिषेपेणैस्त्वं तद्दुर्ध्वंकिपाकफलं हि तस्य ॥२२७॥

(इति शिवसर्गः—) नीतिप्रणीतं सचिवस्य वाक्यं श्रुत्वाऽऽजुहावाऽथ सुरेन्द्रदत्तम् ।

कन्या प्रयाच्येति निःसृष्ट्वाचं दूतं प्रवाचं विससर्ज तस्मिन् ॥२२८॥

गत्वा स दूतो रिपुमहृभ्रूपं नियन्धतो बन्धुजनोपकृत्यै ।

निदेशयन्तं च निजास्तनूजान् सिंहासनस्थं निजगाद गाढम् ॥२२९॥

तथाहि— (इति वाणी—) विद्याढ्यवैताह्यनरेन्द्रनाथः श्रीघूमकेतू रिपुघूमकेतुः ।

वितन्य सौजन्यभरं स्वचित्ते त्वां वक्ति मद्दत्तवचोभिरेवम् ॥२३०॥

रत्नध्वजाय प्रथमाङ्गजाय निजाय बज्रायैतसद्भुजाय ।

हृषीत् कुमारीं स तु याचते ते स्वाँजन्यतः प्रीतिरूपेतु वृद्धिम् ॥२३१॥

धनुःप्रतिज्ञा ननु का दृपेयं भञ्जन्ति लोका हि वनेऽपि वंशान् ।

एतत्सुताय स्वसुतां प्रदाय सहायमेनं तु गृहाण धीमान् ॥२३२॥

तपेच्छसि त्वं यदि राज्यमार्थं ! विचार्य तत् कार्यमिदं कुरुष्व ।

यतो महद्विभः सह कोपरोपः सोपप्लवं जीवितमातनोति ॥२३३॥

१ सेनायुध-आक्रमणं कुर्वन् । २ पंचात-तस्य युद्धस्य किपाकफलवत् फलम् । ३ वाचाटम् । ४ बज्रवत् द्रवो आयतो च युजो
वत्य । ५ स्वजनभाषणः । ६ भाषावाप-वाँशका ।

दूते गदित्वा चिरंतेऽथ राजा कालुष्ययुक्तोऽप्यवदत् प्रयत्नम् ।
ताराधिंराजोऽपि सुलक्ष्यलक्ष्मा चन्द्रात्पं सुञ्चति निर्मलं हि ॥२३४॥

(एकः प्रतिपद्यः—) हे दूत ! वाक्यं शृणु यत् स धूम-ध्वजः पुरा मैत्र्यवशात् सुतां मे ।
प्रयाचते तद् घटते सतां हि याश्चाऽपि नो वन्थुषु लाघवाय ॥२३५॥

दिव्यप्रभं चानवलोक्यमन्यैश्चापं समारोप्य सुदं ददौ यः ।
दूतो वरोऽयं सुतयेति कीर्तिं श्रुत्वाऽपि मामर्थयतीत्ययुक्तम् ॥२३६॥

एवं स भूपः कपटस्य कूपः समीहते यत् तदसौ करोतु ।
अहं स्थितोऽस्मि प्रतिकर्तुमेनं रोगं हृदं वैद्य इव प्रविद्यः ॥२३७॥

इत्थं मृदुस्पष्टगिराऽतियुष्टां धैर्याद् विद्यष्टः स ययौ च शिष्टः ।
ज्ञात्वा रिपुं तं रिमुल्लराज आजूहवत् स्वमणिचूलवीरम् ॥२३८॥

(येतावंगान्, अभिप्रयाणं च—) तत्राऽऽगतं प्राञ्जलिमग्रसंस्थं जगाद् राजा मणिचूलवीरम् ।
अक्षौहिणीसप्तकसंख्यसैन्ययुक्तोऽरिमागर्धिमभिप्रयादि ॥२३९॥

दिने दिने त्वं कुशल ! स्वरूपं प्रस्थापयेथा इति राजवाक्यात् ।
प्रमाणमादेश इति प्रणत्य जगाम सैन्यैः सहितैः स तत्र ॥२४०॥

(विषादमहः—) प्रमोदपीयूषप्रयोधिभग्ने जने ससंग्रेऽप्यथ रम्यलरने ।
न्यवाहयद् भाग्यवरैरहीनः स तथे कुमारेण सखं कहीर्षेः ॥२४१॥

१. बुक्तः । २. मित्रतावशात् । ३. न. गम्यते । ४. इनः—स्वामी—महीनः—माहिपातिः ।

उद्वलुकश्लोकलेपु तत्र चतुर्युं जातेषु च मङ्गलेषु ।

प्रयाच्य किञ्चित् मम पुत्रिकायाः करं विमुञ्चेति नृपस्तमूचे ॥२४२॥

॥२६६॥

(पुत्रप्राप्त्ययत्नम्—) ऊचे विहस्याऽमरशेखरोऽपि धनुःसमं दिव्यशरप्रपूर्णम् ।

तूणं प्रतूणं वसुधाधिनाथ ! यच्छ प्रयच्छ त्वमतो मतं मे ॥२४३॥

४

राजाऽवदद् देव ! गुणैस्त्वदीयेस्तनूषुवं स्वाङ्गसुवं ददामि ।

पुत्र्यास्तु भाग्येन धनुर्मयाऽऽसं तूणं त्वसाध्यं कथमर्पयामि ? ॥२४४॥

(विन्यामणिः—) तस्मादिहाऽऽस्माककुलेऽस्ति पूज्यञ्चिन्तामणिञ्चिन्तितवस्तुदाता ।

एनं गृह्णाणेति निशम्य हर्षाञ्जीत्वा मुमोचाऽथ करं प्रियायाः ॥२४५॥

८

(प्रतिज्ञा—) इत्थं विवाहस्य महोत्सवेषु कृतेषु राजाऽथ कुमारराजः ।

संस्थाप्य चापं कनकासनेऽसौ संपूज्य संयोज्य करौ जगाद् ॥२४६॥

स्वां चाप ! यथापमहं सुभाग्यान् तत् कथं त्वत्सदृशं निषङ्गम् ।

पूर्णे यदैषोऽत्र मनोरथः स्याद् यास्यामि भोक्ष्यामि तदाऽन्यथा न ॥२४७॥

(नमस्कारे मन्त्रः—) इति प्रतिज्ञाय गिरं स्थिरं तं वीक्ष्य स्थितं भूपसुतं वसन्तः ।

अरं स्मरन् पञ्चनमस्कृतिं सोऽप्यस्थाद् महास्थामनिकामघाम ॥२४८॥

इत्थं स्थितौ तौ नृपतिश्च मत्वा परिच्छेदेनाऽल्पतरेण गत्वा ।

प्रमोदतो विस्मयतोऽप्युपासामास त्रिरात्रं स विवेकपात्रम् ॥२४९॥

(४८८-) विने चतुर्थेऽप्युदिते दिनेशं—निधुमदीपप्रतिदीप्तदेहः ।
 फणीभिरोजरिवमणीगणाभिर्दुद्योतयन् ससभिरम्बरान्तः ॥२४९॥

(४८९-) महोज्ज्वलाभ्यां चलकुण्डलाभ्यां मेरुं जयन् निर्मलपुष्पदन्तम् ।
 वरं धृणु त्वं नृपनन्दनेति वदन् पुरोऽम्बूद वरुणोऽरुणेन्द्रः ॥२५०॥

देवेश्वरं सोऽमरशेखरोऽथ निरीक्ष्य नत्वाऽऽह सह स्मितेन ।
 ज्ञानेन जानन् अपि पन्नगेन्द्र ! मां पृच्छसि त्वं हृदयस्य तत्त्वम् ॥२५१॥

(स्तोत्रियः-) क्षणं स्थिरीभूय मुजंगमेन्द्रः प्रदर्शयामाम निषङ्गयुग्मम् ।
 एकस्तयोः कृष्णतरैः शरैस्तु पूर्णौ द्वितीयश्च सुवर्णवर्णैः ॥२५२॥

सं इयामथार्णं किल वामहस्ते द्वितीयमेतस्य करे द्वितीये ।
 समर्प्यं हर्षाद् उपकर्णमित्य प्रभावमाह स्म मुदे तदीयम् ॥२५३॥

(शिष्यो देव पृच्छ-) वतंसयित्वा स्वकरी सुरेन्द्रं पप्रच्छ नत्वा रिपुमहाराजः ।
 मूर्च्छां किमेया मम पुत्रिकायाः केनाम्बु दत्तं च वसन्तहस्ते ? ॥२५४॥

कृत्वा प्रसादं सुरराज ! सर्वं संदेहमुच्छिन्धि मदीयमेनम् ।
 सूर्योदये यस्य विलोचनान्धं नो याति तद् यातु कथं हि तस्य ॥२५५॥

(स्रुः प्रतिक्रि-) स स्पष्टमाचष्ट सुरोऽथ तुष्टः राजन् ! समाकर्णय दत्तकर्णः ।
 आनायितं चापभिदं यदाऽत्र तदागतः कौतुकतस्ततोऽहम् ॥२५६॥

१ दिनेशः सूर्यः । २ पुष्पदन्तो दिग्गजविशेषः ।

अपेक्षमाये मयि मण्डपं ते मालां यदा भूपतिपुत्रकण्ठे ।

चिक्षेप साक्षेपकटाक्षवीक्षया मन्दाक्षदक्षाक्षियुगा कुमारी ॥२५७॥

॥१६८॥

तदा च--

स्वस्वामिकोटीरपदप्रहारात् साटोपकोपात् सं तु पद्मभूपः ।

प्रायुङ्क्त कन्यामरणाय विद्यां भृता विचिन्ता तु तथाऽभिभृता ॥२५८॥

यतः--

क्रोधः प्रयोधतरणेरुराहुकल्पः कल्पद्रुमप्रतिमधर्मविनाशवद्दिनः ।

स्नेहासृतयुतितनुक्षयपक्ष एष वर्ज्यः सतां हि महिमान्बुरुहे हिमानी ॥२५९॥

तथाच--

सर्वाचारविचारज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः ।

सर्वधर्मानुरक्तोऽपि कोपात् पापं करोत्यहो ! ॥२६०॥

वसन्तसेनस्य तु हस्तपद्मे तुष्टेन मन्त्रस्मरणाद् मर्यव !

न्ययायि नीरं हि सुताङ्गपुष्टिविधायि बन्धुप्रमदप्रदायि ॥२६१॥

भाग्यात् कुमारस्य वसन्तसेनस्यैकाग्रमन्त्रस्मरणाच्च तुष्टः ।

पुराऽन्यपुण्यादसुतोऽथ मन्त्रात् सुखं भवेदत्र भवेऽन्यथा न ॥२६२॥

(पश्चेष्टिमन्त्रप्रभावमहिमा--)

कल्याणसंततिवर्नीनवनीरवाहं सौभाग्यबल्लिधनपल्लवपुष्पकालम् ।

आलानमाश्रयकृते जलधेः सुतायाः भव्या सुवि स्मरत भोः ! परमेष्टिमन्त्रम् ॥२६३॥

(श्रुते गतः--)

एवं बचस्तस्य नरेश्वराथाः श्रुत्वा मनोहृत्य पयुः प्रमोदस्र ।

१ उदरदुः--मरारदुः । २ कल्पद्रुमसमानपर्यायविनायने अग्निः । ३ अमुं तुष्टुतिशब्दः । क्षयपक्षः कृष्णपक्षः । ४ कर्मलज्जाशाने द्विसंक्षयः क्रोधः ।

५ वनी कालम् । ६ जलधेः सुताया त्वस्याः अलानावस्तान्मन्त्रस्यः । ७ बालकालम् ।

यावत् प्रणेशु विनयात् ततोऽप्यु तावत् तिरोऽभ्युदुरगाधि राजः ॥ २६४ ॥

(एको नः—) एको नरोऽथो मणिवृत्तवीरसैन्यात् समभ्येत्य तदैव तत्र ।
कृत्वा प्रणामं नृपपादमूले कृताऽञ्जलिः प्राञ्जलिवाग्नुवाच ॥२६५॥

धूमध्वजोऽसौ शिवमन्दिरेशः समील्य भूपान् भविताऽस्त्यऽभिन्नः ।
एतत्स्वरूपं कथितं प्रवीर ! प्रस्थापितैर्गूढनरैर्नरेन्द्रैः ॥२६६॥

(युवाय त्वा—) तस्येति चाक्यात् सृष्टिमान् नृपेशः कोटीरयेन् स भृकुटी ललाटे ।
हृत्क्रोधधूमध्वजधूमवल्ली इवोर्वरीन्द्रो द्रुतवाचमूचे ॥२६७॥

पर्यप्यन्तां महाश्वा निजजवभरतः क्रान्तविश्वा क्षणेन
सज्यन्तां सवृगजेन्द्रा मिलदलिपटलैर्दीनतैः सेव्यमानाः ।

योधाः ! संनहतां भो ! रणसलिलनिर्धेर्मन्यने मन्थशैलाः
भूपाः ! संभूयतां च प्रबलरिपुकुलप्रत्यनीकैरनीकैः ॥२६८॥

उदित्वैवं राजा स तु निजसमाजाच तरसा रयादुत्थायाऽथ द्विरदनेवरं लक्षणधरम् ।

प्रसह्य प्ररुह्य प्रतिनृपंगणासह्यमहिना-ऽहिमांशुः पूर्वस्या नगमिव पुरा प्रोद्गत इतः ॥२६९॥
(अमरशेखरकुमारोऽपि समिधो युवे चबाल—) ततः कुमारोऽमरशेखरोऽपि मित्रेण चापेन च चारुसूतिः ॥

चन्द्रावतंसः स्वसहोदराणां शतत्रयेणाऽजुगतोऽभ्युपेतः ॥२७०॥
(अक्षौहिणीनवकम्—) एवं तदा तंशुपि तत्र राशि भूपाः समीपं संसुपेयुरन्ये ।

१ कोटीर कुर्वन् । २ भृकुटीविद्योपणम् । ३ मदभगतः । ४ प्रवरं हस्तिनम् । ५ प्रतिनृप-शत्रुः ।

अक्षौहिणीभिर्नवभिर्मितं तद् बभूव सैन्यं रिपुदैन्यदायि ॥२७१॥
 भेरीभा शारभारैः सुरपतिसदने गायतस्तुम्बरोस्तु स्थानं यच्छन् हयानां स्थपुटखुरपुटस्फोटनैस्तालदानम् ।
 कुर्वन् पातालमूले युजगपतिपुरो नाटके जायमाने सोऽचालीद् दिग्गजेन्द्रानपि हि बधिरयन् प्रौढढक्कादिनादैः॥
 (एतावती गिरिः—) ततो रथावतंगिरौ ससैन्यं स्थितं नृपस्तं मणिचूलवीरम् ।

जगाद् शीघ्रं चल भो ! यथाऽथ च्छिनवि तं छद्मपरं स्वशशुम् ॥२७३॥

(राजमृगाङ्गे मन्त्री—) मन्त्री ततो राजमृगाङ्गनामा राजानमानस्य तदा जगाद् ।

स्वामिन् ! समाकर्णय नीतियुक्तां विश्वसिमेकां सचिवैकचित्तः ॥२७४॥

(नीतिसाधम्—) रागस्थितौ तीव्रतरं व्रतं घन्मार्गश्रमे गद् बहुनीरपानम् ।
 यत्कोपतः प्रोद्धतशत्रुयुद्धं तन्नायतावायतसौख्यहेतुः ॥२७५॥ तथाच—

रात्री स्वनेत्रे विनिमील्य यानं सिद्धान्तमप्रेक्ष्य तपोविधानम् ।
 शत्रोरनालोक्य बलप्रयाणं नैतत् प्रभो ! चारुविचारचारि ॥२७६॥ अन्यच्च—

(अश्रगेहम्—) यथाऽश्रगेहोपगतः प्रदीपो वातोपघातेन विनाशमेति ।
 तेजस्वितेजोऽपि तथा प्रशान्तेर्मध्यस्थितं कोऽपि विहन्ति नैव ॥२७७॥

प्रौढप्रवीरक्षयहेतुद्धं नीतौ निधिद्धं नृप ! सर्वशैव ।
 तच्चेत् समानादिभिरेति सेवां रम्यं तदा नेत्यमतो रणं स्यात् ॥२७८॥

१ तुम्बकः—देवगायको गन्धर्वः । २ आयतौ भविष्यति । ३ गमनम् । ४ अश्रगेहम्—अश्रेण रक्षितं दीपरक्षोभेहम्—भाषायाम्— अवरकण्ठे फानस ।
 ५ मामादिभावैः ।

संभानसंधो न हि मेऽस्ति चित्ते चित् तेषु तन्मेऽद्दियुगं नम त्वम् ।
रे दूत ! गत्वा कथयेति तस्यं पुरः पुरं प्रेतवतेयियासोः ॥२८६॥

(इतदियुगं नम-) प्रसह्य दूतं स नृपोऽप्रसह्य-शौर्यो विरुज्य स्वमहीमहेन्द्रैः ।
युक्तोऽचलचारुचमूसमूह-श्चमूरचक्रूरतरं स शूरः ॥२८७॥

एवं भुवं कांचिदपि व्यतीत्य धूमध्वजेन क्षितिपेन सर्वा ।
सेना रसेनाऽर्गलितेन तेन चक्रोऽथ चक्रणं समानरूपा ॥२८८॥ तथाहि—

(मेना यन्नामो विषय चचाल धूमकेतुः—) अष्टाभिरक्षौहिणिकाभिरर्द्धावरानरित्रासकृते चकार ।
मुखेषु तेषां परितस्तथाऽष्टौ स्पष्टीजसो भूमिपतीन् सुमोच ॥२८९॥

अक्षौहिणीर्द्वादश नेमिरूपा धूमध्वजस्तत् परितो न्यधत् ।
अक्षौहिणीभिः स्वयमष्टभिश्च युक्तस्ततो नाभिमभिस्थितोऽसौ ॥२९०॥
समग्रसैन्यस्य पुरः प्रयागे न्यवीविशत् पद्मद्वयं महेन्द्रम् ।
रत्नध्वजं स्वाङ्गजपञ्चशत्या वामेऽमुचद् दक्षिणतोऽथ शूरम् ॥२९१॥

सहोदरं स्वं शिविरस्य पांशुणीं भूपोऽमुचद् मेघरथाऽभिधानम् ।
इत्थं समग्रं स विधाय सैन्यं चचाल शत्रून्भि धूमकेतुः ॥२९२॥

१ मेधिकरणप्रतिष्ठा । २ 'चेत्' अर्थे 'चित्' । ३ प्रेतपतिपुरं-यमपुरम् । ४ अष्टयशौर्यः । ५ चमूलेण झूलत्स्य (रत्नः शब्दः) । ६ शत्रूतो-
पाय अर्गल इव जातेन-भाषायाम्-आगच्छो-अर्गलः । ७ चक्रेण समानरूपा-चक्राकारा । ८ अष्टौ अरान्-सैन्यस्य चक्रव्यूह(रत्ने भरणामाकारेण
धूमकेतुना जायते) । ९ पांशुः-भाषायाम्-पानी (पानी)

(हेना गरुडाकारे विषय आभियको विमदराजः—)

नृतस्य वारयेन किलाऽष्टविंश-अक्षीहिणीभिः सहितं रिपु स्वम् ॥ २९३॥

धूमध्वजं ते रिपुमहाराजोऽभ्यायान्तमाकर्ण्य

रमानेऽय धेजोमणिचूलवीरं स्वकं सुतं कालमुखोभिधं च ।

अक्षीहिणीपञ्चकयुक्तमेप सुमोच संकोचकृते रिपुणाम् ॥ २९४॥

चन्द्रायतंसं किल दक्षिणाद्रे द्वितीयपक्षेऽमरशोखरं च ।

अक्षीहिणीनां सहितं चतुर्केणैकैकशोऽस्थापयदेप राजा ॥ २९५॥

संयमितीः पञ्चसहस्रहस्तिस्थितैर्भटैर्विशतिभूमिपैश्च ।

पुक्तः स्वपं पक्षयुगान्तराले तस्थी सुसज्जो विघृतातपत्रः ॥ २९६॥

अक्षीहिणीभिरित्यभिः समेतं वज्रायुधार्थं मणिचूलेपुत्रम् ।

जिनाचर्चनातुष्टुरेन्द्रदत्त-शक्त्यायुषं सोऽथ सुमोच पुच्छे ॥ २९७॥

चिह्निमीप रिपुप्रमाथी विधाय सर्वां गरुडस्य मूर्त्यां ।

चचाल मन्दं रिपुवंशकन्दं मोन्मूलनेच्छुद्विपवन्धुपः सः ॥ २९८॥

अनीकयोर्ग्योजनपञ्चकेन तयोस्ततः संस्थितयोर्नृपां तौ ।

संशोधयामासतुरुत्तुको तत् क्षेत्रे रणायोत्कटार्थयुयो ॥ ३९९॥

(सुभटानां वारः—) दिनत्रयं सैन्ययुगेऽपि सर्वे-योधा-ऽऽयुधानां पुरतः प्रमोदात् ।

महोत्सवं भोजनिकां विधाय सबकतुस्तौ सुभटान्दरेन्द्रौ ॥ ३००॥

१ गरुड-भयापाम-वीच । २ क्वाचित् । ३ येनाम् । ४ सैन्यं गरुडव्यूहे योजितम्-युद्धकारेण प्रथितम् । ५ द्विपो-दस्ती । ६ द्वयोः सैन्ययोः । ७ युगं द्वयम् ।

ते क्षत्रियाः श्रीजिनमर्चयित्वा ययाचिरे प्राञ्जलयः प्रणम्य ।

अत्र व्रतं क्षत्रमखण्डमस्तु परत्र भक्तिस्त्वयि वीतराग ! ॥३०१॥

(भार्या-भगिनी-व्रतनीभिः कृतमाङ्गलिकया मटाः-)

भार्याभिरेके भगिनीभिरेके वृद्धाभिरेके जननीभिरेके ।

वीराः प्रचेतुः कृतमाङ्गलिकया हर्षप्रकर्षादिति दुष्प्रथर्षात् ॥३०२॥

(पुढगमात्माः-) पृष्ठ्या तियौ मङ्गलवासेऽथ रणार्थवाच्येषु धनं रणत्सु ।

घटत्सु लोहेष्वपि कण्टकेषु नत्वा नृपं तेऽभिरिषु प्रचेतुः ॥३०३॥

रथी रथेशं हृथिनं हृथेशः पत्तिः पदातिं सगेजं गजस्थः ।

धन्वी धनुष्मन्तमथो जगाम स्पर्धाप्रवृद्धे प्रवलेऽन्न युद्धे ॥३०४॥

इत्थं रणेऽस्मिन् रिपुमल्लयोधैः क्रोषोद्धतैर्वरिगणोऽगणोऽपि ।

व्यावर्तितः शैबलिनीजलीधो वृद्धोपि चार्धेरिव दुस्तरङ्गैः ॥३०५॥

सैन्यं सदैन्यं स निजं निरीक्ष्य महेन्द्रराजोऽभिरिपूनिर्धाय ।

मत्वा तमप्युत्थितमत्र कालवक्त्रस्तमागाद् रिपुमल्लपुत्रः ॥३०६॥

शरैः शरान् दक्षतया श्रियन्तौ खड्गेन खड्गं परिव्रण्डयन्तौ ।

परस्परं युद्धमरं चिरं तौ प्रचक्रतुर्विश्वमनो हरन्तौ ॥३०७॥

(एते महेन्द्रराजः-) स मल्लवत्कुलमुजोऽतिर्धियाद् महेन्द्रराजं च रणे गृहीत्वा ।

कूर्ममाण्डवत्रिपुरभूमिपीठे मास्फोटयत्कालमुखोऽतिकालः ॥३०८॥

१ रषाणेही । २ अश्वारोहिणम् । ३ गजारोहिणम् । ४ धनुर्धरः । ५ गणनं गणः-संख्या-असंख्यः-अगणः । ६ इयाय । ७ कूर्ममाण्डव-कोष्ठ ।

महेन्द्रराजं निहतं निशग्न्य स पद्मभूपोऽथ सुमोच घाणम् ।
काण्ठेन विद्धः किल तेन कालोऽकाण्डेऽपि जातः सकलोऽपि नीलः ॥३०॥

(एतौ गतः सम्पुणः—) विषेण विद्धं तमवेक्ष्य कालमुखं गतं कालमुखं ज्वनं ।
कुन्धो दधावे मणिचूलवीरः शस्त्रैस्तथाऽस्त्रीः सहितोऽहितं तम् ॥३१०॥

स पद्मभूपोऽथ सुमोच घाणं तमोभृतं विश्वमतो पशूष ।
शरं स धीरस्तु विमुच्य भाणुं-शतैररेः सैन्यमतापयच्च ॥३११॥

(एतौ गतः—) मुखत्वा शरं पचन्तपो हिमेन प्रकम्पयामास तनूं रिपूणाम् ।
धीरस्तदैवाऽग्निशरेण भस्मीचकार पद्मं सविकारचित्तम् ॥३१२॥

निहत्य पद्मं मणिचूलवीरश्चाल पावद् विकारालमूर्तिः ।
रत्नच्वजेनाऽऽशु शरेण तावत् त्रिशद्गजेन्द्रः सहितो हतोऽयम् ॥३१३॥

(एतौ मणिचूलवीरः—) चन्द्रावतंसो मणिचूलवीरं हतं त्रिलोक्याऽनवलोक्यैर्यरूपः ।
रत्नध्वजं तत्र महाभुजं तं योधः स्फुरत्क्रोधयुतो रुरोध ॥३१४॥

चन्द्रावतंसोऽथ शरद्वयेन चिच्छेद कर्णौ युगपत् तवीर्यौ ।
उवाच रत्नध्वजमेव गच्छ जीव स्वकीत्यै हि भयाऽसि मुक्तः ॥३१५॥

सटोपक्रोपः स्फुटहेटकैः खड्गेन युक्तः स हयं विमुच्य ।
यावद् दधावेऽथ तदाऽसिमस्य चन्द्रावतंसः शकलीचकार ॥३१६॥

१ अतामवेऽपि । २ नीलः—रत्नाद्विहः—मुक्तः । ३ कालमुखं मरणम् । ४ अहितः शत्रुः । ५ किरणशतैः । एतत् शरं तापकम् । ६ एतद् अक्ष
विषयम् । ७ एतत् शरं शरकम्—भूयन्ते हि महाभाले अग्न्यस्त्रादीनि शस्त्राणि । ८ दुर्भूष्यत्वेन न द्रष्टुं शक्यं रूपं यस्य । ९ खण्डं चकार ।

रत्नध्वजोऽसौ तरवारिहीन-हस्तोऽप्युपान्ते समुपेत्य तत्र ।

चन्द्रावतसं गगनेऽतिदूरं चिक्षेप साक्षेपमुजो जवेन ॥३१७॥

रत्नध्वजभाटभिरुन्निपवतैः क्षणं पृथ्वतैः स तु लेखितः खे ।

आविष्टचित्तो मणिवूलपुत्रोऽघाविष्ट तं शत्रुमथो निहतुम् ॥३१८॥

(निहतो लक्ष्मणः—) रत्नध्वजं तं च निहत्य शक्याः सोऽघातयत् तत्सहजान् स्ववीरैः ।

रणं जगाहे रिपुमह्युर्ब्रह्मप्रायुधतैः सुभट्युतोऽयम् ॥३१९॥

ततः सुतं स्वाङ्गजपञ्चशतया युतं हतं धूमन्वपो निशान्य ।

सुरेन्द्रदत्तादिनरेन्द्रयुक्तश्चालः कालप्रतिमो रिपूणाम् ॥३२०॥ ततश्च—

चलतं चलतं सर्वे सत्त्वरं श्रो नरेन्द्राः । दृष्टं द्रलत मा मा भो भयाः ! शुद्धबंशाः ।।

हत हत मरिष्टुन्दं सर्वमेवाऽयुनेति प्रवदति चलितेऽस्मिन् बुधुभे शत्रुपक्षः ॥३२१॥

गजे रथास्तैस्तुरगा अमीभिः पदास्यो व्याकुलिता निपेतुः ।

अतश्च धूमध्वजपञ्चवर्ति-वीरैः शरान्धं तमसं चितेने ॥३२२॥

प्रभंडयमानं रिपुभिः श्वसेन्यैः सर्वं विलोक्याऽमरशेखरोऽसौ ।

उत्तालफालप्रवर्णाश्वसंस्यश्चाल सुक्षाप्यभटान् समभ्रान् ॥३२३॥

अनेकवीरैः सहितं तमेक-चित्तं विलोक्याऽमरशेखरं ते ।

तस्युर्न युधे रिपवो मनस्ये श्रीवीरराजे हि यथा तर्भासि ॥३२४॥

पुमपञ्चोऽधामरशेखरं तं गजस्थितो वीक्ष्य तुरंगमरथम् ।
स्वयं स शिआय हयं यतोऽत्र क्षत्रप्रतापैव चलन्ति धीराः ॥३२६॥

मंटयु तत्राऽमरशेखरस्य पुरोऽप्यऽतिष्ठत्यु स धूमकेतुः ।
संसर्गरः संगरेहेतवेऽग्राह स्यादुमिष्टे हि तदा बलिष्ठः ॥३२६॥
अत्राणि शस्त्राणि समागतानि स्वहेलया ताववहेलयन्ती ।
न प्रापतुः पारमरं सतृण्ण(ब्रह्मव्य-ब्रह्मव्याविब. संभवस्ये ॥३२७॥

(ममत्र मूर्याम् भ्रमरोपगः—) उद्विग्नचित्तोऽथ सं धूमकेतुं बुक्त्वा हयं तं गदया जघान ।
तुरंगयुक्तोऽमरशेखरस्तद् ममल भूभ्यामिह जानुमानः ॥३२८॥

ततोऽनुग्रह क्षणमेव मूर्छां पादौ समाकृष्य पुनः सञ्चितः ।
तदा गदामात्मकरैः गृहीत्वाऽवचूर्णयामास शिरांसि शत्रोः ॥३२९॥
यावन्ति लण्डानि कुमारराजश्चकार शत्रोः शिरसां रयेण ।
तावन्ति वर्यन्ति शरावलीभिर्जाताभि रूपानि तु धूमकेतोः ॥३३०॥

तदा कुमारोऽपि बसन्तसेनस्तूणं गृहीत्वा धरणेन्द्रदत्तम् ।
शत्रोः शरीराणि शरैर्विनीलैर्विव्याध स व्याधवदेणवृन्दम् ॥३३१॥

अत्रान्तरे दूरगतः सुरेन्द्र-दत्तस्त्वजानंस्तनयं स्वकीयम् ।

१ गंगारत्नविषः । २ पुद्गलेश्वर । ३ संताप्य । ४ हरिणवृन्दम् ।

धूमध्वजे प्रीतियुतोऽष्टषष्टि-बाणजघानाऽमरशेखरं तम् ॥३३३॥

(त एव च सुपूर्णे—) अचिन्तिताऽऽयातशरप्रहारसुमूर्च्छं तन्नामरशेखरोऽथ ।

कुमारमुक्तैर्धरणेन्द्रबाणैर्धूमध्वजञ्चैकतनुर्ममार ॥३३३॥

४ संमूर्च्छितं वीक्ष्य निजं वयस्यं वसन्तसेनः परमेष्ठिमन्त्रम् ।

स्मृत्वाऽष्टपष्टिप्रसृतिप्रमाण-नीरेण तत्राऽभिविषेच शीघ्रम् ॥३३४॥

(गतसुपूर्णे—प्रणोऽमाद्येत्तः—) तेनाऽभिवेकेण कुमारदेहात्-शल्यानि निञ्चक्रमुरक्रमेण ।

ततः प्रसन्नोऽमरशेखरोऽयं क्षेत्रं निरीक्ष्येति दयार्द्रमूर्चे ॥३३५॥

हाहास्तिकं तारतरोमरावं हूं हूं हया ह्रुकृत्किण्ठकण्ठाः ।

हाहाहहा वीरवरा वरे(ही)ही नाथहीना विलपन्ति वधवः ॥३३६॥

हे हे रणोऽयं सकलोऽपि निन्धो धिग् यतो जीवगणो हतोऽथ ।

अहो महाद्वेषविशेष्येषु नरस्तु गच्छेन्नरकं हि येन ॥३३७॥ यतः—

जं न लहइ संमत्तं लहूण वि (०)

नवि तं कुणइ अमित्तो ।

सुहुं वि सुविराहित समत्थो वि (०)

तो बहुगुणनासाणं (०) ॥

यत्र लभते सम्यक्त्वं लब्ध्वाऽपि-

नाऽपि तत् करोति अग्नित्रः ।

सुष्टु अपि सुविराधयितुम् (!) समर्थोऽपि-

ततो बहुगुणनाशानाम् ॥

वमन्तमेनोऽथ जगाद देव । वाक्यैः सशोकैर्जनमानसानि ।
भिनत्सि, किञ्चित् तव काऽपि शक्तिः समस्ति तज्जीवय सर्वमेतत् ॥३३८॥

मातृपुत्रस्तवाऽन्यतुरंगमं स्वं पीतेन बाणेन घनं जघान ।
नीत्वा निपङ्गं सह पीतबाणं सजीवमेतं नृपसूँ रुरोह ॥३३९॥

(पृथग्र-पपत्रं गर्दसि म्ना शक्तिः-) सुवर्णवर्णैरमृताब्जबाणैः प्रविध्य हस्त्य-श्व-पंदातिसैन्यम् ।
तज्जीवयामास दयार्द्रचित्तः क्षेत्रेऽथ घूमध्वज-पद्मवर्जम् ॥३४०॥

पूमध्वजांश्चे स्तितबाणविद्धे न पीतबाणा विदधुः प्रवेशम् ।
स पद्मदेहस्य तु भस्मपुञ्जः कणं कणेनैव गतोऽग्रतोऽपि ॥३४१॥

(ऐम्पुत्राङ्गिणाय पानेन्द्रात्पत्न्या कृता शमरोपरेण-) आश्वययुक्ते स्तुवति प्रकामं नरेन्द्रवर्गेऽमरशेखरोऽथ ।
आराधयामास धरे(रणे)न्द्रदेवं कृत्वोपवासासत्रयमेकचित्तः ॥३४२॥

(आग्रे पाणेशः-) अथाऽम्बरे तं धरणेन्द्रदेवं विलोक्य भूमीशस्तुतो बभाषे ।
कृत्वा प्रसादं सुरराज ! घूमध्वजं तथोज्जीवय पद्मभूपम् ॥३४३॥

जगाद देवो ननु विस्मृतं किं मया तदाऽवादि तवाऽग्रतोऽपि ।
यद् भस्मरूपं मम बाणविद्धं विमुच्य जीविव्यति सर्वं एव ॥३४४॥

तवोपवासादिकसत्त्वतोऽहं तथाऽपि हृष्टोऽस्मि कुमार ! गाढम् ।

१ जीवा गुणः-योगी-भाषयाम् । २ नृपुत्रः ।

धर्मप्रकम्पोऽङ्गिषु सानुकम्पो यः स्यात् स धन्यो हि नरो धरायाम् ॥३४५॥

(धूमचक्र-पप्रयोः उत्तरकृत्यम्—) एवं गदित्वा धरणेन्द्रदेवे स्वस्थानयातेऽमरशेखरोऽयम् ।
ततस्तयोरुत्तरकृत्यकृत्यं प्रकारयामास विधेर्निर्वासाः ॥३४६॥

(गुन्द्रदत्तस्य स्वपुत्रेण यमागमः—) स्फुरत्प्रभावं सविवेकभावं निशम्य धूमध्वजशशुमेर्नमम् ।
आश्चर्यतोऽभ्येत्य सुरेन्द्रदत्तो यावच्च तावत् स्वसुतं ददर्श ॥३४७॥

सुरेन्द्रदत्तोऽपि सुतं समीक्ष्य विषादतः साश्रु जगद पाणिभिः ।

पूर्वं त्वया यः परिलाहितोऽसौ सुतो हतो हन्त हताश ! हस्त ! ॥३४८॥

(सुरेन्द्रदत्तस्य मूर्ध्नि—) यावत् कुमारो जनकं निरीक्ष्य सोत्कण्ठमुत्सिञ्चति तत्प्रणत्यै ।
सुरेन्द्रदत्तो नृपतिः स तावत् लुलोठ भ्रूपीठमकुण्ठमूर्ध्निः ॥३४९॥

कथं कथं मूर्ध्नि मे पिताऽयमित्युबवाचं नृपजं निरीक्ष्य ।
दृष्टः सुरेन्द्रं रिपुमह्यभ्रूपोऽप्यचीकरत् सज्जमथोपचारैः ॥३५०॥

शीतोपचारात् सुतदेहसंगात्रिजापराधंस्मरणात् सुरेन्द्रम् ।
यथाक्रमं स्वल्पगतोप्रमूर्धं दृष्ट्वा जनोऽस्थात् सकलाः सद्गुःखः ॥३५१॥

मोक्षप्ररोहः कथमस्य राज्ञो निवार्यतां चेति (चेत ?) मथो भिगन्थ ।
चिन्ताञ्चिताञ्चेतसि यावदस्थुस्तावन्वृषाः स्वे ददशुंमुनीन्द्रम् ॥३५२॥

(शर्माशक्तः गायः—) ऊर्ध्वं नरेन्द्रेषु विलोकयत्सु रत्नध्वजोऽस्त्युत्सुकवाचमूचे ।
अहो मदीयोऽत्र पितृव्य एष श्रीकीर्तिचन्द्रः समुपैति भाग्यात् ॥३५३॥
संगोज्य हस्तौ बद्धहयंतोऽथ सर्वेषु श्रेषु समुत्थितेषु ।

यतिश्चतुर्शनिधरो धरायामवातरत् तत्र तपःपवित्रः ॥३५४॥
क्षणात् कृते विस्तृतमण्डयेऽत्र सिंहासनेऽसौ निपसाद साधुः ।
अथो ययोक्तेन गुरुक्रमेण नेमुनरेन्द्रा मुनिराजमेनम् ॥३५५॥

इतः कुमारो जनकं स्वकीयं सुरेन्द्रदत्तं वृषमाह हर्षीत् ।
मात ! त्वमुत्थाय जवेन साधु-पादाभ्युजे किं न नमस्करोषि ॥३५६॥

इदं वचस्तस्य सुगासंयमं श्रुत्वा सधर्मः स सुरेन्द्रदत्तः ।
हित्वा रयाद् दुःखविषं मुनीन्द्रं नत्वा नरेशः समुपाधिवेश ॥३५७॥

एवं समप्रेऽपि नरेन्द्रवर्गे साम्यप्रविष्टे पुरतो निविष्टे ।
मृत्वोत्थिताः किं वयमत्र यूयं वेत्थं प्रषीरेषु मिथो वदत्सु ॥३५८॥

(शक्तिचन्द्रणा देवता—) वैराग्यधीतेषु समा-जनस्य साधुस्तदा मानस-भाजनेषु ।
परात्मनः पुष्टिकृतेऽथ ताप-शान्त्यै न्यघाच्छीतलगोरसें सः ॥३५९॥ तथाहि—

आयुः सदा बायुचलं नराणां वातोद्धताम्भोजवदङ्गमङ्ग ! ।
१ सुभाषणुपम । २ धर्मवद्विदः । ३ समतां प्राप्ते । ४ बाणीरसोऽपि गोरसः ।

पद्मस्थिताम्भःकणवत्त्वनित्या रामाभिषङ्गाश्चरमाः प्रसङ्गाः ॥३६०॥

दुष्प्राप्यमानुष्यतरीमवाप्य रजोभरैर्मृद्वजनस्तु दक्षः ।

सद्धर्मरत्नैर्भरतीह येभ्यो भङ्गेऽपि तस्या लभते महर्द्धिः ॥३६१॥

ऊर्ध्वं गते पुंसि रजःसमूहो यथाम्बुपुरात् प्रलयं प्रयाति ।

अनेहसा सा (सं) हियते तथाशु स्थितेऽपि जीवे कणशः शरीरम् ॥३६२॥

बिम्बं विचार्य त्वनिर्वायनाशं भोः ! पापकार्यं न ततोऽत्र कार्यम् ।

कृत्यं पुनर्निर्मलपुण्यकृत्यं यशो यतः स्याच्च वशोऽपि मोक्षः ॥३६३॥

धिष्णिग् भवं यत्र हि मान-लोभ-व्यामोहतो निर्मलबुद्धिलसैः ।

सुतेन तातो जनकेन पुत्रः प्रहण्यतेऽन्योऽन्यविवेकनाशात् ॥३६४॥ अन्यथ--

अधर्मराद् क्रोध-मदाश्वयुक्ते स्थितो जवाद् मोहरयेऽत्र यस्य ।

विशेत् पुरे तद्रजसां भरेण सोऽन्धो हि पश्येन्न गुरुञ्च देवान् ॥३६५॥

तस्माद् महापापमयं विहाय संसारवासं ननु भव्यजीवाः ।

श्रीजिनधर्मं सततं यतध्वं यतः स्फुरत्केवलमङ्गलं स्यात् ॥३६६॥

एवं सुनिर्ज्ञानघनः पवित्र-वाक्यामृतैर्भव्यमनःसरांसि ।

भृत्वा स यावद् विरराम तावद्दूचेऽथ तैरतल्लहरीच वाणी ॥३६७॥

१ गमा-की । २ तगि-नाः । ३ ललभृतायास्तस्य भ्रष्टेऽपि महर्द्धिर्भवति । ४ अवश्यं, नाप्सो यस्य सत् । ५ शरिरे नगरे वा । ६ मोहरणरजसांम् ।

मायांऽऽमाऽयोगतिसंगतं यद् विद्यातु कामा वयमय सद्यः ।
योगप्रदीपेन निधितितास्तद् विद्यो महद्भयो हि भवेद् महत्त्वम् ॥३६८॥

युक्तं प्रमो ! जीविकायकाय—व्यप्यायतो बुद्धृतपद्मग्नान् ।
समुद्धर त्वं चरणप्रहीणान् परोपकाराय सतां हि शक्तिः ॥३६९॥

सभाबभूवुरत्वेति सभाजनेऽस्मिन् मौनं अत्रिंते साधुरसौ वभाषे ।
याचञ्चमेवात्मसमाधिना भोः श्रीजैनधर्म विविधिप्रकारम् ॥३७०॥

(गुणवत्तो दीक्षितः—) सुब्रह्मयाऽश्रुणि सुरेन्द्रदत्तो जगाद नत्वा मुनिपादपद्मे ।
दीक्षाप्रदानेन सुतमहारप्रदं विशुद्धं कुरु मां यतीन्द्र ! ॥३७१॥

असारसंसारभवोमपाप-विपाकवैरूप्यमिति प्रणिन्य ।
श्रीजैनदीक्षां विनयावनम्रो जग्राह कुग्राहविमुक्तचित्तः ॥३७२॥

(धूमवर्जयः प्रसंगिताः—) इतश्च—धूमध्वजराजदारा वैराग्यतः पञ्चशतीमितास्ते ।
वैधन्यवैधुयंभरप्रणुना विमुच्य गेहं जगृहुर्व्रतानि ॥३७३॥

वसन्तसेनेन युतः कुमारः सियेधिपुंः स्वस्य पितुः पदाब्जे ।
व्रतं ययाचे व्रतितं प्रणम्य पुत्रा न कष्टं गणयन्ति भक्तैः ॥३७४॥

(अमरसेवाः प्रेरितः कीर्तित्वन्द्रेण आवाञ्छन्नाचरणे तपसि, एत च तद्विधियुतं पुस्तकम्—)

१ अष्टः पापम् । २ व्यप्यायो नाशः । ३ भावसहितम् । ४ माय । ५ सेवितुमिच्छुः ।

साधुर्भाषेऽमरशेखरं तं त्वङ्गोक्तमास्त्यति भो ! गरीयः ।

यदा भवेऽस्मिंश्च भवेविरक्तः आचाम्लचन्द्रं तु तदाऽऽचरेस्त्वम् ॥३७५॥
'आदिश्यतां तस्य विधिस्ततो मे' प्रोक्तेऽमुना साधुरवंगं विचार्य ।

आचाम्लचन्द्राचरणेन युक्तामिनां गृहाणाय सुपुस्तिकां तत् ॥३७६॥
तां पुस्तिकां सोऽमरशेखरस्य समर्प्य पाणौ मुनिकीर्तिचन्द्रः ।

जगाद भोस्तावदिमां मदीयां शिक्षां समाकर्णय सावधानः ॥३७७॥ तथाहि—
(कीर्तिचन्द्रस्य शिक्षा—) भक्तिं जितेन्द्रे सुदृढां दधीयाः सदा दयां जन्तुषु संदधीयाः ।

कीं षट्पुना— ? यथा प्रसीदन्ति सुराः समग्राः यथा विषीदन्ति नृबन्धुवर्गाः ।
यथा च न म्लायति कीर्तिबह्वी वृद्धो यथा ग्लायति नैब धर्मः ।

यथा न सीदन्ति गुरुपदेशा यथा निषीदन्ति तनौ गुणौघाः ॥३७९॥
राज्यं प्रकुर्वन्नपि खंभुर्गवंस्तथाऽऽयतेथाः सततं कुमार ! ॥३८०॥

ततश्च— (रिपुमहाराजार्दने श्रावकान् कृत्वा जगाम कीर्तिचन्द्रः—) मुनौ समौने रिपुमहाराजश्चन्द्रावतंसो मणिचूलवीरः ।
(नगरो जयन्ती—) गार्हस्थ्यधर्मं स निधाय तेषु साधुर्जंगामाय ततोऽन्यदेशे ।

१ त्वं भवे । २ उवाच । ३ सर्वम्-अल्पम् ।

विद्याधरेन्द्रास्तु मिथः स्ववैरं विमुच्य जगमुर्नगरीं जयन्तीम् ॥३८२॥
विद्याधराणां समरोहतानां स्यात् प्राणविश्राणनतोऽधिपोऽयम् ।

इत्थं मिथः प्रोच्य नृपाः समग्र-विद्याधरेशं विदधुः कुमारम् ॥३८३॥
(विद्याधरपतिवैभक्तिः—अमरोखरो लक्ष्मणपुरं प्रयाति—) विद्याधरेन्द्रा रियुमल्लसुह्या रत्नध्वजायास्तु सुभक्तचित्ताः ।
चक्रुर्ममोऽस्मै हि परोपकारः समृद्धिदश्चात्र परत्र लोके ॥३८४॥
वेताल्यशैले सकले तदैव श्रेणिद्वयस्याऽपि पुरेषु वेगात् ।

अज्ञाऽथ राज्ञोऽमरशेखरस्य प्रधोपयामासुरिति क्षितीशाः ॥३८५॥
स राजराजोऽमरशेखरोऽथ दिदेश तान् श्रीरियुमल्लसुह्यान् ।
रत्नध्वजं श्रीनृपधूमकेतोः पट्टेऽभिपिबन्तु नरेश्वरा भोः ! ॥३८६॥
प्रमाणमादेश इतीरयित्वा रत्नध्वजस्याऽथ महोत्सवान्ते ।

राज्याभियेकं विदधुर्हि सन्तः कुर्वन्ति शत्रौ विनते हितानि ॥३८७॥
स्मितोज्ज्वलां सोऽमरशेखरोऽथ स्नेहप्लुतां वाचमुवाच वाग्मी ।
लक्ष्मीपुरं प्रत्यधुना प्रयाणं ममानुमन्यध्वमतो नरेन्द्राः ! ॥३८८॥
ततश्च— प्रयाणढक्कास्वथ वादितास्तु माङ्गल्यतौर्येषु घनं नदत्तु ।
विमानरूढेषु च क्षेत्रेषु गायस्तु तारं वरकिन्तरेषु ॥३८९॥

लीलावती सा सुवधूविधूत-मदा सुदा तत्र तदा ननाम ॥४०४॥
पुत्रस्य नम्रस्य बधूयुतस्य तुष्टान्तराऽऽशीर्षचनं प्रदाय ।

सा चन्द्रलेखा, गुरु राजगोहं ददौ तदीन्नत्यकृते स्तुपायै ॥४०५॥
सखेचरैः भूमिचरैः समर्थैर्नतांष्ट्रिपद्मः सुकृतैकसम्य ।

चकार राज्यं सुचिरं सुनीतिप्राज्यं नरेन्द्रोऽमरशेखरोऽथ ॥४०६॥
अथाऽन्यदा पुत्रमुत्पेन पत्युश्चरित्रमाकर्ण्यं तपःपवित्रम् ।

सा चन्द्रलेखा वरपुस्तिकां तां संपूजयामास सुगन्धपुल्पैः ॥४०७॥
(त्रिदशप्रभा गुणः—) राज्ञी ततः श्रीत्रिदशप्रभाख्यानं गुरुन् प्रणन्तुं सहिता सखीभिः ।

तां पुस्तिकामात्मकरे गृहीत्वा तपोविधिं ज्ञातुमना जगाम ॥४०८॥
(गुह्यस्मरणशेखरजनन्ये चन्द्रलेखे वै आचान्दचन्द्रस्य विधिर्दिशितः—) प्रगम्य तस्यां पुरतः स्थितायां तां पुस्तिकां ते शुरवो गृहीत्वा ।

“ प्रकामं कार्तिके मासि शुक्लायां प्रतिपत्तौ । आचाम्लचन्द्रस्य विधिं समग्रां प्रवाचयांचक्रुरवकचित्ताः ॥४०९॥ तथाहि—
एवं चतुर्दशीं यावदाचाम्लानि नित्यशः । उपवासं पूर्णिमास्यां कुर्यात् पूजां त्रिधा सदा ॥४१॥

दिनेष्वेवं तपः कुर्यात् कायोत्सर्गं तु रात्रिषु । चन्द्रोदयास्तमानं हि चन्द्रसन्मुखलोचनः ॥४१२॥
कायोत्सर्गं प्रतिनिशं वर्धमाने घटीद्वये । स्मरन् पञ्चनमस्कारं जिनं चन्द्रे निवेशयेत् ॥४१३॥

द्वादशस्यपि पक्षेषु शुक्लेष्वेवं तपश्चरेत् । प्रतिपत्सु तु कृष्णसु विधिवत् पारणानि च ॥४१४॥
 विधिश्चाप्यम्— पारणे मुनये शुद्धमन्नं पात्रं विशुद्धिमत् । दत्त्वंकैकः यथाशक्त्या ततो मुञ्जीत भावनात् ॥
 आवदयकं च पूजां च कृष्णपक्षेषु त्रिलशः । कुर्वन् सरसमदनीयात् यथेष्टं द्रुष्टतोच्छ्रितः ॥४१६॥
 अथाऽस्योद्यापनविधिः— श्रीवीतरागमूर्तीनां शतं सप्ततिसंयुतम् । विधाय विधिना रम्यं प्रतिष्ठाप्यं शुभे दिने
 पुरस्तासां तु मूर्तीनां तत्संख्यैर्मादिकैर्भृतम् । स्थालं संदौकयेदेतत्संख्यानि तिलकानि च ॥४१८॥
 उद्यापनविधिरेवमश्विनीपूर्णिमादिने । प्रतिपत्तियौ च कृष्णे पारणं विधिना चरेत् ॥४१९॥
 विधिश्चाथ— श्रावकाः श्राविकाश्चैव जितधर्मपरायणाः । भोजनीया महात्मकस्या सप्तविंशतिसंमिताः ॥
 सप्ततिशतसंख्याश्च जेतसिद्धान्तपुस्तिकाः । गुरुभ्यो हि प्रदातव्या ज्ञानस्याऽवासिद्देतवे ॥४२१॥
 इदमाचाम्लचन्द्राख्यमित्युद्यापनभूयितम् । यः कुर्यात् स भवेद् मुक्तस्तृतीयेऽत्र भवेऽथवा ॥४२२॥
 एवमाचाम्लचन्द्रस्य विधिस्तीर्थकरोदितः । उद्धृतः कीर्तिचन्द्रेण धर्मिणासुपकारकः ॥४२३॥

। इत्याचाम्लचन्द्रतपोविधिः संपूर्णः ।

ते वाचयित्वेति सुपुस्तिकां तां संमीलयामासुरथाऽऽशु राज्ञी ।

प्रोचे प्रमो ! मेऽद्य कुरु प्रसादमाचाम्लचन्द्रस्य समर्पणेन ॥४२४॥

(चन्द्रलेख्या आत्वं तव तपः—) विज्ञाय ह्यपि त्रिद(दि)शप्रभाख्यैः सूरेश्वरैर्दिव्यसुगन्धचूर्णैः ।

निचिक्षिपेऽस्याः शिरसि प्रहृष्टैराचाम्लचन्द्रस्य विधानहेतोः ॥४२५॥

सा चन्द्रलेखा स्वगुरुन् प्रणम्य गत्वा निजं राजगृहं प्रमोदात् ।

निवेद्य पुत्रामरशेखराग्रे क्रमात् तपस्तद्विधिचचकार ॥४२६॥
 (अमरशेखरो जिनेन्द्रगृह्णाणि प्रारम्भयामास—) स्वो मातरं वीक्ष्य तपश्चरन्तीं भक्तो जनन्यां सुकृतैकर्यारः ।

प्रारम्भयामास तपो जिनेन्द्र—गृह्णाणि संसलधिकं शतं सः ।४२७॥
 (वैशाखे प्रतिष्ठा, आश्विने च तपउद्यापनाम्—) वैशाखमासे विधिना सुलग्ने ततः प्रतिष्ठाप्य जिनेन्द्रमूर्तिः ।

उद्यापनं चाश्विनपूर्णिमास्यामहौकयत् तत्तपसि प्रपूर्णं ॥४२८॥
 (वर्तिचन्द्रगतेपणा—) तदा नरेन्द्रो मणिचूलवीरं पमच्छ किं क्वापि स कीर्त्तिचन्द्रः ।

नमस्कृतोऽभूद् भयता मुनीन्द्रः प्रवृत्तिमेनां कथय द्रुतं मे ॥४२९॥
 (अमरप्रभायां पुरि कीर्त्तिचन्द्रः श्रीश्रीमनन्दनजिनपोषे—) वीरोऽयदंद् देव ! मया नतोऽभूत् श्रीकीर्त्तिचन्द्रः स सुखेन्द्रदत्तः
 चन्द्रप्रभायां पुरि संस्थितस्य जिनस्य पार्श्वे ह्यभिनन्दनस्य ॥४३०॥

भुरवेति राजा बरपुस्तकानि बिलेखितानि स्वयमेव नीत्वा ।

विमानरूढः सहितो जनन्या चचाल विद्याधरनाथयुक्तः ॥४३१॥

(('सोऽपि' यतिभ्यः श्रुतं पुस्तकानि—) चन्द्रप्रभां सोऽथ पुरीसुरेय नरदा जिनं द्रग्-अभिनन्दनं ह्यम् ।

सुमक्तचित्तो विनयोवर्नम्रो ददौ यातायः श्रुतपुस्तकानि ॥४३२॥

पुत्रं निजं देव-नरेन्द्रदृष्ट्वा संस्तूयमानं पुरतो निरीदय ।

सा चन्द्रलेखा जिनमनमक्षि-युगेन पीत्वा नितरां निदधौ ॥४३३॥

तथाहि— नमस्कृतः श्रीभविमनन्दनो यद् दत्तो यतिभ्योऽथ च पुस्तकौबः ।

उद्यापनं यद् रुचिरं प्रपूर्णं फलं तपःकल्पतरोस्तदेतत् ॥४३४॥
 (चन्द्रलेखा कैवलज्ञानं प्राप-) इत्यद्भुतं निर्मलधर्मभावाद् महासती व्रस्तसमस्तपपा ।

आलोकलोकप्रविलोकदीप्त-दीपप्रभं प्राप महो महोचम् ॥४३५॥
 ततो भक्तौ केवलिसंसर्दोऽन्तर्विलोक्य राजा जननीं स्वकीयाम् ।

तीर्थकरं श्रीअभिनन्दनाख्यं पप्रच्छ माता किमिह स्थितेति ? ॥४३६॥
 ततश्च- (अमरशेखरो विलक्त-) जिनस्य वाक्यादभिनन्दनस्य तां देवलज्ञानयुतामवेरय ।

स राजराजोऽमरशेखरोऽथ भवे विरक्तः सच्चिदानुवाच ॥४३७॥
 हृहो ! अर्माह्यां ! मम राजयमेतत् सोमस्य दुब्रस्य समर्पणीयम् ।

अन्यस्य वा न्यायवतोऽपि कस्य, देव्यामि यस्मादथ जैनदीक्षाम् ॥४३८॥
 (कौटिल्येण दक्षितः-) आदेशतः श्रीअभिनन्दनस्य श्रीकीर्तिचन्द्रोऽथ गणाधिनाथः ।
 वसन्तसेनेन युतं तदैव तं दीक्षयामास नराधिराजम् ॥४३९॥

राजपरिपोऽभ्युत्थमं एवं विगाह्य सिद्धान्तपयोधिमध्यम् ।

आचार्यम्लचन्द्रं व्रतरत्नशुभैश्चकार मोक्षत्रियं संगमेच्छुः ॥४४०॥
 (वसन्तसेनोऽपि श्रमणः-) आचार्यम्लचन्द्रं चरतरततोऽस्य वसन्तसेनो विदधेऽथ सेवाम् ।

यतोऽन्तरङ्गं विनयाख्यमेव व्रतं हि सिद्धाः तविदो वदन्ति ॥४४१॥

(अमरशेखरध्यानम्-) साधुस्ततोऽसौ निशि पूर्णिमायाम् ध्यायन् शशाङ्के जिनमूर्ध्वनेत्रः ।

तस्थावतिस्वच्छमनाः स्वकायो-त्सर्गं मायो विहृत एव रात्रौ ॥४४२॥

इत्यर्थ— (अमरानां ननुमाजगाम चन्द्रदेवः—) चन्द्रावतंसाख्यविमानसंस्थश्चन्द्राभिधानो ग्रहंमण्डलेन्द्रः ।

निजावधिज्ञानमथो पृथिव्या प्रयोजयामास तदैव रात्रौ ॥४४३॥
स चन्द्रदेवोऽमरशेखराख्यं ध्यानस्थितं राजसुनिं निरीक्ष्य ।

विहाय वेगेन निजं विमान-त्रेनं नमस्कृत्वुंमिहऽऽजगाम ॥४४४॥
जाते प्रभातेऽथ महासुनीन्द्रो ध्यानं स संपूर्य चचाल घावत् ।

चन्द्राख्यदेवो मुनिमेतमेतः-प्रगाशदेतोः प्रगनाम तावत् ॥४४५॥
नत्वा स चन्द्रो मुनिराजमूचे प्रभो ! कृतार्थोऽस्मि तवाऽद्य दृष्ट्या ।

ततः प्रसादं कुरु मे निजेन केनाऽपि धर्मेण सुवाचिकेन ॥४४६॥
जचे सुनीन्द्रोऽमरशेखरोऽथ कार्येण केनाऽपि यथा न दृष्टिः ।

क्षिप्ता सुरेन्द्र ! त्वयि कितु कायो-त्सर्गं विधिर्ह्यथ जितोयद्विष्टः ॥४४७॥
तथापि— जिनेश्वरं श्रीअभिनन्दनाख्यं नमस्कुरु स्वं कुरु भो ! कृतार्थम् ।

एवं गदित्वा चलिते सुनीन्द्रे स चन्द्रदेवोऽप्यचलत् सहैव ॥४४८॥
तं वीतरागं स मुनिः प्रगम्य पपच्छ चन्द्रेऽत्र तदा निविष्टे ।

भवत्प्रसादेन विभो ! ममाद्य पभूव पूर्णं व्रतरत्नमेतत् ॥४४९॥

(अग्निन्दनं. प्रति अमारोखत्स्य प्रथः—) ममपुरद्यापि कियत् समस्ति भव्योऽस्म्यऽभव्योऽप्यथ दूरभव्यः
निगद्यतामद्य मधि. प्रसद्य. सबश्च संदेहगणं विभिन्दिद्ध ॥४५०॥

(जिनस्य उत्तरम्—) जिनोऽवदत् भो ! दिवसान् दशैवा-ऽवशिष्यते ते खलु जीवितव्यम् ।
भवे द्वितीये भरतस्य मध्ये शत्रुशयाद्रौ भवितैव मोक्षः ॥४५१॥

(अमारोखरेण पृष्टीतमनशनम्—) इत्थं निशम्याऽमरशेखरोऽयं जिनेन्द्रपादौ प्रणयात् प्रणम्य ।
जग्राह तत्राऽनशनं सुनीशोऽनीशो भवे स्यातुमघौघघोरे ॥४५२॥

चिनश्चरं विश्वमथो निरीक्ष्य विलोक्य सिद्धं च तथा स्वभावम् ।

वसन्तसेनोऽपि जिनं प्रणम्य संन्यांसविन्यासमसौ ययाचे ॥४५३॥

स्वामी पभापेऽथ वसन्तसेनं महासुने ! द्वादश वत्सराणि ।

व्रतं प्रपाल्य प्रथमे च कल्पे गन्तासि तद् माऽनशनं ग्रहीस्त्वम् ॥४५४॥

(श्रीअभिभन्दनजिनादुमत्या चन्द्रविमाने चन्द्रेण सह आख्या अमारोखर-वसन्तसेनो भ्रमणौ तीर्थाणि वन्दितुं उत्पत्तुः—)

प्रभुं प्रणम्याऽथ स चन्द्रदेवो व्यजिज्ञपन्नाथ ! सुनी इमौ तत् ।

प्रस्थाप्यतां शाश्वततीर्थनाथमूर्तीः प्रणन्तुं हि मया सहाऽद्य ॥४५५॥

चन्द्रोऽथ लब्ध्वाऽनुमतं जिनस्य चिकृत्य शीघ्रं रुचिरं विमानम् ।

वसन्तसेना-ऽमरशेखराख्यौ विपृह्य स व्योम्नि ययी जवेन ॥४५६॥

१ 'अनशनम्' इति प्रकरणतो गम्यते ।

(ज्योतिष्क-चन्द्र-लोकगतजिनविम्बवन्दनम्—) ज्योतिष्कलोके निखिलेऽपि नित्य—मृतनिमस्कार्यं मुनीश्वरौ तौ ।
ततो विमाने स तु शाश्वते स्वे प्रवेशयामास शशाङ्कदेवः ॥४६७॥
निजे विमानेऽथ जिनेन्द्रमूर्तीः संबन्दयामास सुरो मुनीशौ ।

सिंहासने स्वे विनिविश्य चैतौ नत्वा पुरस्ताद् निपसाद हर्षात् ॥४६८॥
पुरो निविष्टेऽथ सुरोत्तमेऽस्मिन् वाचंयमेन्द्रोऽमरशेखरोऽयम् ।

ददौ तदौचित्ययुतं नितान्तं धर्मोपदेशं शुभभाववृद्धये ॥४६९॥
तथाहि— (मुनिभ्यां मत आमारः सुराजस्य—) साहाय्यतस्ते सुरराज ! जैन-तीर्थानि नित्यानि नमस्कृतानि ।

ततोऽस्मदीये हृदये समाधिर्बभूव पुण्यैकनिधिर्भवांश्च ॥४७०॥
यतः— सहाय्याद् यस्य सर्वो गुरुजनक-जनन्यादिवर्गोऽतिपूज्यो ।

नत्वा तीर्थानि हर्षाद्गुरुसुकृतसुधास्वादतृप्तान्तरात्मा ।
प्रक्षीणानन्तपापः सविधशिवसुखो जायते विष्टेऽस्मिन् ।

धन्योऽसौ पुण्यभागं बहुमिह लभते सर्वसंघस्य तस्य ॥४६१॥
तथाच— अनया यात्रया जातः-संन्यासो निर्मलो मम ।

देहकण्ठं यतः शुद्ध-भावतः स्यात् फलेग्रहि ॥४६२॥
अन्यच्च— (अमणयोद्धरेण सह संलापः—) तथा कथय भो ! देव ! विमानं ते महाप्रभम् ।

उदिते च दिनाधीशे दृश्यते निष्प्रभं कथम् ? ॥४६३॥
जगाद देवो मुनिचक्रवर्तिन् ! स्यान्निष्प्रभं मे न विमानमेतत् ।

तेजोऽस्य शीतं रवितीव्रभासा विहन्यते हि प्रशमः क्रुधेव ॥४६४॥
 यौष्माकमूर्ध्नि स्थितमेतदस्ति छत्रं मदीयं सितशीतकान्ति ।

अस्य प्रभा सूर्यरूचाऽपि नैव प्रहन्यते साधुहृदि क्षमेव ॥४६५॥
 छत्रं तदेतच्च ममाऽभियोगिदेवा भवन्मूर्ध्नि विभो ! धरन्तु ।

सर्वेषु वस्तुष्वपि निःशृहाणां गुष्माकमेपा मम भक्तिरस्तु ॥४६६॥ :
 ऊचे मुनिर्देव ! सुनीश्वराणां सितातपत्रेण भवेन्न कार्यम् ।

वाण्याऽनया त्वं गुरुभक्तिभजा गुण्याधिकोऽभूरधुना सुरेन्द्रः ॥४६७॥
 चन्द्रो बभापे भगवन् ! द्वितीयभवेऽहमेतद् विमलातपत्रम् ।

मस्थापयिष्यामि भञ्छरीर-छायाकृते कौतुकहेतवे च ॥४६८॥
 (विमानेन वन्दित्वा तीर्थानि आगतो मुनी-) इत्थं गदित्वाऽथ मुनी प्रणम्य विमानमारोप्य स चन्द्रदेवः ।

गत्वा मुदा श्रीअभिनन्दनस्य पार्श्वं विमुच्ययाशु पुनर्जगाम ॥४६९॥
 (अमरवोहरजीवः शयं लक्ष्मीधरः-) ततो निजायुः परिपाल्य श्रेयं समाधिना मृत्युमवाप साधुः ।

बभूव चम्येशमहेन्द्रपुत्रो लक्ष्मीधरोऽयं हि स एव जीवः ॥४७०॥
 महेन्द्रभूपेऽथ दिवं प्रयाते लक्ष्मीधरः प्राप यदेव राज्यम् ।

पूर्वप्रपन्नं तु तदा स चन्द्रः मस्थापयामास तदातपत्रम् ॥४७१॥
 इतश्च- (वसन्तवेभो देवो जातो मुचकुन्द-नाम्ना-) पवित्रचारित्ररतः क्रमेण संपूरितायुः स वसन्तसेनः ।

विपद्य सौधर्मसुरेन्द्रलोके बभूव देवो मुचकुन्दनामा ॥४७२॥

तथाहि— (शत्रुजयमाहात्म्यम्—)

जाहसं सितुंजे चउत्थं चित्ताण्डिए आसि ।

पूओषरणकरणुज्जमेण पावेह छट्ठफलं ॥५०३॥

पये वचंतो वि ह्नु तिगरणसुद्धो अ अट्ठमं भत्तं ।

मग्गे जिणविवाहं वंदंतो पावए दसमं ॥५०४॥

वंभवयं धरंतो एगासी विविहभावणमईओ ।

कमसो दुवालसं पक्खलमणमेगगचित्तो य ॥५०५॥

पव्वयदंसणपूयणकरणे य मासियं हरिसवसओ ।

तलजागरणे पामह छम्मासियं चांजामेण ॥५०६॥

जो वंदिज्जइ सतुंजं पन्नरसि-ऽट्ठमि-चउइसीसुं च ।

दुत्ति वि पक्खाण फलं सो होइ परत्तसंसारी ॥५०७॥

दारिदं दोहगं कुमरणदासत्त-मरण-रोगाहं ।

सि तुंजरायस विवाण द्ढावणेपूयेने ह्नु हवंति ॥५०८॥

सट्ठाणे वि विंदसे सितुंजे वंदिए पसमरसमाए ।

स्वस्थानेऽपि विदेशे शत्रुजये वन्दिते प्रशमरसमये ।

पास्यामि शत्रुजये चतुर्थं चिन्तनादिके आसीत् ।

पूजोपकरणकरणोद्यमेन प्राप्नोति पष्ठफलम् ॥५०३॥

पथि व्रजन् अपि खलु त्रिकरणशुद्धिश्च अष्टमं भक्तम् ।

मार्गं जिनविद्धानि वन्दमानः प्राप्नोति दशमम् ॥५०४॥

व्रह्मव्रतं धरन् एकाशी विविधभावनामयः ।

क्रमशो द्वादशं पक्षमणमेकाग्रचित्तश्च ॥५०५॥

पर्वतदर्शनपूजनकरणे च मासिकं हर्षवशतः ।

तलजागरणे प्राप्नोति पण्मासिकंचतुर्यामि ॥५०६॥

यो वन्दते शत्रुजयं पञ्चदशी अष्टमी-चतुर्दशीषु च ।

द्वयोरपि पक्षयोः फलं स भवति परीत्तसंसारी ॥५०७॥

दारिद्र्यं दीर्भाग्यं कुमरणदा-सत्व-मरण-रोगाः ।

शत्रुजयपराजस्य विम्बानां स्थापने पूजनेन खलु भवन्ति

सट्ठाणे वि विंदसे सितुंजे विदेशे शत्रुजये वन्दिते प्रशमरसमये ।

१ एकमुपनासम् । २ उपवासद्वयम् । ३ उपवासप्रथमम् । ४ उपवासचतुष्टयम् । ५ एकवारं भोजनकारकम् । ६ उपवासपञ्चकम् । ७ पूर्णिमा-पुस्तके च पञ्चरत्निके । इति शाङ्खः ६ । प्राक्कतिः ? इति टीका ।

सो वि द्रु जत्ताहकलं विदेते य अदिदृष्टए लहइ ॥५०९॥ सोऽपि खलु यात्रादिफलं दृष्टे चादृष्टे लभते ॥५०९॥
संसारवासं परिदृष्ट्य तस्माद् गृहाण दीक्षां कुरु मोक्षवीक्षांम् ।

निधेहि तत्त्वे हृदयं स्वकीयं भो ! दुर्गतिद्वारमथो पिधेहि ॥५१०॥
माहात्म्यमित्थं विमलाचलस्य साधुर्गदित्वा विरराम यावत् ।

तावत् स देवा मृगवेप एव चन्द्रेण तेनैव सहाऽऽजगाम ॥५११॥
(चन्द्रो देवः—) श्रीपुण्डरीकं यतिनं प्रणम्य चन्द्रो बभाषे बहुभक्तियुक्तः ।

तवांहियुगं प्रणतं मया यत् ततो मदीयं महदय भाग्यम् ॥५१२॥
यतः— हृदा तदा चञ्चुरितं सुमार्गे पुण्यदुर्मैः पम्फुलितं तदाऽऽब्धैः ।

भवेत् तदाऽऽसासैदितैव मुक्तिर्षदा मुदा ननमितैः सुसाधुः ॥५१३॥
तथाच— अथ प्रभो ! जागरितं हि भाग्यैरथैव वृत्तं सकलैर्युगैर्घैः ।

अथैव देहं समसूत् सवर्गं ममात्मनस्त्वीदृशपुण्यदानात् ॥५१४॥
अत्र प्रस्तावे—(लक्ष्मीप्रवर्या—) लक्ष्मीप्ररः सोऽथ मुनिं बभाषे प्रभो ! व्यवस्थाप्य समग्रराज्यम् ।

उक्तैति याक्यं वृपतिः स चर्यां गतोऽप्रकम्पान्तरवृत्तिरेव ।
दीक्षां ग्रहीतुं पुनरागमिष्ये विलम्ब्यतां तावदिहैव पूज्यैः ॥५१५॥

व्रतोत्सवं चाऽस्य विधातुकामो सहेर्यतुस्तौ सुवकुन्द-चन्द्रौ ॥५१६॥

(आगतो लक्ष्मीधरप्रवोषाय

पूर्वमिषरूपो सुचकुन्दः—)

अथाऽन्यदाऽसौ सुचकुन्ददेवो ज्ञानादवेत्य स्वभवं पुरात्पंम् ।
मित्रं निजं चामरशोबराह्यं बुबोध लक्ष्मीधरसंज्ञमेव ॥४७३॥
स पूर्वमंश्रीवशतोऽतिमोहं चिभ्रंश्च लक्ष्मीधरभूमिनाथे ।

समेत्य चायं दृपवासासमध्ये देवो निशान्ते प्रकटो, वभूव ॥४७४॥
जाते निशान्ते परमेष्ठिमन्त्रं स्मत् जजागार दृपः स यावत् ।

तावत् पुरस्थं सुचकुन्ददेवं विलोक्य नत्वाऽऽह विक्रवरास्यः ॥४७५॥
(लक्ष्मीधर-सुचकुन्दयोर्बर्तिलिपः—) स्वर्गतिं कुतस्त्वं ननु कोऽसि देवः कस्मादकस्मात् प्रकटो वभूव ? ।

देवः स ऊचेऽस्मि वसन्तसेनस्तथाऽभवं पूर्वभवे वयस्यः ।
निगद्यतामद्य मयि प्रसद्य सद्यः प्रमोदाय समग्रमेतत् ॥४७६॥

राजाऽवदद् देव ! वसन्तसेन-नाग्नैव ततो ममत्वेन पुरातनेन सौधर्मकल्पाद् जर्वतः समेतः ॥४७७॥
तथाऽपि कृत्वाऽद्य मयि प्रसादं निवेद्यतां पूर्वभवप्रवृत्तम् ।

अहो ! अहं मोहसमूहमूढ ऊहे भवं न स्वमपीह पूर्वम् ॥४७८॥
भवाद्दशां दर्शनमत्र लोके मोघं नहि स्यादमरोत्तमानाम् ॥४७९॥

अथो बभाषे सुचकुन्द देवो राजन् ! यदा श्रीमुनिपुण्डरीकः ।

१ पुरातनम्-पुरातनं वा १.२ गृहे । ३ निशाया कान्ते-प्रमाते । ४ वेगतः । ५ विचारयामसे ।

अष्टापदाङ्घ्रिर्विमलाचलेन्द्रं गन्ता तदा ते नगरीसुरेता ॥४८०॥
ततश्च—श्रीपुण्डरीकं प्रणमस्यतस्ते नरेन्द्र ! बोधोत्तरणीयमेतत् ।

क्षयं गमिष्यत्यखिलं समस्त—पापेन सार्धं हि भवोद्भवेन ॥४८१॥
ज्ञानान्तराये प्रलयं प्रयाते सुखेन तस्य स्वभवं नरेन्द्र ! ।

लक्ष्मीधर ! एवं शृणुया यतोऽत्र तिष्ठन्त्यपाये सुगुरूपदेशाः ॥४८२॥
इतीरयित्वा विरतेऽथ देवे जगाद लक्ष्मीधरभूप एषः ।

श्रीपुण्डरीकागमनं सुरेन्द्र ! कृत्वा प्रसादं कथयेर्ममात्रे ॥४८३॥
तथेति सद्यः प्रतिपद्य वाक्यं तिरोवभूवाऽथ तदा स देवः ।

लक्ष्मीधरो भावधरो नितान्तं श्रुत्वेति नित्यं यतते स्म धर्मं ॥४८४॥
ततः सुरोऽयं सुचक्रुन्दनामा भवाद् वयस्यं निजमुद्धिर्धीर्षुः ।

विचिन्तयामास यदि प्रयामि स्वर्गं तदा विस्मरतीति कार्यम् ॥४८५॥
श्रीपुण्डरीकस्तु दिने चतुर्थं भूमीसिमामेप्यति साधुयुक्तः ।

स्थास्यामि तस्मात्तगरीवनान्तश्चारी तरो चम्पकनामनीह ॥४८६॥
इत्थं स्वचित्तेन विचिन्त्य देवस्तथावथो चम्पकशाखिशालाम् ।

परोपकाराय यतो महान्तो दत्तावधानाः सततं भवन्ति ॥४८७॥

१ शानावरणीयम् । २ उद्धारं कर्तुमिच्छुः ।

(लक्ष्मीधर-श्रीपुण्डरीकयोः समागमः—) अथो पथोऽनेन दिने चतुर्थे वयं समेता मृगवेप ! देव ! ।

अस्मत्प्रणामं मुचकुन्ददेवश्चक्रो तदा संनतचम्पकेन ॥४८८॥
कृत्वाऽऽग्रहं गाढतरं ततोऽस्मान्स्थापयद् भिन्नैर्विवोधहेताः ।

स्थितेऽद्विहास्मासु स एव देवः संपर्यं लक्ष्मीधरमानिनाय ॥४८९॥
भो मृगवेप ! तत्त्वं शृणु— आचाम्लचन्द्राद् सुदितः स चन्द्रश्चन्द्रात्पत्रं प्रददौ तदाऽऽस्ये, किं बहुना ?
पृष्टं त्वया यद् मृगवेप ! देव ! सर्वं तदस्माभिसिदं न्यवेदि ॥४९०॥
राजानं विलोक्य— भो ! भूप ! लक्ष्मीधर ! पूर्बजन्म विचिन्तय त्वं सकलं स्वकीयम् ।

इत्थं गदित्वा विरराम साधुः श्रीपुण्डरीकोऽस्यभिरामवाक्यः ॥४९१॥
(लक्ष्मीधरस्य जतिस्मरणम्—) लक्ष्मीधरः समग्रं विचिन्तयन्नकमना बभूव ।

देहेऽथ मूर्छांकुलिते स्वजातिं मस्मार स स्मारसेन हीनः ॥४९२॥
इतश्च— शीघ्रं मुचकुन्ददेवो मृत्वाऽथ दृश्यः किल चम्पकद्रैः ।

शीतोपचारैः प्रचुरैरेन्द्रं चकार चैतन्ययुतं तदैव ॥४९३॥
अथो मुनीन्द्रं मृगवेपदेवो नत्वा बभाषे भगवन् ! जवेन ।

तं चन्द्रमाहातुमहं ब्रजामि भूमीशुजे छत्रमिदं ददौ यः ॥४९४॥

१ पुस्तके तु 'बभोध' इति, स च पाठः अत्रवंस-वत्सकत्वात् सम्यधिगतोऽपि भवेत् । २ स्मारस्य अयं स्मारो एषः—तेन हीन इति ।

इत्थं गदित्वा मृगवेप एष तं चन्द्रमाकारयितुं जगाम ।

साधर्मिकं धर्मरता महान्तः प्रवर्तयन्त्येव हि धर्ममार्गं ॥४९५॥

अथाऽनन्तरम्— (लक्ष्मीधरप्रबोधः—) मूर्च्छाप्रणाशात् सकलः स भूत्वा श्रीपुण्डरीकं यतिनं प्रणम्य ।

संसारवैराग्यतरङ्गितात्मा लक्ष्मीधरो भूमिपतिर्बभावे ॥४९६॥
यौष्माकवाक्यैर्हि विभो ! पवित्रैर्ज्ञानोज्ज्वलैर्मैऽद्य तमो निरस्तम् ।

भवं ततोऽद्राक्षमहं च सम्यग्-दृष्टित्वयुक्तो मुनिराज ! जातः ॥४९७॥
किं बहूना !—श्रीजैनधर्मोच्चयशंकराद्यं पीतं त्वदीयं वचनाऽमृतं यत् ।

उन्मत्तभावं परिहाय विश्वं पश्यामि विश्वं च यथास्थितं तत् ॥४९८॥
तवोपदेशामृतकुण्डमध्ये स्नात्वा मनो मे विमलं बभूव ।

एवं वचस्तस्य मुनिर्निशम्य ज्ञात्वाऽवबोधोधावरणस्य शान्तिम् ।
भूयो रजःस्पर्शनिषेवणाय दीक्षाङ्गिकाङ्गीकरणात् प्रभो ! ते ॥४९९॥

ज्ञाञ्जयं सिद्धगिरिं युगादि-देवस्यवाक्यादयुना ब्रजाम ।
जगाद राजन् ! चिनयस्थचित्तो दीक्षां नय त्वं विनय स्वपापम् ॥५००॥

अनन्तसिद्धैः परिशुद्धमेनं गिरिं गिरा स्तोतुमलं न कोऽपि ।
श्रीकैवलज्ञानमहोऽपि तत्र संभावनीयं शुभभावतस्ते ॥५०१॥

तथापि सिद्धान्तवचोभिरेतत्-प्रभावमाकर्णय दत्तकर्णः ॥५०२॥

१ सचेतनः । २ दूरिकुरु । ३ अस्मापुरुष-पथमीवहुवचनम् ।

तथाहि— (शंभुंजयमाहात्म्यम्—)

जाहसं सितुंजे चउत्थं चित्ताईए आसि । यास्यामि शंभुंजये चतुर्थं चिन्तनादिके आसीत् ।
 पूओषगरणकरणुज्जमेण पावेह छदठफलं ॥५०३॥ पूजोपकरणकरणोद्यमेन प्राप्नोति पष्ठफलम् ॥५०३॥
 पंये वचंतो वि ह्रु तिगरणसुद्धो अ अदठमं भत्तं । पथि व्रजन् अपि खलु त्रिकरणशुद्धिश्च अष्टमं भक्तम् ।
 मग्गे जिणविंवाई वंदंतो पावए दसमं ॥५०४॥ मार्गे जिनिविम्बानि वन्दमानः प्राप्नोति दशमं ॥५०४॥
 वंभवयं घरंतो एगासी विविहभावणमईओ । ब्रह्मव्रतं धरन् एकाशी विविधभावनामयः ।
 कमसो दुवालसं पक्खक्खमणेगगचित्तो य ॥५०५॥ क्रमशो द्वार्वशं पक्षक्षमणमेकाग्रचित्तश्च ॥५०५॥
 पव्वयदंसणपूयणकरणे य मासियं हरिसवसओ । पर्वतदर्शनपूजनकरणे च मासिकं हर्षवशतः ।
 तलजागरणे पामइ छग्मासियं चांउजामेण ॥५०६॥ तलजागरणे प्राप्नोति पण्मासिकंचतुर्यमिण ॥५०६॥
 जो वंदिज्जइ सतुंजं पन्नरसि-ऽदठमि-चउइसीसुं च । यो वन्दते शंभुंजयं पञ्चदशी अष्टमी-चतुर्दशीषु च ।
 इत्थि वि पक्खाण फलं सो होइ परत्तसंसारी ॥५०७॥ द्वयोरपि पक्षयोः फलं स भवति परीत्तसंसारी ॥५०७॥
 गरिदं दोहगं कुमरणदासत्त-मरण-रोगाहं । दारिद्र्यं दीर्भाग्यं कुमरणदा-सत्व-मरण-रोगाः ।
 से तुंजरायस बिबाण दठावणेपूयणेन ह्रु हवंति ॥५०८॥ शंभुंजयराजस्य विम्बानां स्थापने पूजनेन खलु भवन्ति
 दठाणे वि विदेसे सितुंजे वंदिएं पसंमरसमाए । स्वस्थानेऽपि विदेशे शंभुंजये वन्दिते प्रशामरसमये ।

१ एकमुपवासम् । २ उपवासद्वयम् । ३ उपवासत्रयम् । ४ उपवासचतुष्टयम् । ५ एकवारं भोजनकारकम् । ६ उपवासपत्रकम् । ७ पूर्णमा-पुस्तके व
 श्वार श्लोके । इति भागः ८ । आर्कषि । एवै कौटः ।

सो वि द्रु जत्ताइफलं विदेते य अदिद्रुए लहइ ॥५०९॥ सोऽपि खलु यात्रादिफलं दृष्टे चादृष्टे लभते ॥५०९॥
संसारबाधं परिहृत्य तस्माद् गृहाण दीक्षां कुरु मोक्षवीक्षां ।

निषेहि तत्त्वे हृदयं स्वकीयं भो ! दुर्गतिद्वारमथो विषेहि ॥५१०॥
माहात्म्यमित्थं विमलाचलस्य साधुर्गदित्वा विरराम यावत् ।

तावत् स देवो मृगवेप एव चन्द्रेण तेनैव सहाऽऽजगाम ॥५११॥
(च्यो ३९ः--) श्रीपुण्डरीकं यतिनं प्रणम्य चन्द्रो बभौ भक्तियुक्तः ।

तवांद्दियुगं प्रणतं मया पत् ततो मदीयं महदथ भाग्यम् ॥५१२॥
पतः- ह्रवा तदा चञ्चुरितं सुमार्गं पुण्यदुर्मैः पम्फुलितं तदाऽऽब्धैः ।

भवेत् तदाऽऽसासंवेतैव मुक्तिर्यदा मुदा नंमितिः सुसाधुः ॥५१३॥
तथाच- अथ प्रभो ! जागरितं हि भाग्यैरथैव वृत्तं सकलैर्गुणैर्धैः ।

अथैव देहं समभूत् सर्वां ममात्मनस्त्वीदृशपुण्यदानात् ॥५१४॥
अत्र प्रस्तावे- (लक्ष्मीप्राप्तय्या-) लक्ष्मीधरः सोऽथ मुनिं बभाषे प्रभो ! व्यवस्थाप्यु समग्रराज्यम् ।

उक्त्येति वाक्यं वृपतिः स चर्षां गतोऽप्रकम्पान्तरदृत्तिरेव ।
दीक्षां गृहीतुं पुनरागमिन्ये विलम्ब्यतां तावदिदं वृष्यैः ॥५१५॥

व्रतोत्सवं चाऽस्य विधातुकामोः सहेर्यतुतीः सुचकुन्द-चन्द्रो ॥५१६॥

लक्ष्मीघरोऽयं नृपतिः स्वराज्ये सहस्रमल्लं सुतमभ्ययिञ्चत् ।

ततो व्रतस्नानकृतेऽधितथौ स मण्डपान्तः शुचिहेमपटम् ॥६१७॥

अशीतिलक्षाः प्रमिताः प्रयुद्धाः स्थानेषु संस्थाप्य निजेषु पुत्रान् ।

चैराग्यवन्तो धरमण्डलेशाः स्नानाय पट्टेज्वथ तत्र तस्थुः ॥६१८॥

क्षीराम्बुधरम्बुभिरात्मदेव-देवीयुतौ तौ मुचकुन्द-चन्द्रौ ।

लक्ष्मीधरस्याऽखिलमण्डपेशीः सहाऽभियेकं विधिना व्ययचाम् ॥६१९॥

ततः स राजा गजराजरूढः प्रौढाश्वसंस्थैरितरैस्तु सर्वैः ।

धृतो व्रताय प्रचचाल दिव्यैर्वस्त्रैः सुवर्णाभरणैर्मनोज्ञः ॥६२०॥

देवौ तदा तौ मुचकुन्द-चन्द्रौ लक्ष्मीधरे प्रीतिभरं धरन्तौ ।

दिव्यानि रूपाणि बहूनि कृत्वा विचक्रतुः प्रेक्षणकानि तत्र ॥६२१॥

इतश्च— प्रभावनार्थं नृगवेषदेवश्चकार चारुं गुरुमण्डपं सः ।

मध्येऽस्य च श्रीऋषभस्य मूर्ति-चतुष्टयं पुष्टमनाः सुवर्णैः ॥६२२॥

सिंहासनं पूर्वदिशो विभागे स्थालं प्रपूर्णं च सुगन्धचूर्णैः ।

तदा प्रचक्रे नृगवेषदेवः श्रीपुण्डरीको निषसाद तत्र ॥६२३॥

अथ— लक्ष्मीधरोऽशीतिसुलक्षसंस्थैर्मण्डलेशैः सह मण्डपाग्रे ।

समेल्य हर्षाद्य चन्द्रदेवं जगाद भोः ! छत्रमिदं नय त्वम् ॥५२४॥

गजादयोत्तीर्य स मण्डलेशैर्युतः प्रणम्य प्रणयेण सम्यक् ।

प्रयच्छ दीक्षां भगवन् ! ममेति ध्यजिज्ञप्तत् तं मुनियुण्डरीकम् ॥५२५॥

ततश्च— युगादितीर्थकरनाममिश्रं गीतं भणन्तीषु वरामरीषु ।

श्रीजेनदीक्षां विधिना नृपस्य देहे सुमन्त्रैर्निदधे मुनीन्द्रः ॥५२६॥

लक्ष्मीधरे राजमुनी पुरस्थे हृष्टे निचिष्टे च सभाजनेऽस्मिन् ।

सद्देशनां धर्मनिवेशनाय प्रोवाच वाचंयमराजराजः ॥५२७॥ तथाहि—

जातस्तोत्रमिदं हि गोत्रमखिलं धन्या जनिस्तेऽजनि बुद्धिः शुद्धिमियाय पापपटलं प्राप क्षयं तेऽखिलम् ।

संसारोऽपससार सारसुकृताऽऽसारेण संप्रेरितो हे साराधिक ! यज्जिनेन्द्रदुहिता दीक्षा भवन्तं श्रिता ॥५२८॥

यतः— (प्रमग्यामाहत्म्यम्—)

उक्तोसं दन्वत्थयं आराहह जाव अच्चुयं कपं ।

उत्कृष्टं द्रव्यतवमाराधयति यावदच्युतं कल्पम् ।

भावत्थएण पामह अंतमुहुत्तेण निव्वाणं ॥५२९॥

भावस्तवेन प्राप्नोति अन्तमुहुत्तेन निर्वाणम् ॥५२९॥

एगदिवसं पि जीवो पव्वज्जमुवागओ अनन्नमणो । एकदिवसमपि जीवः प्रव्रज्यामुपागतोऽनःयमनाः ।

जइवि न पामह मोक्खं अवस्सवेमणिओ होइ ॥५३०॥ यद्यपि न प्राप्नोति मोक्षमवश्यवैमानीको भवति ॥५३०॥

विशेषतोऽपि ते धन्याः भोगान् मूयोऽमुभूये । अन्तेऽपि तोषित्तात्मानस्यजन्ति कुच्छ भोगिबत् ॥५३१॥

(किं पुनस्तेषां ये शाल्येऽपि त्यजन्ति-इति भावः) उक्तवेति वाक्यं चिरते मुनीन्द्रे संचन्द्रदेवोऽन्यगदत् प्रणम्य ।
प्रभो ! भवन्मूर्ध्नि सितातपत्रं विधृत्य तापं पथि वारयामि ॥६३२॥
मुनिर्भभापे शृणु चन्द्रदेव ! छत्रेण कार्यं नहि किञ्चिदस्ति ।

यता यतीनां समतामतीनां छाया-ऽऽतपौ नो सुख-दुःखः हेतू ॥६३३॥
इत्थं प्रभुः श्रीगुरुपुण्डरीकः श्रीचन्द्रदेवेन महार्हं भक्त्या ।

छत्रं तदां मूर्ध्नि धार्यमाणं निषेधयामास विवेकविज्ञः ॥५३४॥

(अन्यदेशे प्रविवचार पुण्डरीकः—)

साधुर्ज्ञानान्बुसेकप्रसृतिमतिलतासृतिवाक्यप्रसूतैः संवास्याऽऽश्लेषवास्यानमर-नरवरान् प्रस्फुरद्भोघगन्धैः ।
बाञ्छन्नन्यत्र देशे प्रविचरणमसौ पुण्डरीको गणेशो भूमावालोक्य वामे-तरचरणमथो सिंहपीठाभ्यधत् ॥६३५॥
गणाधीशं तत्र स्वगुरुसुखबोधप्रदमसुं विहाराय प्रोचन्मनसमवगम्य द्रुतमतः ।

बभूव श्रीशत्रुंजयविमलयात्रोद्यतमना विनेयानां वर्गो विनयपुणकपूर्कलशः ॥६३६॥
(पञ्चमः सर्गः—) श्रीरत्नप्रभसुखरुकरतो दोषानुषङ्गं त्यजन् यो जाड्यस्थितिरप्यमृतप्रतिदिनं प्रासादुसुतप्रतिभः ।
तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशत्रुंजयदीपकस्य चरिते सर्गोऽभवत् पञ्चमः ॥६३७॥

॥ इति श्रीरत्नप्रभसुखरिशिष्याचार्यश्रीकमलप्रभविरचिते पुण्डरीकचरिते
श्रीलक्ष्मीधरप्रतिबोधवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

पठः सर्गः ।

(श्रीपुण्डरीको गजपुरं ययो—) श्रीपुण्डरीको राजर्षिर्हृषित्स्तिर्हृषिभिः । समन्विनसुरैस्तीश्च विजहार विशुश्रुवम् ॥१॥
श्रुतक्रमेण संक्रामन् क्रमाभ्यां क्रमतो मुनिः । ययीः गजपुरं देवैः सहितः सहितोऽङ्गितु ॥२॥
इतश्च (सोमयशा नृपः—) श्रीवाहुयलिनः पुत्रस्तत्र सोमयशा नृपः । ससैन्योऽत्र तदा राज-पाटीमाटीकृते स्म सः ॥
पञ्चलक्षभिर्तेर्देव-विमानैः व्योमनि स्थितैः । मुनिमायान्तमज्ञासीत् पुण्डरीकं स भूपतिः ॥ ४ ॥
ततः सोमयशा भूपश्चित्ते चिन्तितवानिति । अहो ! अंहोऽखिलं क्षीणमहो ! मेऽद्य महोदयः ॥५॥
यतः— पद्मिन्यो राजहंसाश्च जीमूताः सुतपरिविनः । यं देशमनुगच्छन्ति स देशः श्रियमश्नुते ॥६॥
पुत्रं श्रीभरतेशस्य गणेशमृयभेशितुः । यान्तं सिद्धगिरिं श्रीमत्पुण्डरीकं नमामि यत् ॥७॥
(श्रुतिवाटः कलसाः—) इत्थं सोमयशा राजा हृदा ध्यात्वा मुदा तदा । सत्यसारं प्रतिहारं प्रोचे प्रोत्सुकया गिरा ॥
(विजयसेनो मण्डलेशः, गुणारामः श्या—)
हंहो विजयसेनाख्यं मण्डलेशं ममाऽधुना । गुणारामाभिधश्वान-युक्तमाकारय द्रुतम् ॥९॥
तथाऽयं सत्यसारोऽपि नीत्वा देशं नृपस्य तम् । गत्वा विजयसेनाख्यं मण्डलेश्वरमाहृत ॥१०॥
ततो विजयसेनोऽयं स्वेन श्वानेन संयुतः । समागत्य ननामाऽऽशु श्रीसोमयशसं नृपम् ॥११॥
नृपो विजयसेनं तं प्रोचे भोः ! त्वरितं चल । यथा धीपुण्डरीकाग्रे स्वरूपं कथ्यते शुनः ॥१२॥

१ अहः पापम् । २ मेघाः । ३ गजधरम् ।

इत्युक्त्वा स ह्यः सर्व-सैन्ययुक्तोऽचलत् ततः । मार्गं यान्तं तदा श्रीमत्पुण्डरीकमथाऽनसत् ॥१३॥
 तदा च— किङ्किणीकलकण्ठः सोऽकृण्ठन्नुरयुक्पदः । सारमेयो गुणारामोऽप्यमेघविनयोऽतमत् ॥१४॥
 तत्र च— सुराश्च साधवः सर्वेतिर्यञ्चं विनयाञ्चितम् । सारमेयं समालोक्य चमच्चक्रुश्चिरं हृदि ॥१५॥

अहो विनयस्य महिमा—

नीरं निर्मलशीतलं कदुतरं रघादेव निम्बादियु दुग्धं सर्पमुखादियु स्थितमहो जायेत तीव्रं विषम् ।
 बुद्दशोलादियु संगतं श्रुतमपि प्राप्नोत्यस्तीति परां धन्योऽयं विनयं कुपात्रमपि यः संस्पृयेन्नित्यशः ॥१६॥

तथा च— विणओ आवहइ सिरिं

लहइ विणीओ जसं च कितिं च ।

न कयाइ दुव्विणीओ

सकज्जसिंद्धिं समाणेइ ॥ १७ ॥

विनय आवहति श्रियम्

लभते विनीतो यशश्च कीर्तिं च ।

न कदाचिद् दुर्विनीतः

स्वकार्यसिद्धिं समापयति ॥ १७ ॥

ततः सोमयशाः साधुं नत्वोवाच कृताञ्जलिः । सगुरो ! गुरुसंदेहभिदे तिष्ठ मुदेऽत्र मे ॥१८॥
 निर्बन्धोऽपि मुनिर्भक्तनिबन्धं प्रेक्ष्य भूपतेः । किञ्चिद् ज्ञानेन च ज्ञात्वा तत्र स्थातुं मनोऽकरोत् ॥१९॥
 मुनेर्मनोऽथ विज्ञाय भक्तिसंभृतमानसः । चक्रे हरिणवेवोऽयं रत्नशालां सविष्टराम् ॥२०॥

(अभाषिष्ठ पुण्डरीकः—) ततः श्रीपुण्डरीकोऽसौ निषसाद् प्रसादवान् । ततोऽभाषिष्ठ राजानं श्रीसोमयशञ्चं वृत्तिः ॥
 भो ! श्रीसोमयशोराजन् ! संशयो यस्तवाऽऽशये । ते निवेदय वेगेन यथाऽऽशु कथयाम्यथ ॥२२॥

ततो विजयसेनं तं श्वानदृत्तविशारदम् । राजा संकेतयामास मुनिविज्ञसिकाकृते ॥२३॥
अथो विजयसेनोऽयं मुनिं तत्त्वाऽवदद् वचः । प्रभो ! प्रथममर्थैव स्वरूपं श्रूयतां शुनः ॥२४॥ तत्राहि

(गुणारामशुनकदृष्टान्तात्-)

श्रीसोमयशसो राज्ञः सेवार्यै गच्छतः पथि । सारमेयममुं दृष्ट्वा मनो मोहमुवाह मे ॥२५॥
ततो मया ममत्वेन श्वानोऽयं जगृहे गृहे । भोजितो भोजनैः सारैर्भूषितो भूषणैस्तथा ॥२६॥
किं बहूना ? क्षणं स्थानुं न शक्नोमि श्वानमेनं विना विभो ! । तदाप्रमृत्तयतोऽनेन सार्धं तिष्ठामि मायि च ॥
अहं युगादिवेष्य प्रासादेऽगममन्यदा । तदा स्वामिन् ! अयं श्वानोऽप्याजगाम समं मया ॥२७॥
अहं गर्भगृहे यावदादिदिवस्य पूजनम् । अकार्षं हर्षतस्तावत् श्वानोऽयं तस्थियान् बहिः ॥२९॥
ततः पौषधशालायां गुरुन् यावन्नमाम्यहम् । तावत् प्रथममेव श्वा नमश्चक्रे तथाविधिः ॥३०॥
इंदियनयतुष्टेन हर्षोत्कर्षवशाद् मया । गुणाराम इति ह्यतिः श्वानस्यास्य तदा ददौ ॥३१॥
किं बहूना ?-सद्धर्मकर्ममर्माणि जानाति सकलान्यसौ । तिर्यग्योनिस्थितो ज्ञानी त्वयं मे व्रिष्मयो इति ॥

अतः— (गुणारामशुनकधिये प्रस्ताः—)

कथं मेऽस्योपरि स्नेहो ज्ञानी श्वानोऽप्यसौ कथम् ? । कारणं कथ्यतामेतत् संदेहाम्भोधितारणम् ॥३३॥
ततो विजयसेनस्य पृच्छामाकर्ण्य मुनिर्मलाम् । प्रशुः श्रीपुण्डरीकोऽयं जगाद गदंतां वरः ॥३४॥
हंहो विजयसेन ! त्वं स्वकीयाशयसंशयम् । दृष्टवानसि तद्युक्तं गुरुणां लाभ एव हि ॥३५॥

१ भाषायाम्-गमारो २ बहवृणाम् ।

बुजाति च सुजाति च ज्ञाना-ऽज्ञाने सुखा-ऽसुखे । जन्तुलंभेत भोः । पूर्व-भवसंभवकर्मणा ॥३६॥

(विजयसेन-युष्णारामयोः पूर्वभवः—)

ततोऽद्य सर्वसंदेह-संमोहापोहहेतवे । आत्मीयं शौचं चैव शृणु पूर्वमसुं भवम् ॥३७॥

तथाहि— (काञ्चनपुरम्—) जम्बूद्वीपाभिघ्नो विदेहक्षेत्रमध्यतः । श्रीकाञ्चनपुरं नाम त्रिच्यते स्वैःपुरोपमम् ॥

(भूमसिंहो वृषः—) भीमः सिंह इव प्रोद्यदरिव रणदारणे । भीमसिंहो भिवस्तत्र पाति भूमिपतिः प्रजाः ॥३९॥

(पद्मा रत्नी—) सदा स्मितेन वक्त्रेण चरित्रेणाऽचरेन च । द्विधाऽपि जितपद्माऽस्ति पत्नी पद्मभिःऽस्य तु ॥

अन्यदा सा निशाशेषेऽपश्यत् पल्यङ्गसंगता । स्वप्नान्तःप्रसरद्भानुं भानुं सुवनभासितम् ॥४१॥

शीघ्रं स्वप्नमसुं लब्ध्वा बुद्ध्वा बुद्ध्वाय स्थिरम् । संस्थाप्य पद्मराज्ञीयं राज्ञे तस्मै व्यजिज्ञपत् ॥४२॥

राजा देवीमथाऽवादीद् देवीदृक्स्वप्नतस्तव । सुतोऽद्भुतौजसा युक्तो भविता भूरिभाग्यभाक् ॥४३॥

(अष्टमं पद्मं सुप्तम्—) कतिचिद् दिवसान् हर्षादतिवाह्य महासती । संपूर्णसमयेऽसूत तनुं साऽदूनतेजसम् ॥

(सुवनभातः—) पूर्वस्वप्नानुसारेण तस्य पुत्रस्य भूपतिः । सुवनभानुरिति ख्यातिमाख्याति स्म सविस्मयः ॥

इतश्च— यथा सुवाचिनि स्नेहः संतोषिणि यथा सुखम् । यथा स्वाचारिणि तेजस्तत्राऽसौ बभूधे तथा ॥

(उपाध्यायी ज्ञानानन्दः—) सुतं सुवनभानुं तं भीमसिंहोऽथ भूमिपः । ज्ञानानन्दाख्यत्रिभुवः पार्श्वे पाठकृतेऽमुचत् ॥

१ अपोहो-दृष्टिकरणम् । २ सुतः संबन्धि । ३ स्वः स्वर्गः । ४ वारणो-दृस्ती । ५ पद्म-पद्मा । ६ भातः-किरणः । ७ हे देवि ! ८ भविष्यति ।

॥२०८॥

ततश्च— साहित्येषु स सौहित्यं वैचक्षण्यं च लक्षणे । मेयेऽमेयमतिं प्राप लोस्येऽनालस्यतां क्रमात् ॥
इतश्च— शृङ्गारसभृङ्गारं कलालोकोक्तिं वनम् । सुतं नृपः स तं प्रेक्ष्य ज्ञानानन्दमथाऽवदत् ॥२०॥
भोः कलाचार्य ! पुत्रोऽयं सकलासु कलास्वपि । त्वया विशारदश्चक्रेऽयुना युद्धे कुरु द्रुतम् ॥ ११ ? ॥
विनयो हि विनेयानां त्रया स्त्रीणां शमो मुनेः । युद्धं क्षत्रियपुत्राणां विभूषणमसंभृतम् ॥२२॥
उच्यतेति नृपतिज्ञाना-नन्दाख्यं तं कलागुरुम् । यस्त्रा-ऽलंकृतिदानेन संमान्याऽथ विस्मृतवान् ॥२३॥
ज्ञानानन्दकलाचार्यो नृपोक्तं मनसा स्मरन् । छात्रं सुवनभानुं तं शस्त्रश्रममचीकरत् ॥२४॥
शब्दवेधी सुक्ष्मवेधी शीघ्रसंज्ञानवानसौ । दृढप्रहारी धैर्याढ्यो धनुर्बुद्धे क्रमादभूत् ॥२५॥
(यागवैश्यानि—) खड्गयुद्ध-गदायुद्ध-मल्लयुद्धादिकान्यसौ । ज्ञात्वा सुवनभानुस्तं गुरुं नत्वा व्यजिज्ञपत् ॥
(शगवैश्यामः—) भयःप्रसादादासादि सादियुद्धादिकक्रमः । राधाविधश्रमज्ञाने संभ्रमो मे गुरो ! महान् ॥
ज्ञानानन्दस्ततः क्षत्र-पुत्रपञ्चशतीवृतः । ययौ पुरवहिरभूमिं युक्तो सुवनभानुना ॥२८॥
क्षत्रपुत्रान् ततः सर्वान् श्रेण्या संस्थाप्य सोऽत्रवीत् । हंहो ! राजसुताः सर्वे शृण्वन्तु वचनं मम ॥२९॥
अमृतः— चारो चूतरी वामपक्षशाखावस्थितः । चापपक्षी दशोर्लक्षी-क्रियतां भूषसुनवः ! ॥३०॥
तथा, पक्षिणोऽस्यैव भो ! दक्षा ! दक्षिणैतरचक्षुषि । समाश्रित्यैकतानत्वं लक्षं बध्नीत निश्चलम् ॥३१॥
इत्याकर्ण्य वचश्चारु ज्ञानानन्दकलागुरोः । प्रमाणं युष्मदादेश एव ते क्षत्रिया जगुः ॥३२॥
ज्ञानानन्दः पुनः प्रोचे भो ! भोः ! क्षत्रियसूनवः ! । वृतं शाखां खगं चापं चक्षुरस्य च पश्यत ॥३३॥

अर्पते प्रोचिरे' स्वामिन् । रुचिरेणाऽखिलं वयम् । पश्यामो व्यक्तिसंयुक्तमेतत् युष्मत्प्रभावतः ॥३४॥
 अथो भुवनभानुं सोऽपृच्छत् किं त्वं च पृच्छ(पश्य)सि । ऊचेऽयं चापचक्षुः तत् पश्याम्यन्यन्न किञ्चन ॥३५॥
 ज्ञानानन्दः कुमारस्य पृष्टौ दत्त्वा करं जगौ । सिद्धो भुवनभानो ! भो ! राधावेधविधिवस्तव ॥३६॥
 वृक्षायालम्बनरन्यैः स्खलितं नो मनो मनाक् । सेधति स्म ततो राधावेधः सन्मेघसस्तव ॥३७॥
 यतः— धर्मदया दानविधौ च धैर्यं सृष्टौ जलं लोभभरस्त्वपाये ।

शारत्रेणु मूलं भुवि मातृका स्यादेकाग्रतैवाऽखिलकार्यसिद्धेः ॥६८॥
 जानीत क्षत्रियास्तस्माद् भवेऽसुत्र परत्र वा । सर्वदा सर्वदांमेनां स्थिरामेकमनरकताम् ॥६९॥

ज्ञानानन्दरततोऽशेषक्षत्रपुत्रयुतस्तदा । श्रीभीमसिंहभूपस्य हर्षदः पर्षदं ययौ ॥७०॥
 तत्र च—सन्मान्याऽऽसनदानेन भूपः ब्राह्म कलागुरुम् । हंहो ! प्रबुद्धुद्धिः किं युद्धे जातः सुतो मम? ॥७१॥
 ज्ञानानन्दोऽथ सानन्दो जगाद जगतीपतिम् । राजन्नजनि वक्षस्ते तनयो विनयोचयात् ॥७२॥
 किं बहुना ? सकलकलापरिकलितो लाषण्यपुण्यलीलाभिः । गुणगणमणिनिधिरेष प्रसन्नवेषः सुतो जातः ॥
 (ज्ञानानन्दगुरुमत्स्यः—) अथोचे पृथिवीनाथो ज्ञानानन्दं कलागुरुम् । दानं त्वदानन्दकरं मुदाऽनन्तं ददेऽद्य किम् ।
 यतः— जन्मप्रदात्रे शरणप्रदात्रे कलाप्रदात्रेऽतिघनं वितीर्ये ।

नरोऽनृणीयन्नुपयाति ह्यारयं तुषान् प्रदादेव गृहीतरतनः ॥७३॥
 तथापि, कृतोपकाराय नराय लोकेः स्वस्यानुमानेन सदोपकार्यम् ।

संप्रीणतः किं वसुधां सुधाभिर्न मुच्यतेऽग्रे शशिनो ह्यशोऽन्तः ॥७३॥
 ततो मम हृदानन्दकृते वद विदां वर ! । मत्पुत्रशास्त्रदात्रे किं ददे तुभ्यं मनीषितम् ॥७७॥
 अथ ग्राह विहर्यैप गुरुहर्षात् कलागुरुः । भूमीश ! तव सन्मानमेव लब्धं मनीषितम् ॥७८॥
 किन्तु छात्रं सुवनभानुं स्वं पात्रं सद्गुणसंपदः । प्रार्थयिष्येऽधुनाभीष्टं न तु त्वां वृथिवीपते ! ॥७९॥
 रसनायसुतो भक्तिरसेनाऽथ कलागुरुम् । प्रणम्य माञ्जलिः प्रोचे हर्षोत्फुल्लमुखाम्बुजः ॥८०॥
 अप्राप्यं स्वर्णं-रत्नाद्यै-रर्थमर्पयतां सुवि । किं किं दानं संदौक्येज्जनः ॥८१॥

(शानानन्द-दत्ता शिक्षा—)

तथापि प्रार्थयतां किञ्चिद् मम जन्म कृतार्थ्यताम् । अथ प्रोचे कलाचार्यो राजपुत्र ! वचः शृणु ॥८२॥
 नेपुण्यं पुण्यतः प्राप्यं सकलासु कलास्वपि । अतः सुकृतिना भाव्यं कृतिनाऽपि सदा त्वया ॥८३॥
 यतः— चन्दनं हि घनसारपरागात् स्यात् सुगन्धकलितं लघुनाम्न ।
 इत्थमत्र सुकृतादभिनन्द्या पापतो न तु कला विमलाऽपि ॥८४॥

अन्यच्च— यः कलालिकल्पितः सकलोऽपि स्यात् कलङ्ककल्पः किल चित्ते ।
 तस्य शीतलरुचेरपि तेजो हीयते हि शशिवद् भुवने ही ॥८५॥
 यतः— धर्मिणं जनकं रवीयं गुहं संस्मरता च माम् । इच्छता चाऽऽत्मनः कीर्तिं धर्मं कार्यस्वयौच्यमः ॥
 श्रीसर्वज्ञस्त्वया पूज्यः त्रिकालं च त्रिशुद्धितः । परोपकारे पुण्ये च यतितः यमहर्निशम् ॥८७॥
 त्वामेतत् प्रार्थये धीमन् ! नान्यत् किञ्चित् पुनः पुनः । इत्थमेव भवेत् कीर्तिः कलायारतव मेऽपि हि ॥

१ यद्यप्यन्तम्-शशिविरोपणम् ।

इत्थं कलाचार्यवचः शुचि श्रुत्वा नृपाङ्गजः । नत्वा जगाद सुगुरो ! करिल्लेऽहमिदं ध्रुवम् ॥८९॥

अथ— अनुकृत्यो दुकूलानि भूपस्तस्मै कलाकिदे । ददौ तदौचित्ययुता गुणिगौरवहेतुवित् ॥९०॥

एवं श्रीभीमसेनेन भूभुजा सत्कृतः कृती । ज्ञानानन्दः कलाचार्यो निजं धाम जग.म.सः ॥९१॥

अथाऽन्यदा कृतस्नानः संधीतशुचिचीवरः । गृहदेवगृहे देव—पूजायै नृपसूर्ययौ ॥ ९२ ॥

(दिशा पश्चिम—) उत्तारयत् स निर्माल्यं कुमारो निजपाणिना । जिनेन्द्रनूर्तिहस्तस्थामपश्यद् दिव्यपत्रिकां ।

स्वर्णवर्णावलीरग्यां पत्रिकां नृपनन्दनः । नीत्वेत्थं वाचयामास विस्मयावाममानसः ॥९४।

तथाहि— योऽत्र दुःख-सुखपूरगतोऽपि स्वीयसस्वतरणीं न विमुञ्चेत् ।

गर्भ-दैन्यजलधिद्रयमध्ये नो पतेत् स गतपातक्रभारः ॥९५॥

अन्यच्च— पूर्वकर्मवशातः सुखिनः स्युर्दुःखिनश्च भुवने भविनोऽमी ।

धीरधीभिरिति तत्त्वमेवंत्य सत्त्वमेव सततं करणीयम् ॥९६॥

इत्थं दिव्यमिदं पत्रं वाचं वाचं स भूपभूः । स स्वान्तं स्नपयामास प्रमोदक्षीरनीरधौ ॥९७॥

ततः श्रीवीतरागस्य पूजां कृत्वा नृपाङ्गजः । काव्यद्वयं स्मरन्नेव चक्रे तदिननिर्गमम् ॥९८॥

विधाय सायमप्येव कुमारो जिनपूजनम् । याते यामेऽङ्गसौख्येन शय्यायां स्वापमाप सः ॥९९॥

(भुवनभानुर्विष्णो नारीभिक्षत—)

ततो यावज्जजागार कुमारः स्फारसस्त्ववान् । तावत् पुरो विहृपाङ्गीमेकां नारीमवैक्षत ॥१००॥

वक्रकनकां च वक्रास्यां रौद्राक्षीं भीषणोदरीम् । लम्बोष्ठीं लम्बदन्तां तां स विलोक्य विसिद्धिमये ॥
अथ प्रोचे कुमारं सा घोरघर्षरनिःस्वना । भो ! जातेऽपि निशाशोपे सखे ! जागर्षिं वा कथम् ? ॥१०२॥
कुमारः प्राह निद्रा नो चिशोषात् तव दर्शने । किन्तु मे कथ्यतां का त्वं मूढेऽप्यत्र क्रिमागमः ॥१०३॥
सह सा प्राह हास्येन सहसा भूपतेः सुतम् । अलक्ष्मीं नाम देवीं मां विद्धि लक्ष्म्या हि वैरिणीम् ॥१०४॥
पुण्यं पापं च बन्धाय भवेऽस्मिन् भविना भवेत् । अथो तद्वन्धविच्छित्त्यै लक्ष्म्य-ऽलक्ष्म्यौ विधिर्व्यधात् ॥१०५॥
अहं पुनरधिका । यतः—

उपार्जयन्ति यत् पापं लक्ष्मीसंगेन ये नराः । तस्य प्रक्षालनायाऽहं तान् सेवे कृपयाऽन्विता ॥१०६॥
अयुना तु— तव देहेऽत्रतराय सन्नायाताऽस्मि संप्रतम् । यदि त्वं वद तद् यामि समेऽप्यामि तु बार्धिके ॥
तस्यां जोषं सुपेयुष्यामेवं प्राह नृपाङ्गजः । इदानीमेव हे देवि ! देहे सेऽवतर त्वर ॥१०८॥

उक्त्वा यावदिदं वाक्यं कुमारो विरराम सः । छायावत् तावदस्यङ्गे दृढावेशा विवेश सा ॥१०९॥
(मुग्धम-उद्गुःस्थः) तदा विचिन्तयामास नृपजो निजचेतसा । वेदनीयोदयादथ मामलक्ष्मीः समाश्रयत् ॥११०॥
(मुक्त्वाः प्रकाशः—) तस्या उपभोगाय यामि देशान्तरं ततः । कुटुम्बं मदभाग्येन दुःखं मा लभतां परम् ॥१११॥
यतः— यन्धुभिः सह सुखं परिभोग्यं नैव दुःखमिति सज्जनमार्गः ।

स्यान्निशि ग्रहपतिर्ग्रहयुक्तो नाऽंक्तेजसि न रुद्रजटासु ॥११२॥
चिन्तयित्वेति जैनेन्द्रमूर्तिं नीत्वाऽऽत्मना समम् । सत्वरं सत्वरङ्गेण निस्ससार स सारवान् ॥११३॥

(मः-) गच्छन्नथ पथि प्रौढदृष्टश्चेपिचिराजितम् । सरः सरसमम्भोधिसदृशं स दृशा पयी ॥ ११४ ॥
ततश्च— प्रक्षाल्य चरणौ जैनमूर्तिं नीत्वाः नृपाङ्गजः । पपावपापः पानीयं पूत्वा पूतेन वाससा ॥ ११५ ॥

(श्रमंभूर गच्छती—)

पीत्वा नीरं सुतुसोऽन्तर्यावद् व्यावर्तते ततः । तावत् प्रादुर्बभूवाऽग्रे राक्षसी भीषणैक्षणया ॥ ११६ ॥
निजगाद कुमारं सा रीद्वरावाऽथ राक्षसी । भो ! युद्धं कुरु शीघ्रं वा मुञ्च शस्त्रं ममाग्रतः ॥ ११७ ॥
इति श्रुत्वा रणार्थेप यावदुत्तिष्ठते हठात् । तावत् तस्य करात् खड्गं हृत्वा खे राक्षसी ययौ ॥ ११८ ॥
इत्से वीक्ष्य विशस्त्रं खं विहर्तोऽतर्प्यचिन्तयत् । अहो ! अलक्ष्म्या देव्याऽयं प्रभावो दर्शितो निजः ॥ ११९ ॥
लक्ष्म्या वासो हि खड्गः स्यात् गतः सोऽथ कराद् मम । अथवा बाह्यभावेः किं यातैः सत्त्वं प्रयातु मा ॥
निश्चित्येति कुमारोऽयं धीरधीरदमुत्तमैः । अचलाया विलोकाय सहेलमचलत् ततः ॥ १२० ॥

(गन्धशुभ्र-) अथाऽसौ भूयसीं भूमिं भ्रान्तः श्रान्ततनुर्भृशम् । वसन्तपुरपार्श्वस्थमश्वत्थतरुमाश्रितः ॥ १२१ ॥
(सकलः-) छायायां चलपन्नस्य स्थितो यावत् स निश्चलः । तावत् तत्र पुरे बहूनिप्रदीपनमभूद् बहु ॥ १२२ ॥
दिवा तारकितं व्योम स्फुलिङ्गैः स्फुटितैस्तदा । द्युटितैर्ज्वलजालैश्च चक्रे सूर्यशतान्वितम् ॥ १२३ ॥

(स्वामहो नरः-)

अस्मिन्नवसरे कोऽपि स्थूलः श्यामाङ्गकुत्सितः । नरो नगरतोऽभ्येत्येत्याऽऽतुरः प्राह भूसुजम् ॥ १२४ ॥
कोऽपि सत्पुरुषोऽसीति वेद्मि सुन्दरदेहतः । स्वर्णपञ्चशतीग्रन्थिमसुं पार्श्वे गृहाण तत् ॥ १२५ ॥
कुमारो न्यगदद् भद्र ! स्यादर्थोऽनर्थदो ध्रुवम् । ममाऽधुना विशेषेण देवं हि विसुखं यतः ॥ १२६ ॥
पुरुषः सोऽथदत्त विश्व-बन्धो ! बन्धोऽयमस्ति मे । चेत्त्वं गृहाण तव बहेने रक्षामि स्वकुटुम्बकम् ॥

हृदयान्तर्दया धृत्वा दाक्षिण्याद्वृत्वारिधिः । कुमारस्तस्य तं ग्रन्थिं जग्राह निजपाणिना ॥१२१॥
गतेऽथ पुरुषे तस्मिन् कुमारे च निषेदुषि । तरो तत्र विरौति स काकः क्रूररवो रयात् ॥१३०॥

कुमारश्चिन्तयामास कुरुते कुरुते ह्यसौ । कष्टं तिष्ठति मे पुष्टं कथमस्मादपीह किम् ? ॥१३१॥

(काकहते स्वर्गम्—) इत्थं गूढविचारेण गूढचित्तो दृष्याङ्गजः । शीघ्रं वायसचित्रास-कृते तं ग्रन्थिमक्षिपत् ॥१३२॥
तदैव स्मृतिभाग् घाघ-दुत्थायाऽऽशु विलोकते । तावत् कुत्रापि न प्राप सम्प्रकृतं पापवानिव ॥१३३॥
अलब्ध्वा तदसौ स्वर्णं राजसुवर्णं चिन्तयत् । सूचितं काकशब्देन यत् कष्टं तदुपस्थितम् ॥१३४॥
कुमारे चिन्तयत्येवं पुरुषः स पुरात् पुरः । समागत्य प्रमोदेन व. वदूकोऽवदद् वचः ॥१३५॥

देव ! त्वदीयसाहाय्यात् कुदुग्धं सकलं निजम् । गृहं च ज्वलनादस्मादक्षतं रक्षितं मया ॥१३६॥

(भुवनमनोधिन्ता—) विजयस्व चिरं तत् त्वं सर्वोपकृतिकारकः । समर्पय मदीयं च स्वर्णं स्यर्पनिकाऽऽहितम् ॥
उक्ते व्यक्तेश्च तेनेति चिन्ताभूर्भूषभूरभूत् । याचतोऽस्याऽयुना किं किं वचो वच्मि वचस्यपि ॥१३८॥
काकस्य संमुखो ग्रन्थिः क्षिप्तः प्रत्येति को वचः ? । यद्यपीःथमसंभाव्यं सत्यं वक्ष्ये तथाऽपि तु ॥१३९॥
यतः— ऊचुषो वचनं सत्यं तस्थुषो धर्मिणां पथि । यद् भाव्यं तद् भवत्येवं सुखं चाऽप्यसुखं मम ॥१४०॥

एवं सुचिन्त्य चित्तेन त्रपाशूरप्लुताक्षरम् । स्वर्णवृत्तं घयावृत्तं जगाद स विपादभाक् ॥१४१॥

अथ, रक्षाक्षरं वभाषेऽसौ पुरुषः परुषाकृतिः । भो ! भो ! स्यर्पनिकामोपस्त्वयाऽपि विहितः कथम् ? ॥
त्यादृशा अपि चेद् द्रव्यं मादृशानां हि गृह्णते । ततो जगति कः कस्य विश्वेऽस्मिन् विश्वसिध्यति ॥१४३॥

ततोऽयं याभि मे स्वर्णं ददीथा अन्यजन्मनि । इत्युक्त्वा स नरः कोपाटोपाद् गन्तुं प्रचक्रमे ॥१४४॥
 तं यान्तं नृपजो रुद्ध्वा बभाषे व्याकुलाक्षरम् । मया प्रसादमुग्धेन स्वर्णं निर्गमितं तव ॥१४५॥
 तथापि कथमप्यस्मिन् भवे मामनृणीकुरु । ऋणरज्जुनिबद्धस्याऽन्यभवे न भवेद् गतिः ॥१४६॥
 धर्मिणोऽपि कृतिनोऽपि कदाऽपि स्याद् ऋणं किमपि कस्यचिद्देय ।

तस्य तत्र सकलेऽपि तु दत्ते संभवन्ति हि सुखानि परत्र ॥१४७॥
 अन्वच— केऽप्युपाज्यं घनमात्मकलाभिर्जीवियन्ति जलदा इव जीवान् ।

छद्मनाऽन्यधनमत्र नयन्ति स्वोदराय बड्वाग्निबंदके ॥१४८॥ किं बहूनां ?
 सतां मोक्षे वाञ्छा स तु सुकृततस्तच सुमते-गुरोरेवंपा स्यात् स्वयशमनुजत्वे च स गुरुः ॥
 ऋणात्र स्वातन्त्र्यं परभवगतः नामपि ततो-ऽधमर्णत्वं मा भूत्-इति मतिमतां समतमहो ! ॥१४९॥
 ऋणाद् महाभयं कुर्वन्नह्नैवाऽनुनाऽधुना । अनृणीभूयभिच्छामि भूत्वा कर्मकरोऽप्यहम् ॥१५०॥
 बभाषे पुरुषः सोऽथ हंहो ! क्षत्रियपांसन ! । तव कर्मकरस्याऽपि योग्यं भोज्यं न मे गृहे ॥१५१॥

पुनः प्राह कुमारोऽसौ तव स्वर्णाधमर्णताम् । विहातुमीहेऽहमहो ! भोज्यं सुञ्जे ततः कथम् ॥१५२॥
 किन्तु, सप्त प्रहरान् यावत् कृत्वा कर्माऽखिलं तव । पश्चात्प्ये दिनयामे तु वने भोक्ष्ये फलान्यहम् ॥१५३॥
 स नरः प्राह किं कर्म समग्रं त्वं करिष्यसि । कुमारः प्रोचिषान् कस्तवं कर्तव्यं किं किमस्ति ते ? ॥१५४॥

(स रामो नरः बण्मुण्डश्चण्डालः—)

सगर्वं स नरः प्राह विभ्वे को नाम वेत्ति न । बण्मुण्डाभिभयं सर्वचण्डालाधिपतिं हि माम् ॥१५५॥

तथाच, इमशानं रक्षणीयं हि नेतव्यं मृतकाऽम्बरम् । एतन् कर्म त्वया पञ्च मासान् कार्यमहर्निशम् ॥
कुमारश्चिन्तयामास हूं मातङ्गग्रहे मया । भाव्यं कर्मकरेणेति हीनं हा ! पाप्मनः फलम् ॥२५७॥
अथवा— हितेऽहिते वा विहिते हि देही देहेन चेत् स्यादमुनाऽचृणोऽयम् ।

लाभो महीयानिति रेणुमुष्टि-क्षेपादिबोद्धिद्रष्टेन्द्रनाशे ॥२५८॥

(बृहस्पतेः किकरो मुवनभातुः—)

एवमार्यो विचार्योवे जातोऽहं किकरस्तत्र । इमां मूर्तिं पवित्रे तु क्वाऽपि सुश्वामिं चेद् भण ॥२५९॥
उवाच श्वपचः सोऽथ क्तो देवोऽस्ति तवाऽपि रे ! । पावित्र्यं किं परद्रव्यचौरगौरवदूरग ! ॥२६०॥
अथवा गच्छ कुत्राऽपि सुक्त्वा गच्छ इमशानके । एवं प्राप्य बचो भूय-पुत्रोऽचालिद् द्रुतकमम् ॥२६१॥
गच्छश्रे ददर्शाय वटं शाल्वाभिरुक्तम् । एकं विलोकयामास विकटं तत्र कोटरम् ॥२६२॥

(मुवनभातुना निज्यास्था जिनमूर्तिवत् सुक्ता—)

स्वर्णसमुद्रगकाऽन्तस्थां जलकान्तमणीमयीम् । नृपजो जिनमूर्तिं तां सुमोच वटकोटरे ॥२६३॥
श्रीवीतरागमुद्दिश्य भूरिभावनया भृतः । स्थूलस्थूलानि चाऽश्रूणि सुश्वन्त्रे नृपाङ्गजः ॥२६४॥
पुराभवांहसा तां कां सातङ्कां कुदशां गतः । ययाऽहं मोचितः स्वामिन् ! त्वां देहात् तु न चेतसः ॥२६५॥
इतः इमशानन्मिस्थो रे कर्मकृदिति ब्रुवन् । शब्दायते स्म मातङ्गस्तं भूपतिसुतं प्रति ॥२६६॥
श्रुत्वा भुवनंभानुश्च वेगादागात्तदन्तिकम् । उवाच श्वपचः किं रे ! सत्वरं नागमिष्यसि ॥२६७॥
कुमारः प्राह मां स्वामिन् ! आदेशेन प्रसादय । तुङ्गगर्भः स मातङ्गस्ततो वक्तुं मचकमे ॥२६८॥
रात्रावन्न त्वया स्पेयं मृतकाऽम्बरनीतये । चित्तादग्धानि काष्ठानि मीलयऽऽनीय सर्वतः ॥२६९॥

नीत्वेति श्वपचवचस्तस्थौ स जगतीशजः । श्रीबीतरागं सर्वज्ञं मनसा संस्मरन्नरम् ॥१७०॥

(कविदू शोभा—) अथाऽस्मिन् समये कोऽपि योगी कम्पतनुर्भृशम् । कुमारपार्श्वमायासीद् रक्षेति वचनं वदन् ॥

कुमारः ग्राह मा भैपीर्भो योगिन् ! वद किं भयम् । बभाषे प्रखलदूर्णं वर्णीं स पृथुवेपथुः ॥१७२॥

सुदुस्तपं तपस्तेपे घणमासान् मन्त्रसिद्धये । किन्तु ब्रह्मवतं प्रान्ते मया खण्डितमेकदा ॥१७३॥

सिद्धिलोभादहं कृत्वा सत्त्वमत्र समागतः । आहृतावाहितायां कोऽप्याविरासीच राक्षसः ॥१७४॥

पुष्टा गुरूपदिष्टाश्च मन्त्रास्तत्त्वासहेतवे । स्मृता अव्यफला जाताः खण्डितब्रह्मणो' हि मे ॥१७५॥

यतः— (ब्रह्मचर्यवर्णा—) मन्त्र-तन्त्र-वरयन्त्रसमूहा औषधानि च यतः सुतपांसि ।

वाञ्छितानि ददतेऽत्र परत्र ब्रह्म तद् विजयतां व्रतराजः ॥१७६॥

तथाच, कीर्तियतः स्फूर्तिमियति विश्वे यतः शुचिः स्यादिह देहमेतत् ।

यतश्च मोक्षः स भवेत् परत्र तद् ब्रह्म जीयादखिलत्रतेन्द्रः ॥१७७॥

अथ, राक्षसो भुजमेकं मे बुभुजेऽहं च पीडितः । नष्टा त्वदीयं शरणं स्वरक्षायै समागमम् ॥१७८॥

कुमारः प्रोचिवान् शीघ्रं स्वां कन्थां मे समर्पय । यथा विधाय त्वद्रूपं राक्षसं प्रीणयामि तम् ॥१७९॥

योगी प्रोचे कथं चारुवपुस्तस्मै प्रदास्यते ? । धर्मा-ऽर्थ-काम-मोक्षा हि संभवन्ति यतः स्फुटाः ॥१८०॥

ऊचे कुमारी भो योगिन् ! परार्थं प्राणदानतः । धर्मा-ऽर्थ-काम-मोक्षास्ते साधिता एव सर्वथा ॥१८१॥

किंच, निःश्वासेन महोद्भूत-ज्वालया लक्षितो मया । पश्याऽयं राक्षसोऽभ्येति तद् योगीन्द्र ! द्रुतं द्रव ॥

कृत्वा प्रसादं कन्यां तु निजां मम समंपय । यथा विधाय त्वद्वेषं राक्षसं प्रीणयामि तम् ॥ १८३ ॥
 योगी प्रोचे मर्मकोऽस्ति हस्तो वैतीथिको न तु । तदुत्तारयितुं कन्यां न शक्तोऽस्मि शरीरतः ॥ १८४ ॥
 कुमारोऽथ स्वहस्तेन कन्यामुत्तार्य नत् तनोः । पर्यधादथ तस्यैकं सुजं भक्षितमक्षत ॥ १८५ ॥
 याते योगिनि चिन्तान्तश्चिन्तां चक्रे स भूपभूः । अहहाऽस्य वराकस्य हस्तहीनस्य का दशा ? ॥ १८६ ॥
 अथो कुमारमभ्येत्य राक्षसो रूक्षवीक्षणः । स रुष्टः स्पष्टमाचष्ट दष्टीष्टो दौष्ट्यपुष्टितः ॥ १८७ ॥
 रे ! रे ! योगीन्द्र ! मदन्त-मध्यावणकवज्जवात् । निर्गत्य नष्टः पापिष्ठः तत् किं जीवसि मेऽग्रतः ॥ १८८ ॥

(मुक्त्वा तु भक्षयति राक्षसः—)

इत्युक्त्वा राक्षसो भूप-पुत्रदेहस्य भक्षणम् । प्रारंभे भूरिसंभ्राद् रभसादुष्टदंष्ट्रया ॥ १८९ ॥
 रक्षसा भक्ष्यमाणोऽयं कुमारः सारसारवान् । हर्षादचिन्तयच्चित्ते कृतार्थं देहमद्य मे ॥ १९० ॥ यतः—

(मुक्त्वा नानोः सद्भावना—)

यद् द्यधायि यद्दुःखविधायि पापभङ्गनिचयेन मयाऽग्रे । चेत् तदेकतनुकः यतोऽत्र क्षीयते मम ततः किम-
 अन्यच्च, रे शरीर ! तव नाथ ! इहात्मा दत्तवान् विविधभोगभरान् यः । [पूर्णम् ॥

स्वव्ययात् पत्तिमसुं दुरितारेर्मीचयन्नसि कृतज्ञधुरीण ! ॥ १९२ ॥
 इत्थं कुमारो धर्मेण संवर्मितमना मनाक् । न वेद लेदमङ्गस्य भक्ष्यमाणस्य रक्षसा ॥ १९३ ॥
 राक्षसः प्राह भो ! योगिन् ! क्षत्रब्रह्मव्रतस्य ते । मन्त्रं साधयितुर्धैर्यं दण्डो योग्योऽथवा न किम् ॥ १९४ ॥
 कुमारः प्राह दण्डोऽयं योग्य एव कृतस्त्वया । मर्मोर्वोर्मीसमद्यापि विद्यते तत् तु भक्षय ॥ १९५ ॥

इत्युक्ते श्रुपुत्रेण निष्ठुरस्याऽपि रक्षसः । ऊर्ध्वावभूवुर्लौमानि तं द्रष्टुमिव सात्त्विकम् ॥१९६॥
राक्षसो विस्मयाद् दध्यौ नाऽयं योगी भवेद् ध्रुवम् । व्रते वा चलिचित्तो यो दुःखे न स हि सासदिः ॥
निश्चित्येति समुत्थाय कुमारवदनाऽभ्युजम् । उन्नम्य निजहस्तेन राक्षसोऽथ व्यलोकयत् ॥१९८॥
पूर्णदुं हृत्कोराणां राजाऽञ्जं लोचनालीनाम् । तन्मुखं प्रेक्ष्य दुःखाश्रुपूर्णाब्धयो राक्षसोऽचक्षत् ॥१९९॥
हा हा नरोत्तमस्याऽस्य जगत्कल्पतरोर्मया । सत्वपीयूषकुण्डस्य विहितं ह्यहितं महत् ॥२००॥

(प्रथमो राक्षसो भुवनमातुं जीवितं ददौ)

योगिनं यः परित्राय निजं देहं ददौ मम । परोपकारिणं तं हा ! मारयामि नरं कथम् ? ॥२०१॥
रक्षोराजो विचिन्त्यैवमौपधीं व्रणरोहिणीम् । सुकुमारं कुमारस्य मूर्च्छितेऽङ्गे व्यलेपयत् ॥२०२॥
रुद्रव्रणस्तगौपध्या कुमारो लब्धचेतनः । उत्तस्थौ मम देहं भो ! भक्षयेति पुनर्बदन् ॥२०३॥
ततश्च सर्वसत्त्वहितं सत्त्वसहितं नृपनन्दनम् । पल्लवो विपुलानन्दो नत्वा स्तुत्वा तिरोऽभवत् ॥२०४॥

(भुवनभानोः स्मयान्काष्ठप्रदणम्—)

अथाऽत्राऽभ्येति मातङ्ग उच्चैर्वाचमुवाच सः । रेऽर्धदग्धानि दारुणि मीलितानि ह्वया न किम् ? ॥२०५॥
अधुना तानि बर्क्ष्यामीत्युदित्वा स नृपात्मजः । काष्ठानि मीलयासास चित्ते स्तुवति भाऽन्त्यजे ? ॥२०६॥
इतश्च— अन्धकारजःपुञ्जमरुणो गगनाङ्गणात् । प्रमाष्टि स दिनाधीशो तत्राऽऽजिगमिषौ दुतम् ॥२०७॥
दोषाकरं कलङ्काढ्यं सेवमाना निशाचरः । गृहाद् दीपान्तरं जगमुरागते चण्डरोर्चिषि ॥२०८॥

१ लोचनप्रमाणम् । २ राक्षसः । ३ “बही प्रापणे” धानोः । ४ अ गन्धुमिच्छी । ५ रोर्चिषि-किरणः ।

अस्मिन्नवसरे मन्दा-ऽऽनन्दकन्दनिकन्दनम् । शुश्राव दुःश्रवं कथावि कन्दनं नृपानन्दनः ॥२०९॥
चण्डालश्चण्डगुडोऽथ जगादऽऽनन्दतुन्दिलः । अहो ! अद्य महालाभो रे ! रेऽस्माकं भविष्यति ॥२१०

(चन्द्रमः श्रेष्ठी, तत्पुत्रो वसन्तो मृतः—)

यतोऽन्न धनदत्तस्य श्रेष्ठिनस्तनयो नयी । विनयी सुभगस्त्यागी वसन्ताख्यो मृतोऽपुना ॥२११॥
घारुणि चीवराण्यस्य गत्वा याचस्य सत्वरम् । मत्पत्न्याः परिधानाय यथा तानि भवन्ति भोः ॥२१२॥

(भुवनाभौचिन्तनम्—)

स्वीकृत्येति वचस्तस्य कुमारश्चलितस्ततः । चिन्तयामास संसार—वैराग्यकलितो श्रुशाम् ॥२१३॥
यो नरः स्वजनहर्षतरुणां वृद्धयेऽभिनवनीरदतुल्यः । तस्य संहरणमाशु विधत्तेऽनिलतोम्रपवनोत्कलिकेव ॥
तथा च— संसारोद्यानमध्ये किल विविधकुलानोकुंहालीमसूतान् ।

श्रयःसौरभ्ययुक्तान् शुचिसुखवचनैश्छादयेत् स्वःकरणे ।
देवो ह्यारामिकोऽयं विकसितकुसुमानीव मलयान् विगृह्य ।

विश्वं विश्वं नश्वरं संनिरीक्ष्य कुर्याद्धर्मं निर्मलं धीरधीर्यः ।
तेभ्यो जीवानथाऽन्यानवकरदहो ! निक्षिपेन्नारकान्, वा ॥२१५॥

स्वीयां मूर्तिं कीर्तिमेवाऽत्र मुक्त्वा सोऽयं सारं स्वर्गसौख्यं भुनक्ति ॥२१६॥
अतः सत्पुरुषस्याऽस्य मृतस्याऽपि तनी स्थितम् । सतां वन्नप्रदाताऽहं याचिष्ये चीवरं कथम् ? ॥२१७॥
अन्यच; चौरैर्विगृह्यमाणानि रक्षाभि वसनानि यः । वस्त्रं नेतुं कथं सोऽहं करोमि स्वकरं पुनः ? ॥२१८॥

१. अनेकुहो दुमः ।

इतोऽवदत् सं मातङ्गः किं रे शीघ्रं न यास्यसि ? । तस्मादप्यतिभीतोऽयं जगाम मृपजो जवात् ॥२१॥
पुनर्विचिन्तयामास स गत्वा मृतकाऽन्तिकम् । धर्मशास्त्रसज्ञा मे रसज्ञा याचतां कथम् ? ॥२२॥
सत्पात्राणां करेभ्योऽपि षः शिश्रायोचतां पुरा । सोऽद्य मे दक्षिणः पाणिः किं याचेत् मृतान्बरम् ॥२३॥
अथवा, येन हस्तेन मातङ्गोऽजिता स्वर्णाधमर्णता । अधमो याचतां सुभ्रं फलत्यत्रैव पातकम् ॥२२॥
यतः— स्वशरणस्य बधो गुरुतापनं पिशुनता शमिनां पितृबन्धनम् ।

स्थपनिकाहरणं शिशुहिसनं हुवमिहाऽन्यभवेऽपि फलन्त्यहो ! ॥२३॥
अतो रे हस्त ! पापद्रोयाश्चारूपं फलं स्फुटम् । आत्मनोपाजितं धुब्ध्वं मृतबलायाऽप्रतो भव ॥२४॥
कुमारश्चिन्तयित्वैवं स्वकारं स पुरोऽकरोत् । हर्षगौराऽथ गौराविरासीत् पीराऽऽस्यतस्तदा ॥
अहो भाग्यं वसन्तस्य मृते यस्मिन्नसौ पुमान् । आचारसारस्वाकारः किञ्चित् प्रार्थयतेऽद्य यत् ॥२५॥
इत्युक्त्वा रोदनं मुक्त्वा नागरा रागसागराः । रत्नान्यारेभिरे दातुं उल्लोलैर्निजपाणिभिः ॥२६॥

(मृगस्य वनं याचिते मुषनभातुना—)

राजस्रतुः स दूनोऽन्तर्विधूयाऽऽत्मकरं रयात् । प्रोचे भोश्चण्डतुण्डस्य मातङ्गस्याऽस्मि किंकरः ॥२७॥
शृङ्गामि दानं नो कस्य किन्तु बलमिदं जवात् । इत्यर्धोक्ते दशावस्य पूर्णे हृद्दुःखवारिभिः ॥२८॥
इत्थोऽप्यन्तजस्यैव कर्मकृद् धिग् जगत्स्थितिः । इत्युक्त्वा मृतवेहस्यं बलं तेऽस्मै समार्पयन् ॥२९॥
(मुषनभातुमुत्सृष्टं—) मुष्कं तन्मृतबलं तैः स्वपाणौ प्रेष्य भूपमूः ।

धिग् विग् मे जन्म मूलोके वदन्निति मुष्कं समः ॥३०॥

देहं विहाय हंसोऽस्य यास्यत्युड्डीय दुःखतः । इतीक स्वपटीतुल्य-मूर्च्छया छलवान् विधिः ॥२३२॥
 अन्ते धार्त्र्या घटीयुग्मं तस्यौ सुबहूमोहतः । बन्धुवच्छीतलैव तैरालिङ्गथोत्थापितस्ततः ॥२३३॥
 (स्वगतम्—) यावदुत्थाय नेत्रे स्वे निमृज्याऽग्रे विलोकते । तावत् कुमारो मृतकं बलं पौरांश्च नैक्षत ॥२३४॥
 अथाऽयं चिन्तयामास किमिदं महदद्भुतम् । मातङ्गस्य निजेशस्य किं किं दास्यामि सोत्तरम् ॥२३५॥
 चिन्तयन्निति वेगेन व्यावृत्तस्तत्र चागतः । न च श्वपचमैक्षिष्ट सर्वत्रऽऽलोकयन्नपि ॥२३६॥
 प्रहरन्नितयं तत्र निविष्टः पृष्टवान् जनम् । परं नाऽकथयत्-कोऽपि चण्डतुण्डं तमन्त्यजम् ॥२३७॥
 इन्द्रजालमुन स्वप्न-प्रतमोहोऽथ मे कुतः ? । ध्यायं ध्यायमिदं तुर्येऽहर्षोमेऽसौ सद्भुत्थितः ॥२३८॥
 (नदी—) नदीं स चन्द्रशिशिरां शिशिराभोभरैर्भूताम् । लानाय नृपजोऽहूनाय शिश्राय श्रेयसायतिः ॥
 स्नात्वाऽथ वाटिकां गत्वा सर्वा स्वर्णमुद्रिकाम् । नीत्वा सुमनसः सारात् स अंश सुमना बटे ॥

(षट्गता जिनमूर्तिर्दृष्टा—)

कोटरान्तः समुद्रगत्वा समुद्रगकमसौ नतः । नीत्वाऽथ चन्द्रशिशिरां सरितं त्वरितं ययौ ॥२४१॥
 नद्यास्तटेऽथ विकटे निर्मले स शिलातलम् । हेलया क्षालयामास सनमस्कारं स्मरन्नरम् ॥२४२॥
 पेटकां तां स्वर्णकान्तां संस्थाप्य स्थाप्यमन्त्रवत् । धीरः स नीरमनैपीत् पद्मपत्रपुटैः स्फुटैः ॥२४३॥
 (जिनपूजा—) मन्त्रपात्रं मुदास्नात्रं कृत्वा हित्वाऽन्यचित्तात् । पूजां भूजानिर्जम्बके विधिवद् विधिवत् ततः
 योजिताभ्यां स्वहस्ताभ्यां परमेष्ठ्याख्यमुद्रया । संसारार्तिहरं चारा-त्रिकं चक्रे जिनेशिलुः ॥२४५॥

१. पृथिव्याः । २. कार-जगाम । ३. भूजात्रिकः भूपतिपुत्रः ।

स्नात्रे मेरुस्थितं बालं पूजा-SSरात्रिरुयोर्द्वेषम् । ध्यात्वाऽथ स्तोतुमारेभे स्मरन् केवलिनं जिनम् ॥२४३॥
वीतराग ! तव वीतरागता रागवन्ति नमयेत् त्रिजगन्ति ।

निस्पृहं स्फुटकलं सहकारं किं श्रयन्ति न नराः स्वसुखाय ॥२४७॥
श्रीजिनेन्द्र ! गुणिनोऽपि जनास्त्वां न क्षमाः स्तुतिविधौ कथमन्ये ।

यद् गुणधर्मयं त्वमतीत्य वर्तसे किल जगत्प्रथममेतत् ॥२४८॥
शक्रस्तवं भणित्वाऽथ कुमारः स कुमारार्द्र । मुक्ताशुकस्यभिर्धां मुद्रां कृत्वाऽहन्तमथाऽवदत् ॥२४९॥
(जिनस्तुतिः—) जयं वीतराग ! भगवन् ! भवतु मम त्वत्प्रभावतः स्वामिन् ।

भवन्निर्वदो मार्गानुसाराता चेष्टकलसिद्धिः ॥२५०॥
लोकविरुद्धत्यागो गुरुजनपूजा परार्थकरणं च । शुभगुरुयोगस्त्वह्मचनसेवना स्वामवमखण्डा ॥२५१॥
अथ, कारं कारं नमस्कारं भूपध्वरिभाग्यभाक् । पुनर्दिदक्षलव्यात्ताक्षो यावदग्रे व्यलोकयत् ॥२५२॥
(केनचिद् जिनमूर्तिहृता—)

तावत् संसृज्जको नास्ति न च मूर्तिजिनेशितुः । अत उन्मनायमानो मानी मौनी तदोत्थितः ॥२५३॥
नाभेरुर्ध्वं नराकारः संप्रहृतंतुस्त्वधः । फणाभिः पञ्चभिर्दीप्रमणीभिर्दीपयन्ततः ॥२५४॥

(वलाः—) हस्ताभ्यां मस्तके जैनमूर्तियुक्तं समुद्रकम् । दृढं धृत्वोरगो गच्छन् दृष्टे भूपसूनुना ॥२५५॥
हत्वा मूर्तिं प्रसंपन्नं सर्पं तं वीक्ष्य सोऽग्रतः । दिनत्रयं लङ्घितोऽपि कुमारस्तमथाऽन्वगात् ॥२५६॥

१ सहकार आश्रयः । २ एतच्च सप्रत्यपि चैत्यवन्दनविधौ प्रसिद्धम्— श्रय वीथराय । जगत्पुत्रे । इत्यादिस्तवजन्म ।

(भुवनभानुना उरगो गृहीतः—)

सहसा साहसाश्छिद्यो रंहसा स महीयसा । धावित्वा स्वच्छचित्तस्तं छेकः पुच्छे गृहीतवान् ॥२५७॥
 कुमारं पुच्छसंछिष्टमत्याविष्टः स सर्पराट् । प्रससर्पं प्रवाहेऽथ नयास्तास्या हि संसुखे ॥२५८॥
 जलकान्तमणीमप्यपास्तस्या मूर्तेः प्रभावतः । संसुखोऽप्यम्भसां भारो द्विधाख्यो जवादभूत् ॥२५९॥
 संयस्य श्रुतदर्पस्य लाङ्गलमवलम्ब्य सः । अस्पृष्टनीरो धीरोऽयमतीयार्यं रयान्नदीम् ॥२६०॥
 यतः— सा चन्द्रशिशिरा नदी तिष्ठति निर्मला । तस्मिन् विवेश सावेशः प्रवरे विवरे विषी ॥२६१॥

(श्रुतस्यै मुक्ताभानुः पताल प्रविश—)

कुमरोऽपि समं तेन यावत् पातालमाविशत् । तावद् ददर्श रत्नौघ-रम्यहर्म्यं पुरं पुरः ॥२६२॥
 कन्दर्पजववोरीभिरीरोभिः पूर्णवीथिकम् । स्फीतगीतैः सशृङ्गारशृङ्गाटकमितस्ततः ॥२६३॥

(नागनगरम्—) कर्णपीयूषकवलयैर्वलैः पूर्णमन्दिरम् । स नागनगरं प्रेक्ष्य यावज्जातोऽन्यमानसः ॥२६४॥
 तावत् स भुजगो दिव्यशक्त्याऽस्य भुजगोचरम् । प्रविहाय विहायस्थो भूत्वाऽदृश्यत्वमीयिर्धान् ॥२६५॥
 मूर्तिं श्रीवीतरागस्य गते हृत्वा भुजंगमे । मुद्गराहतवत् स्थित्वा क्षणं सोऽथ व्यचिन्तयत् ॥२६६॥
 अहो ! ममात्मना पूर्वं कीदृग् दुष्कर्म निर्ममे । येन श्रीवीतरागस्य मूर्त्याऽप्यंजितः ॥२६७॥
 येनाऽहिनो हि मेऽनायि नायकः श्रीजिनेश्वरः । तेन बन्धुत्वमाश्रित्य कथं नीतं न जीवितम् ? ॥२६८॥
 देवतावसरं स्वं यो रक्षितुं न क्षमः क्षितौ । तस्य मे धिग् धीरत्वं क्षत्रव्रतकलङ्किनः ॥२६९॥

१ पुच्छम् । २ जगाम । ३ सर्पः । ४ कन्दर्पस्य जवं वारिष्ठीभिः । ५ भाषायाम्-श्लोक । ६ अगाम । ७ नीतः ।

वीडितः पीडितश्चेत्थं स्वचित्ते स दृष्याङ्गजः । तावदेकां नागनारीं पार्श्वं यान्तीं व्यलोकत ॥२७०॥

(नागनगरे महोत्सवः-)

अथो वेगेन धावित्वा तत्पार्श्वं पृष्टवानिति । अम्ब ! किं नगरेऽमुष्मिन् स्युः सदेग्महोत्सवाः ? ॥२७१॥

सा प्राह स्वच्छ ! हे वत्स ! यन्महोत्सवकारणम् । सकर्ण ! दत्तकर्णस्तत् सर्वमकर्णाय द्रुतम् ॥२७२॥

(वायुकिः-) अत्र पातालपाताऽस्ति शेषाख्यो धरणेश्वरः । तस्य राज्ये प्रधानश्च राजा श्रीवासुकिर्वरः ॥

(महापयो नागः-) स वासुकिः पुरेऽमुष्मिन् पतिः पातितरां प्रजाः । तेन भिन्नं महापद्मो नागोऽस्ति प्रेवितो भुवि ॥

कंचिद् भुवनभान्वाख्यं नरं केनाऽपि हेतुना । आनेष्यति तथा पद्मः प्रपञ्चेन गरीयसा ॥२७३॥

बसुधावासिनस्तस्य पुरस्याऽस्य समागमे । सप्ताहमुत्सवान् कर्तुमाज्ञा राज्ञा मुदा ददे ॥२७३॥

नरोत्तमस्य तस्याऽद्य समालोकाय कौतुकी । पौरलोकः समस्तोऽपि समस्त्युच्चपदेशगः ॥२७७॥

अतो गत्वात्मनो गेहं अत्रिबोचां चन्द्रशालिकाम् । अहमालोकयिष्यामि तं कीर्त्यालोकनिर्मलम् ॥२७८॥

इत्युक्त्वा सा ययौ नारी स्फारीकृतपदास्पदा । दध्यौ कुमारः केनाऽहं कार्येणाऽऽनायितो बलात् ॥२७९॥

इतश्च— कर्पूरपूरगौराङ्गं शशाकांशुसितांशुकम् । राजहंससमारूढं फणाभिर्दशभिर्युतम् ॥ २८० ॥

सव्यहस्तासुविन्यस्त-पीयूषकलसं पुरः । श्रीवासुकिं ददर्शाऽसावायान्तं बन्दिभिः स्तुतम् ॥२८१॥

ततस्मीपे च— राजपट्टप्रभं सस-फणं पीताम्बराभृतम् । जपमाला-शङ्ख-कुम्भ-सुद्वाराख्यं चतुर्भुजम् ॥२८२॥

(नागराजः-) नागराजमन्ताख्यं गरुपतिसमाश्रितम् । वीक्षामास समायान्तं कुमारो विस्मयाकुलः ॥

(तक्षकः-) दक्षिणांसे न्यस्तदग्धं वामे च स्थितकुम्भकम् । शोणाङ्कवस्त्रं सोऽपश्यत् तश्चकं दृषवाद्दनम् ॥ २२६ ॥

(कौटिल्यः—) कृष्णं कर्कोटकं पीतवस्त्रं सुजयुगान्वितम् । सर्प-दण्ड-शङ्ख-कुम्भयुक्तं, हस्तिस्थमैक्षत ॥२८५॥
 एनं ससफणं श्वेतवस्त्राङ्गं हयवाहनम् । कुम्भाम्बुजयुतपाणिं स आयान्तमलोफयत् ॥२८६॥
 श्वेतवस्त्र-यन्त्रुःपञ्चफणाः कलश-शङ्खयुक् । महापद्मो मयूरस्थो नृपजेन तदैक्षयत् ॥२८७॥
 पुलिकः कृष्णयस्त्राङ्गः ससफणो हि दण्डवान् । पद्मारूढः प्रौढमना तदाऽनेन विलोकितः ॥२८८॥
 शङ्खाख्यश्वेतवस्त्राङ्गः फणाभिर्दशभिर्युतः । रथस्थितः शङ्ख-कुम्भकरो दृष्टोऽथ तेन सः ॥२८९॥
 इत्थं तस्य कुमारस्य पश्यतो मूर्धनि द्रुतम् । नागेन्द्रास्ते स्वकुम्भेभ्यः क्षिप्रं पीथूपमक्षिपन् २९०॥

(नागलोककृता भुवनभातुस्रुतिः—)

ततश्च— जय त्वं सान्त्विकाधीश ! जय त्वं करुणाकर ! । जय त्वं दानिनां धुर्य ! जय त्वं क्षत्रियोत्तम ! ॥
 इत्थं वदन्तस्ते नागाः अत्रिवा व्योम प्रमोदतः । तस्योत्तमस्योत्तमाङ्गे पुष्पवृष्टिं व्ययुस्तदा ॥२९२॥
 अथाऽलंकृत्य नेपथ्यैर्नागेन्द्रास्तं नृपाङ्गजम् । पुरं प्रवेशयांचक्रुर्निमित्तानेकनाटकम् ॥२९३॥
 स्तूयमानं चन्द्रिदृग्दर्शयित्वा नागनागरैः । श्रीवासुकिः स्वयं धाम नीतवान् नीतिवानमुम् ॥२९४॥
 रत्नस्तम्भैः शुभां मध्यसभां प्राप्य वासुकिः । प्रोचे भुवनभानो ! भोः ! सिंहासनमिदं श्रय ॥२९५॥
 कुमारः प्राह नागेन्द्र ! यस्य मे पाणितो जिनः । गतोऽशक्तेरभाग्याद्य तं मां गरसीह किम् ? ॥२९६॥
 इत्युक्त्वा तं बसुधायामासमानं भुजंगराट् । भद्रासनं समानाय तमुपावीचिशत् पुरः ॥२९७॥
 सुविष्टरनिविष्टेषु प्रधानेषु स वासुकिः । तुष्टदृष्टिः स आचष्ट नृपपुत्रं पवित्रवाक् ॥२९८॥
 भोः कुमार !— यो नरो जिनघरं धरभक्त्या पूजयेदपि समीपगतं नो ।

दूर एव स तु तस्य विमोहात् रत्नपुञ्ज इव दृग्विकलस्य ॥२९९॥

यो जिनं शिवपदस्थितमात्मोत्सङ्गं शुचिमनःकुसुमेन ।

पूजयेद्विह स केवलतेजाः स्याद् स्वेरिव करे रचिकान्तः ॥३००॥ किं बह्वना ?

देवो गुहर्वा भक्तस्य दूरस्थावपि पार्श्वगौ । अभक्तस्य तमोऽन्धस्य दबीयांसौ सदाऽपि तौ ॥ ३०१ ॥

(सुवनमनिः पातालानयने कारणम् -)

यतः— महतां वदतां धर्म-महनीयोऽसि सात्त्विकः । ईदृग् क्षत्रव्रतं यस्मिन् जैनी भक्तिस्तयेदृशी ॥३०२॥

हेतुना येन पाताले त्वमानीतो भुवस्तलात् । तं सर्वं शृणु वृत्तान्तं नितान्तं स्थिरमानसः ॥३०३॥

चतुश्चत्वारिंशत्संख्य-सहस्रसुवनप्रभुः । चतुर्विंशत्यङ्गरक्ष-सहस्रैः कृतसेवनः ॥३०४॥

पद्मावल्यादिभिः पद्भिर्महिषीभिर्नियेवितः । त्रायस्त्रिंशोश्च त्रिंशद्भिः सप्तानीकाधिपैर्युतः ॥३०५॥

अन्यैरनेकैर्नागैश्च शेखरितांद्दिनीरजः । सभानिविष्टो धरण इन्द्रः पृष्टो मर्यकदा ॥३०६॥ (विशेषकम्)

पाताल-स्वर्गयोर्नाग-देवैर्द्रैः परिपूर्णयोः । कृतसमर्त्याकुलो मर्त्य-लोको मध्ये कथं प्रभो ? ॥३०७॥

अथ श्रीधरणः ग्राह शृणु भो ! बासुके ! सखे ! । मानुष्याजितपुण्येन जीवा इन्द्रत्वमाप्नुयुः ॥३०८॥

भूलोके केऽपि विद्यन्ते सात्त्विका घस्मिणो नराः । सुरा-ऽसुरैः समग्रैर्ये चाल्यन्ते नैव सत्त्वतः ॥३०९॥

तथाच; पृथिव्यामधुनाऽप्यस्ति भीमसिंहनृपाङ्गजः । नरो सुवनभान्वाह्यः क्षत्रियः सात्त्विकाप्रणीः ॥

अथाऽवोचमहं स्वामिन् ! मनुष्ये चर्मचक्षुषि । क्रिमत्रकीटके सत्त्वं संभाव्यं स्वल्पमेधसि ॥३११॥

व्याख्यातो योऽद्य युष्माभिः सत्त्वं सत्त्वस्य तस्य हि । कपित्वेक्षामि दुःखाख्य-रूपपद्मे सुवर्णवत् ॥३१२॥
इत्युक्त्वा धरणेन्द्रस्य सभाया अस्मि निर्गतः । अथो परीक्षा प्रारम्भ मया ते दुर्दशोदयात् ॥३१३॥
तथाहि— अलक्ष्मीरूपाद् भो ! रजनिचरवध्वायुधकृते ऋणार्ते मातङ्गे तनुवितरणाद् योगिकृपया ।
मृतस्याऽङ्गाद् वस्त्रार्थनजनितमूर्च्छोऽपि च यतः परीक्ष्यान्ते वीक्ष्य द्रुतमहमिहाऽऽगां नृपसुत ! ॥३१४॥
ततो नागो महापद्मो मया पुण्यात्मनस्तव । आकारणाय प्रहितः स्वं कृतार्थयितुं पुरम् ॥३१५॥
आदितः स निवेद्येति तस्मै सुवनभानवे । मौनमुद्रामथाऽऽलम्ब्य यावदस्थान्च वासुकिः ॥३१६॥
(धरण-श्लो-) प्रभुः श्रीधरणस्तावद् बन्दिदृन्दाभिनन्दितः । नृचिमानं समारूढः प्रौढहर्षाद्दुपागमत् ॥३१७॥
वासुकिप्रमुखाः सर्वे सम्मुखा विकंसन्मुखाः । विवेकिनोऽतिवेगिनो-त्थाय नेसुरमी अमुम् ॥३१८॥
तदा सुवनभानुश्चाऽभ्युत्थाय प्रणमन् जवात् । आलिङ्ग्य धरणेनोचे बन्स ! तुष्टोऽस्मि सत्त्वतः ॥३१९॥

(सुवनभानु-धरणयोः सलायः—)

अथ, सिंहासनसमासीनं धरणेन्द्रं नृपाङ्गजः । प्रणम्य प्राञ्जलिः प्रोचे हरैकं संशयं मम ॥३२०॥
यदा स्वनगरस्थेन नागराज ! मया पुरा । उत्तारिता जिनेन्द्रस्य मूर्तेः पूजा पुरातनी ॥३२१॥
पवित्रा पत्रिका तत्र सत्त्वतत्त्वविवेचिनी । सुवर्णवर्णश्रेणीभिर्दिव्यकाव्यद्वयान्विता ॥३२२॥
ददशे स्वदशे हर्षं ददती या तदा मया । किमर्थं केन सा मुक्ता तथ्यमेतत् प्रकथ्यताम् ? ॥३२३॥ (युग्मम्)
सित्वा श्रीधरणेन्द्रोऽथ वचस्वी वाचमृच्चिवान् । त्वद्दशोधाय मया मुक्ता काव्ययुक्ता सुपत्रिका ॥३२४॥

१ विकल्पमत्ताः ।

पतः— देवा यदि प्रभुरधर्मसुधागुह्युल्यान् रक्षन्ति नो नरवरान् बहुदानकुल्यान् ।
तेषां प्रमावतरवोऽपि हि पापतापात् शुष्यन्त एव सकला जगतीतले तत् ॥३२५॥
अतः, यो प्रव्यतम्बरिततः श्रुततस्तपस्तः श्रीजनशासनविभासनमातनोति ।
सः सर्वदेवतगणोऽस्य हि सर्वदेव रक्षां करोति दुरितं च तिरस्करोति ॥३२६॥
(वृथे धनाः—) अतस्तुष्टोऽस्मि किं तुभ्यं ददामि पुरुषोत्तम ! । भूपभूरब्रवीज्जन-ध्यानमस्तु मयि स्थिरम् ॥

(मुच्यमानोः क्षमनकादिरक्षा—)

तथाऽपि यदि तुष्टोऽसि नागराज ! ततोऽधुना ! दर्शय श्रुतिनिर्दिष्टान् नरकान् सप्त सांप्रतम् ॥३२८॥
घरणाः ग्राह हे वत्स ! किमर्थं तान् दिदृक्षसि ? । कुमारो न्यगदत् पाप-फलजिज्ञासया प्रभो ! ॥
बभाये घरणतावद् वाक्यैस्तान् प्रथमं शृणु । दुःखितैर्जन्तुभिः पूर्णान् शकनोपि हि न वीक्षितुम् ॥३३०॥
तथाहि— (नरकवर्णना—) एतन्प्रभाव्ये त्रिशष्टक्षास्तिष्ठन्ति नरकावासाः ।

पञ्चविंशतयो लक्षा नृपसूतो ! शंकरप्रभे नरके ॥३३१॥
पञ्चदशलक्षयुक्तस्तार्तीयो बालुकप्रभो नरकः । पद्मप्रभश्चतुर्थो दशमिलक्षयुतो नरकगोहः ॥३३२॥
धूमप्रभश्चिलक्षया तमप्रभः पञ्चहीनलक्षेण । पञ्चभिरेव तु गेहैर्युक्तोऽस्ति महातमःप्रभो नरकः ॥३३३॥
एवं च चतुरशीतिषु संस्थिता नरकवासलक्षेषु । सततं विततं दुःखं दुष्कृतिनो जन्तवो ह्यनुभवन्ति ॥
तथाहि—भार्या—पत्योरनुजीवि-स्वामिनोर्गुरु-शिल्पयोः । श्वश्रू-वध्वोमित्रयोश्च ये विभेदं हि च्चकिरे ।
तद्वियोगक्षणवितान् वारांस्तेषां वृणां तनुः । चक्षुषा शिरः कर्बुवंशे क्रकचैः प्रविदार्यते ॥३३६॥

येऽलीकेन कलङ्गेन साधुं नरमवृष्यन् । सतां शून्यं च पशुन्यं ये चक्षुर्वक्रवेतसः ॥३३७॥
उपहासवचोभिर्यथभिणोऽथः कृता भुवि । यैर्दुर्वाग्भिः पिता माता गुरुर्नैताऽप्यनप्यत ॥३३८॥
तद्वचोऽक्षरसंख्यानि संवत्सरशतान्यहो ! । तेषां जिह्वाः छिन्नरूढाश्छिद्यन्ते वज्रतुण्डिकैः ॥३३९॥
परस्त्री वीक्षिता दुष्टैर्वीक्ष्य यैर्भुञ्जिता पुरः । यैश्चालोक्य स्वयं सार्थश्चौराणामपि नोऽधर्मः ॥३४०॥
तन्निमेषमितान् वर्षलक्षानेषां हि वीक्षणे । वज्रतुण्डाः खगा नित्यं खनन्ति खरचञ्चुभिः ॥३४१॥
एकावासस्थिते सर्वकुटुम्बे निर्दया भृशम् । द्रव्यं हत्वा कलिलं कृत्वा भुञ्जन्त्येकाकिनो हि ये ॥३४२॥
एकसार्धं समायान्तं बुभुक्षुं परिहाय ये । भुञ्जते ये च धमिनो निस्वबन्धोर्गेषेक्षकाः ॥३४३॥
यावन्तः कवला एक-भोज्ये स्युर्वैहिताः पुरा । तत्संख्यलङ्घनप्रान्ते विष्टा तेषां प्रदीयते ॥३४४॥
यावन्ति द्रोहभोज्यानि स्युः कृतानि पुराभवे । तावद्भारं कदर्थ्यन्ते जीवा एवं नरोत्तम ! ॥३४५॥
जन्तूनमन्तून् यो हत्वा भुक्तद्रोमसंमितान् । वर्षसहस्रान् स तस-ताम्रखण्डानि भोज्यते ॥३४६॥
रात्रौ सुप्ते जने ग्रामा यैः पूर्वं परिदीप्तिताः । तेषां देहो लोहमूयैः क्षिप्रं प्रक्षाल्यतेऽनिशम् ? ॥३४७॥
अन्यासक्तो निजां भार्यां त्यजेत् संतापयेच्च यः । तस्यैरेव तर्षहः सिच्यते यो नरोत्तम ! ॥३४८॥
इत्यायनेकोत्पन्नाः कथिताः स्वल्पवेदनाः । अन्येषां बहुदुःखानि व्याहर्तुं पारयामि न ॥३४९॥ यतः—
“नरपसु जाइं अइकखलडाइं दुकलाइं परमतिकलाइं । नरकेसु यानि अतिककंशानि दुःखानि परमतोदगानि ।
को वत्सेही ताइं जीवन्तो चासकोडीहिं ॥३५०॥ को वर्णयिष्यति तानि जीवन् वर्षकोटिभिः ॥३५०॥
नेरईंआणु पाओ उक्कोसं पंचजोपणसयाइं । नेरयिकाणामुत्पाद उक्कटं पञ्चयाजनशतानि ।

दुःखे निवृत्तियाणं वेयणसयसंपगादाणं ॥३५१॥ दुःखे निवृत्तितानां वेदनाशतसंपगादानाम् ॥३५१॥

निवृत्तानां ?

अच्छिनिमीलणभित्तं नस्थि सुहृदुःखमेव अणवश्यं । अक्षिनिमीलनमाश्रं नास्ति सुखं दुःखमेव अनवरतम् ।
नरए नेरहंयाणं अहोनिंसं पचमाणाणं ॥३५२॥ नरके नैरयिकाणाम् अहनिंशं पच्यमानानाम् ॥३५२॥
इत्युक्त्वा धरणेन्द्रस्तं पाणौ प्रारोप्य भूपजम् । व्यक्तितो नरकावासां दर्शयामास कल्पयि ॥३५३॥

(नरकदेशेन भूपजमाहुमुच्छं -)

धरणेन्द्रकराब्जस्थो जीवानां वीक्ष्य वेदनाम् । कुमारो दुःखपूरेण कलान्तकाथो सुसूच्छं सः ॥३५४॥
पुनस्तत्र समानीय दिव्यपानीयसेचनैः । धरणेन्द्रः कुमारं तं चकार स्पष्टचेतनम् ॥३५५॥

व्यचिन्तयत् कुमारोऽथ देहसौख्याय धिग् जनाः । देहं धर्मकल्पदुं प्रापुः किं पापपोषिणः ॥३५६॥
ऊचेऽथ धरणी वत्स ! जानाऽथ ससलङ्घनी । अङ्गं कृशं शृशं तेऽभूत् कुमार ! सुकुमारवत् ॥३५७॥
भो ! जनाधिपुत्राऽथ भोजनाय मया समम् । पुण्यपुष्ट ! तदुत्तिष्ठ सत्वरत्नैकरोहण ! ॥३५८॥
कुमारः मोचिबन्ताग ! मयाऽथ जिनपूजनम् । न कृतं तत् कृतं देव ! भोजनैर्लौल्ययोजनैः ॥३५९॥
श्रुत्विति वासुक्तिः प्रोचे देवतावसरे मम । सा मूर्तिर्वीतरामस्य विद्यते सर्वविद्य ! ते ॥३६०॥
अभ्युत्थाय ततः शीघ्रमर्ध्रव जिनपूजनम् । विवेहि विधिना धीमन् ! निवेहि प्रमदं मयि ॥३६१॥

इत्युक्त्वा वासुकिर्भूपुत्रमाकूल्य बाहुना । रूपयित्वा सुधाकुण्डे कारयामास पूजनम् ॥३६२॥

(धरणेन सह भुवनमानोः भोजनम् -)

धरणोऽत्यर्थमध्यथं कुमारं विव्यभोजनैः । अभोजयत् प्रीतिबल्लेः फलं पक्वं हि गौरवम् ॥३६३॥

(धरणेन मुक्ताभानवे इतिनि धमत्कारकवस्तुनि—)

ततोऽशुकयुगं स्वर्णं—पादुकायुगलं तथा । धरणेन्द्रः कुमाराय दत्त्वाऽवादीत् प्रमोदवान् ॥३६४॥
अनेन वक्रयुग्मेन संवीतेन, तनौ तव । शीता-ऽऽतप-रजो-चातमवं दुःखं न भावि भोः । ॥३६५॥
पादुकायुगलस्याऽस्य प्रभावो व्योमगामिता । परोपकारे त्वं श्रूया धीरधीरनिशं सुवि ॥३६६॥
इत्युक्त्वा पेटिकां जैन-मूर्तियुक्तां स्वपाणिना । आर्पयन्त्युपपुत्राय मणिं चैकं महौजसम् ॥३६७॥
भूत्वाऽथ निकषा कर्णे कुमारस्य मुदा तदा । महिमानं मणेस्तस्याऽऽचख्यौ छन्नं स नागराद् ॥३६८॥

(मुक्ताभानुः पतालात् पृथ्व्यागतः—)

अथो मुमोच हुंकारं स्फारं स धरणेश्वरः । तद्देवाऽथ कुमारोऽयं पृथ्व्यामात्मानमैक्षत ॥३६९॥
(लक्ष्मिणा नगरी-) अहो ! अहं सुखं प्राप्तश्चिन्तयन्निति विस्मयात् । जगाम रङ्गशालाख्यां नगरीं श्रीगरीयसीम् ॥
तस्याः पुरमवेशेऽसौ चारुमाकारवेष्टितम् । प्रासादं चिस्मितोऽपश्यत् पिशङ्गध्वजयाऽन्वितम् ॥३७१॥
प्रासादोऽयं त्रियो देव्या अये ! पीतध्वजान्वितः । विचिन्त्येति कुमारस्तत्राकारान्तर्विवेज सः ॥३७२॥
(लक्ष्मीमूर्तिः—) चारुचामीकरमयीमयं तत्र प्रमोददाम् । लक्ष्मीदेव्या ददर्शाऽथ मूर्तिं चम्पकपूजिताम् ॥३७३॥
उपसृत्य कुमारोऽथ निजगाद श्रियं प्रति । देवि ! लक्ष्मि ! त्वमेवाऽसि सतां पुण्यनिबन्धनम् ॥३७४॥
यतां— दृपस्य मानं गुरु-देषपूजा सतीर्थयात्रा निजबन्धुषोषः ।

संसेव्यतां शेषकलाविदां च स्याल्लक्ष्मि ! सर्वं त्वयि तोषवत्याम् । ॥३७५॥
सन्तः सुतीर्थं कृपणा रजोऽन्तस्त्वां स्थापयन्ति व्यसनेषु पापाः ।

१ भयम् । २ पूज्याम् ।

मत्वेति हे धर्मसुते ! सुलक्ष्मि ! कथं सतासेव गृहेषु नैषि ? ॥३७६॥
 स कुमारः सुकुमारमिति यावद् बचोऽब्रवीत् । श्रीदेवता ताम्रदेव प्रोवाचाऽनाहृतं वचः ॥३७७॥ तथाहि—
 पुण्यरज्जुभिरहं दृढबद्धा निर्विवेकि-सुविवेकिगृहेषु ।

संस्थिताऽत्र कुवच्चः सुवच्चश्च वत्स ! हे ननु सहेऽधनिनीं हि ॥३७८॥

श्रुत्वेत्यसौ श्रियो वाक्यं दध्यौ प्राग्जन्मधर्मतः । श्रीः स्यात् कृपण-व्यसनिनराणां नान्यतो गुणात् ॥

(द्वी क्षी) इतो गर्भगृहान्तस्थौ विप्रौ श्रीदेवदत्ताऽर्चकी । हुं चिह्नमेकं संजातमित्युक्त्वा जग्मतुर्दुत्तम् ॥

एताभ्यां किमभिज्ञानं दृष्टं विप्राविमौ च की । चिन्तयन्निति बभ्राम प्रासादं परि भूपभूः ॥३८१॥ तत्र च—

(पञ्च आमाः—) स्फाटिकैर्निर्मलजल-कलितैरालवालकैः । विपुलान् पत्रलान् पञ्च कम्पानाऽऽम्नानुदैक्षत ॥३८२॥

उपसृत्य कुमारोऽथ यावदालोक्ते स्थिरः । तावत् तान्निष्फलान् बीक्ष्य सन्न्यथं ध्यातवानिति ॥३८३॥

प्रकृतेऽपि वसन्ततौ दुमाणां परमद्धिदे । आः ! आनन्दप्रदा अक्षणोरप्येते निष्फलाः किमु ? ॥३८४॥ किन्तु,

दानेना धनसंयुता भुवि सदाचारा परश्लाघिनो वैद्या लोभविवर्जिता यदि सुविद्वांसोऽप्यगर्वा हृदि ।

नित्यं स्वाप्ति सरांसि मृत्युरहिता मर्त्याः फलाख्या दुमाः । जायन्ते तदहो ! धरावतरा स्यात् स्वर्ग-पातालयोः ।

तथाऽपि धरणेन्द्रेण प्रदत्तस्य सुधामणेः । प्रभावेण करिष्यामि वृत्तानेतान् फलान्वितान् ॥३८५॥

ध्यात्वेति तं मणि नीव्या कृष्टृषां स्थानपाऽम्बुभिः । प्रक्षाल्याऽभिमिपिचैप चूतान् पञ्चाऽपि यावता ॥३८७॥

तावता स्वर्णवर्णानि कर्पूरसुरभीणि च । आविरासुः फलान्याशु सुधास्वादनि तेष्वथ ॥३८८॥

इतश्च- विप्रौ क्षिप्रौ तौ तत्राऽऽयातौ फलाकुलान् । तान् (तांश्च) वृक्षान् समालोक्य मुदिताबूचतुर्मिथः ॥

अहो ! कर्पूरमञ्जर्या अपूरिष्ट मनोरथः । अवकेशिनोऽपि वृक्षा यज्जाताः सफला अमी ॥३९०॥
 तयोरेको लघुर्विप्रोऽवचिल्य सुफलोचयम् । शीघ्रं ययौ द्वितीयस्तु तत्राऽस्थान्दृष्टजान्तिके ॥३९१॥
 अथाऽवदत् कुमारस्तं हे विप्रविह कौ युवाम् ? । कारितं श्रीयुहं केन किं नीत्वाऽगात् फलान्यसौ ? ॥
 अथो स विप्रः प्रोवाच गिरा प्रेमपवित्रया । जानीहि प्रथमं देव ! रङ्गशालां पुरीमिमाम् ॥३९३॥
 (विक्रमो शूः—) विक्रमोऽत्र पतिः पाति पातिारिपतङ्गकः । भयान्धतमसाह्लोकं नीतिमार्गप्रदीपकः ॥३९४॥
 (श्रीविमती राज्ञी—) तस्य प्रीतिमती नाम पत्नी दृढपतिव्रता । सुसाऽन्यदा निश्चयऽपश्यत् कर्पूरतरुमञ्जरीम् ॥
 (कर्पूरमञ्जरी पुत्रः—) संपूर्णसमये साऽथ समसूत सुतां सती । पिताऽपि तामतो नाम्ना चक्रे कर्पूरमञ्जरीम् ॥
 (रामदेवो देवज्ञः—) सुतायां ससर्वापिक्वयां तस्यां श्रीविक्रमो नृ । देवज्ञं सामदेवाख्यं पप्रच्छे तद्वरं नरम् ॥
 कन्याङ्गलक्षणान्येष वीक्ष्य मौहूर्तिकोऽवदत् । वर्षेऽस्याः पौडशे भावी राधावेधकरो वरः ॥३९८॥
 राजा श्रीविक्रमोऽधोचत् राधावेधस्य योग्यता । केन चिद्दूनेन विज्ञेया पुंसस्तस्येति भो ! वद ॥३९९॥
 सोऽवादीद् देव ! वाग्देवीशुपोष्याऽऽराध्य सन्वरम् । सर्वं निवेदयिष्यामि तृतीये दिवसे तव ॥४००॥
 सोमदेवस्तृतीयेऽह्नि सभामभ्येत्य भूपतेः । पाणौ चूतफलान्युच्चैस्तदा पञ्च समर्पयत् ॥४०१॥
 राजोचे किं फलैरैतैः कर्तव्यमथ सोऽब्रवीत् । अपितानि सरस्वत्या ममैतानि प्रसन्नया ॥४०२॥
 गदितं च सरस्वत्या महालक्ष्मीयुहं महत् । कारितं विद्यतेऽग्रे यत् स्वर्णसूर्तैर्विश्रुपितम् ॥४०३॥
 तत्र कर्पूरमञ्जर्या कन्यया निजंपाणिना । प्रसादस्याऽस्य पाश्चात्य-भागे चाप्यान्यमून्यहो ! ॥४०४॥
 दिव्यस्वरूपा पञ्चाग्री ततस्तत्र प्ररोक्ष्यति । साऽनिशं निर्मलैर्नरैः सिचनीया च कन्यया ॥४०५॥

सा च हिरण्मयी लक्ष्मीः स्मेरचम्पकपुष्पकैः ।-कन्यया पूजनीयां हि स्नातया शुचिवस्त्रया ॥४०६॥
 पुंसां संभाषिता येन लक्ष्मीमूर्तिर्वदिव्यति । वरः कर्पूरमञ्जरी नरः स भवतिता भ्रुवम् ॥४०७॥
 सदाऽपि निष्फलान् दिव्यान् तानाम्नान् पञ्च यो नरः । करिव्यति फलेनैव वा वरिव्यति स ते सुताम् ॥
 राजन् ! देव्या सरस्वत्या ममेति कथितं स्फुटम् । सोमदेवः स देवज्ञ इत्युक्त्वाऽऽत्मगृहं ययौ ॥४०९॥
 असुं प्रासादसुर्वीशो, हेमश्रीमूर्तिसंयुतम् । अचीकरत् ततः सा च कन्याऽऽम्नानुसवत्यमृतम् ॥४१०॥

(दिवाकर-गुणाकरो विप्रो—)

तदा नियुक्तावावां च दिवाकर-गुणाकरो । श्रीपूजायै तस्य पुंसः परीक्षायै च भूभुजा ॥४११॥
 (राधावेस्तम्भः—) कन्यापोडशवर्षेऽस्मिन् राज्ञा वीवाहमिच्छता । अष्टोत्तरशतहस्तः स्तम्भोऽस्त्युत्तम्भतो बहिः ॥
 दक्षिणान्यष्ट चक्राणि चाऽष्टौ वामप्रमीणि च । तत्राऽन्तरे चारूतरीं नृपो राधामकारयत् ॥४१३॥
 राधावेधकरो यः स्यात् स नरो मे सुतावरः । इत्युद्बोध्याऽशेपराज्ञो दूतैरामन्त्रयन्नुपः ॥४१४॥

(कर्पूरमञ्जरीतपः—) निमन्त्रणानि भूपानां स्वस्वयं वरहेतवे । कर्पूरमञ्जरी श्रुत्वोपवासं विदधे तदा ॥४१५॥
 राजाऽऽपृच्छत् कथं वत्से ! विदधासि न भोजनम् ? । भासयन्त्याऽऽस्यभासाऽग्रेऽसावभापत भामिनी ॥
 येषां बीजानि वाग्देव्याऽपितान्येते हुमा यदा । फलिव्यन्ति तदा तेषां फलेभ्योऽन्यथा तु न ॥४१७॥
 उपवासत्रये जाते कलान्तकाया कुमारिका । बभूव राजवर्गोऽपि चित्ते दुःखाकुलो भृशम् ॥४१८॥
 चतुर्थेऽद्य दिने राजा नत्वा लक्ष्मीं व्यजिज्ञपत् । देवि ! यद्येकचित्ता मे पुत्री तल्लभतां वरम् ॥४१९॥
 इत्युक्त्वाऽर्चा श्रियः कृत्वा यावद् राजा विनिर्ययौ ! तावत् त्वया कुमारैश्च लक्ष्मीः संभाषिताऽवदत् ॥
 पूर्णमेकमभिज्ञानमिति प्रमुदितौ भृशम् । गत्वा व्यजिज्ञपावाऽऽशु कन्यां कर्पूरमञ्जरीम् ॥४२१॥

सां प्रोचे प्रोचरोमाञ्चा सत्यं चेद् युवयोर्वचः । वृक्षाणां तदहो ! तेषां फलान्यानयत द्रुतम् ॥४२२॥
इति प्रोक्तौ कन्ययाऽऽर्षां संशयानौ फलेष्वलम् । आगती फलितानेतान् वृक्षान् वीक्ष्याऽत्तिविस्मितौ ॥

(कर्पूरसर्षोपारणम्—)

एषां फलानि नीत्वाऽसौ मम भ्राता गुणाकरः । प्रयातोऽस्त्यधुना कन्या-पारणाकारणाय भोः ! ॥४२४॥
कन्यायाः पारणायां च कृतायां विक्रमो नृपः । अत्रैष्यति भवन्तं तु प्रविवेशयिषुः पुरीम् ॥४२५॥
यावदुक्त्विति विप्रोऽयं विरराम दिवाकरः । तावच्छ्रीविक्रमो राजा तत्राऽगात् सपरिच्छदः ॥४२६॥
गुणाकरेण विप्रणाऽऽदिश्यमानपथो नृपः । आगत्याऽभ्युत्थितं हर्षात् कुमारं श्लिष्यति स्म सः ॥४२७॥
राजा दध्यावहो रूपं कुमारस्याऽस्य वीक्ष्य हि । स कन्दर्पः स्वकं दर्पमद्य तत्प्राज निश्चितम् ॥४२८॥

(युवनभानोः पुरप्रवेशमहोत्सवः—)

राजाऽऽरुह्य गजं स्वाङ्के प्रारोप्येनं कुमारकम् । पुरेमावेशयत् प्रौढ-प्रमोदभरमेदुरः ॥४२९॥
नृपो युवनभानुं तमुत्सवेन महीयसा । चित्रशाले विशालेऽथ ससभूमे मुदाऽमुचत् ॥४३०॥
कुमारपरिचर्यायै दिवाकर-गुणाकरौ । तत्राऽन्यांश्च नरान् मुक्त्वा राजा स्वावाममासदत् ॥४३१॥ अथ,
उद्धृत्य सुरभिद्रव्यैः संलाप्य विमलैर्जलैः । विलेप्य यक्षपङ्कैश्चाऽलंकृत्य स्वर्णभूषणैः ॥४३२॥
विधाप्य जिनपूजां च भोज्यैर्नानारसेस्तदा । तावभोजयतां विप्रौ कुमारं भक्तिनिर्भरौ ॥४३३॥
अत्रान्तरे सहस्रांशुग्लर्निनीशुनिचयोऽजनि । वारुणीमीहमानस्य कस्य कान्तिर्न हीयते ? ॥४३४॥

१ वारुणी-वक्रगदिशा, सुरा च ।

कुमारः प्रोचिवान् सूर्यः संपूर्य बसुभिर्भुवम् । व्रजत्यस्तं हहाः दैवं सदसत्स्वपि दुःखदम् ॥४३५॥
 अहो ! लब्ध्वा पूर्वं किल विबुधनाथस्य ककुभं जंगत्युबभूतो दिशमभिलषन् यज्जडपतेः ।
 मरुन्मार्गात् सूर्योऽप्यथ पतति तन्निर्मलकुलां स्त्रियं हातुः पातो भ्रुव इति वदन् विश्वमिव भोः ! ॥४३६॥
 विश्वे पश्यति विश्वेऽस्मिन् स सहस्रकरोऽपि हि । ममज्ज पश्चिमाऽम्भोधौ दिनान्ते केन किं भवेत् ॥४३७॥
 पाशपाणिदिशाऽम्भोधौ पात्यमाने खगे खगाः । शब्दापन्ते स्म दृष्टेषु मिलित्वा दुःखिता इव ॥४३८॥
 अस्तंगते दिवानाथे काष्ठारिवन्धसुखीषु च । पक्षिणोऽमी अमुञ्जाना धन्या अज्ञानिनोऽपि हि ॥४३९॥
 राक्षसाः प्रेत-भृताद्या म्लेच्छाश्चाऽऽनन्ति निश्च्यऽपि । स्वर्गिणः पितरश्चैव धर्मिणो मनुजास्तु न ॥४४०॥
 दूरमेव यथा सूरस्तमः पूरस्तथा तथा । अयं हरति पद्मानां निर्नाथः स्यात् सुखी हि कः ? ॥४४१॥
 रत्नैः प्रदीपै रविणेन्दुना च क्षतं तमः स्यात् पुनरक्षितं हि ।
 यथा जिनेन्द्रैर्मथिता मदाया अपि त्रिलोकीं तु पराभवेयुः ॥४४२॥
 अथो दिवाकरोऽवोचद् विधायोद्युर्वा स्वतर्जनीम् । कुमार ! पुरतः पश्य प्राच्यां चन्द्रोऽभ्युदेत्यसौ ॥४४३॥
 प्रमालोकं कुर्वन् रविरवनितापं यदतनोत् तमिन्वा शीताऽपि मञ्चुरतिमिरं यच्च कुरुते ।
 द्वयोर्दोषावेतावमृतरुचिरयोऽप्यपहरत् कलङ्कं स्वं हर्तुं प्रभवति न तत् क्षीयत इव ॥४४४॥
 अथो गुणाकरोऽवोचच्छयनीये नृपाङ्गज ! । सत्वरं कुरु विश्रामं यथा याति तव श्रमः ॥४४५॥
 तथाऽकरोत् कुमारोऽपि स्मृत्वा पञ्चनमस्कृतिम् । संवाहयांचक्रतुश्च नावथो तं यथासुखम् ॥४४६॥

इति चिकमराजस्य निर्देशात् तलरक्षकाः । नगरीं मण्डयामासुराद्यु चन्द्रोदयादिभिः ॥४४७॥
 विभातायां विभावर्यां चर्याङ्गैर्जितमन्मथाः । पृथ्वीनाथा अथाऽभ्येयुः सर्वे पूर्वनिमन्त्रिताः ॥४४८॥
 ततः श्रीविक्रमो राजा नृपानेतान् ससंभ्रमम् । सर्वांन् संमानयामास रम्यावासाप्रदानतः ॥४४९॥
 इतो भुवनमानुं तमुपेत्य नृपनन्दिनः । इत्युपश्लोकयन्ति स्म प्रभाते सौप्रभातिकाः ॥४५०॥
 जय जय शृणुत्र ! सचरित्रीः पवित्रः परिहर बहुनिद्रां मोहरजिन्द्रमुद्राम् ।

धितनु तनुविशुद्धिं निर्मलां स्वां च बुद्धिं स्मर जिनवरमन्तः पुण्यकृत्यैरनन्तः ॥४५१॥

इत्थं जागरितः प्रातःकृत्यं कृत्वा नृपाङ्गजः । राज्ञोऽमात्यैर्मुदा विन्द्ये स्वयंवरणमण्डपम् ॥४५२॥

गरिष्ठेषु निविष्टेषु तत्र भूषेषु भूरिषु । आसांचक्रे कुमारोऽपि चारुचामीकरासने ॥४५३॥

ललनाभिः कृतोद्धुललनाभिवृताऽथ सा । हंसीव कलकण्ठीभिरागात् कर्पूरमञ्जरी ॥४५४॥

रागास्तम्भमयोपेत्य पूजयित्वा प्रमोदतः । तस्यौ सुस्थमनास्तत्र बालिका धृतमालिका ॥४५५॥

दिवाकराभिधो विप्रः प्राह भूमीपतीनय । विधाय राधावेधं भोः ! कन्येयं परिणीयताम् ॥४५६॥

एवं दिवाकरेणोयते शक्तिमन्तोऽपि केचन । राधावेधाय नोत्तस्थुर्विलीनविषयस्पृहाः ॥४५७॥

तत्र केचिदनात्मशा उथायोर्वीशसूनवः । अपरोद्देयुतां प्राप्य जग्मुस्ते हास्ययात्रताम् ॥४५८॥

श्रीविक्रमस्य संकेताद् विप्रः सोऽथ दिवाकरः । वीरं भुवनभान्वाख्यं तमुदस्थापयज्जघात् ॥४५९॥

मण्डलापितकोदण्डं-मण्डितापतसायकः । राधांलीढमनाः प्रत्या-लीढस्थानं स तस्थिवान् ॥४६०॥

(भुवनमादुजा रणवेधः कृतः—)

युवचित्तैश्च चक्रैश्च विभ्रमद्विर्वृतामपि । कन्या राधां च विव्याध सौभाग्येन शरेण च ॥४३१॥
 वरमालां वरस्याऽस्य कण्ठे क्षिप्त्वा पतिवरा । यावद् दूरतरौ चक्रे कतौ वेपथुमन्धरी ॥४३२॥ तावच्च,

(कश्चिद् देवः—) दिनापराधं मे पुत्रो वत्से ! बद्धः कथं त्वया । वदन्निति दिवः कोऽपि देवः प्रादुरभूत् पुरः ॥
 देववाणीमिति श्रुत्वा पाणी संयोज्य विक्रमः । नृपः प्रोवाच गीर्वाण ! किमेप तनयस्तव ॥४३४॥

जगाद निजंरः सोऽथ स्वरूपं मम भूपतेः । शृणु त्वं निश्चलीभूय भूयसः किल कौतुकात् ॥४३५॥

(काञ्चनपुरम्—) अहं भीमभूयोऽभूवं श्रीकाञ्चनपुरे पुरा । अयं भुवनमान्वाख्यस्तनयः सनयो मम ॥४३६॥
 कारणेनैप केनाऽपि सुतो देशान्तरं ययौ । अहं तु हन्तुमारंभे दुःखादात्मानमुत्सुकः ॥४३७॥

(चित्राङ्कः राधुः— शक्तिहो नृपः—)

तदा चित्राङ्कदः साधुर्मामित्य प्रत्यधोधयत् । नृसिंहं स्वं सुतं राज्येऽभिषिच्योऽग्रहिपं व्रतम् ॥४३८॥
 भावना द्वादश श्रुत्वा व्याख्यानेऽहं गुरोर्मुखात् । मत्वाऽसारं च संसारं विगृह्याऽनशनं मृतः ॥४३९॥
 सौधर्म्यादथ सौधर्मं कल्पेऽहमभवं सुरः । दृष्ट्वाऽमुं सान्त्विकं पुत्रं ज्ञानेनाऽत्र समागतः ॥४४०॥

आगतोऽत्र सुतं माला-बद्धं कन्यकयाऽनया । प्रेक्ष्याऽहं सहसा राजन्निषेधं कृतवानिह ॥४४१॥ यतः—
 लब्धेऽपि सुमानुष्ये संप्राप्ते पाप-पुण्यनैपुण्ये । यो यतते न यत्तित्वे तिर्यक्त्वादौ स किं कर्ता ॥४४२॥ अन्यच्च,
 दानं नाऽभयदानतस्त्रिसुवने शीलव्रतान्न व्रतं संतोषान्न सुखं न ममवचनादन्यच्च तीव्रं विषम् ।

तृष्णाया अपरं लघुत्वमपि नो धर्माधिनिर्नापरः स्त्रीपाशान्न परोऽस्ति पाश इह भोः ! कारा भवाभ्रापरा
 त्ततो भो ! विक्रमोर्वाश ! पुत्रमेनं सुधार्मिकम् । चारित्रं ग्राहयिष्यासि त्याजयिष्यासि संसृत्सि ॥४४३॥

इत्युक्त्वा विरतस्याऽस्य देवस्य स्वपितुः पदे । नत्वा भुवनभानुः स प्रोवाच स्वच्छशीर्षेवः ॥४७६॥
 महीयसाऽत्र मोहेन मुह्यमानं मनो मम । त्वया तात ! परित्रातमहो ! वात्सल्यमद्भुतम् ॥४७३॥

(देव-विक्रमयोः सलापः—)

अथ श्रीविक्रमो राजाऽभ्युत्थाय निजविष्टरात् । शेखरीकृत्य हस्तौ च निजगाद सगद्गदम् ॥४७७॥
 रतिं जयन्ती रूपेण वैजयन्ती कुलौकसः । सुतेयं मम सुतस्तेऽयं पुण्येन प्रवरो वरः ॥४७८॥
 वरे वरवधूकेऽस्मिन् लावण्यामृतवारिधौ । निश्चलीभूय देवेन्द्रंऽनिभिपत्वं कृतार्थंय ॥४७९॥
 मत्पंक्तिभिर्वाञ्छयमानः कन्योद्वाहसुरद्रुमः । सुमनस्त्वयि दृष्टेऽपि फलत्यद्यापि किं न भोः! ? ॥४८०॥
 इत्युदित्वा च्युं पाद-प्रणतं प्रेक्ष्य सोऽमरः । उत्थाप्य निजपाणिभ्यामालिङ्ग्य प्राह साञ्जसम् ॥४८१॥
 तव संश्लेषवाक्येन परितुष्टोऽस्मि भूपते ! । यत् त्वं कथय तच्छीघ्रं करोम्येव नरोत्तम ! ॥४८२॥
 राजा प्रोवाच देवेन्द्र ! तव वाक्येन घमिणा । संसारमोहसुप्तोऽय ममाऽऽत्मा प्रतिबोधितः ॥४८३॥
 किन्तु पुत्रस्तर्षाऽयं यदि राज्यमिदं मम । त्वद्वाक्येन बधुयुक्तः पाति द्वादशवत्सरीम् ॥४८४॥
 तदादाय व्रतं पोतं निस्तरामि भवाम्बुधिम् । मध्येभूय विवाहं तत् कारयाऽऽशु सुरोत्तम ! ॥४८५॥
 इत्यमन्यर्थितो राज्ञा तयेति प्रतिपद्य सः । देवः कुमारीवीवाहं कारयामास हर्षितः ॥४८६॥
 अथो विवाहे निवृत्ते भीमदेवे च तस्युपि । वरं कर्षुरमञ्जरीं राजा राज्ये न्यवेशयत् ॥४८७॥ ततश्च,

(विक्रमो राजर्षिः—) गुरोर्धर्मप्रभास्यस्य पादान्ते दान्तचेतसा । व्रतं जग्राह कुप्राहरहितोऽरिहितो ह्ययः ॥४८८॥
 अथो विक्रमराजर्षिं नीत्वा भीमसुरोत्तमः । रङ्गशालापुरीमध्यमागाद् सुवनभानुना ॥४८९॥

१-दे देवेन्द्र । २ पक्षिणः-स्वजनाः, स्वगाथ

देवो भुवनभानुं तमथाऽऽह स्मेरलोचनः । वत्स ! द्वादशवर्षेभ्यस्त्याज्यं राज्यं त्वया ध्रुवम् ॥४९०॥

तयेरय्य कुमारेण प्रोक्ते भुवनभानुना । दिवं विद्योतयन् देवो महसा सहसाऽगमत् ४९१॥

(भीमबहाः—) पितुः पुण्याय वैदूर्य-त्रयीं मूर्तिं जिनेशितुः । नव्ये भीमविहारेऽसौ न्यघाद् भुवनभानुराद् ॥
मित्रं दिवाकरविप्रमसौ भुवनभानुराद् । पूजाधिकारिणं तत्र चक्रे वक्रेतराशयः ॥४९३॥

अथो वसुमतीं शासन्नसौ वसुमतीपतिः । आत्मानं सुमतीकुर्वन्श्चक्रे वसुमतीः प्रजाः ॥४९४॥

(कर्पूरमञ्जरीभंभारणम्—) अथ स्वरुपरजोभावा राजयोग्यसुपेयुषी । कर्पूरमञ्जरी गर्भं सत्त्वं प्रकृतिवद् ददौ ॥
राज्ञी सैवाऽऽघदा राज्ञा सौधमूर्ध्नि निषेदुषी । दर्शं दर्शं रविधिग्वं रुदन्ती ददशे भृशम् ॥४९५॥

(कर्पूरमञ्जरी रोहदः—)

पार्थिवोऽपि पुरोभूय प्रोचे प्रमपरः प्रियाम् । अयि ! ते दयिते ! चित्ते विद्यते दुःखमद्य किम् ? ॥४९७॥

अथाऽसौ प्राह मन्दाक्षं मन्दाक्षरमदो वचः । जित्ने भानुविमानस्यं नन्तुं मोहो हृदः प्रियः ॥४९८॥

राजा भुवनभानुः स षष्टमाचष्ट तुष्टहत् । रम्यमेनां सृष्टां देवि ! पूरयिष्यामि ते ध्रुवम् ॥४९९॥

मा ताम्य भामिनि ! तत इत्युदित्वा धराधवः । स्वदुकुलाश्वेनैव निर्ममार्जं प्रियानुखम् ॥५००॥

भियां प्रेमासृत्प्रीतामेवं कृत्वा नरेश्वरः । धरणेन्द्रदत्ते पदयोः पादुके अथ पर्ययात् ॥५०१॥

धरणेन्द्रप्रदत्तं च शीता-ऽऽतपनिवारणम् । परिधांय वस्त्रयुगमं हुंकारमकरोन्नुपः ॥५०२॥

(भुवनभानुर्भानुविमानं प्रादिवेश—)

अवत्याःतारताप-वाताभ्यां सद्य आरुक्थ्य रोदसीम् । पादुकाभावतो भानु-विमानद्वारमीयिवान् ॥५०३॥

आयान्तं दूरतो दृष्टं भूपं भुवनभानुकम् । अभ्युत्तस्थौ रविर्देवः कस्य मान्यो हि नाऽतिथिः ? ॥५०४॥

(भानु-भुवनभान्तोः संज्ञापः—)

पदप्रणमं पृथ्वीशमुत्थाप्याऽऽश्लिष्य हर्षतः । दिव्यासने निविश्याऽग्रे रविः कोमलमालपत् ॥५०५॥

आगमोपक्रमेणवं सहसा साहसिन्नहो ! । यथा त्वया मोदितोऽहं तथा कार्येण मोदय ॥५०६॥

राजा प्रोवाच देवेन्द्र ! ज्ञानात् कार्यं ममाऽखिलम् । जानन्नपि कथं मर्त्य-यवहाराय पृच्छति ? ॥५०७॥

सूर्यदेवः क्षणं मौनमालम्ब्य प्रोचिवात् पुनः । अत्र श्रीजैनमूर्तिं किं विवन्दधिपसि प्रियाम् ॥५०८॥

(कर्पूरमञ्जरी अपि भानुविमाने गता—)

आनेप्यासि ततोऽर्ध्वं वधूं कर्पूरमञ्जरीम् । इत्युदित्वा दिव्यशक्त्या तत्र तां रविरानयत् ॥५०९॥

अकस्मादागतां प्रेक्ष्य प्रियां कर्पूरमञ्जरीम् । अहो ! शक्तिरहो ! शक्तिरिति भूपो विसिक्मिये ॥५१०॥

इतो भर्तारमालोक्य हृष्टा कर्पूरमञ्जरी । ततो विनयतः सूर्यमिन्द्रं यावन्ननाम सा ॥५११॥

(सूर्यपत्नी तत्ता—) सूर्याग्रमहिषी तावद् रत्ना देवी ससंभ्रमा । आलिखिङ्ग समागारय राज्ञीं कर्पूरमञ्जरीम् ॥

भूपं भुवनभानुं तमथो भूयः सुरेश्वरः । विधृत्य पाणौ प्रासादे जैने प्रावेशयद् सुदा ॥५१३॥

देवीचतुःसहस्रैः सा धृता रत्नाभिषाऽमरी । कर्पूरमञ्जरीं जैने मन्दिरेऽस्मिन् निनाय ताम् ॥५१४॥

द्वारे द्वारेऽथ चत्वारि मध्ये चाष्टोत्तरं शतम् । इयानर्चाऽहंतो मूर्तीः स विंशतिशतं नृपः ॥५१५॥

अथो सभासु त्रिद्वारमूषितास्यपि षडशसु । पष्टिसंख्याः स आनर्चं जिनमूर्तीमणीमयीः ॥५१६॥

एवं जिनेन्द्रविग्यानि विमाने शाश्वताःयसौ । आनर्चं सूर्यसौहार्दात् तत्राऽङ्गीतिशतं नृपः ॥५१७॥

इत्थं कर्पूरमञ्जरीः संपूर्णं दोहदे नृपः । नःवास्तुवा रविं देवं नगरीमाययौ निजाम् ॥५१८॥

(कर्पूरमञ्जरी सुर्याहमे सुतमसूत)

कर्पूरमञ्जरी साऽथ प्रमोदामृतपूरिता । संपूर्णसमयेऽसूत सुतमद्भुततेजसम् ॥६२१॥
 सुरवल्लभ इत्याख्यां सत्यां तस्य ददौ नृपः । उपाध्यायादधीतश्च जज्ञे स दशवार्षिकः ॥६२०॥
 (सुवनभाद्रुनिः—) देववल्लभनामानं भिजे राज्येऽथ तं सुतम् । निघाय भूपतिः पत्न्या सहितो व्रतमग्रहीत् ॥६२१॥
 तदा गुणाकरो विप्रः प्राप्नोतीत् स्वादिना समम् । सुनिर्भुवनमानुश्च प्राप सूरिपदं क्रमात् ॥६२२॥

(मुक्तिं गती कर्पूरमञ्जरी-गुणाकरो—)

गुरौ सुवनभान्वाख्ये भवव्याख्यां वितन्वति । ते गुणाकर-कर्पूरमञ्जरी ज्ञानमापतुः ॥६२३॥
 तयोः संप्राप्तयोर्मोक्षे सूरिर्भवविरागतः । संलेख्याऽनदानं कृत्वा द्वादशस्वर्गमीयिवान् ॥६२४॥
 (गजपुरं पुरम्—) भोगान् मुक्त्वा ततश्चुत्वाऽमुष्मिन् गजपुरे पुरे । महासेनस्य पुत्रोऽभूदयं विजयसेनराद ॥
 । इति विजयसेनमण्डलेशस्य पूर्वभवः ।

इतो दिवाकरो विप्रो भीमविहारसंस्थितः । अमुञ्जन् देवतद्रव्यं चिरं चक्रे जिनाचनम् ॥६२६॥
 विवर्धमानभावोऽयं जिनपूजां दिने दिने । चारु चारुतरां चक्रे तत्र विप्रो दिवाकरः ॥६२७॥
 षण्मासंशेषे संजाते तस्य विप्रस्य जीविते । प्रकृतेश्च विपर्यासाद् धर्मभावः क्षयं ययौ ॥६२८॥

(देवपूजाकारि दिवाकरो देवद्रव्यभोजी—)

ततो निर्द्धर्मभावत्वाद् देवद्रव्यं बुभोज सः । पूर्णं च जीविते मृत्वा बध्नामाऽसंख्यशो भवान् ॥६२९॥

(स च दिवाकरो मृत्वा गुणागमः श्वा जातः—)

भ्रान्त्वेत्यं विप्रजीवोऽत्र श्वानो गजपुरेऽजनि । देवद्रव्योपभोगो हि दुरन्तो निश्चितं भवेत् ॥६३०॥

तथाष्टागमः— (संवोधप्रकरणगतं गाथाकदम्बकम्—)

“भक्तवैद् जो उचिक्खेइ जिणदब्बं च सावओ ।
 पुण्णहीणो भवे जो उ लिप्पए पावकम्मणा ॥
 आयदानं जो भंजइ पडिबल्लघणं न देइ देवस्स ।
 नस्संतं समुचिक्खइ सो वि ह्नु परिभमइ संसारे ॥
 चेइयदब्बं साहारणं च जो दुहइ मोहियमईओ ।
 धम्मं च सो न याणेइ अहवा बद्धाऊओ नरए ॥
 चेइयदब्बविणासे तद्ववविणासणे दुविहभेए ।
 साहू उचिक्खमाणो अणंतसंसारिओ होइ ॥
 जिणप्पययणयुद्धिकरं पभावगं नाण-दंसणगुणाणं ।
 रक्खंतो जिणदब्बं परित्तसंसारिओ होइ ॥६३५॥ रक्खन् जिणदब्बं परीतसंसारिको भवति ॥६३५॥
 जिणप्पययणयुद्धिकरं पभावगं नाण-दंसणगुणाणं ।
 बइहंतो जिणदब्बं नित्यपरत्तं लहइ जीवो ॥”
 इत्थं ज्ञात्वा जिनेन्द्रस्य द्रव्यं धर्मधर्मजनैः । येन केनाऽप्युपायेन वर्धनीयं सदैव हि ॥६३७॥
 (विजयसेन-गुणारामयोः स्नेहकारणम्—)
 देवद्रव्योपभोगोत्थ-कर्मणा श्वानजन्मनि । जीवो दिवाकरस्यैपोऽवततार नरेश्वर ! ॥६३८॥
 तथा विजयसेनस्य चित्ते स्नेहभरो महान् । पूर्वजन्मनि संभृत-बहुसंगतितो ध्रुवम् ॥६३९॥
 हृद्यो ! विजयसेन ! त्वं यदा जिनमप्युजः । तदा पूर्वभवोऽभ्यस्तः श्वानोऽसौ भृशमैक्षत ॥६४०॥

भृशं घ्यायन्नसौ श्वानस्तदा श्रीजिनपूजनम् । पूर्वजन्म च सस्मार भ्रुवमासन्नसिद्धिभाग् ॥२४१॥

एवं विजयसेनस्य श्वानस्य च पुराभवौ ! हंहो ! सोमयशोरराजन् ! अस्माभिः कथिताविह् ॥२४२॥

इत्युक्तवा वितस्याऽस्य पुण्डरीकाणेशितुः । प्रणनाम पुरोभूय श्वानः संविग्नमानसः ॥२४३॥

(गुणारामः उत्पद्यते—)

अत्युत्पुच्छयमानेऽस्मिन् नताऽस्ये शुनके चिरम् । ज्ञचे विजयसेनोऽथ प्रभो ! किं कथयत्ययम् ? ॥२४४॥

पुण्डरीकः प्रभुः प्राह भवणो ह्येष भूपते ! । देवस्वस्वादजं पापं निन्दन्नस्तीति मानसे ॥२४५॥

अन्योपधीरपि प्राप्ये हा ! धने दुर्धिया मया । देवद्रव्यं समास्वाद्य स्वात्मा दुःखे निपातितः ॥२४६॥

प्राप्ते नरत्वे दुष्पापे हा ! प्रापे न मया शिवम् । दान-पूजाद्ययोग्योऽहं पशुरत्र करोमि किम् ? ॥२४७॥

(शुद्धीतमनसं गुणारामेण शुना—)

भवे पूर्वत्र भावेन प्रथमं यत्त्रिनोऽर्चितः । तेन मे पुण्यभावेन गुरुयोग्योऽधुनाऽजनि ॥२४८॥

शुद्धीत्वाऽनगनं तस्मात् संतोपाश्रुतवारिधौ । आत्मानं स्नपयिष्यामि पूर्वं तृष्णाऽऽतपादितम् ॥२४९॥

एवं विचिन्त्य श्वानोऽयं पार्थिवेत्वितिवादियु (?) । श्रीपुण्डरीको राजर्षिर्देवावनशनं शुनः ॥२५०॥

मनसाऽनशनं नीत्वा सभायाः शुनकोत्तमः । दूरं गत्वा स्मरन्नस्थ्याद् मन्त्रं श्रीपारमेष्ठिकम् ॥२५१॥

अथो विजयसेनोऽपि जाति स्मृत्वा पुरातनीम् । पार्श्वे श्रीपुण्डरीकस्य ययाचे व्रतमादरात् ॥२५२॥

भगवान् पुण्डरीकोऽथ प्रोचे विजसेन ! भोः ! । गच्छन्ति(च्छामः) स्मो वयं सिद्ध-पर्वतं प्रति संप्रति ॥

(तीर्षाणि—) “अहावय-संमेए पावा-चंपाए डल्लिनगे य । अष्टापद-संमेतेऽपापा-चम्पायाम् उज्ज्वले नगे च ।

१ आप यातोः कर्मणि इप्स्व ।

वंदित्ता पुत्रफलं सयगुणिचं तं वि पुंडरीए ॥५५४॥ वन्दित्वा पुण्यफलं शतगुणितं तदाऽपि पुण्डरीके ॥५५४॥
 केवलनाणुऽपत्ती निन्वाणं जत्थ आसि साह्वणं । केवलज्ञानोत्पत्तिनिर्वाणं यत्र आसीत् साधूनाम् ।
 पुंडरियं वंदित्ता सन्वे ते वंदिया तित्था ॥५५५॥ पुण्डरीकं वन्दित्वा सर्वाणि तानि वन्दितानि तार्थानि ॥
 पढिमं चेइयहरं वा सितुंजगिरिःस मत्थए कुणइ । प्रतिमां चैत्यगृहं वा शतुंजयगिरेमंस्तके करोति ।
 मुत्तूण भरहवासं वसई सगे निरुवसगे ॥५५६॥ मुक्त्वा भरतवर्षं वसति स्वर्गे निरुपसर्गं ॥५५६॥
 पूयाकरणे पुन्नं एकगुणं सयगुणं च पडिमाए । पूजाकरणे पुण्यमेकगुणं शतगुणं च प्रतिमायाम्— ।
 जिणमुवणेण सहसं अणंतगुणं पालणे होइ ॥ जिनशुवनेन सहस्रम् अनन्तगुणं पालने भवति ॥
 किं बहूना ?

जं किंचि नाम तित्थं सगे पायाल-माणुसे लोए । यत् किञ्चिद् नाम तीर्थं स्वर्गं पाताल-मानुष्यके लोके ।
 तं सव्वमेव विददं पुंडरीए वंदिए संते ॥५५८॥ तत् सर्वमेव दृष्टं पुण्डरीके वन्दिते सति ॥५५८॥
 अन्यच्च, पूर्वशुवनभानुसर्वं मातङ्गप्रयतादिभिः । दुःखात् क्षोणिपते ! क्षीणकल्पः खलु तिष्ठसि ॥५५९॥
 मन्दिरं मोहमदिरा-पूरितं परिहाय तत् । सुंमनः ! कुरु चारित्र-गङ्गायां स्नानमातरम् ॥५६०॥
 (विजयतो मुनिः—) इत्यादेशं गुरोर्लब्ध्वाऽलुब्धबुद्धिर्भवे भृशम् । त्रिकोट्या सहितो निन्द्ये व्रतं विजयसेनराह् ॥

(गुणारामस्य मरणम्—)

अर्थकतानः स श्वानः स्मरन् पञ्चनमस्कृतिम् । प्रथमानयशाः पृथ्व्यां प्रथमं कल्पमीयिवान् ॥५६२॥
 गुणारामस्य श्वानस्य देहं सोमयशा नृपः । आशु संस्कारयामास चन्दनाऽगुरुवहूनिना ॥४६३॥

१ मती बु दे सुमनः ।

(युगात्मस्तुतये मन्त्रो षड्हाः—)

श्रीमान् सोमप्रशा नृपोऽस्य सुगुणस्तुष्टः शुनः अग्रसे श्रीनाभेयजिनेशविभ्रमसकलं श्रीपुण्डरीकस्य च ।
मूर्त्या भूपितमुञ्ज्वलं वरतरं मामादसुचैस्तरं सत्रागारचतुष्टयेन च धृतं हर्षेण सोऽचीकरन् ॥५६४॥
प्रासादे नृपतिविनिर्मितेऽथ तत्र संतोषान् किल मृगवेप पप द्वेवः ।

जैनेन्द्रार्चनममराऽमरीपरीतः संगीतप्रभृतिभिर्हत्सवं च चक्रे ॥५६५॥

(विद्याचल निगधीपुः पुण्डरीकः—)

अहो ! अंहोहीनाथलत जयतः साधव इति स्वशिऽयानादिश्याऽमलविमलशैश्वरमभि ।

युगादीशस्याऽद्यो गगधरवरोऽनूज्जिगामिपु-जं गदृष्टयुन्मेयोग्यतव च न कर्षूरकलसः ॥५६६॥
(पद्यः सर्गः—) श्रीरत्नप्रमस्वरिसुरकरतो दोषाभिपङ्कं त्यजन् यो जाड्यस्थितिरप्य नून् प्रतिदिनं प्राप्तवृत्तुप्रतिभः
तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशत्रुंजयदीपकस्य चरिते षष्ठोऽथ सर्गोऽभवत् ॥५६७॥

॥ इति श्रीपुण्डरीकपुराणे श्रीविजयसेन-युगारात्रध्वानपूर्वध्व-
वर्णनः षष्ठः सर्गः ॥

। सप्तमः सर्गः ।

(श्रीपुण्डरीको मन्त्रं गगाम-) श्रीयुगाविजिनराजगुणेन्द्रः पुण्डरीककृद्विरेप महौजाः ।

साधुसंवसहितोऽवहितोऽन्त-राजगाम मयुरापुरपाश्वर ॥ १ ॥

१ अन्तःशावधानः ।

(धनः श्रेणी-) तत्र तिष्ठति धनो व्ययहासी दानवान् दम-दयाऽव्यभिचारी ।

निर्णयौ प्रवरपौरपरीतः साधुवन्दनकृते स पुरीतः ॥ २ ॥

(देवदत्ताः पुत्रः-) देवदत्तमथ स स्वतनूजं रूप-यौवनकलाकलितोऽङ्गम् ।

पुण्डरीकपदयोर्नमनाय श्रेष्ठिराद् सह तदैवं निनाय ॥ ३ ॥

स्वर्गि-साधुसम्वाप्तसमेतं तं प्रति विमलशीलपथिस्यम् ।

भक्तितोऽथ स धनः प्रणिपत्य कुङ्कुमलीकृतकरो निजगाद् ॥ ४ ॥

सद्गुरोऽत्र नगरेऽथ गरेणोन्मूढमङ्गिनियं निजवाचा ।

चेतनाच्चित्तमहो ! सुधयेव त्वं जवात् समवसृत्य विधेहि ॥ ५ ॥

इत्थसौ वचनमस्य निशम्य यावदेव मनसा मुनिरस्थात् । तावदेव मणिपीठमकुण्ठो निर्ममो हरिवेपथुरोऽपि ॥

(धनः पुण्डरीकं पृथक्-)

निमित्तेऽमरवर्मणिः सौधे संस्थिते सकलसाधुसमूहे । तं प्रभुं विमलपीठनिधिं पृष्टवानिति धनो व्यवहारी ॥

(वधुः प्रतिपुत्री विमला-) देवदत्त इति मे तनयोऽयं श्रेष्ठिनोऽत्र वसुधृत्यभिधंस्य ।

पुत्रिकामुद्वहद् विमलाख्यां कोमलां लवणिमाऽमलमूर्तम् ॥ ८ ॥

(विमलायाः दुःखिण्यन्तम-) सद्विवाहविधितोऽथ चतुर्थं यत्सरे मम वधुरमलाभा ।

सर्वरोगरहिताऽपि नितान्तं साऽभवद् दुरभिगन्धशरीरा ॥ ९ ॥

१ श्रेष्ठिः । २ स्वर्गिणो देवाः । ३ समूहः । ४ मोहवियोगः । ५ निर्मलकान्तिः ।

औपधेषु विधिधेषु तदङ्गे लेपितेषु बहुशोऽपि सुवैद्यैः । वृद्धिमेव तदगद् दुरभित्वं पापिनीचं नृपतावपकीर्तिः ॥
चित्स्वतेऽखिलपुरेऽथ कुगन्धे तां नरेन्द्रवचनेन वधूटीम् । मुक्तवान् द्रुतमरणकृतेऽहं धामनि प्रचुररक्षकयुक्तम् ॥
तद्दिनाद् मम सुतोऽद्भुतदुःखात् त्यक्तचारुशयना-ऽऽसन-भोज्यः ।

वत्सराष्टकमसाविति यावन्लानघूर्णनयनोऽतिनिनाय ॥ १२ ॥ किं बहुना ?
सा कुगन्धतनुरस्ति वधुः किं स्नेहवान् मम सुतश्च किमस्याम् ? ।

तवं प्रसद्य मनसि स्थितमद्य संशयं हर तमोहरमूर्ते ! ॥ १३ ॥
(अवदत् पुण्डरीकः) सोऽवदन्निजकृतश्रवणाय तामिहाऽऽनप वधूं व्यवहारिन् ! ।

ऊचिवानयमथाऽत्तिकुगन्धामानयामि कथमत्र सभायाम् ॥ १४ ॥
श्रेष्ठिना निगदिते वच एतद्धर्षितो हरिणवेपसुरोऽसौ । पुण्डरीकचरणौ स्नपयित्वा दिव्यनीरभरमार्षयदाशु ॥
स्वां स्तुपां घृनिपदस्नपनेनाऽनेन सिञ्च दुरभित्वविभिन्त्यै ।

सोऽमरस्तमनुशिष्य सुदैवं श्रेष्ठिनं परिपदो विससर्ज ॥ १६ ॥
(दुरभिगन्धशरीरा विमला श्रीपुण्डरीकपदस्नपनेन सुगन्धशरीरा वती तल्लदसि आगता—)

पुण्डरीकपदनीरनिषेकात् स्वां स्तुपां शुचिसुगन्धशरीराम् ।

आनयत् सदसि तत्र धनोऽसौ पूर्वजन्मकृतसंश्रवणाय ॥ १७ ॥
(भाल्ललाप पुण्डरीकः—) दुःखितां कृतनमस्कृतिमेतां कोरकीकृतकरां विनिविष्टाम् ।

संनिरीक्ष्य विशेषदयालुराललाप कलङ्गीमुनिराजः ॥ १८ ॥

पूर्वजन्म विमलाभिधवा देवदत्ततनयस्य च सर्वम् ।

त्वं शृणु स्थिरमना व्यवहारिन् ! पाप-पुण्यफलनिश्चयनाय ॥१९॥

(गहरपुण्य, महानेन, श्रुमित्रः, कीर्तिमती-) भो ! विदेहशुवि शङ्खपुरे प्राग् भूपतिः समभवद् महसेनः ।

निर्धनो वणिगभूद् वसुमित्रः कीर्तिमत्यजनि तस्य कलत्रम् ॥२०॥

(विमलशुवि-शुबुद्धी पुत्रो-) तत्सुतौ विमलशुद्धि-सुबुद्धी तिष्ठतो निजवधूद्रययुक्ता ।

निर्धनावतिथनाध्यवसायं सर्वदा विदधताचपि गाढम् ॥२१॥

(कीर्तिमती-स्वजः-) अन्यदाऽस्य वणिजोऽथ दरिद्रस्याऽपि धर्मनिरतस्य तु भार्या ।

हरितराजमधिरूपमपश्यद् वीतरागममलं निशि सुप्ता ॥२२॥

प्रातरुत्थितवती निजभर्तुः पार्श्वमेव किल कीर्तिमती सा ।

वक्ति यावदतिफुल्लविनेत्रा तावदाश्वऽजनि तु ध्रुतमग्रे ॥२३॥

(स्वप्नपाठकः-) तन्निशम्य पुरतः ध्रुतमेवा स्वप्नमेनमनिगद्य तदग्रे ।

चान्शुष्पफलपूरितपाणिः स्वप्नपाठकस्मीपमियाय ॥२४॥

स्वप्नमेनमनया अभिहितं स स्वप्नचिद् निगदति स्म विचार्य । अङ्गजस्तव भविष्यति भूपः सर्वलोचनमवप्रदरूपः

स्वप्नपाठकमुं पुनरेषा श्रेष्ठिनी यमुदिताऽथ वभाषे ।

किं प्रियस्य पुरतो निगदन्त्या मे ध्रुतं कथमभूत् कथयेति ? ॥ २६ ॥

सोऽप्युवाच शृणु सुन्दरि ! शीघ्रं यत् क्षुतं तव पुरो हि तदाऽभूत् ।

स्वप्नपाठकवचस्त्विति सर्वं संनिशम्य धृतहर्ष-विषादा ।
 पुत्रराजसमये पितृमृत्युं सूचयत्यहह ! तद् दुरुदकंम् ॥२७॥

(कीर्तिमती सुपुत्रे सुतम्—) साऽथ पूर्णसमये परिपूर्णं सोमसौम्यसुभगं सुभगाङ्गम् ।
 मन्दिरं स्वभियमेत्य सुखेनाऽपूरयत् सकलगर्भदिनानि ॥ २८ ॥

नन्दनं प्रसुपुत्रे जननेत्राऽनन्दनं प्रमुदितोचमुहूर्ते ॥२९॥
 बालनालमथ तत्र निघालुं धाव्य उद्विलिखुराशु सुधात्रीम् ।

(गत् इति नाम पुत्रस्य—) हैमकुम्भमथ तं समवाप्य वर्धमानधन-धान्यसमूहः ।
 स्वर्णपूर्णकलशः किल तूर्णमुन्ममज्ज च तदा प्रमदाय ॥३०॥

श्रष्टिराद् स चिदधे चिधिनाऽस्य स्वाङ्गस्य गज इत्यभिधानम् ॥३१॥
 पूर्वशीलशिखरस्य इवार्कः कल्पवृक्ष इव मेरुशिरस्यः । ज्योतिषा च वपुषा निजवंशेऽनुक्षणं प्रववृधे शिशुरेपः

(गजो युग—) सर्वशास्त्रनिचये समधीती सत्कलासु विदिती सकलासु ।
 संगती सरलसाधुसमूहे यौवनं शुचिवयाः स समूहे ॥३३॥
 (गजस्य प्रतापः—) दानतः सुकृततोऽथ यथाऽन्न तप्तताप उदयं समवाप ।

धातरौ सु (स्व) मनसः कुमुदत्वं चक्रतुर्ननु तथा जडतोत्थम् ॥३४॥

१ इय उदये यस्य तद् दुरुदकम्-तत् । २ सुगम्भि । ३ समुदवहत् । ४ कुस्मितं मुदलमपि । ५ जलतोत्थमपि ।

सप्तशाह्यममलं कुलेदीपं सोदरी हृदि यथा दधतुस्तम् । एतयोर्हृदि महामलिनत्वं मन्दमन्दमुदियाय तथोद्यम् ॥
(गजप्रतापमयहमानी तस्य ज्येष्ठी भ्रातरी—) अन्यदा रहसि तौ पितरं स्वमित्थमाहृतुरितीव सरोपी ।

अर्णवोत्तरणमीश्वरसेवां दुर्गमार्गगमनं सुधियोऽपि ।
अर्जयाव इह सध्ननमात्रां दुर्व्ययं तुः कुरुते लघुरेपः ॥३६॥

यत्कृते विदधते हि धनं तत् दुर्धियो विगमयन्ति सुधा हि ॥३७॥
येन वन्दु-रूप-मन्त्रिणु मानं यच्च भोग-सुभगत्वनिघानम् ।

यच्च दुस्समय-दुःखविनाशि तद्धनं न निघ्नं नयनीयम् ॥३८॥
बाल एव तु यथा धनहानिं लीलया प्रतिदिनं विदधाति ।

श्रेष्ठथुवाच तनयौ लघुकोऽयं सोदरोऽपि युवयोः शुभरष्टथा ।
आवयोर्मनसि तात ! नर्थांस्दीप्यऽतो बहुविपाददृताशः ॥३९॥

दानतोऽतिमहितो नगरे यत् तद् यशोः निजकुलस्य पवित्रम् ॥४०॥
(-कनकको गतो ग्रेष्ठभ्रातृभ्यां पृथक्कृतः) चेद् भवेन्न युवयोर्हृदि सौख्यं तत् पृथक्कृतं तं द्रुतमेतम् ।

इत्यवाप्य जनकस्य वचस्तौ चक्रतुः स्वधनपञ्चविभागान् ॥४१॥
उच्युश्च जनकं ननु तात ! त्वं भविष्यसि तु कस्य गृहान्तः ।

श्रेष्ठिना निगदितं लघुपुत्रस्यौकंसिः स्थितमहं प्रविधास्ये ॥४२॥

१ इषि-हिः वृतेः गंवाधिः मांकिन्म्येक आयते-शतोऽत्र कुलदीप-दीपयोः साप्यम् । २ अदीपि । ३ गृहे ।

ती गजाय जनकाय जनन्ये श्रीनिति प्रददतुर्थनभागात् ।

अत्र चाह गज एष कुमारी नात्मभागधनमस्मि नयामि ॥४३॥
 प्रयजन्मनि कृतं सुकृतं स्यात् यद् धनं बहु भवेदधनस्य ।

अन्यथा निजजनैरपि दत्तं याति पाणितलतश्चपडत्वात् ॥४४॥
 सोदरावपि युयां कुरुतश्चेद् दुरागं निरपराधमपीह ।

श्रीरियं सहजचापलयुक्ता दूरधिष्यति कथं न हि मां तत् ॥४५॥
 (गनेन न र्दहतः स्वधनविभागाः—) एवमेव स निगद्य चित्तीयं स्वं धनं निजसहोदरयोस्तत् ।

संयुतोऽथ जनकेन जनन्या तस्थिवाञ्जिजगृहे गज उच्चैः ॥४६॥
 गाननिर्मलतनुः शुचिवासाः पातरेव परिपूज्य जिनेन्द्रम् ।

नित्यशो नवनवैः शुचिकाञ्चैः स्तौति शुद्धहृदयो हृदयालुः ॥४७॥
 (गजस्य मातापिपुत्रेणा—) भक्तितः समशृणोद् मशृणोऽन्तः साधुराजवदनाञ्जिनधर्मम् ।

आराधय पितरी च विनीतः सोऽनिशं सुभक्तिको भवभीतः ॥ ४८ ॥
 (गजस्य धनार्जनस्य प्रवासेच्छा—) अन्यदा स्वजनकं स जगाद मां धनार्जनविधौ चिसृजाऽऽशु ।

श्रेष्ठयुवाच लघुरेव कुमारी देहि सुहृद्व च धनं त्वमदोषः ।
 युद्धयते पितृघनस्य च भोगो मातुरङ्कशयनं च न यूना ॥४९॥

गच्छतो मम कदापि समुद्रे दुर्गमे भवति चेदथ विघ्नम् ।

धर्मकृत्यमिह किं विदधामि त्वप्रियं तदयुना वद तात ! ॥५१॥

(प्रवासमहालाय जीर्णजिनगृहोद्धारः—) धर्मकृत्यमतुलं तव वाक्याच्चेद् विधाय जलधावपि यामि ।

ते सुखं मनसि मे व्रजतः स्याच्छम्बलं परभवे च भवेत्ते ॥५२॥

इत्थमङ्गलवचः स निशम्य श्रेष्ठशुवाच सुदितः शृणु वत्स ! ।

मित्रमत्र मम स व्यवहारी श्रीधरः समजनिष्ट विशिष्टः ॥५३॥

तेन पुत्ररहितेन सुभावात् कारितं जिनगृहं गुरु चारु ।

दुस्समीरणसः शीरणतस्तज्जर्जरं समभवत् समयेन ॥५४॥

वत्स ! तन्मम वयस्ययशोवद् जैनगेहमिदमुद्धर पुण्यम् ।

स्यां यथाऽहमनृणोऽस्य च सख्यात् त्वं सुपुत्र ! भव पुण्यनिधिश्च ॥५५॥

इत्यप्याप्य वचनं स्वपितुस्तद् जैनमन्दिरमसौ गजराजः ।

उद्धार कनकस्य सुकुम्भैः सस्मिताऽऽननसहस्रमिवोच्चैः ॥५६॥

(गजराजकेन कृतं तपः—) वासनाशुचिमना वसुमित्रश्रेष्ठिराद् विहितवानुपवासान् ।

अष्ट चाष्ट दिवसान् स गजोऽपि निर्ममौ विततसुत्सवमत्र ॥५७॥

(सप्तमः शाले भोजनोत्सवः—) पारणस्य दिवस्तेऽथ गजोऽयं धर्मिणो नु विज्ञानानभिमान्द्वय ।

बन्धुवर्गमखिलं च गृहे स्वेऽभोजयद् विविधभक्तिभरेण ॥६८॥
(ज्येष्ठश्राद्धार्थां दत्तं शिषं गजस्य—) पारणेऽथ विहिते निजपित्रा भोजनं विदधतोऽस्य गजस्य ।

श्रातरौ गरलमिश्रितघोलं भाजनेः निदधतुर्द्वरोपौ ॥६९॥
गर्वतः श्रुतमहो ! कृपणत्वात् श्रीभरः सुमहिमाऽनृतवाक्यपात्

दम्भतः सुकृतिता नृपसेवा दृश्यते ननु यथाऽतिजडत्वात् ॥६०॥
(पीताम्बुमिश्रघोले गजो विचेताः—) दूषितं गरलतः किल घोलं तत् तथैव निपपी स च यावत् ।

म्लानघूर्णितसुखा—ऽक्षिपयोजस्तावदेव सममूद् गतचेताः ॥६१॥
सर्वसधुहृदयानि पृहीत्वा गच्छति दुततरं परलोके ।

आकुलः कलकलः किल लोकस्याऽऽकुलस्य तदैव प्रससार ॥६२॥
तत्र जाञ्जुलिक-मान्त्रिकवैद्यान् याचदाहयति सज्जनवर्गः ।

तावदेष विनिमीलितनेत्रो नीलमूर्तिरपतद् वसुधायाम् ॥६३॥
बन्धुवर्गसहितो वसुमित्रः श्रेष्ठिराद् विपुलदुःखमृतोऽन्तः ।

रोदिति स्म किल तद्गुणरत्नश्रेणिमेव गणयन्निव साराम् ॥६४॥
चाकृता चतुरता प्रशान्तता धर्मिता प्रणयिता पवित्रता ।

भोगिता सुभगता गुणज्ञता दानिता भवति याति ही ॥६५॥

१ निजपित्रा गृह । २ अक्षिपयलम् । ३ सप्तम्यत्नम् ।

(भाग्यः कथिह दिवो गणः—) इत्यमत्र त्विदुर वसुमित्रश्राष्ठान प्रलयात् स्वजन य ॥

चित्तचित्रजननोऽतिविचित्रो व्योमतोऽवतरति स्म मयूरः ॥६॥
 विश्रम्येन नयनानि जनानां भ्रिमितानि विनतानि तथोचैः ।

निस्ससार सहसैव स शोकः पीबरोऽपि च यथा हृदयेभ्यः ॥७॥
 हेमभूषणविभूषितकण्ठो व्यात्तफक्षनिययः स मयूरः । मूर्च्छितेऽथ गरलेन गणाङ्गे दिव्यनीरकणिकाः प्रवयवै ॥
 (मयूषेण गणः गुणैकः कणः—) विश्रिमत्स्मितदृष्टिभिरुचैर्वीक्षितः सपदि दिव्यमयूरः ।

तं गजं समभिपिच्य पयोभिनिविषं विहितवान् हितबुद्धिः ॥६९॥
 नृगममाणयदने स्मितनेत्रं प्रोत्थितेऽथ गजनाम्नि कुमारे ।

उत्सवो रधिरिवाऽध्रविमुक्तो बन्धुहर्षभरतः प्रदिदीवें ॥७०॥
 किं गजस्तरलितो गरलेन फो मयूर इह किं समुपेतः ।

किं जहार विषमं विषमित्यं व्योपमाप हृदि संशयवल्ली ॥७१॥
 इतश्च— (गणः महमेतेन युवा दिव्यकली—) भूषति सपदि जागरयन्ती निर्मलं नयपथं च दिशन्ती ।

अन्तरिक्षतलतोऽतुलतोया गीरभीरसुरभीरतैराऽभूत् ॥७२॥
 “शासति त्यपि सुषं महत्सेनज्ञोणिपाल ! समभूद्रयलोपः ।

तद् व्रजामि नगरात् तव शीघ्रं नैव पातकभिद्देशितुमीशे” ॥७३॥

१ दृगाम् । २ अभीः-भयपरिणा । ३ अयुराणां गिषं ईरयति अकिसायेन वा अयुरलोत्तरा ।

(रागा सर्वे योग्युक्ता आद्रागाः—) तद्वचस्त्रिकदितं स निशम्य क्षमापतिः पतितगर्वमलोऽन्तः ।
स्नानतः सुवसनानि वसानोऽजह्वत् सकलपत्तनमुत्थयान् ॥७४॥
सर्वपौरसहितोऽथ गजोऽयं केकिं च कलयन् करपद्मे ।

द्वारपालविनिवेदितमार्गोऽभ्येत्य तं नरपतिं प्रणनाम ॥ ७५ ॥
(तस्य दिव्यमयूरस्य वृत्तान्तम्—) 'को मयूरः' इति भूपतिपृष्टे तं जगाद स गजो नरराजम् ।

बन्धुरं गरुहं मम बन्धुरङ्गदं ह्यमुर्मविमि न चाऽन्यत् ॥७६॥
(समरसेनाः सर्वे यक्षमन्दिरे गताः—) इत्युदीरितमथाऽस्य निशम्य नागरावरपतिर्निजगाद ।

मत्पुराधिपमहेश्वरयक्षस्याऽर्चनाय चलत स्थिरभवत्या ॥७७॥
इत्युदीर्य वरपौरपरीतो वाजिनं समधिरुह्य नरेन्द्रः । आययावथ महेश्वरयक्षस्यालये सफलशीलपरीति ॥
तं सुरं नरपतिः परिपूज्य कुड्मलीकृतकरोऽवददुर्बैः ।

यक्षराज ! मम पत्तननाथ ! ब्रूहि दुर्नय इहाऽस्ति क एपः ? ॥ ७९ ॥
ततश्च— (यक्षानी—) मौलिमूलविलसन्मणिमूलिश्चण्डकुण्डलविमण्डितगण्डः ।

हारहारिहृदयोऽथ सुयक्षः प्रादुरास सुविहासविलासः ॥८०॥
अथ एप वसुधाधिपमूचे त्वं नरेन्द्र ! वचनं शृणु सर्वम् ।

प्राग् मया रजतशैलगतेन केवली ललितमूर्तिरवन्दि ॥८१॥

१ विपहम् । २ बन्धुरहयदम् ।

पृष्ठवान् मम यतो रजतात्रि-स्वामिताऽजनि कुतोऽद्भुतपुण्यात् ॥८२॥
 (हस्तः शीतयज्ञः -) साधुराह भवता जिनोर्हं श्रीधराख्यभवमाश्रयताऽग्रे ।

कारितं सुगुरुशङ्करे यत् तेन तेऽजनि विभुत्वमुदग्रम् ॥८३॥
 तत् क्रमेण पतयान्तु च जीर्णं स्वयस्यतनुजेन गजेन ।

उद्धृतं निजधनव्ययमुग्रं संविधाय विधिना विचिधेन ॥८४॥
 इति ॥ इति ऋषयः सुकृती स गजोऽपि व्याहृतोऽरित गुरुणा गरलेन ।

प्रायशो रुचिरवस्तुषु विधनं जायते न हि कुवस्तुषु विध्वे ॥८५॥
 साधुवाक्यमिति सोऽपि निशाम्य क्षमापतिर्द्वैतमुवाच वचस्वी ।

वन्द्युरेव मम स ध्यवहारी बन्द्युरेण सुकृतोद्धरणेन ॥८६॥
 (निशामरंत्वे मत् -) तुष्टया विजयया मम देव्याऽस्त्यर्पितो गरहरः सुमयूरः ।

तं गजस्य विपविधनविनाशे प्रपयामि मुनिराज ! जवेन ॥८७॥
 इत्युदीर्यं स तु दिव्यमयूरः प्रेरितः स्वचरभूपतिनाऽत्र ।

आगतोऽतिजवतो ग(नि)जदेहात् संजहार विपमं विपमान्यम् ॥८८॥
 एष्टमत्र च मया मुनिपार्श्वं केन तस्य गरलं ननु दत्तम् ? ।

साधुराह तदऽवापि गृजस्य भौढवान्धवयुगेन तु कोपात् ॥८९॥

(निराश्रयः कदा इति यथाः—) इत्थमत्र वचनं मुनिनोक्तं संनिशम्य गुरोरोपधरोऽहम् ।
पापयोचिषयोः कदनाथंमगतोऽत्र गजरक्षणहेतोः ॥१०॥

भूमिनाथ ! तदिमावतिपापो सागसो सुकृतिनि स्वकवन्धौ ।

भासुराशय ! विनाशाय भासुराशयः स्युरमलाश्च यथा ते ॥११॥

(गजस्य शंकरम् —) इत्युदीर्य विरते सुरराजे रोयस्त्रनयने नरनाथे ।
साहसी स सहसाऽऽह हसित्वा धर्मवानथ गजो व्यवहारी ॥१२॥
यस्मिन् । सुवने भविना या दुःखराज्य इह स्युःकदम्बाः । पूर्वजन्मकृतदुष्कृतदृशस्यैतः फलमहो विजयन्ते ॥
संबंदापिनि जने सुखदेये सर्वदाऽप्यनुंषाः पुरुपास्ते ।

येऽपि दुःखजनने कुजने स्युस्ते बहन्ति पुरुयोत्तमतां तु ॥१४॥
चेत् प्रसन्नहृदयोऽसि मयि त्वं सांप्रतं स्वकृपयैव कृपालो ! ।

सोदरौ सुकृतसादर ! मेऽथ रक्ष रक्षणविचक्षण ! यक्ष ! ॥१५॥
इवते त्वयि ह्ये महासेने भाग्यतो मम च संप्रति तुष्टे ।

चेत् करोमि न हि बान्धवरक्षां सत् कदा प्रविदधामि सुरेन्द्र ! ॥१६॥
इत्युदीर्य विरतेऽथ गजेऽस्मिन् भूपतिः प्रमुदितोऽन्तरुवाच ।

सर्वलोकपरितोपविधात्री निर्मला जयति सखनवृत्तिः ॥१७॥

(गजवत्सभायः—) हेमन्ते सलिलं वसन्तसमये दृश्यादि दीप्य भजेत् चञ्चदन्दन-सान्द्रचन्द्रकिरणस्पर्शो वियोगे पुनः।
शीतं स्नेहयुतं यशःसुरभितं माधुर्यधुर्यं सुखं सन्तः संततमेव हन्त युगपद् यच्छन्ति संगान्निजात् ॥२८॥
दक्ष ! चित्तकपिवन्धनदाम धर्मबुद्धिललनारतिधाम । सर्वदा सुवचनैरभिरामः सज्जनो जयति पूरितकामः ॥
सम्पन्नस्य तव वागुपरोधाद् दुर्जनावपि भृशं नहि हन्मि ।

किन्तु देशमखिलं मम हित्वा गच्छतां द्रुतमिमावतिपापौ ॥१००॥

(वयोर्धिरशयश्चोदोशाद् निर्वाणत् कृतम्—) इत्यवाप्य वचनं वसुधेन्दोस्तौ ततो नगरतस्तलरक्षः ।
दुर्वलः शबलितौ जनलक्षैर्निन्दितौ स निरसारयदाशु ॥१०१॥
इतश्च— (नेवारूपचन्द्र-महोत्सवपुंयः ममागमः—) कर्णतर्णकमदाय सुदु(र्व)त्वं (?) चित्तपद्मदमुदं परपद्मम् ।

आविरास सरसं सुरमार्गात् किङ्किणीक्वणितमद्भुतमारात् ॥१०२॥
कुत्र किङ्किणिगणक्यण उर्षीर्यायदेवमवदन्नरदेवः । तावदेव गगनेऽत्र विमानान्याविरासुरमलप्रतिभानि ॥१०३॥
गुक्तोऽतिगुक्तोऽथ विमानाद् रूपचन्द्र इति लेचराजः ।

वेगतः क्षितितलं समुपेत्याऽऽलिङ्गति स्म नृपतिं महसेनम् ॥१०४॥
(नेचरेण स्वपुत्री प्रियमित्रा दत्ता गजाय—) जीर्णजीनसुवनोद्धरणेन भूपते ! मधुपकारकरोऽयम् ।

सोदरीमहमतः प्रियमित्रां दातुमागत इहाऽस्मि गजाय ॥१०५॥

'पुण्यमस्तु' नृपतेरिति वाक्यं प्राप्य लेचरपतिः प्रमवाह्यः ।
निर्ममो किल तयोः सुविवाहं कान्तिभिः कलितयोर्ललिताभिः ॥१०६॥

तद्विवाहनविधावथ पूर्णे ती निवेद्य च सुवर्णनिवासे ।
खेचरोऽक्षयनिधिं च समर्प्य पत्तनं निजमगाद् रजताद्री ॥१०७॥
निर्मलाऽतुलकलालिपु केलिं लीलयेव कलयन् गजराजः ।

कल्मषैरकल्पः कल्मूतिः कालमाकलयति स्म कियन्तम् ॥१०८॥
(गजपांशुं भागतः कथिद् मालाकारः—) पुष्पकालदिवसेष्वथ पुष्पाजीवकः सुरभिपुष्पसमूहम् ।

• नूतनं गजकुमारवराय प्रौढया निजमुदोपनिनाय ॥१०९॥
पुष्पसंचयभवा गजराजः श्रेष्ठिनः स्वपितुरन्तिकभाजः ।

सोऽडुढीकदमलाः किल मालाकारपाणितलतोऽखिलमालाः ॥११०॥
स्वाऽङ्गजेन विनयादथ दत्तां स्वां गजेन कुसुमस्रजमेयः ।

श्रेष्ठिराद् निजकरेण विगृह्य जिघ्रति स्म मुदितः किल यावत् ॥१११॥
(मालाकारदम्पुष्पात् सपानंमनेन गजपिता वृतः—) तावदेव कुसुमस्रजि लीनो राजिलो गरधरो गरलोम्रः ।

श्रेष्ठिनं झटिति तं स्थिरनाशोदेश एव दशति स्म स दैवात् ॥११२॥
तस्य दंशवशतः पितरं स्वं परांशुमवगत्य गजोऽयम् ।

दुःखितो श्रुशमतर्कि वज्रमाहतेरिव बभूव हृदन्तः ॥११३॥
(पितृमरणद् भालानं त्रिपांसुगंजो हठाद् भवितः—) हा ! मयैव कुंसुमानि समर्प्य द्रोह एव विहितो जनकस्य ।

इत्युदीर्यं तनुमेव जिघांसुं श्रेष्ठिनी तमवरुध्य जगाद ॥११४॥
ज्ञानिना मम पुरोऽपि पुरंतत् व्याहृतं तनय ! तिष्ठति भाव्यम् ।

(गजशुभ्रकारकृत्यम्—) इत्यवाप्य जननीवचनानि चक्रिवान् स्वपितुरुत्तरकृत्यम् ।
त्वत्पतेश्च मरणात् तव पुत्रस्योदयो ननु भविष्यति वत्स ! ॥११५॥

स्थान्नरः सुवचसा हि विशोको वायुनेव शशभृद् विगतान्नः ॥११६॥
(ग एव माताकाः एते पुण्याणि वीकृते—) क्षत्र चेव समये किल पुण्याजीवकोऽभिनवपुष्पसन्बृहम् ।

आनिनाय महसेनदृषाय ढौकृते निजसमाजगताय् ॥११७॥
यायदेव गुरुष्पकरण्डं भूपपादपुरतः स सुमोच ।

श्रेष्ठिश्रुत्युदमहिं किल तावद् मन्त्रिणः कुसुमनिर्गतमूयुः ॥११८॥
('पुष्पनिर्गतमूयुषेण गजपिता मृतः' इति एते सन्धेः कथितम्—) भूपतिस्तत उवाच कथं स श्रेष्ठिरिद् गजपिता कुसुमोत्थात् ।
सर्वतो मृत्तिमचाप ततो ही मृत्युरेव सुलभः खलु लोके ॥११९॥
(गजशुभ्रमणं भूया राजा विन्वन्वयति—) जन्मिनो जगति यत् किमपीह विभ्रते सुखकृते स्वशरीरे ।

धिकं तदेव कुर्वतेऽकरुणोऽन्तजीवित्तद्यविधौ विधिरपः ॥१२०॥
रक्षितुं क्षितिश्रुतोऽक्षतर्यपीः स्युः क्षमा क्षितिमिमांमसुरक्षाम् ।

एकतोऽपि रिपुतोऽन्तकतस्तु कुर्वतेऽन्न न निजामसुरक्षाम् ॥१२१॥

इत्यनेकविधविश्वचिरागं चिन्तयन् मनसि तत्र दिनेऽसौ ।

पूजनादि च जिनस्य विधाय सौख्यतो निशि नृपः स्वपिपि स्म ॥१२२॥
 कोमले नरपतिः शयनीये सोऽनुभूय शयनोद्भवसौख्यम् ।

उत्थितो रजनितुर्धविभागे चिन्तितैरजनि संयुत एवम् ॥१२३॥
 (अपुत्रो राजा गजमेव राज्ञेऽभिपिबति—) नैव देववशतोऽस्ति सुतो मे मां च मज्जयति वार्धकवार्धिः ।

गोत्रिणोऽप्यजयिनो निखिलास्ते राज्यमर्हति न जन्तुरनर्हः ॥१२४॥
 यतः— भूपतावसुकृताश्रितचित्ते मन्त्रितामनयिनि श्रुतहीने ।

यद्गुणो भवति राज्यधरोऽयं तद्गुणं विमलराज्यमपि स्यात् ।
 यस्तपस्विगुरुतामवृताये स्थापयेत् सं लभतेऽनुलङ्घ्यम् ॥१२५॥

यत्र तु स्फुटविभः स्फटिकः स्यात् तत्रिभां किमु विभां न विभति ॥१२६॥
 धर्मनिर्मलविभं नररत्नं रत्नसुकुलवधुसुकुटेऽस्मिन् ।

स्वै पदे कमहमद्य विधाय सत्कलाद इति कीर्तियुतः स्याम् ॥१२७॥
 आः स तिष्ठति गजोऽङ्गजवद् मे राज्यमेतदथ तत्र निधाय ।

स्वं भवं विमलयामि तमग्रं दीक्षया विमलयाऽमितपुण्यात् ॥१२८॥
 चेतसीति सरसे स रसेशो निश्चिकाय शुचिकाय-मनस्कः ।

तावदेव तरुणनिजपादैः प्रेयं रात्रिमुदियाय दिनाय ॥१२९॥
(दीर्घां मात्से गजः—) प्रातरेव नृपतिर्महसेनस्तं गजं प्रमुदितं निजरराज्ये ।

उत्सवेन स निधाय जिनोक्तं मुक्तिमार्गपथिकत्वमवाप ॥१३०॥
(गुणा कीर्तिमती श्रेष्ठिनी) सर्वदेव दृढदेवविभावं संविभाष्य भवमस्थिरभावम् ।

श्रेष्ठिनी च किल कीर्तिमती सा मुक्तिमाप तपसा गतपापा ॥१३१॥
(गण्यं पालयति गजः—) नीतिनिर्मलमना गजश्रुपो नित्यनूतनविवेचनपूतः ।

प्राज्यपुण्यविधिपुण्यतरं तद् राज्यमेव परिपालयति स्म ॥१३२॥
(श्रीभ्यो गजस्य जलकेभिः—) अनपदा स तपतुंदिनेषु तापनोचपनतः।पितगात्रः ।

केलिपत्वलगतो जलकेलिं कामिनीजनयुतो वित्ततान ॥१३३॥
निर्मले सरसि कोकिलयुग्मं कौतुके स रसिको नरनाथः ।

पश्यति स्म च पुरः प्रियमित्रां स्वप्रियां प्रमुदितो निजगाद ॥१३४॥
वक्षसि स्थितवतोः कुचयोस्ते दक्षुरःसुहृदयोरपि लक्ष्मीम् ।

हाऽपहृत्य वलितं स्वकराभ्यां धारयामि वद कोकिलयुग्मम् ॥१३५॥
(विभक्तं हृतं कोकिलयुग्मं गतेन—) इत्युदीर्य जलमज्जननेत्राऽलक्ष्य ण्य नृपतिः प्लंबदक्षः ।

चक्रवाकयुगलं करयुग्मे सोऽग्रहीत् कमलकोमलमध्ये ॥१३६॥

चक्रवाक्युगलाद् दृपपत्नी पक्षिणीमधृत पाणिसरोजे ।

दृषन्तोऽतिसरसः सरसस्तु निर्यगौ सपत्न्याः क्षितिपः सः ॥१३७॥
चक्रवाकमियुनं पृथगेतद् विप्रयोगविधुरारवदीनम् । पार्थिवोऽथ पृथुपञ्जरयुग्मे दुःखितं स्वसुखतः क्षिपति स्म ॥
इत्थमेव जलकेलिविलासं ग्रीष्मकालललितं कलयित्वा ।

चारुपुष्पचयसंचयनाय नायकः स चलति स्म वनाय ॥१३९॥
कोमलानि सुरभीणि सुमानि सोऽचिनोद् नरपतिः शिखरिभ्यः ।

पुण्यकीर्तिकलितानि वचांसि भव्यजीव इव जैनमुनिभ्यः ॥१४०॥
(शारमे रत्नां मुनिं गजः—) पाणिना सुमनसः सुमनोज्ञान् भूपतिः स सुमनाः परिचिन्वन् ।

पश्यति स्म मुनिमेकमुदग्रं ज्ञानगाङ्गजलमुत्थितहंसम् ॥१४१॥
स क्षमांपतिरतिस्थिरभावस्तं क्षमांपतिमनन्तविभावम् ।

भूतलप्रविलुलन्मणिमौलिः प्रोज्ज्वलप्रणयवान् प्रणनाम ॥१४२॥
भूपतिर्यतिपतिं प्रणिपत्याऽचिन्तयत् स्वमनसीति निविष्टः ।

यो भवोदधिमधुं पतितीर्षुः सोऽयमेव सुकृती सुनिराजः ॥१४३॥
(गजपत्नी मलिनं मुनिं दृष्ट्वा प्रणिता—) भूपतिप्रियतमा प्रियमिश्रा स्वेदमग्नरजसा शबलाङ्गम् ।

तं सुनीश्वरमथ प्रणमन्ती कुत्सहृद् झटिति थूत्कुरुते स्म ॥१४४॥

चक्रवाकमियुनस्य वियोगाद् दूनदीनहृदयस्य विराबैः ।
नष्टनिम्बलसमाधिरनाधिः साधुराह वसुधाधिपमेनम् ॥१४६॥

किं विहंगयुगमुच्चविराबैः रोदितीव नरनाथ ! विनाथम् ।

भाषया च निजया स्वयि कोपाटोपतः प्रकटयेत् कडुराटिम् ॥१४६॥

(माधुर्येण गनेन तत्र कोटिचयुगं सयुक्तं कृतम्—) आह भूपतिरयो मुनिनाथं चक्रवाकमियुनं पृथगेतत् ।

कौतुकात् करतलेऽस्ति गृहीतं तत् करोति चिरसं स्वरमित्थम् ॥१४७॥

साधुराह नृप ! कौतुकतोऽपि प्राणिनामसुखमेव न कायम् ।

अर्जयते हि इरितं महसक्त्रिःशुष्यते न परत्र रुदक्त्रिः ॥१४८॥

तद् विमुञ्च विहगमपमेतद् वाञ्छया व्रजतु वाञ्छितमृमिम् ।

यामं एक इह इस्तरदुःखादेतयोरजनि वर्षसहस्रम् ॥१४९॥

(मुक्तिरेकता—) तस्मिन्म्य दृपतिमुनिवाचयं चक्रवाकयुगलं स मुमोच ।

ऐशनां तदनु तत्र निविष्टो निम्बलः समशृणोव् मरणोऽन्तः ॥१५०॥

धर्मतरुमवगत्य ततोऽयं भूपतिर्पतिपतिं प्रणिपत्य ।

उत्थितः स्वनगरं समुपेत्याऽपालयच्चिरमसौ निजराज्यम् ॥१५१॥

(श्रीतारापुरे शुक्लवं गङ्गां शाला एतदस्ति तत्राली मन्दिमगता—) श्रीतरागभुवने गजराजं कारयन्तमवगत्य सुसृजन्तम् ।

सा रजोऽशुचिरपि प्रियसिन्ध्राऽभ्याजगाम शुचिवस्त्रसुशोभा ॥१५२॥
पाममेकमपवित्रशरीरा तस्युषी जिनगृहे दृषपत्नी ।

सा पुनः प्रशमपूरितचित्ता पुण्यतः सपदि चिन्तयति स्म ॥१५३॥
(ना 'तत्रस्तथा मन्दिरे 'नागान्तप्यम्' इति पथात्तापेन प्रयागता—) हा ममेयमविवेकविवेष्टा हीदृशी जिनगृहे यदुपाऽगाम् ।
इत्थमात्महृदि सा प्रविचार्य प्रत्यगाद् निजगृहे सविषादा ॥१५४॥
(गपलीकेन गतेन स्वपुत्र गारयेऽभिविष्य गृहं प्रत्यम्—) श्रीपतिं स्वतनयं प्रियसिन्ध्रासंभवं निजपदे त्वभिविच्य ।

वर्धमानसुगुरोश्चरणान्ते सोऽग्रहीत् तु चरणं संकलत्रः ॥१५५॥
(एषी गजो पलाय प्रेषणे—) अन्यदा निजगुं प्रणिपत्य प्रेतवेद्मनि गतो यतिराजः ।

सत्समाधिमधिकाऽधिकशुद्धध्यानधीतहृदयः स बभार ॥१५६॥
इतम्— (तौ विषयापक्षौ गजभ्रातरी गृहो जतो—) भ्रातरी विमलबुद्धि-सुबुद्धी यौ पुराऽपि महसेनदृषेण ।

त्याजितौ निजपुरं सुरवाक्यात् तौ सृतौ गुरुशुचा वनमध्ये ॥१५७॥
(गार्था गृभायां इतो गजो जतो धनपुत्रो देवदत्तः—) गृध्रतामुपगतावतिपापौ आगतौ मुनिमिमं ससमाधिम् ।

वीक्ष्य पूर्वधृतवैरभरेण राक्षसाविष क्वाऽजनिषाताम् ॥१५८॥
तौ स्वषष्ठ्युटकोटिकठोरौ तद्बुद्धयं च (?) विपाटयतः स्म ।

साहसाद् मुनिवरः परिषेहे सोऽनपेक्षहृदयो निजदेहे ॥१५९॥

१ कलत्रेण परिष्ठा, सकलान् प्रायते ना संकलत्रः । २ पुस्तके नैव पाठः सम्यक् पठितुं शक्यते— 'हृदयेनपद्' ।

तं परीपद्मसौ परिपला मृत्युमाप गतपापविकारः ।

तस्य जीव इह ते तनयोऽर्घ्यं देवदत्त इति योऽस्ति पुरस्तात् ॥१६०॥
(गतपत्नी मृता जाता देवदत्तपत्नी—) सा ततश्च यत्किनी प्रियमित्रा साततास्तु मुनिमृत्युमवेक्ष्य ।

वेगतोऽनशनमेव विधाय पञ्चतामुपगता मृदुचिन्ता ॥१६१॥
(मुनिपुत्राः तस्या इह भवे किमन्वभिधानायाः दुर्गन्धशरीता—) साऽवधृतदुरिता खलु मृत्वा त्वपुष्टे सुतवधूरजनिष्ठ ।

पूर्वजन्मनि कृताब्दु विचिकित्साकर्मतोऽजनि कुगन्धशरीरा ॥१६२॥
(शक्रयाज्ययोगकरणेन तदका एक पतिविरह—) यावदृष्टयटिकाविरहो यच्चक्रयाकयुगले विहितोऽग्रे ।

अष्टवापिकमन्वृदिति दुःखं त्वद्वेषु-तनययोस्तु वियोगात् ॥१६३॥
(अष्टौ यटिका गतस्तुतया जिनमन्दिरे स्थानेन अष्ट वर्षाणि तस्या दुर्भित्तम्—)

यावदृष्टयटिका जिनगोधे पुरुषवत्पऽशुचिक्रुत्सशरीरा ।

तस्युपी तदियमत्र कुगन्धा षट्सराऽष्टकमन्वृदपवित्रा ॥१६४॥

सर्षदेव सुपविश्रितगान्धैरग्निभिः सुकृतिभिर्जिनगोधे । चारुपुण्य-फलपूरितसहस्रैः पूजनैकद्वयैर्गमनीयम् ॥१६५॥
इत्यवाप्य शशिशीतमहांसि पुण्डरीकमुन्निराजवर्चांसि ।

सर्वसम्भ्रमविना सुमनांसि जज्ञिरे गतविमोहतमांसि ॥१६६॥
तेष्वोभिरमलीकृतचित्तः पूर्वजन्म च निजं कलयित्वा ।

भेष्टिनोऽस्य तनुजोऽतनुतोपः प्रोचिवान् गणधरं प्रणिपत्य ॥१६७॥

(सप्तर्षीणां शुभा देवराजस्य देवगणम्—) सार्पतं कृतकृपैः कथयद्भिः पूर्वजन्म मम तत्र भवद्भिः ।

छेदितः सकल एव भवद्भिर्मोह एष सुकृतं प्रथयद्भिः ॥१६८॥
अथ मातृ-पितृ-बन्धु-कलत्राण्येषु नो मम मनो धृतमोहम् ।

तत् प्रसद्य भगवन् ! जिनदीक्षां देहि देहियु सदेहितकारिन् ॥१६९॥
पुण्डरीक ! ऋषिराज ! सुधीमन् ! संमति प्रचलिता वयमग्रे ।

सिद्धितीर्थमभि सिद्धिनिमित्तं श्रीयुगादिजिनराजनिदेशात् ॥१७०॥
तद् विहाय भवसंभवबन्धं दीक्षया सपदि निर्मलय स्वम् ।

सिद्धपर्वतमुपेत्य च पूर्वं पापमुग्रमपि भिन्धि समग्रम् ॥१७१॥
अप्रतो ननु वराणसिपुर्यां सिद्धशैलशिखरस्य विलोकात् ।

भाविनां प्रभविता प्रमदस्तत् त्वं समे हि समयेऽत्र समेहि ॥१७२॥
यतः (शत्रुं जयवर्णकः—)

भित्तुजदंसगामीओ पूयाकरणेण मासीयं लहइ । शत्रुजयदर्शनमितः पूजा करणेन मासिकं लभते ।
तलजागरणे पामइ छम्मासियं वाऽत्र (वेत्थ) जामेण ॥१७३॥ तलजागरणे प्राप्नोति षण्मासिकं वाऽत्र यामेन ॥

पबक्कणं काजं वंदित्ता सग्गुं पडिक्कमिडं । प्रत्याख्यानं कृत्वा वन्दित्वा सद्गुरुं प्रतिक्रम्य ।
शुवंतो ज्ञायंती बंदंती गुणगणकला च ॥१७४॥ स्तुवन् ध्यायन् वन्दमानो गुणगणकलाश्च ॥१७४॥

बीसामणं कुणंती सबालबुद्धिस्स समणसंघस्स । विआमणां कुर्वन् सबालबुद्धस्य श्रमणसंघस्य । ॥२॥

अभयं बहुदावितो बहुहरिसुनिभन्न रोमंचो ॥१७६॥
 'जय जय' रवंकुणंतो जिणसुर्ति पासिऊण मग्गेचि ।
 पूयंतो भत्तीए खवेइ संसारमचि णंतं ॥१७६॥
 पंये वचंतस्स चि अ वन्दिए जइ हविज्ज पज्जंतो ।
 उक्कोस-जह्हेणं वेमाणीय सत्रीय सुरत्तं ॥१७७॥
 अह वंदिऊण कहमचि कालसमत्ती हविज्ज सिज्झेइ ।
 अट्टभवानं मज्झे सुखं चित्तं जइ हविज्जा ॥१७८॥
 दढं सित्तुंज दंसित्ता मग्गे पावइ सम्ममचिरेण ।
 गुरुकुलजम्मो जइ हुज्ज चैयणा मच्चुकाले वि ॥१७९॥
 सित्तुंज वंदेइ ति ३ पंच ५ वेला य सत्त ७ वाराओ ।
 तइयभवे सिज्झेइ इइ कहियं जिणवरिदेहिं ॥१८०॥
 एक्काए वेलाए कालेणं अप्पएण बहुएणं ।
 अहवा तिसुहुत्तेणं सिज्झेइ जहन्नसुकिंदंठ ॥१८१॥
 भारतक्षित्तिले गुरुतीर्थं सिद्धपर्वतमसुं सुपवित्रम् ।

अभयं वर्धापयन् बहुहर्षोद्भिन्नरोमाञ्चः ॥१७६॥
 'जय जय' रवं कुर्वन् जिनमूर्तिं दृष्ट्वा मार्गं ऽपि ।
 पूजयन् भक्त्या क्षपयति संसारमपि अनन्तम् ॥१७६॥
 पथि ब्रजतौ ऽपि च वन्दिते यदि भवेत् पर्यन्तः ।
 उत्कृष्ट-जघन्येन वैमानिक-संश्लिष-सुरत्वम् ॥१७७॥
 अथ वन्दित्वा कथमपि कालसमासिर्भवेत् सिध्यति ।
 अष्टभवानां मध्ये शुद्धं चित्तं यदि भवेत् ॥१७८॥
 दढं शशुंजयं दृष्ट्वा मार्गं प्राप्नोति सम्यगचिरेण ।
 गुरुकुलजन्म यदि भवेत्-चेतना मृत्युकाले ऽपि ॥१७९॥
 शशुंजयं वन्दते त्रीन् पञ्च वेलाश्च सप्त वारास्तु ।
 तृतीयभवे सिध्यति इति कथितं जिनवरेन्द्रैः ॥१८०॥
 एकया वेलया कालेन अल्पकेन बहुकेन ।
 अथवा त्रिसुहूर्तेन सिध्यति जघन्यसुकृष्टम् ॥१८१॥

(देवदत्तो गतिः—) इत्यवाप्य मुनिनाथनिदेशं श्रेष्ठिसुनुरतिहर्षितचित्तः ।

त्रिंशता सुवणिजा ससहस्रैः संयुतो यतिरजायत तत्र ॥१८३॥

(देवदत्तवपुषोपि विरलता---) तद्दधूरपि चिधूय विमोहं साधुराजमवनम्य विनीता ।

प्राह भोगसुभगतविकल्पच्छेदनानि वचनानि चिवेकात् ॥१८४॥

आत्मदेहपरिपोपनिमित्तं हन्ति हन्त खलु जन्तुरनेकान् ।

निर्मलानि मलिनानि विघत्सेऽप्यात्मदेहविमलीकरणाय ॥१८५॥

आत्मरूपशृंगवितचित्तोऽन्यान् गुरुनपि हसेत् कुशरीरान् ।

देहमोहितमहादुरितीर्षैर्वाध्यते परभवेऽपि हि जीवः ॥१८६॥

तत् प्रभो ! प्रतिभवं तनुबन्धादेव द्रुष्टदुरितानि भवेयुः ।

तद्द ममाऽनशनमेव भवन्तः संदिशन्तु वितनुत्वविधाने ॥१८७॥

ऊर्चिबानथ मुनिर्ननु बत्से ! पूर्वलक्षभित्तमस्ति तवाऽऽयुः

नाधुनाऽनशनयोग्यशरीरा त्वं सुदुस्तपतपसुतपस्य ॥१८८॥

(पुण्डरीकोपदेहाः---) एवमेव गणभृत् प्रतिबोध्य सोऽभवल्लिगमिषुविमलाद्रिमू ।

तावदेष मृगवेपसुरोऽभ्राऽभाषत प्रसुमसुं प्रणिपत्य ॥१८९॥

संपतीह भगवन् ! भरतेशेनाऽन्वितसकलसंघयुतेन ।

श्रीयुगादिजगदीश्वर एनां पावयिष्यति सुबं स्वविहारात् ॥१९०॥

श्रुत्वेत्थं सुदितमना मुनीश्वरोऽयं तस्यौ सैर्पत्तिभिरभिश्रितः सुरैश्च ।

मत्वा तं गणभृतमास्थितं नरेन्द्रास्तत्रयुः सुकृतकृते समस्तदिग्भ्यः ॥१९१॥
सम्यक्त्वं परिगृह्य जैनमुवनान्परिरचन् केचन नीत्वा द्वादशसद्व्रतानि सुवि केऽप्याऽऽज्जुषन् रक्षणम् ।
त्यक्तवा काममपीह केऽप्यऽचकमन् ब्रह्म त्वंजिह्मप्रभं वाक्यात् तस्य मुनेस्तु केचन नृपाश्चारित्रमाशिश्रियन् ॥
नृपाः सत्कर्माणः प्रगलदधमर्माण इति ते गृहीतब्रह्माणः प्रकटितसुधमर्माण इतरत् ।

परित्यज्य श्रीमद्गणधरवरं पावितघरं तदाऽऽसेवन्ते स्म स्फुटसुकृतकर्षूरकलसम् ॥१९३॥
(एतमः सर्गः—) श्रीरत्नप्रभसूरिस्तूरकरतो दीपानुपङ्गं त्यजन् ।

यो जाड्यस्थितिरप्यभूत् प्रतिदिनं प्रासाद्भुतप्रातिभः ।
तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशशुंजयदीपकस्य चरिते सर्गोऽभवत् सप्तमः ॥१९४॥

॥ इति रत्नप्रभसूरिशिष्यकमलप्रभसूरिविरचिते श्रीपुण्डरीकचरित्रे देवदत्तपूर्वभव-
बसुधनदीक्षाग्रहणोनाम सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः

(आदित्रिनं पृच्छति भलः—) अथ पुण्यसौरभरतो भरतो नृपतिः सुभक्तिभरतो यतिनः ।

प्रणमन्नवीक्ष्य गणभृत्-प्रथमं परिपृच्छति स्म स तमादिजिनम् ॥ १ ॥
भगवन् ! भवद्गणभृतां ऽ नरः स्वचिह्नारतः शुचिचरित्ररतः ।

विमलीकरोति किमलीकपथिच्छदुरो महीतलमह्नीनमहाः ॥ २ ॥

(अवस्तु आदिनिः—) अवदत् ततः प्रथमतीर्थपतिः शृणु चक्रनायक ! स साधुवरः ।

विमलाचलस्य तलमाप्य मुदा गणभृत् तदाऽस्मदुपदेशवशात् ।
विकलङ्कयलनुकलं भविनो विमलाचलं प्रविचलन्नयुना ॥ ३ ॥

अत एव संप्रति वयं विमलाचलयात्रया ऋपमसेनमुनेः ।
कलयिष्यति स्फुटकलङ्कलाविकलः स केवलमहः सकलम् ॥ ४ ॥

इति पुण्यपोषदमिदं वचनं भरताधिपः प्रथमशम्भुमुखात् ।
नवकेवलोत्सवविधिं यतिभिः सुदिदृक्षुभिर्भृशमंहोरसुकिताः ॥ ५ ॥

(भारतस्य विमलाचलयात्रा—) भगवन् ! प्रसन्न सुकृतैकविधिः प्रविधीयतामथ विहारविधिः ।
परिषीय पीवरतरप्रमदो वदतां वरः प्रवदति स्म तदा ॥ ६ ॥

इति चक्रवर्तिहृदयं वचनैः शुचि वीक्ष्य विग्रहद्वयं जिनपः ।
विमलाद्रिमाप्य सुकुटुम्बयुतः स्ववपुः पुनाग्यहमपीह यथा ॥ ७ ॥

(यात्राये पक्षयोषणा—) स्वपुरे समेत्य भारताधिपतिर्निजबान्धवांश्च पुरमुख्यजनान् ।
बहूपुण्यलाभमवगत्य नृणां विमलाद्रिसंग्रममियेष ततः ॥ ८ ॥

दिवसेऽपितेऽथ स बृहस्पतिना लपिताङ्गकोऽम्बरसिद्धवरा ।
विमलाचलं जिगमिपुः सुकृती समतत्त्वेत् पटहृद्योषणया ॥ ९ ॥

१ पुरं नरे लक्ष्मणे उत्सुकितः । २ निमं हणति इति विग्रहेत् । ३ 'स्वर' श्रुतः क्रिया । ४ गन्नादेव्या लपिवाङ्गः ।

हरिणा विनिर्मितशिरस्त्रिलको बहुशः सुरीगणसुगीतगुणः ।
इह रोहिणीप्रभृतिषोडशभिस्त्वमरीभिरेप कृतमाङ्गलिकः ॥१०॥

मघवाऽपितं सुजिनविम्बमथो तदपुजद् भरतचक्रपतिः ॥११॥
(इन्द्रादिभिः कृतं भारताहात्म्यम्—) अथ तं मनोरथमवेत्य तद्ऽप्यमरेश्वरः स्वरसतः सुकृती ।

मणिदेवतालययुतं स्वथं जिनमूर्तिस्तुस्थितिकृतेऽपितवान् ॥१२॥
(गान्धर्वः—) जिनविम्बमाशु परिपूज्य स तद् निदधौ रथस्थमणिदेवगृहे ।

जयतादसौ प्रथमसंघपतिस्त्विति पुष्पष्टिरजनिष्ट तदा ॥ १३ ॥
अथ चन्द्रमा उदुगणाधिपतिः स्वपुरंगमान् विततरङ्गभरात् ।

उपनीय योजितकरो न्यगदद् भरतेश्वरं सुकृतबन्धुतया ॥१४॥
जय चक्रमूर्त् ! प्रथमसंघपते ! तुरगानमून् मम जिनेन्द्ररथे ।

विनियोज्य तीर्थपथयुग्यतयाऽनुशृहाण मां प्रियसधमिजि(ज)नः ॥१५॥
इति चन्द्रदेवविहिताग्रहतो भरतेश्वरो हरिहरिन् हरितान् ।

परिहृत्य तानथ रथोद्बहने निदधे हयान् कुमुद-कुन्दरुचः ॥१६॥
यद्युनासुरी च सुरसिन्धुसुरी कृतभूषणे विधृतचामरके ।

रथमेनमाप्य जिनगेहपुरो मुदिते सुतस्थदुरुन्मप्रतिभे ॥१७॥

गजगोऽथ गोमुखसुरो वरकृत्स्नपमालिकाभृदपसव्यकरः ।

पुरतः स्थितो विपुलसव्यकरद्वयबीजपूरफल-पाशाघरः ॥ १८ ॥

गरुडस्थितिः कनकपिङ्गतनुः शर-पाश-चक्रभृदिदंवरदा ।

इति वामकर्करथ सुदक्षिणकर्धनुरङ्कुशा-ऽशानि-सुचक्रधरा ॥ १९ ॥

सुकृतस्थभव्यजनविग्रहरा जिनराजशासनविभावकरा ।

पुरतो रथस्य भविषु मञ्जुरीकृतसंमदा स्थितसुचक्रसुरी ॥ २० ॥

अथ हस्तिमल्लमधिरूढवता त्रिदशेश्वरेण सुरलक्षयुजा ।

सह चक्रभृन्टपसहस्रवृतः गजगोऽगमज्जिनरथानुगतः ॥ २१ ॥

अथ पञ्चशब्दमुखरे गगने जयरावथादिनि सुचन्द्रिजने ।

सुरगीतलास्यसुविलास्यजगज्जन्ताऽऽस्यहास्यमहसि प्रसृते ॥ २२ ॥

धरणीभृतः पविर्भृतश्च तदा युगपद् महाद्रविणदानभरैः ।

अदरिद्रतामुपगते जगति प्रचचाल सोऽथ जिन्नाथरथः ॥ २३ ॥

विन्मैः सुताप्रभृतयो दयिता भरतेश्वरस्य सुकृतेषु रताः ।

सहिता विमानचयसुब्रशचीप्रमुखाऽमरीभिरिह चारुरुडुः ॥ २४ ॥

भरतेशितुः प्रथमसंघपतेरमरीगणाः शुचिगुणानगणाः ।

प्रमदाभिरत्र सह भूमिसुजां प्रमदाद् जगुर्जगति भूरिकरान् ॥२५॥
कनकात्म दिव्यवसनात्म तवा सुरगीतिकात्म सुकृतात्म सुदा ।

जगतां हितात्म महितात्म भृशं तदयोध्यपत्तनमभूदनिशाम् ॥२६॥
इति चत्वर-त्रिक-चतुष्क-महापथकेषु गीतनवद्वत्यभरम् ।

प्रविलोकयन् प्रमदयन् भविकान् समचीचरद् निजरथं भरतः ॥ २७ ॥
(शकटानाम् उद्यानम्-) शकटानने निजपुरोपेवनेऽवनिपालनः स रथमेनमथ ।

सुकृती कृती सपदितं जगतः प्रमदेन निश्चलयति स्म समम् ॥२८॥
(पत्राणि इषाणां निम्नग्राम-) चिमलाचलं प्रति यियासुरसौ सुरसौहृदाद् भरतसंघपतिः ।

भरतक्षितिस्थितिभृतः क्षितिपान् समजूहवत् सुकृतलाभकृते ॥२९॥
भरतेशितुः शुभरतेर्वचनं क्षितिपा अवाप्य सुदिताः स्वहृदि ।

इति भावनां विदधिरे रुचिरां परमात्मनः सरसभोज्यनिभाम् ॥३०॥
प्रमदो भवन्ति न भवेदत्र कति प्रभवेत्र केतु च जयो जगति ।

नरमाप्य कंचन रना श्रयति ननु केतु नो भवति दानमतिः ॥३१॥ किन्तु,
प्रभुता शममणयिनी नयनी विजयोऽस्य विक्रमशुचिः क्रमवान् ।

कमला गलन्मदकलङ्कमलां सुगतेर्निदानमपि दानभिदम् ॥३२॥

२-पञ्चमि अत्माऽनुपदानि भयोऽप्युपपत्तस्य विशेषणानि ।

वरमस्मत्कल्पलताऽपि दद्यान्विजिता वयं भरतभूमिभुजा ।

अनुजीविताऽपि वरमस्य विभोः सुकृतोयमो भवति यद्रथातः ॥३३॥
(श्रान्ता द्याः—) इति चेतसा नृपतयो निखिलाः परिभाष्य भूरितरभावभृतः ।

भरतेशपाश्वर्ध्वमुपजगमुरसी विमलाचलं प्रति यियासुहृदः ॥३४॥
(आशिविनोऽपि स्फुटिकाचलाद् अकल्प—) तदनु त्र्यंशीतिगणभृत्प्रवरैः सहितस्तपोधनसहस्रवृतः ।

कनकाऽम्बुजेषु चरणौ निदधत् स्फुटिकाचलादचलदादिजिनः ॥३५॥
अतनोस्तनोः परिमलाव् विदधत् सुरभिं समग्रतस्तुल्यवचम् ।

अतिदीपयन्नमलदीप इवाऽखिलरोदसीं स्वमहसा सहसा ॥३६॥
मणिरत्नमौक्तिकमपप्रतताऽऽतपवारणत्रितयतो जगताम् ।

सुविकाशयन्नधिपताममरंधृतचामरैर्विहितभक्तिभरः ॥३७॥
गगनस्यधर्मकरचक्र-महाध्वज-सिंहपीठ-पदपीठयुतः । नदुचुचुन्दुभिरतिप्रणमद्विदप-नुकूलशकुन-श्वंसनः ॥
प्रसरत्सुगन्धजलसत्कुसुमोष्यदृष्टिरीतिकृतभीतिहरः ।

सकलेन्द्रियप्रमददायिक्रतु प्रवृत्तभुमं क्षितितलं रचयन् ॥३९॥
(आदिजिनेन सह नृपतपुङ्गवद्विगतो भरतः पात्राय प्रस्थितः—) सुरकोटिभिः प्रतिपदं प्रमदात् क्रियमाणपुण्यविजयध्वनितः ।
विमलाचलं प्रति महातिशयः पविताशयः स विजहार विसुः ॥४०॥

१ श्रमनो वायुः । २ इतिकृती भौति इत्येति वा ।

अस्यो युगादिजगदीशमहं समुपागतं समुपनम्य सुदा ।
तमचीयलत् तदनुगस्तदनु श्रुनोत्सवेन जिन-प्यरयम् ॥४१॥

अथ मृतुजो निजजिनेन्द्ररयान् विकल्पयोडशसहस्रमितान् ।
अनुचारयन्ति मुदिताः स्म ततो विनयोज्ज्वलं हि सुकृतिनां कृतिनाम् ॥४२॥

अनुकूलशीतलसुगन्धतरैर्विरजीकृते क्षितितले समीरैः ।
शुभगन्धवारिधरचारिवरैः शिशिरीकृते च मृदुवर्षकरैः ॥४३॥

त्रिगुणेषु पोडशसहस्रतरः सरसीकृतः सुचद्रुसत्रग्रहः ।
सहितश्च दिव्यफल-पुष्पयुतोत्तमशाखिभिः परिधृतः संततम् ॥४४॥

(भाक्तयो मयुगमात्म-) अदरिद्रपल्लवपंथं सदा भृशदानतः सुकृततश्च जगत् ।
अनघः स संघ इह संघपतेभरतेश्वरस्य मयुरामगमत् ॥४५॥

(इन्द्रादिमामात्म-) मयुरापुरीपरिसरे प्रथमं जिननाथमागतमवेत्य तदा ।
अथ पुण्डरीकगणभृत् सगणः समुपेत्य चारु विनयादनमत् ॥४६॥

प्रथममुपगणपद्मभया रुन्ने मुनिः स सचिशेषरुचिः ।
दुरितोपशान्तिकृतये जगतः शशिनो रुन्नेव वचसांमधिपः ॥४७॥

अथ पुण्डरीकगणभृत्प्रवरं प्रबिलोक्य शुद्धयतिकोटिधृतम् ।

प्रथमार्हतः प्रणमनप्रमदात् दुरितव्ययो गणधरस्य यथा ।

भरताधिपस्य च तथैव गणाधिपतेः पदप्रणमनात् सम्भूत् ॥४९॥

सुहृतोत्तरोत्तरपवित्रतरः सुहृती त्रिलोकजनहर्षकरः ।

स चतुर्विधश्चतुरधमिनरः प्रचचाल संघ उदयत्प्रसरः ॥५०॥

(स संघो वराणसिपुरीमगमत्—) अथ संघ एव पृथिवीमखिलामपि पावयन् प्रचुरपुण्यभरैः ।

अगमद् वराणसिपुरीं तु यतो न गरीयसी दिवियदां नगरी ॥५१॥

(तेन संघेन आत्र विमलाचलो रथः—) बहुकालतोऽभिलषितं हृदये लिखितं युगादिजिनवाक्यरसैः ।

विमलाचलं प्रथितसिद्धगिरिं ददृशुर्भृशं शुचिदृशोऽत्र जनाः ॥५२॥

स वराणसीपरिसरं सरसं गतवान् समग्रसुरसंगतवान् ।

विमलाचलप्रथमवीक्षणतो मुदितोऽजनि प्रथमसंघपतिः ॥५३॥

मणि-हेम-रूप्यमयवप्रवन्नयुग् युतं च मणिपीठिकया ।

समशिश्रियद् जिनगृहं जिनपः सुरराज-संघपतिभक्तिभरात् ॥५४॥

इद्द सर्वजीवहृदयप्रमदप्रदमेव योजनविसर्पि तदा ।

वचनामृतं विमलशैलमशामहिसान्धितं शुचि वषपं जिनः ॥५५॥

प्रश्लेषानाश्रवणतो हि तदा हितदा भृशं विगतसर्वमलाः ।

इह केवलप्रतिभया कलिता भविनोऽभवन् दशसहस्रमिताः ॥५६॥
अथ केवलोत्सवममी त्रिदशा विविधं व्यधुर्विधिविवेकविदः ।

(विमलाचलप्रथमवीक्षणम्६--)

विमलाचलप्रथमवीक्षणजं विदधे महं च भरताधिपतिः ॥५७॥

विमलात्रिमूर्तिमधिरोप्य पुरः परिपूज्य पूज्यजनपूजनकृत् ।

समितां दृष्टेन (?) सितया (॥५८॥) प्रमितां निदधे मूढकसहस्रमिताम् ॥५८॥

स्वधर्मिणां त्रिदशानाथमथो सहितं समग्रविबुधैः स हितम् ।

प्रचुराग्रहेण सुनिमन्त्रितवान् निजभोजनाय जननाथवरः ॥५९॥

विगतंनसा स्वमनसा सुमनःपतिरेप किञ्चिद्वगत्य महत् ।

अनुमंन्पते स्म भरतस्य वचो महतां मतिः सुकृतवृद्धिकरी ॥६०॥

निखिलानथो सुकृतिनो नृपतीन्-अभिमन्थ्य चक्रधरसंघपतिः ।

इह लक्ष्यसंख्यमणिरत्नगृहान् समचीकरत् स्थपतिरत्नकरात् ॥६१॥

अमरानसौ सुरपतिमुखान् कनकासनेषु विनिवेश्य सुदा ।

मणिभाजनानि विधिवानि पुरो बह्वुभक्तितः स्म किल मण्डयति ॥६२॥

मणि-हेम-रत्न-रजतान्युपंसि परिपाक्येशलरसानि भृशम् ।

समभोजयद् मधुसुहृत्समभोऽसमभोगतस्तदनु तोषितवान् ॥६३॥

(मनुष्याणाम्, देवानां च सह भोगानम्—) अमरेश्वरः स्वपरिवारयुतो विदधेऽशनं निजसधमिष्टहं ।

इति लोकरङ्गकरणैकबलैर्बुभुजे सुरैरपि तदा कवलैः ॥६४॥

दिवसस्य मध्यसमयेऽथ वृषान् भरतेश्वरः स्वपरिवारधृतान् ।

सं रसाधिपो रसवतीः सरसाः प्रविधाप्य तान् सपदि भोजितवान् ॥६५॥

इति धर्मकर्मनिरतान् भरताधिपतिः सुभोज्यशुचिभोज्यभरैः ।

वसनैश्च रत्न-कनकाऽऽभरणैः नृ-सुरेश्वरान् परिपूजितवान् ॥६६॥

(तत्र मुक्तिं प्राप्ता मुनयः—) अथ तत्र तेऽभिनवकेवलिनोऽनशनं विगृह्य परिपाल्य शुचि ।

अजराभरं पदमवापुरथो भरतस्तदुत्तरविधिं विदधे ॥६७॥

(तत्र अतिमुक्तं तीर्थं प्रापितम्—) भवसंभवं सुपरिहृत्य तमो भुवि यत्र मुक्तिमगमन् यतिनः ।

अतिमुक्तकाभिधसुतीर्थमिह प्रथितं बभूव शुचि तत्र महत् ॥६८॥

('विधनाय' देवगृहं भारतेन कालितम्—) इह विश्वनाथ इति नाम मणीमयमूर्तिभूषितमदभ्रतरम् ।

रचयांचकार गुरु देवगृहं सुविवेकिनां गुरुरयं नृपतिः ॥६९॥

(वरासहस्रीभूतानि पीषयद्यद्वाणि—) परितस्ततो भरतसंधपतिः सुगुरुणि पीषयद्यद्वाणि तदा ।

समचीकरद् वरासहस्रमितान्यमितप्रभाणि सुकृताय कृती ॥७०॥

अथ लक्ष्मिकमिह धर्मरतान् भविनो जनास्तु विरताविरतान् ।

समतिष्ठपत् प्रथितकाकणिकामणितस्त्रिरेखितहृदः सुहृदः ॥७१॥

गुरुचारुषमवलयेन वृता धन-धान्यराशिभिरतीव श्रुताम् ।
विहितां विलोक्य भारतेन पुरीमितराममन्यत जनो सुवनात् ॥७२॥

(मने विमलशेखमाश्रयः-) अथ पुण्डरीकगणभृद्बिहिताग्रहतो हतोप्रदुरितो जगताम् ।
मथममभुविमलशैलमभि प्रचचाल संघपतिनाऽनुगतः ॥७३॥

विमलाचलप्रथमवीक्षणतः क्षणतः प्रमोदभरपूर्णहृदौ ।
हृ-सुरेश्वरौ स मृगवेपथुरः परिभाव्य भावसहितं न्यगदत् ॥७४॥

तथाहि- (सिद्धाचलनाम्पूर्वकं स्तुतिः-)
परार्गकडीनिर्विहिततिलकः स्वर्दुमभवैः स्वशृङ्गप्रोद्भूतान् विमलकरणानक्षतविभान् ।

(शिपुनाम्ना-) महीमहीनमतिभो महाभूत् त्रिशङ्खनामा गुरुनीलशृङ्गः ।
शृङ्गारयत्यम्बरगमभाभिविलोभयन् सूर्यरथस्य रथ्यान् ॥७६॥

(युगिणशभिधानः-) सिद्धाप्रिशृङ्गं सुगिरिगंरीयानयं पुरो भूमिगृहाभिधानः ।
यो वाऽनुशृङ्गैररुणस्य चित्तेऽरुणोदयाशङ्कनमावृधाति ॥७७॥

(श्रमः-) किल सकलकलाभृतां निषेव्यः कनकरसाकरकूपिकौपथीभिः ।
सहित इह हितो महीतलस्य गुरुगिरिरेप विलोक्यतां कदम्बः ॥७८॥

६

६२

६२

६२

६२

६२

६२

६२

(तलध्वजनागा—) पुरत इतोऽस्ति तलध्वजनामा क्षितिधर एव निर्मलधामा ।

संक्षिप्तशरीराः ॥७९॥

यस्य गुहासु समाधिस्तुभीराः सन्ति संक्षिप्तशरीराः सन्ति संक्षिप्तशरीराः ! ते दृक्पुरनः ।

(१) लवकपर्वताः—) स रैवंतिकपर्वतो विमलशैलराजस्य यः कुमार इव राजते क्षितिपराज ! ते दृक्पुरनः ।

सुवर्णशिवरथुता कविशितांशुभरो यतः सितांशुरपि पद्मिनीं निशि धिनोति सिद्धिधमम् (?) ॥८०॥

मणिपूतभूतलभूतनूतनचूतराजिविराजितं शुचिसरससरसीसारसरसिसुरभिरजसा रञ्जितम् ।

परिपाकेपेशलहारा(राजी)हारिहर्म्यकसंकुलं परिहरति गिरिवरमेतमनिशं नैवं किन्नरवरकुलम् ॥८१॥

विमलस्मितो भृशविस्मितां गिरिशृङ्गसंगमरञ्जिताः । लसदङ्गरङ्गविवर्तनं रचयन्ति निर्मलवर्तनम् ॥८२॥

विमलस्मिता भृशविस्मितस्मितललितनयनसरोरुहाः गिरिशृङ्गसंगमरञ्जितस्थितमनसि सकलकलावहाः ।

लसदङ्गरङ्गविवर्तनालससरसकिन्नरसंगता रचयन्ति निर्मलवर्तनान्ययतिमदनमदनरसं गताः ॥८३॥

शशिभण्डलाननमण्डलाः श्रवणावर्तंसितकुण्डलाः । जनयन्ति संततदम्बरं निविद्यप्रभाभरमम्बरम् ॥८४॥

शशिभण्डलाननमण्डलयुतिदलितकैरवजालिकाः श्रवणावर्तंसितकुण्डलक्षत्रगण्डर्पणपालिकाः ।

जनयन्ति संततदम्बरं धनवारिशीकरतालिकाः निविद्यप्रभाभरमम्बरं सुरसिद्धकिन्नरवालिकाः ॥८५॥

निर्दम्भा रम्भा हर्षजुपः शृङ्गारागारालापुषः । संसारं सारं रङ्गकृतं कुर्वन्त्योऽवन्त्यो दुःखभूतम् ॥८६॥

निर्दम्भा रम्भा हर्षजुपः सुखसखमणिभिः (?) सह हास्यश्रुताः

शृङ्गारागारालापुषः कपसुखकवितोत्तमकनकनिभाः ।

संसारं सारं रङ्गकृतं कृतकृतिजनताविततप्रमदाः कुर्वन्त्योऽवन्त्यो दुःखभूतं भूतद्युतिमनसं सुमनःप्रमदम् ॥

सा (ता) रम्भा रम्भागर्भरुचः स्वच्छन्दा मन्दा मोदसुचः । सव्रीडं क्रीडन्त्यो गगने शोभन्ते ऽनन्ते सिद्धघने ॥
 सा(ता)रम्भा रम्भागर्भरुचः कुचघट्टघटिताऽतनुहारगणाः स्वच्छन्दा मन्दा मोदसुचः शुचमपहर्तुं जगतः प्रगुणाः ।
 सव्रीडं क्रीडन्त्यो गगने गुरुजगतिगमना लावणिकं शोभन्तेऽनन्ते सिद्धघने घत्रजनितातपवारणकम् ॥
 उपशम्भुरयं गिरिः पुरः परिचिन्त्रत् सुरनिर्मिताः । पुरविधिर्धरमरदुर्मनैर्वरमरीचोऽरमरीरभत् सदा ॥९०॥

(चतुर्वीकिः शृङ्गाणि—) इत्यादिभिश्चतुरशीतिभिरेप शृङ्गैः शृङ्गारितः परित एव सुवस्तलेऽस्मिन् ।
 शशुञ्जय-क्षितिधरोऽस्ति युगादिदेववक्त्राः मुजप्रचरितोऽन्तरप्रभावः ॥९१॥

इति चर्णपत्यमलकर्णसुधाश्रवया गिरा हरिणवेपथुरे ।

विमलाचलं प्रथमतीर्थमथाऽधिरुहो स प्रथमतीर्थपतिः ॥९२॥

(आदिनिदेशना—) मुदिताश्चतुर्विधसुराः सिनपस्थितये तदैव समयसरणम् ।
 रचयांप्रचकुरमलप्रतिभं विबुधत्वमेव सुचिवेकनिधिः ॥९३॥

इह तीर्थराट् समवद्यत्य चतुर्वदनो दिशन् सदुपदेशमसौ ।
 परिपूर्णं च प्रथमपौरुषिकामभिरामरुक् स विरराम विसुः ॥९४॥

अथ पुण्डरीकगणभृत् स विभोः पदपीठमाप्य निजदेशनया ।
 भविनो व्यवोधयदसौ सकलान् स्वगुरुक्रमोन्नतिकृते हि शुभाः ॥९५॥

अपरां प्रपूर्णं किल पौरुषिकाम्—उपदेशतः स्वयमपि व्यरमत् ।
 भवभावभीरुहृदयोऽन्यदिने गणभृदंस्तु स चिन्तितवाद् ॥९६॥

(तलध्वजनामा—) पुरत इतोऽस्ति तलध्वजनामा क्षितिधर एष निर्मलधामा ।

यस्य गुहासु समाधिमुषीराः सन्ति संदीपयसिद्धशरीराः ॥७९॥
 (शिवकपर्वतः—) स रैवंतिकपर्वतो विमलशैलराजस्य यः कुमार इव राजते क्षितिपराज ! ते दृक्पुरनः ।
 सुवर्णशिखरयुता कविशितांशुभरो यतः सितांशुरपि पद्मिनीं निशि धिनोति सिद्धिभ्रमम् (?) ॥८०॥
 मणिपूतभूतलभूतनूतनचूतराजिविराजितं शुचिसरससरसीसारसरसिजसुरभिरजसा रञ्जितम् ।

परिपाकेपेशलहाररा(राजी)हारिहर्म्यकसंकुलं परिहरति गिरिवरमेनमनिशं नैवं किन्नरवरकुलम् ॥८१॥
 विमलस्मिता भृशविस्मिता गिरिशृङ्गसंगमरञ्जिताः । लसदङ्गरङ्गविवर्तनं रचयन्ति निर्मलनतनम् ॥८२॥
 विमलस्मिता भृशविस्मितास्मितललितनयनसरोरुहाः गिरिशृङ्गसंगमरञ्जितस्थितमनसि सकलकलावहाः ।
 लसदङ्गरङ्गविवर्तनालससंरसकिन्नरसंगता रचयन्ति निर्मलनतनान्यतिमदनमदनरसं गताः ॥८३॥

शशिमण्डलाननमण्डलाः अवंणावतंसितकुण्डलाः । जनयन्ति संततडम्बरं निविडप्रभाभरमम्बरम् ॥८४॥
 शशिमण्डलाननमण्डलयुतिदलितकैरवजालिकाः अवंणावतंसितकुण्डलक्षनगण्डर्पणपालिकाः ।
 जनयन्ति संततडम्बरं धनवारिशीकरतालिकाः निविडप्रभाभरमम्बरं सुरसिद्धकिन्नरवालिकाः ॥८५॥
 निर्दम्भा रम्भा हर्षजुपः शृङ्गारागारालापपुपः । संसारं सारं रङ्गकृतं कुर्वन्त्योऽवन्त्यो दुःखभृतम् ॥८६॥
 निर्दम्भा रम्भा हर्षजुपः सुखसखमणिभिः (?) सह हास्यश्रुताः

शृङ्गारागारालापपुपः कपमुखकषितोत्तमकनकनिभाः ।
 संसारं सारं रङ्गकृतं कृतकृतिजनताविततप्रमदाः कुर्वन्त्योऽवन्त्यो दुःखभृतं भृतघृतिमनसं सुमनःप्रमदम् ॥

सा (ता) रम्भा रम्भागर्भरुचः स्वच्छन्दा मन्दा मोदसुचः । सवीडं क्रीडन्त्यो गगने शोभन्ते ऽनन्ते सिद्धघने ॥
 सा (ता) रम्भा रम्भागर्भरुचः कुचघट्टघटिताऽतनुहारगणाः स्वच्छन्दा मन्दा मोदसुचः शुचमपहर्तुं जगंतः प्रगुणाः ।
 सवीडं क्रीडन्त्यो गगने गुरुजगतिगमना लावणिकं शोभन्तेऽनन्ते सिद्धघने घनजनितान्तपवारणकम् ॥
 उपशम्सुरंयं गिरिः पुरः परिविभ्रत् सुरनिर्मिताः । पुरविधिर्मरदुर्मनैर्वरिणीषोऽरभरीरमत् सदा ॥९०॥
 (चतुर्थांतिः शृणुणि—) इत्यादिभिश्चतुरशीतिभिरेप शृङ्गैः शृङ्गारितः परित एव सुवस्तलेऽस्मिन् ।
 शशुञ्जय-क्षितिधरोऽस्ति युगादिदेवयज्ञतः मजुजप्रचरितोऽन्तरप्रभावः ॥९१॥

इति वर्णपत्यमलकर्णसुधाश्रवया गिरा हरिणवेषसुरे ।
 विमलाचलं प्रथमतीर्थमथाऽधिरुह स प्रथमतीर्थपतिः ॥९२॥

(आदिजनदेशना—) शुद्धिताश्चतुर्विधसुरा जिनपथितये तदैव समयसरणम् ।
 रचयांप्रचकुरमलप्रतिभं चिबुधत्वमेव सुविवेकनिधिः ॥९३॥

इह तीर्थराट् समवसत्य चतुर्वदनो दिशन् सदुपदेशमसौ ।
 परिपूर्यं च प्रथमपौरुषिकामभिरामरुक् स चिरराम विशुः ॥९४॥

अथ पुण्डरीकगणमृत् स विभोः पदपीठमाप्य निजदेशनया ।
 भविनो व्यवोधयदसौ सकलान् स्वगुरुकमोक्षतिकृते हि शुभाः ॥९५॥

अपरां प्रपूर्यं किल पौरुषिकाम्—उपदेशतः स्वयमपि व्यरमत् ।
 भवभावभीरुहृदयोऽन्यदिने गणभृद्वरस्तुं सं चिन्तितवान् ॥९६॥

(पुण्डरीकगणभूतः संलेखना—) प्रसुरुचिवान् यदनुभाववशाद् मम केवलोद्भवमयं स गिरिः ।

उक्तं च— (संलेखनास्वरूपम्—) मनसैत्यस्येत्य यत्किञ्चिद्वृतः समलेखयत् सं विधिबद्ध गणभृत् ॥१७॥

“ सर्वोन्मादमहारोग-निदानानां समन्ततः । शोषणं सर्वधातूनां द्रव्यसंलेखना मता ॥१८॥

यो राग-द्वेष-मोहानां कपायाणां तु सर्वथा । नैसर्गिकद्विषां ह्येदो भावसंलेखना तु सा ” ॥१९॥

प्रतन्त्रकार स निजां च तन्नूमपि रोष-तोष-मदनप्रभृतीन् ।

अथ साधुकोटिभिरसौ वृतो गणनायकः प्रविद्धेऽनशनम् ॥१०॥

विमलाचलस्य महिमानमिति प्रतान मानवधियोऽप्यतिगम् ॥१०१॥

(अनशनं कृतवतः पुण्डरीकस्य केवलम्—) भवमोहसंशयतमच्छिदुरात् भृशशुद्धसुक्तिपदवीविदुरंत् ।

प्रसुवाक्यतो गणभृतो निभृतः प्रससार केवलमहो सुभृतम् ॥१०२॥

यत्तिपञ्चकोटिभिरस्य प्रकटः प्रहतोऽवगत्य सकलोऽपि यथा ॥१०३॥

कथमन्यथाऽनयमघच्छिदुरं तदमीषु केवलमहोऽभ्युदितम् ॥१०४॥

(चंद्र पूर्णिमायापुष्यरीकः शिवं गतः—) अथ चैत्रमासि शुभभासि तदोत्तमपूर्णिमाख्यदिवसे स्ववशाम् ।
स्वशिवश्रियं प्रथममाश्रितवान् गणभृत् स ततो मुनयोऽनुययुः ॥१०६॥
गणनायके सुयतिवर्गयुतेऽप्यपवर्गमाश्रितवतीह सुराः ।

भरताधिप्रभृतयश्च नृपा अभवन् सुदुःखिन्हृदो निखिलाः ॥१०६॥
अनुलिप्य तं मुनितनुप्रचयं शुचिदुग्धनीरनिधित्थीरसुवि ।

परिलिप्य चन्दनभरैर्ज्वलनादथ संस्कृतिं दिविपदो विदधुः ॥१०७॥
अथ दिव्यगन्धजलधृष्टिभराद् विमलाचलं विमलयन्त्यमराः ।

वित्ततं महोत्सवमुदग्रमुदः प्रथयांचभृदुरचलप्रतिभम् ॥१०८॥
(भलेन मन्दिरं कारितम्—) कृतपीठकं मरकर्तैर्मणिभिर्जलकान्तरत्नमयगर्भैर्गृहम् ।

विविधेन्द्रनीलशिखरं विलसन्नैवहीर-रूपकलसेन युतम् ॥१०९॥
शुचिषम्रनिमित्तमुदण्डमहाध्वजराजितं विविधतोरणकम् ।

द्विक्युक्तविंशतिसुदैवगृहैः परितो विशोभितसुदप्रतिभम् ॥११०॥
कनकारस्रवप्रचलयेन धृतं जितमन्दिरं सुगुरु चारुध्या ।

रचयांचकार रचनाचतुरो भरताधिपो रुचिरवासनया ॥११॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)
इह मूलमन्दिरं सुगर्भगृहे प्रथमाऽर्हतो विमलमूर्तिमसौ ।

प्रसुण्डरीकगणभृत्प्रतिमा-सहितां न्यवीविशदिलाधिपतिः ॥११२॥
 अजितप्रभुप्रभृतितीर्थकृतो जिननेमिना विरहितान् भरतः ।

रवि-चन्द्र-भौम-बुध-वाक्पतयो भृगुपुत्र-राहु-शनि-केतुयुताः ।
 समतिष्ठद् दृपभदेवगिरा परितो जिनेन्द्रगृहकेषु तदा ॥११३॥

विजयस्य संघपतिषु प्रथमाऽखिलजैनमूर्तिपदपद्मतले ।
 भरतेश्वरं प्रथमसंघपतिं न्यगदत् पुरोविरचिताञ्जलयः ॥११४॥

इषमीयमाग्रहमेवेक्ष्य संप्रणपत्यं स प्रसुमपृच्छदिति ।
 रचयाऽसंदीयस्त्रिप्रतिमा नवं सैवं (१) जन्मफलमस्त्विति नः ॥११५॥

इह भस्मकग्रहसुखा उडुषा अपि धर्मकर्मविहितैकहृदः ।
 कियते प्रभो! कथमिदं वचनं प्रसुरव्यथक् शृणु संघपते ! ॥११६॥

तत्र सर्वदा पुनरमी उडुषा विदित्वा पुरातनजिनां द्वितले ।
 बहुकालराशिपरिभोगकृतो न हि तुच्छजीविनि जने चिदिताः ॥११७॥

(प्रसुताकण्डः जिनमूर्तेः—) प्रसुवाक्यतः स्थितिमिमां जागतो भरतोऽयगत्य स तदाग्रहतः ।
 अभवत् स्वमूर्तिगिरतस्त्वमपि कुरु पूर्वीतिमुचिंतोपचितम् ॥११८॥

घटयां चकार च नव प्रतिमाः सकलाहृता पदसरोजतले ॥११९॥

१ अत्र मधीयावाह न स्पष्ट गम्यते ।

(कर्मो-) अथ सार्धसंगारमितायुरसावमरो द्वितीयसुरलोकभवः ।

प्रथममसुं स तु कपर्द्यभिधः प्रणिपत्य हर्षभरतो न्यगदत् ॥१२०॥

भगवन्नहं सपदि सिद्धगिरिं प्रति भक्तयात्रिकजनस्य सदा ।

अतिदुष्टदेवकृतविघ्नभरं निजजीवितावधि विहन्मि भृशम् ॥१२१॥

प्रसुरुचिवानथ कर्पणंमर ! त्वदभिग्रहः सुकृतिनां सुखकृत् ।

चिरमेधितामिह परे बहवो भवितार एव सुकपर्दिसुराः ॥१२२॥

अथःशेचरा अपि सुवासनया जिनपं प्रणम्य दशलक्षमिताः ।

किल जैनपूजनमिहाऽनुदिनं प्रविदध्मः आग्रहमिमं जगृहूः ॥१२३॥

(आरुन्नी गिरिनामधेयकलिता नदीमुदमव्यक्त-) अथ जाह्नवी भरतराजकृतं प्रविलोक्य तीर्थमुचि जैनगृहम् ।

गिरिनामधेयकलितां सुनदीमुदमज्जयन्निजविभाषभरात् ॥१२४॥

(गिदगिरितः तत्रै उत्तीर्णाः-) इति भावतः सुर-नरैः स्वचरैः परिपूरिते सकलधर्मविधौ ।

भरतेन देवपतिनाऽनुगतः प्रथमो जिनोऽप्युदतरद् गिरितः ॥१२५॥

(चमक्यापुण्य-) क्षितिभृत्तले चमचकारपुरं निकषा स निष्कहचिराद्गुरुचिः ।

समवासरद् गणभृतो विरहोद्भवचक्रवर्तिगुरुदुःखभिदे ॥१२६॥

अथ स मसुंभरतसंघपतिं निजगाद संसदि सद्दुःखसुखम् ।

सुतशोकसंकुलतयाऽऽकुलता कुलतापकृत् किमु धृता भवता ? ॥१२७॥

गणभृहरस्य तनयस्य शिवाध्वनि जग्मुपः परमसौख्यजुषः ।

विरहाद् विभर्षि हृदि दुःखमिदं-किमु पुण्डरीकयतिनस्त्वमपि ॥१२८॥
विततोयपापनिकुरन्वयुतं सुकरन्वितं विविधदुःखभरैः ।

अपहाय संभवममी अपुनर्भवमाश्रयन्ति यतिनो हि यदा ॥१२९॥
परमं महः परम एव महः परमं सुखं च तदहः परमम् ।

यतिनां तदा भवति भव्यजनैः किमु घर्तुमतिरुचिता कृतिभिः ॥१३०॥
अपहाय तद्विजसुतस्य शुचं कुरु धर्मकर्म भव निर्मलहृत् ।

स्वजने निजं हृदयरङ्गमहो सुकूर्तनैवैः प्रकटयन्ति शुभाः ॥१३१॥
इति चक्रभृत् प्रथमतीर्थपतेर्वचनं निशम्य शमसौम्यमनाः ।

इह पञ्चकोटिमितरस्य गृहाण्यथ पत्तने व्यरचयन्तृपतिः ॥१३२॥
(मालाः—) धन-धान्यराशिनिभृतेषु भृशं सकलेषु सद्यसु स तेषु नृपः ।

शुचिमाह्वानं परमधर्मरतान् समतिष्ठपत् परिहृतांधमतीन् ॥१३३॥
इह पञ्चविंशतिसुलक्षजिनेश्वरमन्दिराणि भरताधिपतिः ।

प्रतिधाम पौपथगृहं च पुरे स्थपतेः करादरचयद् सुदितः ॥१३४॥
रुचिरं स्वयं विरचितं नगरं भरतो विलोक्य भृशहर्षभृतः ।

अतनुमहोत्सवमसावतनोद् जिनमन्दिरेषु परिपूज्य जिनान् ॥१३५॥

१ श्रीहृता आदी. अमतिर्यस्तान् अथवा 'पार्दितान्मतीन्' इति सुपटम् ।

(भरतनाम, शानन्दपुरम्, अत्रिपुरम्, इहपुरम्, चमचकारपुरम्—) इदमहंदासनमथाऽऽदिपुरं सुबृहत्पुरं चमचकारपुरम् । इति नामभिः क्षितितले सकले विदितं सुपत्तनमभूदमलम् ॥१३६॥ उक्तं च—

शशुंजयतलपीठे वाचीसं जोयणाण विथरीयं । शशुंजयतलपीठे त्राविंशतियोजनानां विस्तृतम् । नयरं रयणागारं भरहेसरथप्पीयं आसि ॥१३७॥ नगरं रतनागारं भरतेश्वरस्थापितमासीत् ॥१३७॥ पणवीस लख जिनहर-पोसहसालाणकोडि पंचेव । पञ्चविंशतिलक्षाणि जिनगृह-पौपघशालानां कीट्यः माहण-सावयकोडी पंच उ निचसन्ति तत्थ पुरे ॥१३८॥ ब्राह्मण-श्रावककोट्यः पञ्च तु निवसन्ति तत्र पुरे [पञ्चैव अरिहंतासण-आणंद-पुरं तह आदिपुरमेयं । अहंदासन-आनन्द-पुरं तथा आदिपुरमेतत् । चोकारं गरुयर-नयरं एयस्स नामाहं ॥१३९॥ चमचकारं गुरुतरनगरमेतस्य नामानि ॥१३९॥

(भारतः स्वपुरी गमबाल—) पुरमत्र सत्रगृह-सारसरःप्रसुखैर्विभूष्य परितो भरतः । समनुवजन् प्रभुमसुं स्वपुरीं प्रति सोऽचलत् सकलसंघवृतः ॥१४०॥

गरयंन् विवेकिनिवहं लघयंत्रविवेकिनो भुवि स संघपतिः । अतिबृंहयश्च सुकृतानि भृशं ह्रसयन्नघानि सुधनव्ययतः ॥१४१॥

जिनधामभिश्च नगरीनिवहं सुहिरण्मयैस्तिलकयंस्तु पथि । भरतेशचक्रभृदयोध्यपुरं निकपाऽपहाय कलुपानि घयी ॥१४२॥

(भारतः स्वपुरीनाथनगर—) शकटानने स जिनपोऽपि वने समवाऽऽससार सुरसेव्यपदः ।

१ गृहं कुर्वन् । २ कपुन् कुर्वन् । ३ हाग कुर्वन् । ४ प्र० जिनपो विपने ।

प्रणिपत्य च प्रमुमिमं प्रमदाद् भरतेश्वरोऽविशदयोऽध्यपुरम् ॥१४३॥

गजराजरुद इह संघपतिर्हरिणाऽध्रमुमियजुषा च युतः ।

प्रययौ महापथमुखं स यदा प्रमदास्तदाऽऽपुरिति सोत्सुकताम् ॥१४४॥

' स्तनं घग्न्तं ललितं स्तनंघयं विहाय वातायनजालकस्था ।

ववर्यं दुग्धं सुरसृष्टपुष्पदृष्टया समं काऽपि सुवासिनीह ॥१४५॥

द्वाराभिसुक्ताफलपूर्णमुष्टिर्गवाक्षमागत्य नृपं सखीभ्यः ।

संदर्शयन्ती विरलाङ्गुलीकाः संवर्धनं काऽपि चकार तस्मै ॥१४६॥

कयाऽपि सह्या जगदै विमुग्धा दूरं किमायस्यसि वीक्षणाय ।

त्वदीयहारस्थितनायकान्तर्भूनायकं पश्यसि किं न सौख्यात् ॥१४७॥

कुतूहलात् काश्चन काश्च सर्वसंघागमालोकनपुण्यलोभात् ।

सौभाग्यतः संघपतेश्च काश्चिद् विभूषयामासुरितो गवाक्षान् ॥१४८॥

आशीमिर्बुधैः स गुम्बजस्य सन्मङ्गलिक्यैर्वरवर्णिनीनाम् ।

जयारवैर्बन्दिजनस्य सार्धं विवेश सौधं नृपचक्रवर्ती ॥१४९॥

इन्द्रं नरेन्द्रंश्च ततः समृद्धैः संघाधिपत्वस्य महाभिषेकः ।

संवत्सराण्यष्ट सुपुष्टद्वर्षात् चक्रेश्वरस्य प्रथितः प्रचके ॥१५०॥

संध्याधिपं श्रीभरतं समग्राः सुधासुजस्ते वसुधासुजश्च ।

स्नेहेन सुश्लाघ्य सुभूष्य हर्षाद् यथागतं पुण्यभृतोऽथ जन्तुः ॥१५१॥

(भाषिणस्य परिवाट-) युगादिदेवस्य सुवस्तलेऽस्मिन् यथाऽन्यतो बोधयतश्च भव्यान् ।

चतुर्युताऽशीतिसहस्रसंख्यास्तपोधना धर्मधना अभूवन् ॥१५२॥

श्रीत्रासिका-सुन्वरिकादयस्तु लक्षत्रयेण प्रमिताः सुसाध्यः ।

श्राद्धास्त्रिलक्षाणि सहस्रपञ्चाशताऽधिकानि प्रबभूवुरथ ॥१५३॥

सुश्राविकाणामिह पञ्च लक्षाभ्युक्तपञ्चाशदथो सहस्राः ।

चतुःसहस्री सह सप्तशत्या पञ्चाशताऽस्ति श्रुतधारिणां च ॥१५४॥

इहाऽवधिज्ञानियतीश्वराणां जाताः सहस्रा नव संयमाद्याः (व्याः)

सुनिर्मलाः केवलिनो मुनीन्द्राः संजज्ञिरे विशतयः सहस्राः ॥१५५॥

एतन्मिता वैक्रियलब्धिमन्तः पद्भिः शतैस्तेभ्य इहाऽधिकत्वम् ।

महस्रका द्वादश पदशतानि पञ्चाशदासीदिति वादिष्टुन्दम् ॥१५६॥

एतन्मिता एव यतीश्वरास्ते ज्ञानं मनःपर्ययकं बहन्तः ।

द्वाविंशतिः संयमिनां सहस्राः विमानकान्यापुरजुतराणि ॥१५७॥

श्रीपुण्डरीकप्रमुखा गणेशाभ्युत्ताऽशीतिमिता बभूवुः ।

आद्याहंतोऽभूत् परिवार एष सुराऽसुरैर्वन्दितपादपद्मः ॥१५८॥

(अष्टापरे आदिश्रितः—) व्रतं प्रपाल्येति सुपूर्वलक्षं स्वामी ततोऽष्टापदशैलशृङ्गे ।

समं सहस्रदंशभिर्यतीनां सपादपस्थोपगमं प्रदेवे ॥१५९॥

अष्टापरं भातो गवः—) इतः स चक्री गिरिपालमुख्यैर्विज्ञापितो यावदिदं स्वरूपम् ।

समाययौ तावदिहाऽऽशु पाद-चारेण दुःखाज्जनकं विदधुः ॥१६०॥

पर्यङ्गनामासनमाश्रितं तं तथास्थितं वीक्ष्य स वीक्षणाभ्याम् ।

स चक्रवर्ती समशोक-हर्षवर्ती क्षणादेव तदा बभूव ॥१६१॥

निजावधिज्ञानत एव सर्वे सुरेश्वराः स्वासनकम्पहेतुम् ।

जिनेन्द्रनिर्वाणदिनं विबुध्य समुत्सुकीभूय समं समीयुः ॥१६२॥

कालेऽवसर्पिण्यभिधे तृतीया-ऽरकस्य पक्षेषु ततः स्थितेषु ।

नवाऽधिकाऽशीतियुतेषु माघाऽसितत्रयोदश्यभिधे तिथौ च ॥१६३॥

अभीषिन्क्षत्रगते शशाङ्के पर्यङ्कनामासनसन्निविष्टः ।

स्थित्वाऽऽदराद् बादरकाययोगे बाहू-चित्तयोगी निरुरोच सम्यक् ॥१६४॥

सुरमेण योगेन गरीरकस्य निरुध्य तं बादरनामधेयम् ।

बाहू-चित्तयोगावपि सूक्ष्मरूपो निषेध्य सूक्ष्मक्रियमित्यऽवाप ॥१६५॥

(त्रिपरं व्रतः श्रीकाशेकः—) आसायगतं सूक्ष्मशरीरयोगं छिन्नक्रियं ध्यानमिदं तुरीयम् ।

अदीर्घपञ्चःकारबाहूपमाणमशिश्रियत् श्रीजिनराज आचः ॥१६६॥

परगिहकाबद् गतबन्धनोऽयं शिवं यथाऽगाव् ऋतुना जिनेन्द्रः ।
इत्थं सदसा दश सयतीनां निःश्रेयसं शीघ्रमशिश्त्रियंश्च ॥१६७॥

सुखं तदेव मत्ससारं सर्व-लोकस्य तेषामपि नारकाणाम् ।

सर्वास्ववस्थासु सुखाय सन्तः स्युः सर्वविश्वस्य किमत्र चित्रम् ॥१६८॥
(एतेषु भागस्य तेन शिक्षितम्—) बुद्धिर्न संपूर्णद्वन्द्वन्तरालश्चेत्स्वरः सोऽप्यनरालबुद्धिः (?) ।

यः सर्वदा निर्मलमाङ्गलियशब्दैः परिप्रीतमना बभूव ।
गलाबलग्नेन सुरेश्वरेण सुशिक्षितो रोदनमप्यऽपूर्वम् ॥१६९॥

विडम्ब्य शोकेन विरोयतेऽसावहो ! भवोऽग्रं खलु ऋष्टरूपः ॥१७०॥
सुरेश्वरेण प्रतिबोधितोऽयं श्रुचं सुमोचाऽऽशु स चक्रवर्ती ।

गोशीयंकाष्ठानि तदाऽऽभियोगिदेवाः समान्निधुरिहेन्द्रवाचयत् ॥१७१॥
वृत्तां प्लितां पूर्वेदिशीह पाप्मां इयस्मां तद्देशाकुमहर्विहेतोः ।

प्रातीच्यभागे चतुरस्ररूपामन्यपिहेतोर्विदधुश्च देवाः ॥१७२॥
सर्लाप्य द्रुग्पाण्डिजलेजिनेन्द्रदेहं विभूज्योत्तमदेह(ष)दृष्यैः ।

शृङ्गारयित्वा मणिमूर्षणैर्द्राग्ं ननाम तत्पादयुगं सुरेन्द्रः ॥१७३॥
तदेव देहं स्वपमात्मशीर्षं संस्थाप्य शीघ्रं नृविमानमध्ये ।

इन्द्रो निचिक्षेप तथाऽन्यदेहानन्ये सुरा अन्यं नृयानकेतु ॥१७४॥

प्रमोचिमानं स्वयमिन्द्र एवाऽन्येषां विमानान्यपरं च देवाः ।

उत्पाटयामासुरिहाऽथ देव्यः संगीतकं चक्रुदग्रमग्रे ॥१७५॥

सुतालरासान् देवतीषु सर्व-देवीषु देवेषु च तत्पुरस्तात् ।

कुर्वन्तु बलैरहितोरणानि (?) निन्द्ये विमानान्युपचित्यमिन्द्रः ॥१७६॥
सुरेश्वरादेशवशावपाऽग्निकुमारदेवैर्बुधसुचेऽत्र बहूनिः ।

वायुं ततो वायुकुमारकाश्च समन्ततश्चक्रुरिहोच्चवेगम् ॥१७७॥
कण्ठरूपं किल भारशोऽत्र मधुनि सर्पाणि च कुम्भशस्ते ।

चित्यासु देवा बधुपुस्ततोऽन्दाः क्षीराधिनीरैः शमयांचभूतुः ॥१७८॥
ऊर्ध्वस्थितां दक्षिणदंष्ट्रिकां च जग्राह सौधमंपतिः प्रमोदात् ।

ईशाननाथस्तत ऊर्ध्वसंस्थां वामां गृहीत्वा सुसुदे हृदन्तः ॥१७९॥
अपस्तनीं दक्षिणदंष्ट्रिकां च निनाय हर्षाचमरेन्द्र एवः ।

वामां बलीन्द्रोऽपरवासवास्तु दन्तान् सुरा अस्थिचयं विनिन्युः ॥१८०॥
सुभ्रावका अप्यथ याचमाना दत्ताग्निकुण्डत्रितयाः सुरेन्द्रैः ।

तेनाऽग्निहोत्रेण युताः पृथिव्यां सद्व्राह्मणाः शुद्धतमा बभूवुः ॥१८१॥
केचित्तु भक्त्या प्रसुदेहभस्म बवन्दिदे निमलचित्तरङ्गाः ।

ते तापसा श्रुमितले प्रसन्नुचिहाय नीरं कृतभस्मशोचाः ॥१८२॥

चितात्रपस्थानमुवि प्रचक्रुः स्तूपान् सुरा रत्नमयान् महोद्यान् ।

अष्टाहिकां सर्वसुरा विधाय नन्दीश्वरे स्वस्वदिवं समीयुः ॥१८३॥

स्वमाणवस्नग्भगतां जिनेन्द्रदंष्ट्रां विधायाम्य चतुःसुरेन्द्राः ।

कल्पद्रुपुष्पैरनिशं सुभक्त्या संपूजयामासुरिहैकचित्ताः ॥१८४॥

(अष्टापदे त्रिनेत्रम्—) अष्टापदेऽचीकरवैप चक्री सुचिस्तृतं योजनमेकमत्र ।

उर्वैस्त्रिगव्यूतिमितं जिनेन्द्रगेहं तदा वर्धकिरत्नहस्तात् ॥१८५॥

चीत्यं समं सिंहनिपथयाऽत्र मध्ये प्रधाना मणिपीठिकाश्च ।

पद्मस्तनूर्ध्वं पृथुलोऽस्ति देवच्छन्दाभिधानो मणिरत्नरूपः ॥१८६॥

स्वस्वप्रमाणाऽऽकृतिवर्णयुक्ता युगादिदेवादिजिनेश्वराणाम् ।

मूर्तीश्चतुर्विंशतिसंमितास्तु सुरत्नरूपा रचयांचकार ॥१८७॥

पुरथतुर्विंशतिरत्नदीयास्तथा चतुर्विंशतिरत्नघण्टाः ।

अग्रे चतुर्विंशतिमाङ्गलिक्या-ऽष्टकानि चक्रे सुमणीमयानि ॥१८८॥

द्वाराणि चत्वारि समण्डपानि व्यघ्रापयत् षोडश तोरणानि ।

सस्वर्णकुम्भान्यथ माङ्गलिक्यान्यष्टौ चतुष्कं सुखमण्डपानाम् ॥१८९॥

पुरभ्यतुर्णामपि ण्डपानां श्रीचह्वरीमण्डपकास्तदन्तः ।

प्रेक्षाभियामण्डपकास्तु तेषां मध्येक्षुवाटाः खलु वप्ररूपाः ॥१९०॥

(मूलः—) सिंहासनान्येव्य मण्डपाग्रे व्यरीरचत्-संणिपीठिकाश्च ।

स्तूपास्तदूर्ध्वं शुचिरत्नरूपास्ततश्चतुष्कं मणिपीठिकानाम् ॥२९१॥
प्रत्येकमेतासु धनुश्शतोचाश्चैत्योन्मुलाः सप्तप्रतिमाश्चतस्रः ।

श्रीवर्धमान-पंभ-वारिषेण-चन्द्राननान्ताः शशिकान्तरूपाः ॥२९२॥
तासां पुरश्चैत्यनगास्तदग्रे इन्द्रध्वजाः पीठगताः पुरस्तात् ।

वाप्यग्निसोपानयुता जलाह्या नन्दाभिधाना रचयांचकार ॥२९३॥
चैत्योर्ध्वभागे कलशास्तु पद्मरागात्मकान् स्वर्णमयांश्च दण्डान् ।

ध्वजान्वितांश्चन्दनहस्तांश्च व्यधापयत् तत्परित्तश्च वप्रम् ॥२९४॥
नवाधिकाया नवतेनिजानां सहोदराणां प्रतिमाः प्रथानाः ।

अकारयद् रत्नमयीस्तदग्रे मूर्तिं निजां योजितपाणिपद्माम् ॥२९५॥
शैल्याद् पद्मिस्तूपमथो जिनस्य स्वबान्धवानां नवयुग्नवानाम् ।

स्तूर्पर्वृतं तं चतुरोऽग्रलोहारक्षान् सरक्षश्चतुरो व्यधत् ॥२९६॥
मिदिं ततोऽसौ निजदण्डरत्नेनोत्कीर्य तं योजनसंभितानि ।

सोपानकान्यष्ट सुपुष्टदुद्धिर्गुणामलङ्घयानि चकार चक्री ॥२९७॥
चैत्यं विधाप्येति ततः प्रतिष्ठां विधाय मन्त्रैर्विधिना जिनीकैः ।

श्वेतांशुकः स्नाततनुस्त्रिघाऽथ परीय पूजां विदधे विवेकी ॥१९८॥
 पीयूषपूरैः स्नपयाचकार ममार्जं भक्त्योत्तमदेवदृष्यैः ।

सचन्दनैस्ता चिल्लिम्प विव्यपुष्वैरिहाऽऽनचं जिनेन्द्रसूतीः ॥१९९॥
 चिमूषणीश्रोपविमूष्य घूपमुद्रग्राहयामास स सुवासनोऽयम् ।

आरात्रिकं माङ्गलिकप्रदीपं कर्पूरपूरैरुदतारयञ्च ॥२००॥
 भूवा जिनाम्रे भरताधिपोऽयं तदा चतुर्विंशतितीर्थनाथान् ।

तुष्टावथाऽऽरोप्य मनः स्वकीयं तुष्टाव साक्षादिव संविभाव्य ॥२०१॥

(भद्रापराद् अयोप्याणामगाद् भक्तः—)

प्रासादं प्रौढमेनं रुचिरमणिगणीनिमित्तं पञ्चवर्णैः कुर्वन्तं कान्तिभारैर्वियति चिततरुक् संततं शक्रचापम् ।
 स श्रीमांश्चाक्रवर्ती भरत इह बलद्विग्रीवमालोकमानस्तस्मादष्टापदाद्रेरुदतरदहं हृत्किंसूर्णचित्तः ॥२०२॥
 विवेकाकौदुमृतंशुतिविकसिते चीततमसि दधद्वैमं हंसं स्थितमिव चिसुं ह्रत्सरसिजे ।

अयोध्यायामागाद् भरतनृपतिः कीर्तिनिर्वहैर्वितन्यन् ब्रह्मा डोदरमनुलकर्पूरकलशम् ॥२०३॥

श्रीरत्नममसूरिसुरकरतो दोषानुपङ्गं त्यजन् यो जाड्यस्थितिरप्यभूत् प्रतिदिनं प्रासादुमुत्तप्रतिभः ।
 तेन श्रीकमलप्रभेण रचिते श्रीपुण्डरीकप्रभोः श्रीशशुंजयदीपकस्य चरिते सर्गोऽजनिष्टाऽष्टमः ॥२०४॥

॥ इति श्रीभरतसंघपतिपदमासि-शशुंजयप्रकाशन-श्रीयुगादिनाथ-

निर्घाण-अष्टापदप्रासादवर्णनो नाम अष्टमः सर्गः ॥

(काव्यसमाप्तिः)

(भाषिभिरिहात् गणोक्षे मत्तः—)

अथ भरतमहीशः श्रीयुगादीशदेवं त्रिभुवनपतिपूज्यं संस्मरन्नेव नित्यम् ।

अंकुतन कृतिसंगं नाऽपि त्राड्यादिरङ्गं तृणमिव निजमङ्गं मन्यते स्माऽप्यनङ्गम् ॥१॥

तुलिततखिनलीनोऽप्याप न स्वापमेप सरसमशनमश्नन्नाऽपि सुस्वादसौख्यम् ।

अरमत न रमाया रामणीयेऽपि मायारहितहृदयसंस्थं स्वामिनं सेवमानः ॥२॥

त्रिप्रमिव विप्रयोधं मन्प्रमानः समग्रं नरपतिरिह तातस्यादिदेवस्य दुःखात् ।

सुरपतिरुपगत्य द्यूतभूतप्रभृताभिनवकुतकतोऽमुं शोकहीनं चकार ॥३॥

सुरगुरुमुत्तमप्राप्त श्रीयुगादीश्वरस्य प्रचुरचरितबन्धान् भव्यकाव्यप्रसिद्धान् ।

सुकृतभररसाख्यानं भारतेन्द्रं महेन्द्रः परिपदि विनिपणाः श्रावयामास नव्यान् ॥४॥

क्षणमपि सुविस्तृक्तदिव्यगीतैर्मुहूर्तं प्रतिकलममरीणां नूतनैर्नृत्यकृत्यैः ।

भरतमुं त्रिविनोयऽऽनन्ध वाऽनिन्धभाक् त्रिदिशमथ जगामस्वं स सौधर्मनाथः ॥५॥

(गणोक्षे मत्तः—) तदनु भरतनाथो मन्त्रिभिर्मन्दमन्दं विहितविमलचित्तः शुद्धसौहार्दशाली ।

असुनगतुलसौख्यं सारशृङ्गाररङ्गोऽखिलबलयमिलायाः पालयंहीलयैव ॥६॥

अथ शिथिलितशोको मन्दमन्दं महीशः क्वचिदपि द्विबसेऽसौ प्राबृत्तः प्रेयसीभिः ।

(अथवा उलमीश—) शुचिसुरभिजलान्तः क्रीडन्तं कर्तुकामोऽकलयदकलुषोऽयं दीधिकं दीर्घकाग्निः ॥७॥

अभिनवनलिनालीसंनिनीनालिशब्दैः प्रियमिव सुवदन्ती संगमं वा चिकीर्षुः ।
सुललितसलिलीयोतुङ्गरक्तर्त्नैर्भरतवृत्तिनेयं वायिकाऽव्यपि कामात् ॥८॥

नृपसुखशाशिकान्तया चक्रवाकमिधायाः प्रदुरितभयेनाऽऽलिङ्गनं सबकोराः ।
मुदमुपपयुरुषैश्चञ्चरीकाः स्वलोभात् कुवलपमुपजग्मुः संप्रमात् त्यक्तपद्याः ॥९॥

सरसि विकचपुष्पाकल्पसंभूयिताङ्गं नृपतिमनुसरन्त्यः सुध्रुवो विभ्रमाढ्याः ।
कलितकनकशृङ्गा रम्यशृङ्गारमाजः प्रविचिशुरनु धर्म संपदो धामनीव ॥१०॥

सुललितललनानां मञ्जुमञ्जीरनादैः श्रुतिस्तुलभिह भूयश्चानुभूय प्रभूयः ।
अभि गगनमरालीमृतकण्ठैर्मरालैः कुतुकविकसिताक्षैः शीघ्रसुश्रीनमुच्चैः ॥११॥

निरक्षिपिपुतपिताद् विप्रयोगानितसादिह रति-रतिनाथी किं शयाते प्रणश्य ।
कनककममलरेणुनीलपद्मैर्नवीनोत्तरपट इव चित्रो विस्तृतो दृश्यते तत् ॥१२॥

अनिपननपनस्थाद् चहृनितो नित्यभीरुवसति मदनवीरो नीरदुर्गं निसर्गात् ।
तरणि-शाशपराभ्यां दीपितं शस्त्रसंघं कमल-कुचलपाख्यं विचयतेऽहर्निशं तत् ॥१३॥

इति पृतपुतिक्रौर्बीरशृङ्गारिराजो भरतवृत्तिरन्तःशुद्धवेसन्तकस्य (?) ।
अरमत जलपुरे संप्रविश्य प्रशास्यप्रतिभ इह महेलाः खेलयन् झेलयैव ॥१४॥

प्रमुदितवनिताभिः प्रेरिताः स्वर्णशृङ्गैः सरलसलिलधाराश्चक्रिदैहे पतन्त्यः ।

१ गणमयेव ।

सुकनकनलिकाभिः कामघानुष्कमुक्ता इव रजतशराणां राजयो रेजिरेऽत्र ॥१५॥
पुणपदभित उषव्याग्निनीबाहुशृङ्गप्रसृतसलिलवेणिश्रेणियुष्फान्तरस्थौ ।

भरतपति-सुभद्रादम्पती रेजतुस्तौ किमु रति-रतिनाथौ रूप्यसन्मण्डपाधः ॥१६॥
विषकरकिन्धूपाकान्तिजातेन्द्रचापान्तरससुपगताभ्यः सत्कटाक्षैर्युताभ्यः ।

विपुलजलततिभ्यः कामबाणावलीभ्यः समय इव पुरोऽधाद् वारणं प्रोढपद्मम् ॥१७॥
अथ भरतदृषोऽपि प्रेयसीचित्तभूमौ नवमनसिजशृक्षाङ्कुरराजिप्ररूढाम् ।

सपदि किल निनीपुर्वुद्धिमभोजप्रकटपटुपुटीर्धैर्वाहिबाहोऽभ्यविश्वत् ॥१८॥
भरतदृपतिमुक्ता निर्मला नीरघाराश्रकितवलितनारीकुन्तलालीनिलीनाः ।

किमु गगनगङ्गाः संभिलन्त्यो यमीभिः द्विजमनसिजपुण्यं स्नानतो वर्धयन्त्यः ॥१९॥
श्रितिपतिकरनिर्घन्तीरपूरस्फुरन्त्योऽङ्कितनयनमाला नाधिकानां विरेजुः ।

निजनिजहृदयोत्थस्येव मीनध्वजस्य ध्वजशफरगणः किं दृश्यते चञ्चलोऽयम् ॥२०॥
प्रबलदृपकराग्राद् पेतुयो वारिराशोर्दृढकुचतटघातात् शीकरैः प्रोच्छलङ्किः ।

नरपतिवनितानामास्यशीतांशवोऽमी उडुभिरिव समन्तादाधृतास्तत्र रेजुः ॥२१॥
घरणिरमण एषं सर्वतः सर्वरामाभिरमिह रमयित्वाऽनङ्गरागाभिरामाः ।

सकलसलिलकेलौ कोमलाऽङ्ग्यः कलाबानतिशिथिलितभावा भावयामास विज्ञः ॥२२॥

स चिकुरनिकुरग्नं फाञ्चनाऽम्भोजनालैर्निजकमिह नियम्य स्वर्णरुक् कौरसंस्थः ।

सुरगिरिरिति नीलं विद्युता वेष्टिताङ्गं दधद्विव नवमेघं राजराजो रराज ॥२३॥
तवनु सरसरूपाः निस्सरन्त्यः सरस्याः कलितजलजराज्यो राजनार्यो विरेजुः ।

मदनमयगणव्याऽनङ्गमन्त्राणि नीत्वा रतिरिव बहुरूपा चेलुषी जेतुमुर्ध्वाम् ॥२४॥
मलयजघनसारैः स्मेरकाशमीररैः घनमृगमदसारैः श्वेतशोणासिताभम् ।

शशश्रुति पिहितार्धे सँहिक्रेयेन साद्यं गगनमिव सरोऽभाद् गोपतेर्निर्गमेण ॥२५॥
अथ भरतनरेन्द्रः क्लिन्नवासासि मुक्त्वा शुभवशातकुलैर्भूषितो भाभिराभात् ।

परिहृतभृशार्घ्यप्राष्ट्रपेण्याऽम्बुबाहः परिष्टुत इव सूर्यः शारदैर्ध्वारिदौर्ध्वैः ॥२६॥
तदनु भरतनाये चित्रशालां विशालामुपगतवति सर्वान्तःपुरीभिः परीते ।

नयनिधिपतिधैर्यैरपितं भूषणौघं तिलक इह सुवण्डोऽभ्यानयत् सत्करण्डे ॥२७॥
भरतमृपतिभक्तसैन्यिनीनामधीनैः सुरसुवनमणीभिर्निर्मितां भूषणालीम् ।

प्रमुदितयनितानां देहसंभूषणार्थं मुत्तरमुपनिन्युः पेटिकाञ्छेटिकाभिः ॥ २८ ॥
अरिण्ण भल शरणीण्णत्त—) कृतनः पजलेपोऽलंकृताङ्गो विशोपाद् अचिरकचिरशोप्रेयसीप्रेमपूर्णः ।

अधिकलनिजरूपं बीक्षितुं स क्षितीशोऽविशदमलतराभाऽऽदर्शगेहं स्वर्मानम् ॥२९॥
(भागवत विाक्षितीशमित्तम्—) विनलमुकुरमित्तौ स्वस्वरूपं सुऽऽरूपं सकलमकलयंस्तत् प्रत्युपाङ्गं सरङ्गः ।

सरलकरकनिष्ठां नष्टकान्ति समग्राङ्गुलिषु कलितदैर्न्यां तामिवेक्षांचकार ॥३०॥
 किमियमंतिविंशोभा दृश्यते मेऽङ्गुलीभिश्चकितविकसिताक्षो वीक्षते यावदेषः ।

सुवि परिहृतसुव्रां भूषणानास्य एव क्षितिप इह कनिष्ठां लक्ष्यामास तावत् ॥३१॥
 विविचयविभविभूषामृपिताङ्गस्य एषा यदित्त(!) विंगतशोभा दृश्यते मे कनिष्ठा ।

अतलुरुचिरताऽसौ तन्न नित्या नितान्तं न तलुरुचिरता च प्रेक्ष्यते चिन्त्यमाना ॥३२॥
 इति मनसि विचार्याऽऽश्चर्यतो वर्यरत्नाभरणममहासीद् यद् यदङ्गात् क्रमेण ।

अजनि भृशकृशश्चि स्वीयकान्त्या वियुक्तं कनकनलिनवत् तद् भानुभासा विहीनम् ॥३३॥
 जगदधिप्रतिमोहः स्वीयसंसारगेहे दुरितसलिलपूर्णं राज्यकुम्भं निधालुम् ।

मम शिरसि किरीटं दासरूपस्य नित्यं स्थिरयति तदपातायैव तद् दूरयामि ॥३४॥
 तिलकमपि किमेतत् पूज्यपादप्रणामात् क्षितितलभवरेणुस्पर्शपुण्यान्तरायम् ।

श्रवणयुगविभूषाकुण्डले तत् कृतो नो भवति भवतितीर्षा चेत ततः शस्त्रमेव ॥३५॥
 किल ललितललन्त्याऽलंकृतो नो गलः स्यात् सुकृतमधुरसत्यैर्भाषितैश्चैद् विहीनः ।

मणिगणमयेदेवच्छन्दसा नो सशोभं हृदयमर्दयमिन्द्रच्छन्दैसाऽप्यत्र न स्यात् ॥३६॥
 भवतिभिरहरं स्याद् निर्मलं ध्यानतेजो हृदि यदि विजयोऽप्यच्छन्दसा किं ततः स्यात् ।

यदि जिनपतिपूजालंकृतिः पाणिपद्मे कनकवलयबन्धे कोऽस्तु निर्बन्धभाषः ? ॥३७॥

१ लक्ष्मी गलाङ्कारः । २ निर्देयम् । ३ इन्द्रच्छन्दो हरपपुष्पम् । ४ विजयच्छन्दोऽपि तदेव ।

इति सकलशरीरालोकरूपत्यमेतत् निजमनसि विचार्योत्तापं चातुयंश्रयः ।

अथपुत्रि षडुपि स्वे घर्मनिःस्वे स विश्वेश्वर इह हृदि भावं चिन्तयामास सत्यम् ॥३८॥

जलमलयजवन्न-श्वणरत्नाद्विस्तृत्यनिरुचिरुचीनि स्युहि मलाढ्यानि यस्मात् ॥३९॥

अहमहह ॥ निजायुर्मौक्षसौख्यस्य हेतुर्व्यंगमयिपमनर्घ्यं तस्य देहस्य दास्यात् ॥३९॥

पदशुचि पदरग्यं निमित्तं तेन देहं पदतिशुचि मनोशं हाऽन्यथा तत् करोति ।

लययति निजधातुमिन्नवर्गं महारीन् गरयति विपरीतः कायतोऽन्यत्र नास्ति ॥४०॥

असुखत्वमपि पापं सेवते जन्म दत्त्वा सुखकृदपि न पुण्यं देहवन्धप्रणाशिः ।

अगि शृणु परमात्मन् ! धूर्तमेतच्छरीरं त्वमसि भृशविमुग्धो यः स्वकार्यप्रमादी ॥४१॥

श्रुपतिभवमवेन स्वेन पापेन गाढं सपरिभवमवेक्ष्य त्वां सुदुःखोक्नुलेव ।

किल परिहरति स्माऽलंकृतियाऽत्र देहे तव बद्धहितनिष्ठा जीव ! सेयं कनिष्ठा ॥४२॥

यसन-कनकमूयाः सत्कृचिन्दाः कलादा मुद्गरिह रचयित्वाऽमण्डयन् देहमेतत् ।

सकलमपि निमेषेणैव सामीप्यमात्रात् परिगलितमलत्वाद् निर्ममे, दर्पणोऽयम् ॥४३॥

अयमिव परमात्मन् ! निर्मलीभूय भूयः स्मर सुयतिरंशं त्वं तथा सचरित्रम् ।

अपतिरपि तथाऽऽशु स्वाजितं पापसंघं पतिरिव परिपेष्टुं यत्नमुच्चैर्विप्रेहि ॥४४॥ (युग्मम्)

विधिचविपयसौख्यैः प्रीतमेतच्छरीरं तदुपचितमघोधं भोक्ष्यसे तु त्वमेव ।

रस-रुधिर-सुमेधो-नास-मज्जा-स्थि-बर्चोऽशुचिचयनिचिताङ्गयो विश्रवञ्छोत्रविद्याः ।
विषयविषयिमोहात् क्रीडयन् नायं आर्यं । क्व-पतसि नरकान्धावन्धचित्ते त्वमात्मन् ॥५२॥

इति भरतनरेन्द्रो निमित्तात्ममबोधः स्मृतजिनपवचोभिस्त्यक्तसंमोहरोधः ।

क्षपकविमलभाबः श्रेणिमार्गं स्ववेगात् सकलदुरितसार्थं घातकं सुञ्चति स्म ॥५३॥
(भावस्य इत्यङ्गान्-) प्रथमजिनपवचोभिः संसृतेज्ञानवन्तं स्थिरशिवपथि सम्यग्भाबतो दर्शनाढ्याम् ।

अयगतमुनिकृत्यैः सचरित्रेण युक्तं नृपमभजदियं द्राक् केवलज्ञानलक्ष्मीः ॥५४॥
अथ घरणिपरंश्मिन् केवलज्ञानभासां समुदयमुदयन्तं वीक्ष्य तस्मिन्-सुहृते ।

समुदयममरेन्द्रोऽभ्यागमत् कः सुयमौ स्थित इह मुदितोऽन्तः स्यात्त-साधर्मिकबंधः ? ॥५५॥
अजगत्पिपवन्ध ! ज्ञानभानूदयाद्रे ! जय जय ह्यच उच्यैः प्रोचरन् देवराजः ।

अमरपरिदृतोऽसाधेत्य संयोज्य पाणी भरतवसुमतीशं नरितिचिज्ञो जगाद् ॥५६॥
प्रकृतिपरमौजा भावचारित्रतस्ते समजनि परमात्मा मोक्षमौल्यैकश्रुभिः ।

अपि यषुपि भज त्वं शुद्धचारित्रवेयं सविद्यमन (नु) योग्योऽव्याहृतोऽहंद्भिरपः ॥५७॥
यातः— प्रथमजिनविभाषाेषु चारित्रराजः किल सुचि विलसंस्तथां तत्तन्जं निरीक्ष्य ।

मदन-मद-विमोहाद्यैर्नियद्धं विमुक्तं स्वसखि-भवचिरागं प्राहिणोत् त्वत्समीपे ॥५८॥
अथ स भवचिरागो भूषणमौहयन्धैरिव पिहितशरीरे त्यक्तश्रूपां कनिष्ठाम् ।

अत्रित इह तव इष्टिद्यारतोऽन्तः प्रविश्य हृदयपमिव मोहं भावखड्गजैर्जघान ॥५९॥

परिकरमबमोहस्याऽत्र मैत्री-प्रमोदप्रभृतिस्तुभट्टराजैर्व्याहृतं संनिशम्य ।

अविशदथ पुरं ते भावचारित्रराजः प्रथममिह मनस्तन्मन्त्रिणं भेदयित्वा ॥६०॥
शमरजतवटस्थैर्घ्यानिनीरैस्तु शुक्लैः सपदि समभियिच्य ज्ञाननेपथ्यभाजम् ।

शुकशिवपुरराज्ये त्वां स चारित्रराजो न्यधित सव पितुः किं तं स्मरंस्त्रोपकारम् ॥६१॥
अथ तव परमात्मा केवलज्ञानराज्ये स्थितवति गत उच्चैरप्रधानं चकार ।

रिपुगणमिलितं प्राक् सेवकं स्वस्य पश्चाद् गहि धहृ गुणयेयुः प्रायशो नीतिविज्ञाः ॥६२॥
तव घृतगृह्येपस्याऽपि चारित्रराजो गुरुतरमुपकारं गुप्तमित्थं चकार ।

प्रकटममलरूपं धारयेस्तस्य वेपं त्वमसि खलु कृतज्ञश्चक्रवर्तिन् । महात्मन् ॥६३॥
(पूजा मतेन जेना युता-) इति सुरपतिवाक्यात् केवलज्ञानवानप्यधृत स कृतलोचो जैनमुद्रा-सुवन्द्याम् ।
व्यवहरणविधिं चेद् ज्ञानवन्तो महान्तो न विदधति पृथिव्यां कोऽपि किं क्वाऽपि वेत्ति ? ॥६४॥
सह दश-च सहस्राश्चक्रिणा तेन भूषा जगृहुरगृहबन्धाश्चारिचमस्र ।

शुचि निजंविमुनक्तावेकचित्ता नरा ये विपयजसुखशक्तायप्रसक्तास्तु ते स्युः ॥६५॥
(मालगुण भादियचोर्ध्वः-) भरतदृपतिपुत्रं प्रौढमादित्यकीर्तिं सुरपतिरिह रंभ्ये सिंहपीठे निवेद्य ।

कृततिलकत्रिमूयं स्थेन हस्तेन हृषीक्ष् स विविधविधिवेदी विश्वराज्ये व्यघत्त ॥६६॥
(मालगुणभैरव-) स भरतमुनिराजः साधुभिर्प्राजमानः त्रिसुवनमर्थभावान् भावयन् ज्ञानभाषात् ।

व्यहरदिह विमोहं संहरन् भव्यवर्गात् सुकृतसमुपदेशीनिर्मलेनित्यमेव ॥६७॥

भरतमुनिवराधिस्पृशंपाविश्यपुण्यं सुकृतशतसुलभ्यं प्राप्य पूर्वोऽनवासम् ।
 स्वपतिपरिहृताभ्यस्तप्रियाभ्योऽखिलाभ्यः समधिकमिव मेने सा धरित्री तदा स्वम् ॥३८॥
 अमृतहचिरसौ सत्तारकेशो यिनित्रं कुं-बलयमपि कुर्वन् भग्न-चक्रप्रसोदः ।

भक्तिजनधकोरान् प्रीणयन् पूर्वलक्षं महद्विह महद्वर्चनिर्मलं स्वं ततान् ॥३९॥
 (भगवन्मुक्तिः—) भरतमुनिरमीभिः संयुतोऽष्टापदाद्रिं सुयतिभिरधिरुष्य स्थानमाणेशसिद्धेः ।

परिचरति सुरेन्द्रे तत्र मासोपवासादरुजमजर-मृत्यु प्रापिवान् मोक्षसौह्यम् ॥७०॥
 इति भरतसुचकी सप्तत्रिं सप्तयुक्तां सति पितरि जिनेन्द्रे पूर्वलक्षान् कुमारः ।

नृपतिरथ सहस्रैः यत्सराणां तद्वनानथ समजनि चक्री पूर्वलक्षान् परदेव ॥७१॥
 घृतयतिजनवेपः पूर्वलक्षं तथैकं व्यहरदथ पृथिव्यां केवलज्ञानयुक्तः ।

इति स चतुरशीतिः पूर्वलक्षान् निजायुः प्रथमजिनपुत्रः पालयामास चक्री ॥७२॥
 भरतमुनिवरेन्द्रस्योर्ध्वदेहक्रियायं सह रविययासा तत्प्रौढपुत्रेण युक्तः ॥

द्वयचयदभरेन्द्रस्तत्र षाष्टापदाद्री सुरभिसलिलदृष्टिं नीरदाश्चक्रुर्बुधैः ॥७३॥
 स भरतपतिपुत्रस्तत्र चादित्यकीर्तिः कनकप्रगमनर्घ्यं कारयामास धाम ।
 प्रथमजिनपमूर्तेर्वक्षिणे चक्रवर्ति व्यरचयदथ मध्ये तस्य पुण्यप्रशंस्यः ॥७४॥
 गतवति सुरराजे सोऽप्ययोर्ध्यां समेतौ गुरुभरतविहारं तत्र शत्रुजये च ।

१. भवतारकणाम् देवोऽपि । २. पृथ्वीवल्लयमपि । ३. चक्रवाकोऽपि । ४. इत्याहोऽपि भवेत्यं शब्दः ।

व्यरघयदथ राज्यं भारतार्थस्य कुर्वन् कृतसुकृतसमूहः-स्यंबंशादिकन्दः ॥७५॥
 इत्येतन्नगतोऽइसुतोदयकृतः श्रीमद्युगादिप्रभोः हस्ताभोजभवव्रतेन सुरभीभूतस्य देवेश्वरैः ।
 मान्यस्य प्रसुपुण्डरीरुगणभृन्दुख्यस्य सिद्धिचले सिद्धिं प्रातवलो बभूव चरितं पूर्णं सुमाल्लयंकुत् ॥७६॥

(पूर्णं श्रीपुण्डरीकचरितम्)

(प्रवक्ताएतत्प्रवक्ता-)-यो जातकर्म-वसना-ऽशन-सद्भिवाह-राज्योपभोगविधि-नीति-सुधर्मसुख्यम् ।
 श्रीमद्युगादिलिनपः प्रथयन् विवेकं जज्ञे पितेव सततं स जगन्ति पातु ॥७७॥

समग्रभरतक्षिती प्रथमतीर्थशत्रुंजयप्रभावपरिदर्शने प्रकटरत्नदीपप्रभः ।

तसौ हरतुः मोहजिद्वः वरसमस्तसंघस्य स प्रवर्धयतु च प्रभां सुगुरुपुण्डरीकप्रसुः ॥७८॥

श्रीवाहुल्यादिरयं युगादिदेवस्य गच्छः सुहृतेरतुच्छः । समग्रसंघस्य चतुर्विधस्य पुष्पाणामु पुण्यानि सुसङ्गलानि
 भोगान् यः किल मुक्तवान् नर-सुरान् जित्वा युगादिप्रभो भक्तिं निमित्तवान् सुभोजनभर्र्धर्मी च साधयित्कान्
 नित्यं पोषितवान् एहं रचितवान् शत्रुं जये योऽहंतो धर्माः-ऽर्थाः-ऽइशुतकाम-मोक्षसुखदः सोऽस्त्वबाधबन्धीश्वरः
 (शेरियणः-) (यत्रवासा -) (चन्द्रगच्छः-) श्रीमन्महावीरजिनेन्द्रशासने जीयाच्चिरं कोटिगणो गुणोत्तमः ।
 (वन्द्यभयुक्तः-)
 श्रीवज्रशाखा विपुलाऽत्र विस्तृता श्रीचन्द्रगच्छो जयतीह निमलः ॥८१॥

श्रीजिनशासनतुरंगगतस्य धर्मसूपस्य बर्भं चरितं समनूच येपात् ।

छत्रं यशः सदृपदेशवच्च अह्निश्वन्द्रप्रमाख्यगुरवो सुवि ते बभूवुः ॥८२॥

१-समस्त-वतु-प्रदायः ।

ये कीर्तिसौर-भयुजो न कदाऽपि कोपेङ्गलेन संगतिकराः सुकलाभृतोऽपि ।

नित्यं कलङ्करहिता विजितद्विचन्द्राश्रमभाल्यगुरवः किल ते जयन्तु ॥८३॥

(चर्मोपग्रहः— जर्वादिदेवो वृषः—) तत्पटलक्ष्मीकमलावतंसा श्रीधर्मयोपग्रभवो धम्बुः ।

यत्पादपद्मे कलहंसलीलां दधौ वृषः श्रीजयसिंहदेवः ॥८४॥

धर्मघोपगुरुचौक्योद्यो यस्य विराजते धर्मयोपगुरुर्भवानव्याव्याहृतोदयान् ॥८५॥

(बकेभगुतिः—) श्रीचक्रेश्वरतां निन्द्यं ददातु भुवि भाविनाम् । श्रीमच्चक्रेश्वरः स्वरिस्तपदनभसः शशी ॥

ये शुद्धव्रतपद्कनिश्चलहृदः पर्यतर्कविद्याविदः कामायान्तरशत्रुपद्कजयिनः पद्ज्जीवसंरक्षिणः ।

ये कूर्चालसरस्वतीति चिह्निताः प्रीदैर्नृपैर्वन्दिताः तुष्ट्यै स्थपितसूरिपद्कमुदिताश्चक्रेश्वराः सूरयः ॥८७॥

(निरुत्तमगुरुः—) ये चक्रेश्वरसूरिपट्टकमलालंकारहारायिताः ये भव्याम्बुजयोधनाय सुतपःकान्त्या च सूर्यायिताः

ये जैनेश्वरशासनोत्तमसरोमध्ये सुहंसयितास्ते श्रीमत्त्रिदशमभाल्यगुरवः पुण्यमभावायताः ॥८८॥

शानादित्रिकसङ्घमंदशकाभ्यां कृतममः । त्रिदशश्रीमदो भूयात् श्रीत्रिदशमभो गुणः ॥८९॥

(तिलकमुरिः—) याकपीयूषैर्भवमस्वृपं तुच्छयज्ञच्छचित्तः तेषां पटे सुमुनितिलकः सूरिराजो बभूव ।

यो रूपेण व्ययित सुदृढव्रतचारेण चाऽन्तस्तं कंदर्पं त्रिसुवनपराभातुकं दर्पहीनम् ॥९०॥

शीलाङ्कुरिह नखैर्महाव्रतैस्तेः पञ्चाशो जिनपतिशासने बने यः ।

सूरीन्द्रं मुनितिलकं प्रणोमि भक्त्या पारीन्द्रं तमिह भवद्विधे स्वशक्त्या ॥९१॥

(धर्मग्रामपुरिः—) श्रीधर्मग्रामसूरयस्तद्वदु तत्पट्टत्रियो मौलयः सिद्धान्ताम्बुपयोधयः सुकृतकृत्वाणीतरङ्गाऽऽलयः ।

सम्पत्त्वं हृदि यस्य (हृदयस्य) भूरागर्गि चारित्र उक्षतीं च यैः

दत्त्वा के न जनार्दना अपि कृता भव्यास्तमोजिष्णवः ।
क्रोपे दावंति सद्गुणद्वेषु पयोधाहन्ति शान्ताद्दरसात् संसारे गुरुवारिराशयैति सत्योर्तन्त्रि चारित्रतः ।
मोदे यामिनयलामी सधितरन्तरतःप्रभाभासनात् यद्रथख्यानगुरो गुरुः सः जयतु श्रीधर्मसुरीश्वरः (?) ॥
(अभयप्रभुः—)

तत्पट्टमानससरोऽलंकृतये राजहंसशुचिचरिताः ॥९४॥

न गम्भीरो चाधिः शशधरकरा नैव शिशिराः सुधा न स्वादिष्टा मलयजरसो नैव सुरभिः । ॥
प्रभा नो भानोः साऽऽयविकलविलोकाय भविनां सुकर्णाभ्यर्णे चैव भवति वचनं तद्दहनतः ॥९५॥

(ग्नयप्रभुः—) निर्मलनिश्चलकोमलमहाहृतेजा बभूव नत्रासः । श्रीरत्नप्रभसूरिस्तत्पट्टश्रीशिरोरत्नम् ॥९६॥
शास्त्रान्भोनिधिदुःभसंभवसुनिः संदेहरात्रे रविः शान्तत्वाऽमृतचन्द्रजा मधुसुहृद्भेदे भूवासीगुरुः ।
चारित्रद्विपशङ्ककीर्तिभगुणप्रोद्भूतविन्ध्याचलः श्रीरत्नप्रभसूरिसद्गुरुरहो ! स्तोतुं कथं शक्यते ॥९७॥

(ग्नयप्रभुः—) श्रीरत्नप्रभशिष्येण कमलप्रभसूरिणा । मन्त्राधिराजरूपश्रीपार्श्वनाथप्रसादतः ॥९८॥
श्रीशशुजयसिद्धादेः शृङ्गारस्य रसास्पदम् । प्रभुश्रीगुणद्वरीकृत्य चरित्रं पुण्यपुष्टिदम् ॥९९॥

(११०२ वें हलकेतु—) श्रीविक्रमराज्येन्द्रात् प्रयोदशशतान्निवते । हाससत्यधिके कर्षे विहितं धयलफके ॥

१ ठग्याः, जगन्मार्देना आये । २ महर्षिगुणद्वेषु दावं इमाचरति क्रोपे । ३ यथागादो हन्ते । ४ वारिणाश्वा इव संसारे । ५ पातः प्रवहणानि इव ।
६ गीष्वाश्व मोदे । ७ प्र०-यम् । ८ तुर्वा इव ।

श्रीरत्नप्रभसूरि-शिष्य-

आचार्यश्रीकमलप्रभ विरचितम्

इति श्रीपुण्डरीक-चरित्रम्

समाप्तम्,

प्रसारे त्यांची अमारा तरफुची छपायेळा नीचे प्रमाणेना पुस्तको मळी शक्यो—
 सचित्र श्री पुढरीकस्वामी चरित्र पदबंधमूळ (१३ चित्रोवाळ) किंमत रु. १०-०-०
 उपसंग्रहस्तोत्र ऋगुक्तिः प्रियंकरतृपकथा सहित मूळः " रु. ३-०-०
 सचित्र श्री पुढरीकस्वामी चरित्र भाषांतर (१३ चित्रोवाळ) " रु. ५-०-०

